

~~182~~
182

ΠΑΥΛΟΥ ΓΚΩΝΤΕΝ
ΙΑΤΡΟΥ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

57

ΤΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΚΑΤ' ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ ΑΠΟΔΟΣΙΝ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ

Υ Π Ο

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Χ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: "ΕΡΜΟΥ,"
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 28

1931

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΑΤ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΑΤ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Τὸ δικαίωμα ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ζωῆς. Εἶνε συμφυῆς πρὸς αὐτήν. Καὶ ὄχι μόνον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ζῴου καὶ τοῦ φυτοῦ.

Ὅταν φυτεύωμεν ἓνα δένδρον εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ὄχι εἰς τὸ ὑπόγειον, ἀναγνωρίζομεν, ἔστω καὶ ἀσυνειδήτως, τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ φυτόν νὰ ἔχη φῶς καὶ ἀέρα ἐλεύθερον. Ἐπίσης ἀναγνωρίζομεν εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν ὠρισμένον χῶρον γῆς καὶ ὠρισμένην ἔκτασιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Καὶ διὰ τοῦτο φυτεύομεν αὐτὰ εἰς ὠρισμένην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων.

Δικαιώματα ἀναγνωρίζομεν καὶ εἰς τὰ ζῶα. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ στεγάζομεν, τὰ τρέφομεν, τὰ ποτίζομεν, τὰ καθαρίζομεν καὶ ἐν γένει τὰ προφυλάσσομεν μὲν ἀπὸ πάντα κίνδυνον, τὰ περιποιούμεθα δὲ ὥστε νὰ διατηροῦνται ἐν τῇ ζωῇ καὶ ν' αὐξάνονται.

Τὰ δικαιώματα τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν εἶνε φυσικὰ καὶ μόνον τοιαῦτα. Ἀναφέρονται δηλαδὴ εἰς τὴν διατροφήν, τὴν συντήρησιν καὶ αὐξήσιν αὐτῶν. Τὰ ἄγρια ζῶα καὶ φυτὰ ἔχουν πλήρη τὰ ἑαυτῶν δικαιώματα κατὰ θείαν πρόνοιαν, κατ' οἰκονομίαν τῆς φύσεως. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰ ἄγρια δάση δὲν ὑπάρχουν, εἰμὴ ὅσα θηρία καὶ ἄγρια ζῶα ἠμποροῦν νὰ ζήσουν ἐν αὐτοῖς. Ἐπίσης εἰς τὰ δάση δὲν φυτρώνουν, εἰμὴ ὅσα φυτὰ καὶ δένδρα ἠμποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν ἐκεῖ.

Τὰ ἡμερα ζῶα καὶ τὰ ἡμερα φυτὰ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκον-

ται εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου στεροῦνται τῆς ἀπολύτου προστασίας τῆς φύσεως. Εἴτε διότι ἐξεφυλίσθησαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἡμῶν, εἴτε διότι περιορισθέντα ἐν τῷ οἴκῳ, ἀπέβαλον τὴν μαχητικότητά των, ἐμφανίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄοπλα ἔναντι τῶν φυσικῶν των ἐχθρῶν καὶ ἐντεῦθεν γεννῶνται ὑπὲρ αὐτῶν μεγαλύτερα δικαιώματα ἐπὶ τῆς προστασίας μας.

Ὁ ἄνθρωπος, ἅμα τῇ γεννήσει του, ἔχει καὶ αὐτὸς ἀνάγκην τροφῆς καὶ λοιπῶν περιποιήσεων καὶ φροντίδων πρὸς συντήρησιν καὶ αὐξήσιν του. Ἐπομένως ἔχει καὶ αὐτὸς δικαιώματα φυσικά, τὰ ὁποῖα γεννοῦν ἀντιστοίχως ἀνάλογα καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς γονεῖς του. Ἐντεῦθεν τὸ ἐπιτακτικὸν χρέος τῶν γονέων νὰ μεριμνοῦν περὶ τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ εὐεξίας τῶν τέκνων των.

Ὁ ἄνθρωπος, πέραν τῆς φυσικῆς του ζωῆς, εἶνε καὶ ὄν ἠθικόν. Καὶ ἡ ἠθικὴ του ζωὴ ἔχει καὶ αὐτὴ τὰ δικαιώματά της τὰ ἀπαράγραπτα καὶ ἀναπαλλοτριώτα. Τὰ δικαιώματα ταῦτα τῆς ἠθικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, δέονται ἐπιμελεστέρας φροντίδος καὶ μᾶλλον συστηματικῆς. Εἶνε δικαιώματα ἀπτόμενα τῆς συνειδήσεώς του, αὐτῆς τῆς ψυχῆς του, καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς θεραπείας καὶ ἰκανοποιήσεως αὐτῶν, εἰ μὴ μὲ τὸν ἰσχυρὸν ὄπλισμὸν τῆς ἐπιστήμης. Ἴδου διατὶ τόσον οἱ γονεῖς ὅσον καὶ οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ κατέχουν ὠρισμένας φυσιολογικὰς καὶ ψυχολογικὰς γνώσεις, νὰ γνωρίζουν δὲ καὶ ποῖαι σχέσεις δύνανται ν' ἀναπτυχθοῦν μεταξὺ αὐτῶν, ὥστε νὰ ἔχωμεν τὸν τελειότερον δυνατὸν φυσιολογικὸν τύπον τοῦ ἀνθρώ-

που. Ἐπίσης χρέος τῶν γονέων εἶνε νὰ συμβουλευώνται ἐν τούτῳ καὶ τὸν ἰατρόν.

Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς γεννῶνται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν παρ' αὐτῷ τοῦ πρώτου πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησεν ἱστορίαν ἤρχισε καὶ τὴν ἄμυνάν του ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων του. Οἱ πόλεμοι, αἱ πολιτικαὶ στάσεις, αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ, ὁ τύπος, τὸ βῆμα καὶ ἄλλοι κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰ μὴ τρόποι καὶ μέσα ἀμύνης ἢ διεκδικήσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Συστηματικώτερον καὶ ἐπισημότερον τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου διεκηρύχθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Κατὰ τὴν διακήρουξιν ταύτην τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε

ἐλευθερία

ἰσότης

ἰδιοκτησία

ἀσφάλεια καὶ

ἀντίστασις κατὰ τῆς τυραννίας.

Τὸ πνεῦμα τῆς διακηρύξεως ἐκείνης ἐπλήρωσεν ὀλόκληρον τὴν Οἰκουμένην καὶ προεκάλεσε ζωηρὰν τὴν ἀφύπνισιν τῶν λαῶν καὶ τοὺς συναφεῖς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι συνεχίζονται καὶ σήμερον καὶ θὰ συνεχίζονται ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχουν δικαιώματα καταπατούμενα.

Ἡ διακήρουξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν περιλαμβάνει καὶ τὸ δι-

καίωμα τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι διότι τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ἀπετέλει ἓνα ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς ἢ δὲν ἀπέρρεεν ἐκ τοῦ πνεύματός της, ἀλλὰ διότι ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις τῆς 17 Ἰουνίου τοῦ 1789 δὲν ἔσχε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο καίτοι εἶχον ὑποβληθῇ εἰς αὐτὴν πολλὰ σχετικὰ ὑπομνήματα ἐκ μέρους τοῦ Κλήρου, Δήμων, Συλλόγων, βουλευτῶν καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων.

Μὲ τὰ δικαιώματα τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἠσχολήθη ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις ἐν Γαλλίᾳ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1791. Αὕτη ἐψήφισε διάταξιν «ὅπως δημιουργηθῇ ἐκπαίδευσις, κοινὴ δι' ὅλους τοὺς πολίτας καὶ δωρεὰν παρεχομένη ὅσον ἀφορᾷ τὰς στοιχειώδεις γνώσεις.

Αἱ νεώτεραι καὶ αἱ σύγχρονοι Πολιτεῖαι ἀνεγνώρισαν πλήρες καὶ ἀκέραιον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἐκπαιδεύεται καὶ μορφώνεται. Συναφῶς ἀνεγνώρισαν δι' ἑαυτὰς ἀντιστοιχοὺς ὑποχρεώσεις καὶ διὰ τοῦτο ἐπέβαλον φορολογίας, ἵνα διὰ τοῦ προϊόντος αὐτῶν καταστήσουν γενικὴν καὶ ὑποχρεωτικὴν τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀνεγνωρίσθη καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ὡς τὸ **πρῶτον** καὶ τὸ **ὑψιστον** τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα παρὰ πάντων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Ἡ βαθυτέρα ἔννοια τοῦ δικαιώματος κατενοήθη πλέον σήμερον παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτως φύλου, καταγωγῆς ἢ πλούτου. Οἱ λαοί, αἱ ὀμάδες, τὰ ἄτομα ὀμιλοῦν περὶ δικαιωμάτων. Οἱ κοινωνικοὶ Σύλλογοι, ἢ

κοινωνική τάξις, ἡ γυναικα, ὁ μαθητής, ἡ ὑπηρετρία, ὁ ἐπαίτης συζητοῦν καὶ ἀναπτύσσουν ποικίλας θεωρίας περὶ δικαιωμάτων. Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ τὰ κατακτοῦν. Τὰ Κράτη ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων προβαίνουν εἰς σχετικὰς παραχωρήσεις ἀναλόγους πρὸς τὸν μέσον ὅρον τῆς ποιότητος τῶν διεκδικούντων αὐτάς.

Τὸ νεογέννητον βρέφος ἔχει καὶ αὐτό, ὡς εἴπομεν, τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τῆς ζωῆς. Εὐθὺς ὡς γεννηθῆ, θέτει εἰς κίνησιν τὰ ἀναπνευστικά του ὄργανα πρὸς εἰσπνοὴν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ μαστοῦ πρὸς θηλασμόν. Ταῦτα εἶνε ἐκδηλώσεις διεκδικήσεως τῶν φυσικῶν του δικαιωμάτων. Τὰ φυσικά του ὅμως δικαιώματα δὲν εἶνε μόνον ἡ ἀναπνοὴ καὶ ὁ θηλασμός. Ὁ καθαρὸς ἀήρ, ἡ ἀνάλογος θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος, ἡ κατάλληλος στρωμνὴ, ἡ καθαριότης, ἡ ἐλευθερία τῶν μελῶν τοῦ σώματός του καὶ ἄλλαι παρόμοιαι περιπτώσεις ἀποτελοῦν ἰσὰ ρhythμούς ἀπόψεις τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τοῦ βρέφους.

Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ βρέφους εἰς τὴν νηπιακὴν καὶ περαιτέρω εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀδξάνονται μὲν καὶ πληθύνονται τὰ φυσικά του δικαιώματα, γεννῶνται δὲ καὶ ἠθικὰ τοιαῦτα. Τροφὴ ὑγιεινὴ, δίαιτα ἐν γένει, φυσιολογικὴ ἐξέτασις τοῦ ὀργανισμοῦ του, ἀποτροπὴ νόσων, περιβάλλον τάξεως, ρυθμοῦ καὶ ἠθικότητος, καλὸν παράδειγμα καὶ ἔξεις καλαί, ἐκλεκταί ἀναστροφάι, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν δικαιώματα τοῦ μικροῦ καὶ δημιουργοῦν ἀντιστοιχοῦς ὑποχρεώσεις τῶν γονέων.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἐλάχιστα ἐκ τῶν φυσικῶν του δικαιωμάτων δύναται νὰ διεκδικήσῃ,

ἐκ δὲ τῶν ἠθικῶν του οὐδέν, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ ταῦτα. Ἐφ' ὅσον δὲ οἰκογένεια καὶ Κοινωνία ἔχουν καταστῆ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀγωγήν τοῦ πολίτου ὀφείλουν αὐταὶ νὰ γνωρίζουν καὶ ν' ἀναγνωρίζουν πάντα τὰ παιδικὰ δικαιώματα καὶ νὰ ἱκανοποιῶν αὐτὰ.

Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ ἔχουν ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τῆς Κοινωνίας σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Ἐκεῖ ἀληθῶς ὑπάρχει ἡ βασιλεία τοῦ παιδιοῦ. Καὶ ἐκδηλοῦται τὸ διαφέρον τῆς ἀμερικανικῆς Κοινωνίας ὑπὲρ τοῦ παιδιοῦ ποικιλοτρόπως : Βρεφοκομεῖα, παιδοκομεῖα, σχολεῖα ὑγιεινά, μαθητικὰ συσσίτια, παιδικαὶ ἔξοχαί, παιδικὰ δικαστήρια, παιδικὰ νοσοκομεῖα, σχολικοὶ κινηματογράφοι, χῶροι διὰ παιγνίδια τῶν μικρῶν πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις των τεραστίους ὀργανισμοὺς καὶ ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ.

Ὅσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶνε ὀργανωμένη μία Κοινωνία καὶ ὅσονδήποτε μεγάλη ἡ προσπάθεια αὐτῆς ὑπὲρ τῶν παιδικῶν δικαιωμάτων δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ πλήρως ταῦτα. Τὸ ἔργον ἐν τῷ συνόλῳ του εἶνε καταπληκτικῶς τεράστιον καὶ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὰς δυνάμεις τῆς Κοινωνίας, ἔχει δὲ ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκην καταμερισμοῦ καὶ πίπτει ἀναγκαίως κατὰ τὸ μέγιστόν του βάρος ἐπὶ τῶν ὄμων τῆς οἰκογενείας.

Διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἡ οἰκογένεια τὰ παιδικὰ δικαιώματα πρέπει νὰ κατέχῃ εἰδικὰς γνώσεις ἀναγομένας εἰς τὴν ὑγιεινὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τοιαύτας ὅμως γνώσεις δὲν δύναται νὰ κατέχῃ ἐκάστη οἰκογένεια. Τὸ ἀνά χειρας βιβλίον ἔρχεται ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις ταύτας τῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πρέπει νὰ γίνῃ ὁ ἀχώρι-

στος σύντροφος, ἐπειδὴ θὰ τῆς χρησιμεύσῃ ἀληθῶς ὡς ἄριστος σύμβουλος καὶ πολῦτιμος ὁδηγός.

Ἡ ἔκδοσις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Παιδιοῦ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δύναται νὰ ἔχῃ παρ' ἡμῖν καὶ γενικωτέραν καὶ βαθυτέραν σημασίαν. Διότι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶνε μόνον μεγάλου παιδαγωγικοῦ διαφέροντος, ἀλλὰ καὶ σπουδαίου κοινωνικοῦ περιεχομένου. Καὶ ἐάν ὄντως αἰφωτειναί, ὄρθαι καὶ ψυχολογημένα συμβουλαί του ἀρχίσουν νὰ ἐφαρμόζονται καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἄμεσος συνέπεια τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης θὰ εἶνε ἡ προαγωγή τῆς οἰκογενείας μας καὶ ἡ πληρεστέρα καὶ ἀρτιωτέρα κατάρτισις τῆς Πολιτείας μας.

Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν καὶ ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς συντελοῦνται αὐτόχρημα νέαι ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ κοσμογονίαι ὄχι ὅμως τυφλαὶ καὶ μοιραῖαι, ἀλλ' ὡς ἀποτελέσματα ἀναπόφευκτα πολυμόρφων αἰτίων, τὴν θεραπείαν τῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς μας κακοδαιμονίας δὲν θ' ἀναζητήσωμεν εἰς αὐτοσχεδιασμούς καὶ προχειρότητας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστημονικῇ ἀγωγῇ τοῦ πολίτου.

ΤΡΥΦΩΝ Χ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἦσαν πολὺ ὀλίγον σεβαστά. Ἐκδίδω πάλιν τοῦτο τὸ ἔργον, τοῦτο τὸ ἐπιστημονικὸν θέμα τοῦ 1881, ὅπερ θέτει τὰ δικαιώματα τοῦ σώματος ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν βοήθειά νὰ τὰ ἱκανοποιήσῃ. Τὸ ἐπανεκδίδω διότι πολυάριθμοι γονεῖς μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι ὑπῆρξα ὠφέλιμος, καὶ διότι ἔχω τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἶμαι ἀκόμη τοιοῦτος.

Τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ εἶναι καθήκοντα τῶν γονέων. Εἶναι ἀκόμη καθήκοντα τῆς Κοινωνίας. Ὑποχρεώουσι εἰς τὴν μέριμναν διὰ τὴν αὖριον καὶ εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Τὸ πρῶτον τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ἀκεραιότητος τῶν ὀργάνων του· ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον ἡ αὖξις του θὰ ἐξελιχθῇ κανονικῶς. Ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον θὰ δυνηθῇ ν' ἀτενίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ζωῆς.

Αἱ σελίδες τῆς χθῆς εἶναι πλήρεις σκέψεως περὶ τοῦ παιδιοῦ τοῦ ὁποίου ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι πλήρης ἀπὸ ὑψηλὰς ἠθικὰς παραινέσεις προερχομένας ἀπὸ ὄλον του τὸ περιβάλλον.

Τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ πείρα, κάθε μητέρα ὀφείλει νὰ τὰ ἔχῃ παρόντα εἰς τὸ πνεῦμά της ἀπαύστως. Κατὰ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐπιβάλλουν, ἡ σκεπτομένη κεφαλὴ προηγεῖται τῆς ταχείας καὶ ἀσφαλοῦς χειρός. Οὐχ ἦτιον αἱ ἀρχαὶ αὗται φυλάττουν ἓνα χαρακτῆρα γενικότητος κατὰ τὸ δυνατόν.

Ἐνδιαφέρει μεγάλως ἡ γνώσις τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ, ἵνα ἐκεῖθεν ὑπαγορεύωνται αἱ τροπολογίαι πρὸς προσαρμογὴν εἰς τὴν φύσιν του, ἄλλως δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ζητούμενον ἀποτέλεσμα.

Αἱ σελίδες τῆς σήμερον ἀποδεικνύουν εἰς τοὺς γονεῖς, ὅτι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς προσαρμογῆς ἔχουν ἀνάγκην ἐνὸς ὁδηγοῦ. Οὗτος ὁ ὁδηγὸς ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ ρόλος του εἶναι περιορισμένος εἰς τὰς περιόδους τῆς νόσου. Ἄλλ' εἶναι ἀπαραίτητον, ἵνα ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας, ὅστις εἶδε γεννώμενον τὸν μικρὸν, παρακολουθῇ τοῦτον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιόδων τῆς ὑγείας, καὶ προβαίη μὲ ἀκριβῆ ἐπιμονὴν εἰς τὴν «ἐξαμηνιαίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν» εἰς τὴν ὁποίαν τὸν καλεῖ ὁ δεῦτερος τόμος μου τῶν Δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ: «Ὁ Ἰατρὸς Παιδαγωγός».

Ὁ ἰατρὸς τοιουτοτρόπως ἐφοδιάζεται μὲ τὸ ἀτομικὸν φύλλον τῆς αὐξήσεως, τὸ ὁποῖον συμβουλευέται καὶ πληροφορεῖται παρὰ τῶν γονέων πᾶν ὅ,τι θίγει τὴν διεύθυνσιν τοῦ παιδιοῦ, πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας μεταξὺ τοῦ ὀργανισμοῦ του καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

« Δὲν γνωρίζουν, δὲν φαίνεται ὅτι γνωρίζουν, ὅτι ἡ παιδικὴ ἡλικία ἀποτελεῖ μέρος τῆς ζωῆς ».

Ἰω. Αἰγκάρ

Ἡ ἀγωγή στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν εἶναι διαρκῆς καὶ σταθερόν, παρὰ ὅτι εἶναι θεμελιωμένον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο εἶναι νόμος τῆς προόδου, εἶναι ἐπίσης νόμος τῆς εὐτυχίας. Ὁ νόμος οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν ὄλων τῶν πραγμάτων ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἐὰν μεταρρυθμίσεις τινὲς εἰς τὴν ἀγωγήν παρέμειναν ἄκαρποι, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αὗται δὲν εἶχον ὡς βάσιν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ παιδιοῦ.

Πᾶν πρόσωπον ἀνθρώπινον ἔχει, τὸν προορισμόν του, τὸν ἰδιαιτέρον νόμον τοῦ εἶδους του. Κάθε πρόσωπον ὑπολογίζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ εἰς τὸν κόσμον τὸ ἀνωφελὲς δὲν ἔχει θέσιν.

Τὸ παιδί, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ἐγεννήθη, ἔχει, ὅπως κάθε δημιουργημα, τὴν ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκόν του, καὶ τοῦτο τὸ καθῆκον εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ἀρμόζει καλύτερον εἰς τὰς ἰκανότητάς του.

Τὸ νὰ ἐξελίσῃ ταύτας τὰς ἰκανότητας εἶναι τὸ καθῆκόν του, τὸ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τοῦ σκοποῦ του, αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ εὐτυχία του. Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖον δὲν ἔχουν ἄλλην

ἀποστολήν, ἢ νὰ βοηθοῦν τὸ παιδί νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον του καὶ νὰ γίνῃ εὐτυχές.

Ἐνταῦθα δὲν θ' ἀσχοληθῶμεν ἢ περὶ τοῦ σώματος.

Εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἢ φυσικῆ ἀγωγῆ δὲν εἶναι ἡ ὀλιγώτερον σπουδαία, δὲν εἶναι καὶ ἡ ὀλιγώτερον δύσκολος.

Τὸ σῶμα εἶναι τὸ ἀναγκαῖον ὄργανον τοῦ πνεύματος.

Εἰς τὴν θὰ εἶναι χρήσιμος ἕνας ἄνθρωπος ὅστις δὲν θὰ ἐκέκτητο οὔτε ὑγείαν, οὔτε δύναμιν, τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς εὐτυχίας ; Σπουδάζοντες λοιπὸν τὰς σωματικὰς ιδιότητας τοῦ παιδιοῦ, ἐξελίσσοιτες ταύτας κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς φύσεώς του καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ὄργανισμοῦ του δημιουργοῦμεν ἐξ αὐτοῦ ἕνα πολίτην ὠφέλιμον καὶ ἕνα ἄνθρωπον εὐτυχῆ.

Οὕτως ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, ἡ φυσικῆ ἀγωγή εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ὅλης ἀγωγῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

Οἱ πρόγονοι ἔχουν καθήκον νὰ εἶναι ὑγιεῖς.

Ἡ οἰκογένεια, ἣτις ἔχει καθήκον νὰ σπουδάξῃ καὶ ν' ἀποκαλύπτῃ τὰς ἰκανότητας τοῦ παιδιοῦ, δύναται, ἔν τινι μέτρῳ, νὰ δημιουργήσῃ ταύτας τὰς ἰκανότητας. Ἐκεῖνος ὅστις θέλει νὰ παραγάγῃ ὠραῖα προϊόντα, ἐκεῖνος ὅστις θέλει ὑγιᾶ τέκνα καὶ ζωηρά, δὲν ἀφήνει εἰς τὴν τύχην τὴν ἐπιμέλειαν νὰ τοῦ δώσῃ τοιαῦτα.

Νυμφεύονται, ἀλλὰ τίς σκέπτεται τὸ τρίτον πρόσωπον, ὅπερ δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συμβόλαιον, καὶ διὰ τὸ ὅποιον ἐν τούτοις τὸ συμβόλαιον ἐγένετο ; Τίς σκέπτεται τὴν μικρὰν ὑπαρξιν τὴν ἀπουσιάζουσαν, τὴν ἄγνωστον, τῆς ὁποίας ὀλόκληρος ἡ ζωὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ;

Ἐὰν σήμερον εἶναι κάποιον πρᾶγμα ἀποδεδειγμένον, τοῦτο εἶναι ἡ ροσώδης κληρονομικότης. Οἱ Ἕλληνες εἶχον περὶ αὐτοῦ τὴν προαίσθησιν καὶ ἠφάνιζον τὰ ἀσθενικὰ παιδιὰ καὶ τὰ καχεκτικά. Ἡ κληρονομικότης δὲν εἶναι δύναμις ἀπόλυτος, τὴν

ὅποιαν νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ πολεμήσωμεν. Εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσωμεν, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, τὰς τρομερὰς συνεπειὰς διὰ μιᾶς ἀγωγῆς σωφρόνως διευθυνομένης. Εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς προλάβωμεν κάμνοντας ὅ,τι κάμνει κάθε καλὸς κτηνοτρόφος, ὅταν θέλῃ νὰ ἔχη ποίμνιον καλοῦ γένους. Δὲν ἀμελεῖ οὐδεμίαν πληροφορίαν ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῶν κτηνῶν τὰ ὅποια ἠγόρασε καὶ τὰ ὅποια θέλει νὰ ἀναπαραγάγῃ.

Διατὶ ὅταν πρόκειται νὰ νυμφεύσουν ἓνα υἱὸν ἢ μίαν θυγατέρα ἀρκοῦνται εἰς τεκμήρια πρόχειρα, διατὶ δὲν ἐρωτοῦν μήπως εἰς τοὺς ἀνιόντας ἢ τοὺς πлагίους συγγενεῖς τῆς νέας οἰκογενείας ἐδρῖσκονται παράφρονες, φθισικοί, ραχιτικοί κλπ; Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ἐνδιαφέρονται περισσότερο διὰ τὰς καλίβας τῶν σκύλλων των καὶ τὰ ὑποφορβεῖά των, παρὰ διὰ τὰς οἰκογενείας των;

Ἴδου ἓνας νέος ἄνθρωπος σύρων τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἀκολασίαν. Εἶναι νέος ἀκόμη, καὶ ὅμως τὸ πρόσωπόν του εἶναι μαραμένον. Κατὰ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του τὰ ὄργανα τῆς ἀναπαραγωγῆς (γεννήσεως) φθάνουν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς τελειοποιήσεως. Αὐτὸς ὅμως εἰς τὸ 18ον ἔτος ἔχει φονεύσει ἢ δηλητηριάσει τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς. Δὲν θὰ δυνηθῇ οὗτος νὰ παραγάγῃ ἢ μίαν ὑπαρξιν ἀναμεμιγμένην μὲ τὰ σπέρματα τοῦ θανάτου.

Ὁ μέλλον πενθερὸς γνωρίζει πάντα ταῦτα, τὰ παραδέχεται, καὶ ὅμως θὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν νέον τοῦτον ἄνθρωπον. Τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θὰ κληρονομήσουν ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς του καταστάσεως. Ἀδιάφορον ὅμως!, ὁ γαμβρὸς οὗτος ἦτο πλούσιος καὶ εἶχε καλὰς σχέσεις!

Μία μητέρα δὲν εἶναι μόνον ἐπιφορτισμένη νὰ παράγῃ τέκνα, ὅπερ θ' ἀπῆτιε ὑγίαν ρωμαλέαν, διότι ἐξ ἀσθενικῆς μητρὸς γεννᾶται πάντοτε ἀσθενικὸν τέκνον. Μία μητέρα πρὸ παντὸς ἔχει ἀποστολὴν ν' ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα της, νὰ τ' ἀγαπᾷ, καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἀνθρώπους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαζὶ μὲ τὴν ὑγίαν ἀπαιτεῖ μεγάλην καρδίαν καὶ πολλὴν δξύνουαν.

Τὸ παιδί παραλαμβάνει συχνότατα ἐκ τῆς μητρὸς τὰ διανοητικὰ προτερήματα. Σχεδὸν ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες τὸ ἀπέ-

δειξαν. Διὰ τὰ προτερήματα λοιπὸν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκλέγῃ τὴν μητέρα τῶν τέκνων του. Τὸ κάμνει; Ὁχι δυστυχῶς. Πρὸ παντὸς ζητεῖ μίαν γυναῖκα πλουσίαν.

Ἐναντιβόλως ἡ πτωχεία εἶναι κακὴ σύμβουλος. Ἄλλ' εἶναι ἀθλιεσιότης καὶ δυστυχεσιότης ἡ οἰκία εἰς ἣν κατοικεῖ ἡ νόσος, καὶ θὰ ἦτο λίαν ἐπωφελὲς νὰ γνωρίζουν, ἐὰν ἡ νέα κόρη, τὴν ὁποίαν θέλουν νὰ νυμφεύσουν, εἶναι ἀρκετὰ ἱκανὴ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ. Θὰ δυνηθῇ, μὴ συμπληρώσασα τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της, νὰ ὑποφέρῃ τοὺς κόπους τῆς μητρότητος;

Εἶναι ἀρκετὰ ὑγιής, ὥστε νὰ μὴ φοβῆται, ὅτι θὰ μεταδώσῃ εἰς τὰ τέκνα της σπέρματα νοσώδη; Εἶναι τέλος ἀρκετὰ εὐφρυνής, ὥστε τὸ παιδί, ὅπερ ἐξ αὐτῆς θὰ γεννηθῇ, νὰ μὴ εἶναι μία μηδαμινότης εἰς τὴν ζωὴν;

Αὗται αἱ μέριμναι δὲν βασανίζουσι σχεδὸν τοὺς γονεῖς, καὶ δὲν ἔρχονται εἰς τὸ πνεῦμα τῶν νέων ἀνθρώπων, οἵτινες θὰ συμβληθῶσιν εἰς ἓνα γάμον ἐκ συναιρέσεως. Ὁ ἔρωσ εἶναι τυφλός, καὶ ἡ τύχη εἶναι ὁ θεὸς των. Ἡ νεότης ἐγκαταλείπεται εἰς αὐτήν· τοῦτο εἶναι φυσικόν, ἀλλ' εἶναι ἐλάχιστα φροῦνιμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Προφύλαξις μετὰ τὴν ὁποίαν θὰ περιβληθῇ ἡ σύλληψις.

Ὁ γάμος ἔλαβε χώραν. Τὸ πᾶν χαίρει, τὸ πᾶν ἔχει καλῶς, θέλω νὰ τὸ ὑποθέτω. Διὰ τὸν νέον ἄνθρωπον ὁ γάμος εἶναι ἀληθῆς εἴσοδος εἰς τὴν ζωὴν. Ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς νέας γυναικὸς δὲν λάμπει μόνον ἡ ὑγεία, ἀλλὰ δύναται τις ἐπίσης ν' ἀναγνώσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν γλυκύτητα. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου της ὑπάρχει μία διαφορὰ 2 ἢ 3, ἢ τὸ πολὺ 5 ἐτῶν. Τὸ μέλλον τοῖς μειδιᾷ. Ὀλίγον σκέπτονται ὅτι θὰ ὑπάρξῃ τι, ὅπερ θὰ καταστρέψῃ τὸ μέλλον τοῦτο, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς ἐορτῆς.

Ἦκουσα νῦν ἀστειεύονται πολὺ ἐπὶ μιᾷ συνηθείας, τὴν ὁποίαν ἀκόμη εὐρίσκομεν εἰς μερικὰς χώρας. Τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου τὰ παιδιά, τιμῆς ἔνεκεν, προσφέρουν εἰς τοὺς νέους συζύγους ἕνα μικρὸν παιδάριον ροδαλόν, ἐκ κηροῦ ἢ ζακχάρως, κεκαλυμμένον μὲ τρίχαπτα (δαντέλλες) ἐκ χάριτος. Δὲν πρέπει νὰ γελῶμεν.

Τὸ γελᾶν εἶναι εὐκολώτερον ἢ τὸ διανοεῖσθαι. Ὑπάρχει ἐνταῦθα μία σημασία βαθύτατα ἀνθρωπίνη. Δὲν εἶναι ὡς νὰ λέγουν εἰς τοὺς νέους συζύγους: «**σκεφθῆτε τὸ παιδί**» τὸ ὁποῖον πράγματι εἶναι τὸ μέλλον; Ἡ σύστασις δὲν εἶναι ἀνωφελής.

Κατάκοπος προκαταβολικῶς ἀπὸ τὴν μέριμναν καὶ τὰς ἀγρυπνίας ἢ νέα γυνή, πλησιάζει νὰ ἐξαντλήσῃ ἐντελῶς τὰς δυνάμεις τῆς διὰ τῶν συγκινήσεων, διὰ τῶν πλουσιῶν γευμάτων, καὶ ἐνίοτε λίαν μακρῶν, δι' ὅλων τῶν ἑορτῶν, αἵτινες περισσότερον τὴν κουράζουν παρὰ τὴν διασκεδάζουσαν.

Μόλις ἢ ἐθιμοτυπία τοῦ γάμου πλησιάζει νὰ τελειώσῃ, ἐπειδὴ σήμερον εἶναι τοῦ συρμοῦ, παίρνουν τὸν σιδηρόδρομον διὰ νὰ κάμουν τὸ λεγόμενον «**ταξίδι τοῦ γάμου**». Τοῦτο εἶναι ἀξιολύπητον, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὰ δυσάρεστα καὶ τοὺς κινδύνους, εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιδοκιμάσουν τὸ ταξίδι τοῦτο.

Ἀναμφιβόλως οἱ νέοι σύζυγοι θὰ γνωρισθοῦν καλύτερον, οἱ δεσμοί, ἀκόμη τόσον εὐθραυστοι, οἵτινες τοὺς ἐνώνουν, θὰ γίνωνται στερεώτεροι διὰ τῆς ἀνάγκης τὴν ὁποίαν θὰ ἔχη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον θὰ δυνηθοῦν νὰ ὁμιλήσουν περὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἴδουν. Βεβαίως τὸ πλεονέκτημα εἶναι μέγα, ἀλλὰ πόσον ἀκριβὰ τοῖς ἐστοίχισεν! Θὰ δοκιμάσῃ ἢ νέα γυνή καὶ κόπους καὶ συγκινήσεις καὶ ἐμπόδια.

Εἰς μίαν τοιαύτην στιγμήν τὰ τινάγματα δι' ἀμάξης, οἱ κλομισμοὶ τοῦ σιδηροδρόμου, αἱ ἄλπειοι ἐκδρομαί, ἢ ἄλλαι, ἔχουν πάντοτε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀποτελέσματα θλιβερά, τὰ ὁποῖα, ἐνίοτε, διὰ τὸ σπέρμα ἀποβαίνουν θανατηφόρα.

Ἴδού διατὶ τὸ ταξίδι τοῦ γάμου μὲ φοβίζει.

Τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων γνωρίζει τὰς συνεπείας, ἔχει μίαν ἰδέαν τῶν κινδύνων· δὲν ὑπάρχει κίνδυνος δυνάμενος

εὐκολώτερον νὰ ἀποφευχθῆ, παραδείγματα δὲ θλιβερὰ μᾶς ἀναγκάζουν ν' ἀπαρηθῶμεν τὴν τρελλὴν ταύτην συνήθειαν. Ἄλλ' ἡ μόδα εἶναι ἰσχυροτέρα παρὰ τὸ λογικὸν καὶ ἡ πείρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV.

Ἡ ἐγκυμοσύνη καὶ τὰ καθήκοντα τῆς οἰκογενείας.

Ἐποθέσωμεν ὅτι ἡ νέα γυνὴ διέφυγε πάντα κίνδυνον, καὶ ὅτι ἡ ἐγκυμοσύνη της ἀποκαθίσταται ἄνευ περιστατικοῦ λυπηροῦ. Ἡ νέα της κατάστασις ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ **προωτίστη τῶν μεριμνῶν της**. Συμβαίνει ὅμως οὕτως; Κάνει ὅ,τι πρέπει διὰ νὰ εὐνοήσῃ τὴν ἐλευθέραν ἐξέλιξιν τοῦ τέκνου τὸ ὅποιον φέρει; Αὕτη γνωρίζει, ὅτι ὁ κορσὸς δὲν ἀξίζει τίποτε, οὔτε δι' αὐτήν, οὔτε διὰ τὸ παιδί, τὸ ὅποιον δύναται νὰ παραμορφώσῃ. Οὔτε οἱ δρόμοι ἐφ' ἀμάξης, καὶ αἱ ἔξωμοι ἐσθῆτες καὶ αἱ ἀγρυπνίαι εἰς τὸ θέατρον καὶ τὸν χορὸν ἀξίζουν περισσότερον. Τὰς ἀπαρνεῖται ὅμως; Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔκαμνε τὴν θυσίαν τῶν κοσμικῶν της συνηθειῶν. Ἄλλὰ καὶ δὲν ἐδιδάχθη ποτὲ παρὰ τῆς μητρὸς της, ὅτε ἦτο κόρη, ὅτι πᾶσα ψυχαγωγία ἢ εὐχαρίστησις ὀφείλει νὰ παραχωρῆ τὴν θέσιν της πρὸ μιᾶς ὑποχρεώσεως οἰκογενειακῆς.

Ἐπῆρξα μάρτυς τῆς βαθείας χαρᾶς, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται μία γυνή, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατὴρ καὶ τὰ τέκνα των μετὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν σκληρῶς εἰργασθησαν πρὸς πορισμὸν τοῦ ἄρτου, καὶ ὅτι πρὸ τῆς θερμῆς φωλεᾶς, ἣτις τὰς ἀναμένει, τῆς φαιδρότητος τῆς οἰκίας καὶ τοῦ μειδιάματος τῆς μητρὸς, τὰ εἰλικρινῆ των πρόσωπα φαιδρύνονται ἐκ τῆς ἰκανοποιήσεως τοῦ ἐκπληρωθέντος καθήκοντος, καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει, ἣν τοῖς παρέχει ἡ ἠθικὴ ἀμοιβή, ἡ βαθύτατα γλυκεῖα, ἣτις ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον.

Μὴ διαμαρτύρεσθε! Μὴ ἰσχυρίζεσθε καθόλου ὅτι ἡ θέσις

σας δὲν εἶναι ἐκεῖνη ὅπου ἡ ἀχνίζουσα σοῦπα ἐπὶ ἐνὸς λευκοῦ τραπεζομανθῆλου δύναται νὰ καταστήσῃ χαρούμενον τὸν σύζυγον, κουρασθέντα ἐκ τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας. Μὴ ἰσχυρίζεσθε ὅτι ὁ σύζυγός σας θὰ ἔχη ἄλλας ἀσχολίας, βαθυτέρας κατανύξεις, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο ἐπομένως νὰ κρατήσῃ τὴν ὕλικήν πλευρὰν τῆς ζωῆς. Τίποτε μὴ φοβεῖσθε! Ἡ δίψα διὰ μεγάλα πράγματα καὶ ἡ ἀνάμνησις ἐνὸς κύκλου, γελοιωδῶς πομπώδους, δὲν παρέχουν περισσότερον θέλγητρον.

Ἐὰν σκεφθῆτε, ὅτι ὀλοκληρὸς ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς οἰκίας, ἀπὸ τῆς θερμότητος, ἥτις ἀκτινοβολεῖ ἐκ τῆς ἐστίας, μέχρι τῆς εὐωδίας, ἥτις ἀποκλείει τὰ ἔτοιμα φαγητά, δύναται νὰ εἶναι ἔργον σας· ὅτι, εἰς τὸ κέντρον ὄλων τούτων, τὸ μειδιάμά σας θὰ εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ συζύγου σας τὸ πλεόν ἐξαίρετον τῶν κοσμημάτων. Θὰ ἐννοήσετε ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς ν' ἀποβῆτε ἡ ψυχὴ μιᾶς ζωῆς καὶ ἡ πηγὴ πάσης χαρᾶς. Ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς νὰ εἴσθε εὐδαίμων ἐκ τῆς εὐτυχίας τὴν ὁποίαν θὰ δημιουργήσετε γύρω σας.

Πόσον εἶναι διάφορος ἡ καταγωγὴ τῆς μητρὸς ἐκεῖνης, ἥτις γνωρίζουσα τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἔχη μία ζωὴ κανονικὴ καὶ ἡσυχος ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς τοῦ τέκνου της, καὶ τῆς ἐξελίξεως ὄλων τῶν ὀργάνων του, θυσιάζει, χωρὶς δισταγμὸν, τὰς ἀπολαύσεις αἰτινες εἶναι κοιναιστικά. Ἡ μήτηρ αὕτη δὲν φοβεῖται νὰ λησμονηθῇ. Ἡ ζωὴ τῆς οἰκογενείας τῆς ἀρκεῖ, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς γαλήνης, εἰς τὸ μέσον τῆς εἰρήνης τὴν ὁποίαν αὕτη εὐρίσκει, παρασκευάζει, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται, αἷμα ἀγνόν, ἡθῆ εἰρηνικά, διὰ τὸ παιδί ὅπερ φέρει εἰς τοὺς κόλπους της. Αὕτη δὲν θὰ ἔχη κάμει τὸ ταξίδι τοῦ γάμου, ἀλλὰ θὰ εὖρη ἐν θέμα ὀμιλιῶν ἀνεξάντλητον μέσα εἰς τὰ χίλια ἀντικείμενα ἅτινα προπαρασκευάζει διὰ τὴν γέννησιν τοῦ **μπεμπέ**, μέσα εἰς τὰς εὐχὰς καὶ τὰ ὄνειρα τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ μέλλοντος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ καρδιά της εἶναι πλήρης.

Ἐλέχθη ὅτι ἡ **καθαριότης** εἶναι μία **ἀρετὴ**.

Αὕτη ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν ἐγκύων γυναικῶν. Πλύσεις χλιαραί, **οὐδέποτε ψυχραί**, καὶ πάντοτε ἀκολουθούμεναι ἀπὸ μίαν ἐλαφρὰν ἐντριβήν, λουτρὰ συχνά,

πρὸ πάντων κατὰ τὸ τελευταῖον ἡμῖν τῆς ἐγκυμοσύνης, θὰ διατηρήσουν τὸ σῶμά της ἰσχυρὸν καὶ ζωηρὸν.

Μία γυνὴ ἔγκυος ὀφείλει ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως ν' ἀπαρνηθῆ τὴν φιλαρέσκειαν. Αὐτὴ καὶ τὸ παιδί της δὲν θὰ βραδύνουν νὰ ὑποφέρουν τὰς βασάνους τὰς ὁποίας ἡ μόδα ἐπιβάλλει. Ἐκεῖνο ὅπερ πρὸ παντὸς τῆς χρειάζεται, εἶναι ἐνδύματα εὐρύχωρα, ἅτινα, χωρὶς νὰ τὴν πιέζουν, τὴν καλύπτουν παντοῦ, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ τὰ χρονολογήματα.

Αἱ ἀπότομοι μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας ἐκθέτουν τὴν ἔγκυον γυναικὰ εἰς νόσους, αἵτινες δύνανται νὰ ἔχουν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐνίοτε νὰ τὸ φονεύουν. «**Νόσοι ἀπρόβλεπτοι προσβάλλουσαι τὴν μητέρα, δύνανται νὰ κτυπήσουν καὶ τὸ ἔμβρυον κατ' εὐθείαν. Μία πνευμονία, μία πλευριτίτις π.χ. προσβάλλουσα μίαν ἔγκυον γυναικὰ, δύνανται νὰ προκαλέσῃ ἀποβολὴν**».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄσκησιν, πρέπει αὕτη νὰ μὴ προκαλῆ οὐδὲν βίωμαν τίναγμα. Μία κίνησις σφοδρὰ θὰ ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ εἰς τὸ ἔμβρυον τραῦμα μετὰ ταραχῆς τῆς πλευρᾶς τοῦ πλακοῦντος, ὅλα δὲ αὐτὰ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀποβολὴν, ἢ πρόωρον γέννησιν, δυστυχήματα βαρῦτα δι' αὐτὴν ταύτην τὴν μητέρα.

Ἡ πορεία, ἀπηλλαγμένη πάσης ὑπερβολῆς, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ καλύτερα ἄσκησις διὰ νὰ διατηρήσῃ τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ὑγίαν τῆς ἑγκυος.

Πολλὰι γυναῖκες, διότι εἶναι ἔγκυοι φαντάζονται ὅτι ὀφείλουν ν' ἀλλάξουν τὴν μέθοδον τῆς διατροφῆς καὶ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ὅλας τὰς ἰδιοτροπίας τῶν ἐπιθυμιῶν των. Τοῦτο ὅμως εἶναι πλάνη.

Ὅταν, ἄλλως τε, ἡ ὑγεία εἶναι καλή, τροφή ἀπλή καὶ ἐπορκῆς, βοηθημένη ἀπὸ μερικὰς ὥρας ἀσκήσεως μετρίας, θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν γυναικὰ νὰ φέρῃ χωρὶς δυσκολίαν τὸ φαινόμενον, τὸ **καθαρῶς φυσιολογικόν**, τοῦ ὁποίου τὰ γεννητικὰ της ὄργανα εἶναι ἡ ἕδρα.

Αὐτὴ ἡ κατάστασις (τῆς ἐγκυμοσύνης) δὲν προξενεῖ οὔτε πληθωρικότητα, ὡς ἐπὶ μακρὸν ἐπίστενον, οὔτε ἀναιμίαν, ὡς ἐπίσης δι' ἄσχυρίζοντο.

Κατὰ τὴν κανονικὴν ἔγκυμοσύνην εἶναι λογικὸν ν' ἀποφεύγωμεν τὰ ἀφαιμάξεις καὶ τὰ τονωτικά καὶ τοὺς δυναμωτικούς οἶνους καὶ νὰ περιοριζώμεθα εἰς δίαιταν ὑγιεινὴν. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ ὑγιεινὴ εἶναι ἀνίσχυρος. Τοιουτοτρόπως εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ ἔμβρυον δύναται νὰ λάβῃ τὴν νόσον τῆς κολλητικῆς ἐστίας εἰς ἣν εἶναι ἐκτεθειμένη ἡ μήτηρ του. Καθ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπουν οἱ ὄροι τῆς ζωῆς, εἶναι φανερὸν ὅτι πρέπει ὡς τάχιστα ν' ἀπομακρύνουν τὴν ἔγκυον γυναικα ἀπὸ τὴν ἐστίαν τῶν ἐπιδημιῶν, ἀπὸ τὸν ἐξανθηματικὸν τύφον μεταξὺ τῶν ἄλλων.

Τοῦτο τὸ καθῆκον ἐναπόκειται εἰς τὸν σύζυγον. Εἰς αὐτὸν ἐναπόκειται ἵνα ἡ γυνὴ του εὐρίσκεται ἐν ἀσφαλείᾳ ἐκ των κολλητικῶν νόσων, τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν της ὅσον καὶ διὰ τὸ ἀγαπητὸν της φορτίον. Ἀλλὰ δὲν περιορίζονται μέχρις ἐδῶ αἱ μέριμναι, ἃς ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ διὰ τὴν νέαν σύζυγόν του.

Ὁ σύζυγος εἶναι πιστὸς φύλαξ τῆς γαλήνης, τόσον ἀναγκαίας εἰς τὴν κνοφορίαν, καὶ τῆς γλυκείας ζωῆς τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἡ μήτηρ. Εἶναι πλησίον της διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ πάντοτε τὰς ἀκάνθας ἐκ τοῦ δρόμου της καὶ νὰ συντελῇ οὕτω κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὸ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἑλευθέραν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ, ὅπερ εἶναι ἡ ἐλπίς των καὶ ἀπεικονίζει τὸ μέλλον των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

Ἐλευσις τοῦ παιδιοῦ, αἱ ἀνάγκαι του.

Φθάνει ἐπὶ τέλος ἡ ἡμέρα τῆς μεγάλης χαρᾶς καὶ τῶν μεγάλων θλίψεων, ἡ στιγμή καθ' ἣν θὰ συμπληρωθῇ ἡ προᾶξις ἣτις ἀπήτησε μίαν τόσον μακρὰν καὶ τόσον λεπτολόγον προπαρεσκευήν· ἡ γέννησις τοῦ παιδιοῦ! Παρὰ μητρὶ, λίαν προπαρεσκευασμένη καὶ πεπροικισμένη μὲ διάπλασιν κανονικὴν, ἡ γέννησις θὰ εἶναι, ὡς ὀφείλει πάντοτε νὰ εἶναι, φαινόμενον φυσιολογικόν. Δὲν θὰ ἀποπειραθοῦν νὰ σκεφθοῦν περὶ ἐμβρυου-

κοῦ, εἰς ὃν τόσον συχνὰ καταφεύγει ὁ ἰατρός ὑπὸ τὴν ἐνοχλητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ Σαντρέγγ ἐπεβεβαίωσεν ὅτι οἱ τοκετοὶ γίνονται κανονικῶς 19 φορές ἐπὶ 20. «Ὅσῳ ἀφήνομεν τὴν φύσιν νὰ ἐνεργῇ, τόσῳ τὸ παιδί δὲν ὑποφέρει» ἔλεγεν εἰς τὰ τελευταῖα του μαθήματα. Καὶ ἀκόμη «ὁ ἐμβρουυλκός, συχνότατα ἀνωφελής, δύναται νὰ γίνῃ εἰς χεῖρας ἀδεξίους, τόσον κινδυνώδης διὰ τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδί!»

Τὸ παιδί παρουσιάζεται καλῶς, ἢ θέσις του καλή, ἢ περιστροφή πραγματοποιεῖται μόνη της, καὶ ἡ συχνὴ στηθακρόσσις τῆς καρδίας δὲν ἀποκαλύπτει οὐδὲν ἀντικανονικόν. Ἐπὶ τέλους ἡ κεφαλὴ ἀπαλλάσσεται, τὸ κρανίον πρῶτον, τὸ πρόσωπον κατόπιν. Τί φοβερὰ μετὰβασις δι' αὐτό. Ἐκ μιᾶς ἀτμοσφαιρας μὲ θερμοκρασίαν πλεον τῶν 37° πίπτει εἰς ἓνα τόπον, τὸ πολὺ θερμοκρασίας 15° τὸν χειμῶνα. Ἐντὸς τούτου τοῦ περιβάλλοντος τὸ πτωχὸν νεογνὸν θ' ἀναπνεύσῃ διὰ πρῶτην φοράν, εἰσάγον εἰς τοὺς πνεύμονάς του ἀέρα, σχετικῶς παγωμένον. Ἐδῶ θὰ λάβῃ τὸ λουτρόν του καὶ θὰ ψύξῃ, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του.

Γνωρίζω καλῶς ὅτι θὰ τὸ πλησιάσουν εἰς τὸ πῦρ, ὅτι ἡ μαῖα θὰ τὸ πλύνῃ μὲ θερμοὺν ὕδωρ, καὶ ὅτι θὰ βραδύνῃ, **ὄσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον**, νὰ τὸ καλύψῃ. Ἀλλὰ τοῦτο τό, **ὄσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον**, εἰκονίζει ὀλόκληρον ἡμίσειαν ὥραν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τοῦτο τὸ σῶμα, τόσον εὐθραστον καὶ ἀδύνατον, τόσον ἰσχυρόν, τόσον ὀλίγον καὶ τόσον κακῶς προφυλαγμένον κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων ὀφείλει ν' ἀνθέξῃ εἰς μίαν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας, καὶ μίαν μετὰβασιν ἀρκετὰ ἀπότομον, ἱκανὴν νὰ κλονίσῃ καὶ τὸν ὄργανισμὸν ἐφήβου. Τί συμβαίνει λοιπόν;

Τὸ παιδί χάνει ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ ἡ θρέψις του ὑποφέρει. Συχνὰ δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ καὶ δὲν βραδύνῃ νὰ ὑποκύψῃ. Παλαίει μερικὰς ἡμέρας, μερικὰς ἐβδομάδας. Ζητοῦν ἀλλαχού τὰ αἷτια τῆς καταστροφῆς, καὶ οὐδεὶς σκέπτεται νὰ τ' ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, ἣτις εἶναι ἡ ἀπότομος ψύξις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεως. Ὁ μικρὸς τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸ μικρὸν τῶν πτηνῶν, καὶ

κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων ὥρῶν, τοῦλάχιστον, τὸ μυ-
στικὸν τῆς ζωῆς εἶναι ἢ θερμοτόης.

Πόσα παιδιὰ θὰ διειτηροῦντο ἐν τῇ ζωῇ ἐὰν ἐλαμβάνομεν
πρόνοιαν νὰ ρίπτωμεν ἐφ' ὄλων τῶν μελῶν τοῦ σώματός των,
καθ' ἣν στιγμὴν ταῦτα γεννῶνται, παρὰ θερμὰ, ἀντικαθιστά-
μενα παρ' ἄλλων προτοῦ ψυχθοῦν.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἤρκει νὰ προστατεύσῃ τοὺς πνεύμονάς
του ἐναντίον τοῦ ψυχροῦ ἀέρος τοῦ δωματίου. Διὸ καὶ ἐπιμένω
ἐπὶ τῆς σπονδαιότητος μιᾶς ὑψηλῆς θερμοκρασίας 20° εἰς τὸ
δωματίον τῆς λεχοῦς. Διὰ ταύτης μόνης τῆς προφυλάξεως, ἢ
τρομερὰ θνησιμότης, ἣτις βαρύνει ἐπὶ τῶν νεογνῶν, δύναται νὰ
περισταλῇ κατ' ἀπροσδοκίτους ἀναλογίας. Καὶ πράγματι, δὲν
εἶναι μόνον ἢ μετὰ τὴν γέννησιν περίοδος καθ' ἣν πρέπει νὰ
ἀναζητήσωμεν τὰς αἰτίας τῆς ἐκατόμβης, τῆς ὁποίας θύματα
εἶναι τὰ νεογνά ὀφείλομεν νὰ τὰς ἀναζητήσωμεν ἀκόμη καὶ
κατ' αὐτὴν τὴν γέννησιν. Ἡ ἀπόδειξις ἐγένετο διὰ τῶν θαν-
μασίων ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἐπέτυχεν ὁ Ταρνιὲ καὶ οἱ
μαθηταὶ του ἐν Παρισίοις. Ὁ καθηγητὴς Πιναρ ἐστιγματίσθη
τὸ σφάλμα τὸ διαπραττόμενον παρὰ τῆς μαίας ἢ τοῦ ἱατροῦ,
ὅστις κόπτει τὸν **δμφάλιον ἱμάντια** μετὰ βίας, ἀμέσως μετὰ
τὴν ἔξοδον τοῦ παιδιοῦ, χωρὶς ν' ἀπασχοληθῇ μὲ τὴν κατάστα-
σιν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει οὗτος ὁ ἱμάς, χωρὶς νὰ συμβου-
λευθῇ τὴν ζωτικότητα τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ σεβαστὸς οὗτος καθηγητὴς πλειστάκις συνέκρινε νεογνά
εἰς τὰ ὅποια ἐνήργησαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν μέθοδον, μὲ παι-
διὰ εἰς τὰ ὅποια εἶχον ἐνεργήσει, ἀκολουθοῦντες τὸν κανόνα
ὄν διετύπωσε, καὶ εὔρεν ὅτι ἡ τομὴ τοῦ ἱμάντος πρέπει νὰ γί-
νεται, ὅταν ἢ **δμφάλιος φλέψ** εἶναι πλήρως κατακαθισμένη
καὶ κενὴ αἵματος.

Ἀπέδειξε πάντοτε, ὅτι ταῦτα τὰ τελευταῖα εἶχον τὸ δέγμα
ἰσχυρῶς χρωματισμένον, ἐνῶ τὰ ἄλλα παρουσίαζον, κατὰ τὸ
μᾶλλον ἢ ἥτιον, χρωματισμὸν ἰκτερικόν, ὑποκίτρινον, θεωρού-
μενον πεπλανημένως ὡς φυσιολογικὸν εἰς τὸ νεογνόν. Καὶ
τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ πράξεως τὴν ὁποίαν ὁ Μπουρντιὲν ἐδημοσί-
ευσε: «Ἐκτελεῖν τὴν τομὴν τοῦ δμφαλίον ἱμάντος ἀμέσως μετὰ
τὴν γέννησιν, σημαίνει ὅτι ἐμποδίζομεν τὸ παιδί ν' ἀντλήσῃ

ἐκ τοῦ πλακοῦντος 92 γραμμάρια αἵματος περίπου ἢ στέρησις αὕτη μιᾶς τόσης ποσότητος αἵματος θὰ ἰσοδυναμεῖ παρὰ τῷ ἐφήβῳ μὲ μίαν ἀφαίμαξιν πλέον τῶν 1700 γραμμάτων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

Ἄρχὴ τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ παιδί ἐγεννήθη πρὸ ὀλίγου. Ἡ φροντὶς τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν περὶ τῆς ἀνατροφῆς του, θὰ καθορίσῃ τὸ μέλλον του. Καὶ μαζὺ μὲ τὴν ζωὴν ὀφείλει ν' ἀρχίσῃ καὶ ἡ ἀγωγή.

Ἡ ἀγωγή δὲν δημιουργεῖ τίποτε, ἀλλὰ παροτρύνει εἰς τὴν πρᾶξιν ὅλας τὰς δυνάμεις αἵτινες χαλαροῦνται ἐντὸς τοῦ ἀτόμου, τὰς ἐνθαρρύνει, προβάλλει εἰς αὐτὰς σκοπὸν καὶ τέρμα, τὰς δυναμώνει καὶ τὰς διευθύνει ἐν τῇ ταχείᾳ ἀναπτύξει των. Ἡ ἔναρξις τῆς ζωῆς σημαίνει ἔναρξιν τῆς ἀγωγῆς.

Δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ῥίπτωμεν μίαν ὑπαρξιν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ τὴν ἐγκαταλείψωμεν ἔκουσίως εἴτε εἰς τὸν θάνατον, εἴτε εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τῆς τύχης, εἴτε εἰς τὴν ἀθλιότητα, ἣτις προκύπτει συχνότατα ἀπὸ τὰ σφάλματα τῆς ἀγωγῆς.

Ἄδύνατον καὶ γυμνὸν τὸ παιδί, εὐρίσκει στήριγμα εἰς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του. Γίνεται ἡ χαρὰ καὶ τὸ καθήκον τῆς οἰκογενείας. Ἡ μήτηρ θὰ τὸ ἀναθρέψῃ, ὁ πατήρ θὰ ἐργασθῇ, καὶ οἱ δύο θὰ ἀντλήσουν ἐν τῇ ἀγάπῃ τὴν ὁποίαν ἔχουν διὰ τὸν υἱὸν των, τὴν ἐλπίδα μετὰ τοῦ θάρρους. Οὕτως ὑποβασταζόμενοι νὰ φθάσουν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δυσχεροῦς ἔργου ὅπερ ἐπιχειροῦν. Ὁ ποῦς βαίνει εὐχερῶς ὅπου ἡ καρδία τὸν ὀδηγεῖ.

Ποία νὰ εἶναι ἡ Μοῖρα εἰς τὴν ὁποίαν τὸ πρὸ ὀλίγον γεννηθὲν βρέφος ἐκλήθη παρὰ τῶν δεξιότητων του, ποία νὰ εἶναι ἡ προσπάθεια, μικρὰ ἢ μεγάλη, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ; Ἡ ζωὴ θὰ εἶναι ἀγών. Καὶ τὸ πρῶτον καθήκον ἐκεῖ-

νων οἷτινες ἀγαποῦν τὸ παιδί, εἶναι νὰ κάμουν ἐξ αὐτοῦ ἄνθρωπον ὑγιᾶ καὶ ζωηρόν, ἱκανὸν νὰ ὑποφέρει ὅλους τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ τοῦ ἐπιφυλάσσει. Ἡ ζωὴ τοῦ σώματος ὄχι μόνον προηγεῖται τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος, ἀλλ' εἶναι καὶ προϋπόθεσις ἀναγκαία. **Πρῶτον ζῆν, ἔπειτα φιλοσοφεῖν.** Τὸ ρητὸν τοῦτο δὲν εἶναι χθεσινόν. Τί ἐνδιαφέρει ἡ εὐφυΐα, ἡ ἐργασία, τὸ τάλαντον; Τί ἐνδιαφέρει τὸ μέγα πνεῦμα ἄνευ ὑγείας; Ὁ Ναπολέων ὑπέφερε στιγμαίως ἀπὸ μίαν ἔντονον γαστραλγίαν ἢ κρίσις τοῦ ἐξήντηλει τὰς δυνάμεις εἰς σημεῖον ὅπου ἔμενε μάρτυς ἀδρανῆς μιᾶς τῶν πλέον φοβερωτέρων ἡμερῶν τῆς στρατιωτικῆς του ζωῆς.

Ὁ γίγας περιφρονεῖ τὸν ἀδύνατον ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ὁ ἐλάχιστος κόπος συντρίβει, καὶ ὅστις εἰς τὴν ἀνάγκην μόλις δύναται νὰ ἀμνηθῇ. Ναί, εἶναι μία ζωηρὰ χαρὰ, μία εὐχαρίστησις φυσικωτάτη νὰ αἰσθάνεται τις τὸν ἑαυτὸν του ἐντὸς σώματος ὑγιοῦς καὶ ζωηροῦ, τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ μέλη, ὅλα τὰ ὄργανα λειτουργοῦν καλῶς. Ἀλλὰ ποία θλίψις νὰ βλέπη κανεὶς ἐκάστην ἡμέραν τὴν δραστηριότητά του σταματῶσαν ἀπὸ ἓν σῶμα ἄτονον καὶ καχεκτικόν!

Ὁ ἀσθενὴς κατατιτᾶ σχεδὸν μοιραίως ἐγωῶστίς, ὀλίγον κοιωνικός, καὶ ἡ ὀδύνη φθάνει ἐνίστε νὰ τὸν καταστήσῃ κακόν.

Πᾶν ὅ,τι βιάπτει τὴν ὑγείαν, βασανίζει τὴν καρδίαν καὶ τὰς φρένας. Ὅταν ἐνισχύσῃ τὸ σῶμά του, ὅταν καταστήσῃ τὴν ἐπιδερμίδα του χαλκιδίνην ὁ ἄνθρωπος, τότε, ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένος εἰς ὅ,τι τὸν προσβάλλει, γίνεται περισσότερον κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ἐκεῖθεν περισσότερον προσιτὸς εἰς τὰ καλὰ αἰσθήματα καὶ τὸ λογικόν.

Ὁ ἀληθὴς παιδαγωγὸς τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ μήτηρ, καὶ τὴν πρώτην ἀγωγὴν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν καλοῦν μὲ τὸ γλυκὸ ὄνομα: **ἀγωγή μητρική.** Ἡ γυνὴ εἶναι θανμασίως προπαρασκευασμένη παρὰ τῆς φύσεως διὰ τὴν μητρότητα καὶ τὸν θηλασμόν. Δυστυχῶς αὕτη οὔτε ἐν τῷ σχολείῳ, οὔτε ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἐδιδάχθη στοιχειώδεις γνώσεις, λίαν πολυτίμους, περὶ τοῦ πρώτου, περὶ τοῦ μεγίστου τῶν καθηκόντων τῆς, ὅπερ εἶναι ἡ τέχνη ν' ἀναθρέψῃ τὸ παιδί τῆς.

Ὁ θάνατος τῶν τέκνων συχνὰ προκύπτει ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τῶν πρώτων φροντίδων. Ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ὀξύνειά του ἐξαριτᾶται πολὺ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ ἀνατρέφουν.

Οὐχ ἤτιον φοβοῦμαι, ὅτι τὰς νέας μαθητορίας δὲν θὰ τὰς κάμουν γὰ γνωρίσουν ἐκείνους τοὺς ὁποίους δύνανται γὰ καθιστοῦν εὐτυχεῖς. Ἡ ἐπίσημος ἐνέργεια συχνὰ σταματᾷ εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου τῆς ἀληθείας. Ὅταν μία ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἀφ' ἐαυτῆς, ἀσφαλῶς θὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ.

Συντελεστικὴ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας θὰ ἦτο σειρὰ διαλέξεων ἐπὶ τῆς «ἐξελέξεως τοῦ παιδιοῦ» ἀρχίζουσα διὰ τῆς «ἀνατροφῆς» ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὅστε τὸ ἀκροατήριον γὰ ἐννοῆ τὸ πραγματευόμενον θέμα. Καὶ ἡ «**Ἐξαδέλφη Ὑβόννη**», εἰς τὴν ὁποίαν τόσαι νέαι γυναῖκες ὀφείλουν μέγα μέρος τοῦ θελγήτρον τὸ ὁποῖον εὐρίσκουν ἐν τῇ ζωῇ, ἡ «**Ἐξαδέλφη Ὑβόννη**», θὰ εὐλογῆται παρὰ τόσων νέων μητέρων καὶ παρὰ τόσων συζύγων!

Ὑπὸ παρομοίαν προτροπὴν ἢ διδασκαλίαν τῆς ἀνατροφῆς δὲν θὰ ἐβράδυνε γὰ διαδοθῆ, καὶ ἡ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ δὲν θὰ ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν προλήψεων, τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῆς ἀμαθείας. Πόσαι μικραὶ ὑπάρξεις τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐσώζοντο κατ' ἔτος!

Ἄλλ' αὕτη ἢ προτροπή, ἢ παρῶθησις, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀφ' ὑψηλοῦ. Εἶναι αὕτη μία εὐγενὴς ἐπιχείρησις, ἀξία, καθ' ὅλα τὰ σημεῖα, τῆς ἀνωτέρας γυναικός, τῆς ὁποίας προεκάλει πάντοτε τὴν ὑπερήφανον πρωτοβουλίαν. Καὶ προσθέτω, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ζῶμεν, αὕτη μόνον εἶναι ἰκανὴ γὰ ὀδηγήσῃ καλῶς μίαν προσπάθειαν τόσον εὐπαθῆ.

Ἡ μήτηρ διαμορφώνει τὴν καρδίαν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ υἱοῦ της. Αὕτη δύναται μόνη, διὰ τῆς ἐνεργείας της καὶ τῶν φωτεινῶν της φροντίδων γὰ κτυπήσῃ σοβαρώτατα τὴν δύναμιν τῆς νοσώδους κληρονομικότητος. Ἡ ἀγάπη εἶναι παντοδύναμος, καὶ δύναται γὰ εἶπω μετὰ τινος βαθυστοχάστου παρατηρητοῦ, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἔργον τῆς μητρὸς του, ἥτις ἔχει θανατάστον προνόμιον, ἀλλὰ καὶ τρομερὰν

εὐθύνην. Καὶ ἀκόμη ἡ ἀσχολία αὕτη εἶναι δύσκολος καὶ λεπτή, διότι, ἂν κατασκευάζουν ἐκ νεκροῦ ξύλου ἀντικείμενον τέχνης, δὲν διαμορφώνουν ὁμῶς τοιοῦτοτρόπως ὄν, ὅπερ μίαν ἡμέραν θὰ εἶναι ἐλεύθερον. Πρέπει πράγματι νὰ σεβώμεθα τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ νὰ προαισθανώμεθα τὰς δεξιότητάς του.

Προσοχὴ εἰς τὰς πλάνας, τὰς ἐλαφρότητας καὶ τὰς παραμελήσεις ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὅποῖον, ὅταν μεγαλώσῃ, θὰ ἀνορθωθῇ, ἴσως, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν γονέων του, καὶ θ' ἀπαντήσῃ εἰς μίαν γλυκεῖαν ἐπίπληξιν διὰ τὴν κακίην του διαγωγῆν: «' Ἀλλὰ δυστυχῶς εἶναι ἰδικόν σας τὸ λάθος· διατὶ μὲ ἀνεθρέψατε ὥστε νὰ γίνω κακομαθημένον ; ». Τὰ τέκνα μας γίνονται οἱ δικασταὶ μας.

Ἡ μητρικὴ ἀγωγή περιλαμβάνει δύο περιόδους ἐντελῶς διακεκριμένας. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰς μητρικὰς φροντίδας ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν δύο περίπου ἐτῶν. Ἡ δευτέρα μὴκύνεται μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ παιδί, ἐὰν πρέπη καὶ ἂν δύναται, ὀφείλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Σχολεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII

**Τὸ παιδί ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς πηγῆς τῆς ὑγείας
κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐπὶ τοῦ
θηλασμοῦ διὰ τῆς μητρός του.**

Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι, κατὰ μέγα μέρος, ἀφιερωμένη εἰς τὴν φυσικὴν ζωὴν. Θὰ ἐτοιμασθῇ τὸ ἔδαφος εἰς τὸ ὅποιον θὰ σπαρῇ τὸ ὑπόλοιπον, καλὸν ἢ κακόν, σύμφωνα μὲ τὴν προετοιμασίαν ἣτις θὰ δοθῇ ἀρχικῶς. Τὸ μικρὸν παιδί μεγαλώνει ἀσυνειδήτως, ὅπως τὸ φυτόν καὶ τὸ ζῶον· **ἀναπνεῖν, τρέφεσθαι καὶ κινεῖσθαι**· ἰδοὺ τὸ πᾶν. Τὸ σῶμα, κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν αὐξησιν ἐξαιρετικῶς εὐεργετικὴν, καὶ ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς τὸ παιδί ἀνάγκας

καὶ ὀρέξεις αἵτινες τείνουν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς φυσικῆς του ζωῆς.

Μαντεύειν ταύτας τὰς ὀρέξεις, παρακολουθεῖν τὰς ἐκδηλώσεις, διευθύνειν τὴν ἐνέργειαν, ἐνισχύειν τὸν ὀργανισμόν, χωρὶς νὰ παραλείπη νὰ προετοιμάζῃ διὰ τὴν ἀγωγὴν, ἰδοὺ ἢ προσπάθεια τῆς μητρός. Οὐδὲν ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀγάπην τῆς μητρός. Τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει, τηρεῖ ἐν ἰσορροπία τὸ ἔνστικτον τῆς διατηρήσεως, τὴν ἀγάπην διὰ τὴν ζωὴν, καὶ εἰς τὴν πλεον χυδαίαν ψυχὴν. Εὗρον μίαν ἡμέραν εἰς μίαν σιταποθήκην τῶν Παρισίων μίαν γυναῖκα καὶ ἓνα μικρὸ παιδί. Ἡ μήτηρ ἦτο νεκρά, ἀλλ' ἡ χεὶρ τῆς εἰτείετο πρὸς τὸ βρέφος ὅπερ ἐμάσσα τὸ τελευταῖον τεμάχιον ἄρτου. Πᾶσα γυνὴ ἀγαπᾷ τὸ τέκνον τῆς, καὶ τὸ τέκνον δὲν δύναται νὰ διέρχεται ἀδιάφορον πρὸ τῆς μητρός.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι περισσότερον σπάνιον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ πνεῦμα ἀνεπτυγμένον καὶ μεγάλην καρδίαν, δὲν εἶναι ν' ἀγαπᾷ, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ ν' ἀγαπᾷ τὰ τέκνα τῆς. Τοῦτο τὸ γνωρίζειν, ἀπὸ τοῦ λίκνου ἐγείρεται ἐνώπιον ἡμῶν αὐτῶν, ἕνεκα τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς μητρός.

Ὁ ἐγωῖσμός τοῦ παιδιοῦ, ἢ κακῶς ἐννοουμένη ἀγάπη τῆς μητρός, συχνὰ προσβάλλουν τὴν υἰείαν, τὸ μέλλον καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ τῶν δύο. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν ὄλων εἶναι ὁ θηλασμός.

Θλιβερὸν προᾶγμα νὰ ἀποδείξῃ τις τὴν θνησιμότητα ἥτις κτυπᾷ τὸ παιδί εἰς τρομερὰς ἀναλογίας. Τοῦτο πιέζει πολὺ τὴν καρδίαν.

Μερικὰ ἔτη ἢ θνησιμότης φθάνει 900 ἐπὶ τῶν 1000. Εἰς χώρας τροπικὰς συμβαίνει ὥστε ἐπὶ 1000 νεογνῶν, οὐδὲν νὰ ἐπιζῇ.

Ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρις ἐνὸς ἔτους ἢ θνησιμότης, κατὰ τὸν Μπερτιγιὸν καὶ τὸν Μπροκά, προσβάλλει 20 ἐπὶ 100 κατὰ μέσον ὄρον.

Κατὰ τὸν τελευταῖον συγγραφέα, αὕτη θὰ ἔχη ἐπὶ τοῦ παρόντος τάσιν μειώσεως.

Αἱ πιθανότητες τοῦ θανάτου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος βαρύνουν σοβαρώτερον ἐπὶ τοῦ ἄρρενος φύλου, καὶ θνήσκουν 117

ἄρρενα ἔναντι 100 κορασίων. Τὸ γεγονός σημειοῦται τὸ αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἄλλ' ὁ Μπερτιγιὸν βεβαιοῖ, ὅτι εἰς μίαν χώραν ὑγιεινὴν μὲ ψυχρὸν κλίμα ἢ μέτριον, πᾶσα θνησιμότης ὑπερβαίνοσα τοὺς 95 θανάτους ετησίως ἐπὶ 1000 παιδιῶν μέχρις ἑνὸς ἔτους, ἐγκλείει αἰτίας συμπτωματικὰς, τὰς ὁποίας δύνανται νὰ περιορίσουν τὰ μέτρα τῆς ὑγιεινῆς ἕτινα ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας.

Ποῖα εἶναι ταῦτα τὰ μέτρα τὰ ὑγιεινά ; Ὑπὸ ποίους ὅρους ὀφείλομεν νὰ τὰ μεταχειρίζομεθα ; Αὐταὶ εἶναι αἱ ἐρωτήσεις εἰς τὰς ὁποίας θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν χωρὶς νὰ φοβηθῶμεν οὔτε τὴν διεξοδικότητα, οὔτε τὰς ἐπαναλήψεις.

Ἡ ὑπόθεσις ἐδῶ, τὸ θέμα, κυριαρχεῖ τῆς μορφῆς.

Παρὰ τῷ ἐμβρύῳ ὀλόκληρος ἡ ζωτικότης διατίθεται πρὸς σχηματισμὸν τῶν ὀργάνων καὶ τὴν ἐξέλιξίν των. Ἡ αὔξησις εἶναι ὁ μέγας νόμος τοῦ σώματος παρὰ τῇ γυναικί, ὡς καὶ παρὰ τῷ ἀνδρί, μέχρι τῆς ἡλικίας τοῦ ἐφήβου, καὶ τὸ σῶμα δὲν μεγαλώνει, καὶ δὲν ἐνισχύεται, ἢ διὰ τῆς σταθερᾶς ἰσορροπίας ὄλων τῶν προτερημάτων του, τόσων τῶν φυσικῶν, ὅσων καὶ τῶν ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν, ἰσορροπίας ἣτις δὲν δύναται νὰ συνίσταται καὶ νὰ διατηρῆται παρὰ καθ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις τῶν διαφορῶν ὀργάνων γίνεται ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ.

Μεταξὺ τῶν μέσων δι' ὧν χορηγοῦμεν τὰ χρειώδη εἰς τὰς προστάτιδας λειτουργίας ταύτης τῆς ἰσορροπίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὑγεία, ἡ διατροφή διεκδικεῖ **τὴν πρώτην θέσιν**. Δύναται τις δικαίως νὰ εἴπῃ : « Ἡ καλὴ διατροφή, ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαίθριον, ὁ κανονικὸς ὕπνος, καὶ αἱ καλῶς ἐννοούμεναι χρήσεις (ἐφαρμογαὶ) τοῦ ὕδατος, ἰδοὺ τὸ στερεὸν θεμέλιον τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ ».

Αὕτη ἡ ἐκλογή τῆς τροφῆς ὀφείλει νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῶν πεπτικῶν ὀργάνων τοῦ παιδιοῦ.

Παρὰ τῷ νεογνῷ, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἀναπνευστικὴν συσκευὴν, τὴν σύνθετον συσκευὴν, ἣτις συνιστᾷ τὸ περιβάλλωμα, καὶ τὴν κεντρικὴν νευρικὴν συσκευὴν, καὶ πρὸ παντὸς τὸν ἐγκέφαλον, ὅλα τὰ ἄλλα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἐξελίξεως.

Τὸ στόμα ἀκόμη εἶναι εἰς μίαν περίοδον τόσον ἀοχέγοτον

ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐκτελῇ πρεπόντως κινήσεις οὔτε διὰ νὰ δράξῃ τι, οὔτε διὰ νὰ μασσήσῃ. Ἡ γλῶσσα δὲν κάμνει μετ' ἀκριβείας παρὰ κινήσεις θηλασμοῦ. Τὸ παιδί δὲν δύναται λοιπὸν παρὰ νὰ θηλάζῃ. Ἄς προσθέσωμεν εἰς τοῦτο καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ὀδόντων, τὴν στοιχειώδη κατάστασιν τῶν σιελογόνων ἀδένων καὶ θὰ ἔχωμεν **ἀνατομικὴν ἀπόδειξιν**, ὅτι παρὰ τῷ νεογνῷ, **ἡ λήψις** (πιΐσιμο) καὶ ἡ μασσησις δὲν δύναται κανονικῶς νὰ συντελεσθοῦν. Ὡς πρὸς τὸν στόμαχον καὶ τὸ ἔντερον εὐρίσκομεν τὴν αὐτὴν στοιχειώδη κατάστασιν, τὴν ἀδυναμίαν τῶν συστατῶν μεμβρανῶν καὶ τὴν ἀτελῆ ἐξέλιξιν τῶν ἐκκριτικῶν ὀργάνων. Ἐξ ἄλλου τὸ «ζωϊκὸν κύτταρον», λέγει ὁ Μπερνάρ, δὲν εἶναι καταδικασμένον νὰ κάμῃ τὴν θρεπτικὴν σύνθεσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν **ἀρχῶν** αἵτινες τοῦ ἔρχονται ἔξωθεν, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στοιχειωδῶν **ἀρχῶν**. Αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ μετασχηματίζονται εἰς **ἀρχὰς** στοιχειώδεις διὰ τῶν συσκευῶν τοῦ ὄργανισμοῦ. Αὗται αἱ συσκευαὶ δὲν λειτουργοῦν παρὰ τῷ μικρῷ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ γίνῃ.

Πρέπει τὸ παιδί νὰ τὸν εὐρίσκη ἕτοιμον ἐντὸς τῶν οὐσιῶν αἵτινες δίδονται αὐτῷ πρὸς τροφήν, ὕψος ἀπαραίτητος καὶ σπουδαῖος, ὅστις δὲν ἐκπληροῦται πλήρως, παρὰ ἐντὸς μιᾶς μόνης τροφῆς, **τοῦ γάλακτος**. Τοῦτον λοιπὸν τὸν **γαλακτικὸν** ἐπισιτισμὸν πρέπει νὰ υἰοθετήσωμεν ἄνευ δισταγμοῦ διὰ τὸ νεογνόν.

Ἐπάρχει διὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος διατροφή ὑγιεινὴ καὶ ἐπαρκὴς ὀφείλουσα νὰ περιλαμβάνῃ: 1) οὐσίας ἀζωτούχους, 2) οὐσίας τριαδικάς, 3) ζάχαρον, 4) ἅλατα μεταλλικά, 5) ὕδωρ. Τὸ γάλα περικλείει πάντα ταῦτα. Τὰ μεταλλικὰ ἅλατα πρὸ παντὸς εἶναι ἀπαραίτητα, καὶ πρέπει ν' ἀναμιγνύονται εἰς μεγαλύτεραν ἀναλογίαν παρὰ τῷ παιδί, διὰ νὰ συντρέχουν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐργασίας τῆς ὀστεώσεως. Ἡ ἀνεπάρχεια εἰς τὴν καταβολὴν τῶν ἀλάτων τούτων καὶ πρὸ πάντων τοῦ σπουδαιότερου μεταξὺ αὐτῶν, τοῦ φωσφορικοῦ, εἶναι ἡ κυριώτερα τῶν ἀφορμῶν τοῦ ραχιτισμοῦ. Τὸ γάλα χρησιμοποιούμενον ὡς ἀποκλειστικὴ τροφή διὰ τὸ παιδί μέχρι τοῦ 2ου ἔτους

τῆς ἡλικίας του, τοῦ ἀσφαλίζει τοῦτο τὸ στοιχεῖον εἰς ἐπαρκῆ ποσότητα καὶ ὑπὸ μορφὴν κατάλληλον.

Δυνάμεθα ὅθεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ γάλα εἶναι ἡ μόνη τροφή ἣτις ἀρμόζει εἰς τὸ παιδί κάτω τῶν δύο ἐτῶν, διότι εἶνε ἡ μόνη ἣτις δύναται ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς δαπάνας τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς ἀυξήσεως τῶν ὀργάνων του. Μία ἀπόδειξις τούτου ἐπὶ πλέον εἶναι τοῦτο, ὅτι πᾶσα ἄλλη τροφή, ἐκτὸς τοῦ γάλακτος, ἐπιφέρει πάντοτε παρὰ τῷ παιδί τῆς ἡλικίας ταύτης σύγχυσιν πεπτικὴν καὶ γενικὴν. Τὸ γάλα τὸ ὁποῖον τοῦ ἀναγκαῖοι ἀπολύτως, ἄνευ τοῦ ὁποῖου δὲν δύναται νὰ ζήσῃ, τὸ εὕρσκει, εἰς τὸν μητρικὸν θηλασμόν. Αὕτη ἡ ἔκφρασις «**μητρικὸς θηλασμός**» περικλείει διπλῆν ἔννοιαν. **Πρῶτον** τὴν ἔννοιαν τῆς διατροφῆς διὰ γάλακτος γυναικὸς ὅπερ εἶναι ἀρίστη τροφή διὰ τὸ παιδί, **ἔπειτα** δὲ τὴν ἔννοιαν τῆς διατροφῆς εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς.

Ἐδῶ ὑπάρχει ἄλλος ὅρος ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαῖος, διότι, ἂν τὸ γάλα τῆς γυναικὸς ἐγένετο διὰ τὸ παιδί, τὸ γάλα τῆς μητρὸς ἐγένετο διὰ τὸ τέκνον της.

Πρέπει λοιπὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ κόλπου τῆς μητρὸς τοῦ τὸ παιδί ν' ἀντλή τὴν τροφήν του.

Ὁ κανὼν οὗτος ἐπιδέχεται ἐξαίρεσιν ἂν ἡ μήτηρ παρουσιάσῃ κρᾶσιν λυμφατικὴν, ἢ ἂν εἶναι προσβεβλημένη ἀπὸ βλάβην ἔντονον τῆς καρδίας, ἢ ἀπὸ βαρεῖαν νόσον χρονίαν, ἢ ἀπὸ νεύρωσιν θεωρουμένην ὡς κληρονομικὴν, ἢ ἀπὸ φυματίωσιν, ἢ ἀπὸ συφιλίδα. Ἀκόμη δυνάμεθα νὰ καταφεύγωμεν εἰς ἐξωτερικὸν θηλασμόν, ὅταν λείπῃ ἐντελῶς τὸ γάλα παρὰ τῆ μητρὸς. Τὸ καλύτερον εἶναι τότε νὰ λάβωμεν τροφὸν ἐκλεγομένην μετ' ἐπιμελείας, καὶ κατοικοῦσαν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἀλλά, πρὸ παντός, ὄχι **θήλαστον**. Δὲν θὰ ἐκπλαγῶμεν οὐδόλως, ἂν ὁ τεχνητὸς οὗτος τρόπος τοῦ θηλασμοῦ γίνῃ ἡ αἰτία τῆς ἐντερικῆς μολύνσεως τῆς μικρᾶς ἡλικίας.

Ἰατροὶ τινες ἰσχυρίζονται, ὅτι ἰδιότητες ἠθικαὶ δύνανται ἐνίοτε νὰ μεταδοθῶσιν διὰ τῆς γαλουχίσεως. Πόσον βαρεῖα εὐθύνη ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει βαρύνει ἐπὶ τῆς μητρὸς, ἣτις δύναται νὰ θρέψῃ τὸ τέκνον της καὶ δὲν τὸ κάμνει.

Ἐγνώρισα μητέρα 11 τέκνων, ἣτις διέκρινε μεταξὺ αὐτῶν

8 ἔξυπνα, ἐκεῖνα τὰ 8 τὰ ὅποια ἐθῆλασε μόνη της. Πῶς δυνάμεθα νὰ ζητῶμεν ἀπὸ μίαν ξένην γυναῖκα καὶ μισθοδοτούμενην τοιαύτην προσεκτικὴν ἐπαγροῦνησιν μέχρι λεπτολογίας, τοιαύτην ἀφοσίωσιν νύκτα καὶ ἡμέραν, τοιαύτας χιλίας μικρὰς φροντίδας, τόσον ἀναγκαίας εἰς νεογνόν; Μόνη λοιπὸν ἢ μητέρα ἔχει τὸ μυστικὸν ὄλων τούτων προκειμένου περὶ τοῦ ἰδίου της τέκνου. Τὸ χρῆμα δὲν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν τὴν ὅποιαν ἐμπνέει ἡ ἀγάπη.

Ἀναγνώσατε τὰς «**Ἀναπληρωτικὰς**» τοῦ τολμηροῦ ἠθικολόγου Brieux.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ ἐκτεθειμένον. Εἶναι καὶ ἡ καρδιά του ἐπίσης. Καὶ ἐὰν τὸ παιδί ἀφεθῆ εἰς τὴν φυσικὴν ἀνατροφήν, ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ἐγκέφαλος ὅστις λαμβάνει καὶ καταγράφει εἰκόνας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δημιουργεῖ τάσεις ἔστω καὶ παθητικὰς, αἵτινες ζητοῦν νὰ τύχωσιν διευθύνσεως. Καὶ ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ τὰς διευθύνῃ καλύτερον εἶναι ἢ μήτηρ, ἀρκεῖ νὰ ἔλαβε τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῆ περὶ αὐτῶν καὶ νὰ εἶναι παρεσκευασμένη.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἢ μήτηρ εἰς τὴν ὅποιαν ὀφείλονται αἱ πρῶται θωπεῖαι, τὰ πρῶτα φιλήματα τοῦ υἱοῦ της; Ἄς τὸν ἀφήσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτήν. Αὕτη τὸν λαμβάνει εἰς τοὺς βραχίονάς της, ὥρας τινὰς μετὰ τὸν τοκετόν, καὶ αὕτη αὕτη τὸν τρέφει, διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης τὸ παιδί, τιθέμενον εἰς τὸ στήθος, δύναται νὰ ἐκχυλίξῃ διὰ τῆς θηλάσεως τὴν μαστικὴν θηλήν, ὅπερ εἶναι κέρδος τῆς ἐκκρίσεως, παίζον εἰδικὸν ρόλον. Ἐὰν στερῆσουν τὸ παιδί τούτου, δύναται νὰ προκύψουν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, βαρῆα δυστυχήματα.

Αὕτη ἢ πρώτη ἐκκρίσις συνίσταται εἰς τὸ πρῶτον γάλα (κολλάστρα) συντεθειμένον ἀπὸ ὑλικά παχέα ζαχαρώδη καὶ μεταλλικὰ ἄλατα. Τὸ πρῶτον γάλα εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὸ παιδί ὄχι μόνον διότι τὸ καθαρίζει, ἀλλὰ διότι εἶναι εἶδος χυλοῦ παρεχομένου παρὰ τῆς μητρὸς, διότι εἶναι τροφή **πλαστικὴ** καὶ παραγωγῆς θερμότητος. Διότι ἐπὶ τέλος τὸ φυσικὸν τοῦτο γαλάκτωμα ἀπορροφᾶται ἄνευ κόπου τινός. Δὲν δύναται τις νὰ τὸ ἀναπληρώσῃ μὲ οἰονδήποτε τεχνητὸν γαλάκτωμα. Ἐὰν τὸ γάλα τῆς μητρὸς δὲν ἦτο ἀφέλιμον, τὸ παιδί

θά τὸ ἀπέρριπτεν, ἀλλὰ καὶ ἂν θὰ τὸ ἐκράτει, δὲν θὰ ἠδύνατο τοῦτο νὰ παραγάγῃ ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἀποτέλεσμα εὐνοϊκόν. Τὸ πρῶτον γάλα δὲν δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ.

Πρέπει ὁ θηλασμός νὰ γίνεται, ἄλλως δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς βαρείας διαταραχὰς τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ τῆς μητρὸς.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ὁ μητρικὸς θηλασμός νὰ γίνεται ἀπλῶς, πρέπει ἀκόμη διὰ τὴν ἀσφαλίστην τὴν ὑγίαν τοῦ παιδιοῦ, καὶ ἐκείνην τῆς μητρὸς, νὰ γίνεται ἐν τάξει καὶ μεθοδικῶς.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἡλικία τοῦ παιδιοῦ, ὁ θηλασμός πρέπει νὰ κατανέμεται κανονικῶς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μεσολαβοῦν διαλείμματα περίπου ἴσα ἀρχικῶς, λίαν πλησίον κείμενα, καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἀπομακρυνόμενα.

Εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς ὅλα τὰ πράγματα ὁ ὀργανισμὸς τείνει πρὸς τὸ κανονικῶς λειτουργεῖν καθὼς τὸ βεβαιοῖ διὰ τῆς κανονικῆς ἐπανόδου τῶν πράξεών του καὶ τῶν συνηθειῶν τὰς ὁποίας ἀποκτῷ.

Τὸ μητρικὸν γάλα λοιπὸν πρέπει νὰ δίδεται εἰς ὠρισμένας ὥρας ἀπεχούσας ἐπαρκῶς, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ συντελήται πλήρης ἡ πέψις τοῦ προηγουμένως ληφθέντος.

Κατὰ συγγραφεῖς τινάς, δὲν δυνάμεθα νὰ κανονίσωμεν τὰς ὥρας ἢ κατὰ τὸν δεῦτερον μῆνα. Τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ νεογνὸν ἔχει ἀνάγκη νὰ θηλάξῃ συχνά, ἀλλὰ κανονικῶς, κάθε δύο ὥρας περίπου, διαρκούσης τῆς ἡμέρας. Ἄλλ' αὕτη ἡ ἐφαρμογὴ εἶναι ἐπιδεκτικὴ τροποποιήσεως πέραν τῶν πρώτων μηνῶν, καθ' ὅσον τὸ παιδί προχωρεῖ κατὰ τὴν ἡλικίαν.

Πάντοτε ἐφίσταται τὸ ἀτομικὸν ζήτημα, ὅπερ θὰ λύσῃ ὁ ἰατρός. Τὴν ἀνάγκην τοῦ θηλασμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νεκτὸς αἰσθάνεται 3—4 φορές, εἶναι ὅμως καλὸν νὰ τὸ παρασκευάζωμεν μετὰ τέχνης, ὥστε νὰ μὴ θηλάξῃ ἢ δύο φορές, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν κατακλίνεται, τὴν ἑσπέραν, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐγείρεται, τὴν πρωΐαν. Μακρὰν τοῦ νὰ βλάπτῃ τὴν ἐξέλιξίν του, τοῦτο τὸ μέτρον, τοῦναντίον εὐνοεῖ τὴν ὑγίαν του. **Ὁ κανονικὸς ὕπνος τοῦ εἶναι ἀναγκαῖος ὅσον καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ τροφή.**

Αὕτη ἡ μέθοδος ἔχει ἐπίσης ἄλλο σοβαρὸν πλεονέκτημα :

Ἀσφαλίζει εἰς τὴν μητέρα τὴν διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων δυνάμεων διὰ τὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν προσπάθειάν τῆς, τόσον λεπτήν καὶ τόσον δύσκολον. Καλὸς ἕπνος, καλὴ τροφή, δηλαδὴ τροφή θρεπτικὴ, εὐπεπτος, μετ' ἐγκρατείας λαμβανομένη καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς ἐρεθιστικοῦ, ὡς ὁ καφές, τὰ διάφορα λιχῆρ κ.λ.π. θὰ δώσουν εἰς τὴν μητέρα καὶ θὰ διατηρήσουν εἰς αὐτὴν ἀντοχὴν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν ἐπιτακτικῶς αἱ μέριμναι, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ παιδί ἔχει δικαιώματα. Τί θ' ἀπογίνῃ ἢ μήτηρ ἄνευ τῆς ἀντοχῆς ;

Ἡ ἀποκλειστικὴ τροφή διὰ γάλακτος εἶναι ἀκόμη πλέον ἀναγκαία κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὀδοντοφυΐας. Παιδιὸ ζωηρὸν ἀποκτᾷ τοὺς ὀδόντας του χωρὶς κανένα σοβαρὸν δυστύχημα, ἐν ᾧ ἡ ὀδοντοφυΐα εἰς τὰ ἀδύνατα παιδιὰ καθίσταται πολλὰκις ἐπικίνδυνος.

Εἶναι ἄδικον γ' ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐργασίαν, ἣτις προηγείται, ἢ συνοδεύει, ἢ ἀκολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τὴν ἀναγομένην εἰς τοὺς ὀδόντας, μέρος τῶν νόσων τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Φθάνουν μάλιστα μέχρι τοῦ νὰ θεωροῦν τὴν ὀδοντοφυΐαν ὡς σοβαρὰν αἰτίαν τῆς θνησιμότητος τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοῦ βου μηνός.

Τοῦτο εἶναι πλάνη. Ἡ ὀδοντοφυΐα εἶναι ἐργασία φυσικὴ ἣτις δὲν εἶναι νόσος, ὡς δὲν εἶναι καὶ ἡ ἥβη π. χ. Πάσας τὰς ἡμέρας μεγάλος ἀριθμὸς νεανίδων γίνονται **ἐφηβοί**, χωρὶς νὰ δοκιμάσουν τὸ ἐλάχιστον δυστύχημα, ἐν ᾧ τοῦναντίον ἄλλαι νεάνιδες ἀντιλοῦσιν ἐκ τοῦ μετασχηματισμοῦ τούτου (τῆς ἥβης) νοσώδη στοιχεῖα. Πρέπει νὰ καταστήσωμεν ἐπεύθυνον τὴν ἥβην ; Οὐδόλως. Καὶ ἡ ὀδοντοφυΐα εἶναι ὡσαύτως ἀθῶα, ὡς καὶ ἡ ἥβη. Ὁ μόνος ἐπεύθυνος ἐδῶ εἶναι ὁ ἀτομικὸς ὄργανισμός, ὅστις, ἀναμφιβόλως ὢν ἐλαττωματικὸς καὶ ἀσθενικὸς, διότι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ δὲν ἐσεβάσθησαν τὰ δικαιώματά του, δὲν ἐπιτρέπει τὴν κανονικότητα τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν, οὕτω δὲ προκύπτουν παντοῖαι διαταραχαί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Πῶς πρέπει νὰ νοῆται ὁ ἀπογαλακτισμός.

Θαυμάσιον ὁδηγὸν ἔδωκεν ἡ φύσις εἰς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν. Πόσον σπουδαῖοι παιδαγωγοὶ θὰ ἐγίνοντο οἱ γονεῖς εἰάν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀκούσουν, καὶ εἰάν ἤθελον νὰ τὸν ἐννοήσουν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν! Κατὰ τὸν 18ον πρὸς τὸν 20ὸν μῆνα τὸ γάλα δὲν ἀρκεῖ πλέον διὰ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ, καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἐξέλιξις, ὡς πρὸς τοὺς ὀδόντας, εἶναι ἀρκετὰ προχωρημένη, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ ἄλλο εἶδος τροφῆς, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τελειοποιεῖται ἡ πεπτικὴ συσκευὴ μετὰ τῶν παραρτημάτων της. "Ολα ἐδῶ ἔρχονται εἰς τὸν καιρὸν των, οὔτε ἐνωρὶς, οὔτε ἀργά. "Αν ἡμεῖς βιαζώμεθα, καταστρέφομεν τὴν φύσιν. "Ακόμη, ἀντὶ νὰ ἐννοήσωμεν, ὅπως αὐτὴ, τὴν ἐλευθέραν ἐξέλιξιν τῶν ὀργάνων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων, τοῦναντίον δὲν σκεπτόμεθα ἢ πῶς νὰ τὰς ἐμποδίσωμεν ὑποβάλλοντες ταύτας εἰς τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις μας.

Ἡ φυσικὴ ἐκδοχὴ τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ ἀνταποκρίνεται λοιπὸν εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας καὶ ποικίλλει καθ' ὅσον αὐτὴ (ἡ πρώτη ὀδοντοφυΐα) συμπληρῶνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ταχέως, ἀπὸ 15 μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν γενικῶς. "Εν τούτοις, εἰς περίπτωσιν καθυστερήσεως τῆς ἐξέλιξεως τῶν ὀδόντων, θὰ ἠδύνατο νὰ παύσουν τὸν θηλασμόν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κυνοδόντων.

"Απαξ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις ν' ἀπογαλακτισθῇ τὸ παιδί, πρέπει νὰ παύσῃ ὁ θηλασμός ἀνευ βραδύτητος, παρὰ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ δίδουν μίαν ἢ δύο φορές, κάθε 24 ὥρας, ἓνα γάλα, τὸ ὁποῖον νοθεύεται εἰς βαθμόν, ποῦ νὰ χάνῃ μέρος τῶν ἰδιοτήτων του.

Μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν θὰ προβοῦν βαθμηδὸν ὡς πρὸς τὴν παροχὴν τῆς τροφῆς. Θὰ λάβουν ἕπ' ὄψει των τὰς ἀρχάς, ὑφ' ὧν διείπετο ἡ λειτουργία τῆς πεπτικῆς συσκευῆς προτοῦ καταστῆ ἰκανὴ νὰ χωνεύῃ τὰ νέα φαγητά, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν

ἐκ μέρους τῶν πεπτικῶν ὀργάνων ἐργασίαν δραστηρίαν καὶ ἐνεργητικὴν, ὅπερ δὲν ἀπηρεῖτο κατὰ τὴν τόσον ἀπλὴν πέψιν τοῦ γάλακτος.

Ἡ ὀλὴ ἢ κλίμαξ τῶν ἐλαφρῶν ροφημάτων κατ' ἀρχάς, κατόπιν τῶν περισσότερον στερεῶν, καὶ ἡ κλίμαξ τῶν πουρέδων πρέπει νὰ ἐξαντληθῇ πρὸ τοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα παρατίθενται εἰς τὴν τράπεζαν τῶν γονέων.

Ἄλλως, ὁ μικρὸς δὲν θὰ φανῇ ποτὲ εἰς τὴν τράπεζαν, ὅπου αἱ χειρονομίαι καὶ αἱ ὀμιλίαι εἶναι ἐλάχιστα κατάλληλοι διὰ τὴν ἠθικὴν του ὑγίαν, καθὼς τὰ ἐδέσματα τὰ καρνευμένα εἰς τὴν φυσικὴν του ὑγίαν. Αὐταὶ αἱ ὥραι εἶναι κακῶς ἐκλελεγμένα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στομάχου του, καὶ διὰ τὰ δικαιώματα τῆς αὐξήσεώς του. Τὰ γεύματά του θὰ λαμβάνουν χώραν κατ' ἰδίαν μετὰ τῆς μητρὸς του, ἥτις θὰ μένη κυρία τῆς διαθέσεώς του καὶ τῆς ὑπακοῆς του, χωρὶς νὰ τὸν τιμωρῇ.

Τὰ φαγητά του θὰ τὰ λαμβάνῃ τὴν 11ην ὥραν τῆς πρωῆς καὶ τὴν 5ην τῆς ἑσπέρας. Καὶ κατὰ τὸν ὕπνον νὰ εἶναι προφυλαγμένος, καὶ νὰ μὴ παραμένῃ εἰς ἀτμόσφαιραν ὀνοροεύουσαν μὲ τὴν τραπεζαρίαν, ὅπερ διὰ τὸ παιδί εἶναι ἀνθυγιεινὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΧ.

Ὕπνος.

Τὸ νεογέννητον παιδί δὲν κάμνει ἄλλο τι παρὰ νὰ θηλάζη καὶ νὰ κοιμᾶται. Τοιοῦτοτρόπως λέγει ὁ Μπεκλάρ : «Τὸ ἀπογαλακτισθὲν παιδί ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρου ὕπνου, καὶ ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας τῆς ἐσπέρας, παρὰ τὸν δίωρον μεταμεσημβρινόν του ὕπνον ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, ὀφείλει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν κλίνην του ὅπου συντελεῖται καλύτερον ἢ ἐξέλιξις του.

Ἡ διανυκτέρευσις εἰς τὴν σάλαν ἢ εἰς τὸ κοινὸν δωμάτιον δὲν ἀρμόζει εἰς τὸ παιδί ἀπὸ οὐδεμιᾶς ἀπόψεως. Καλῶς ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν κλίνην θὰ μένη ἀπὸ τῆς 8ης ἐσπερινῆς ὥρας, ὡς καὶ τὴν μεσημβριάν, καὶ ὄχι εἰς τὰς χειῶρας τῆς μητρὸς, τῆς μάμμης, ἢ τῆς τροφοῦ.

Τὸ παιδί φέρεται εὐχαρίστως πρὸς τὴν ἀγκάλην, διότι εὐρίσκειται πλησιέστερον πρὸς τὸ στήθος, διότι εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς συνεχοῦς προσοχῆς κάποιου ἐκ τῶν ἰδικῶν του, διότι διαρκῶς θωπεύεται. Αἱ μητέρες καὶ αἱ μάμμαι ἀγαποῦν ἐξ ἴσου καὶ πιέζουν ἐπὶ τοῦ στήθους των, καὶ διαθρύπτουν (παραχαϊδεύουν) τὴν ζωντανὴν κούκλαν, ἣτις εἶναι ὁ μπεμπές.

Παρὰ τῷ κορασίῳ τὸ παιγνίδι τῆς κούκλας ἐπράζει τὴν μέλλουσαν μαμᾶν, καὶ τώρα, παρὰ τῇ μικρᾷ μητρὶ, ἢ φιλοπαίγμων κορασίς δὲν εἶπε τὸν τελευταῖον της λόγον.

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ παίγνιδίου θὰ τὸ τοποθετήσωμεν ἐπὶ μιᾶς εὐρείας κλίνης ἢ κατὰ γῆς, ἐπὶ δέρματος ἐκ προβάτου, λαμβάνοντες συγχρόνως καὶ τὰ ἀναγκαῖα προφυλακτικὰ μέτρα.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ κρατῶμεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν βραχιόνων, διότι ἄλλως θὰ ἐσημειοῦντο βραδύτερον πολὺν δυσάρεστοι συνέπειαι. Ὅταν συμβαίη μία ἐκτροπὴ τῆς σπονδυλικῆς στήλης, λησμονοῦν νὰ τὴν ἀποδώσουν εἰς τὰς μακρὰς ὥρας τὰς ὁποίας διήλθεν ὁ μικρὸς ἐπὶ τῶν βραχιόνων, ὅπου τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος δὲν εὐρίσκουν ποτὲ ταῦτοχρόνως ἐπαρκῆς στήριγμα, ὅπερ τοῖς πρέπει, ὅπου παράγονται συστρέψεις καὶ διεκλύσεις τὰς ὁποίας ἢ ἐνκαμψία τοῦ παιδιοῦ ἐμποδίζει νὰ γί-

νον ἀντιληπταί, ἀλλ' αἵτινες οὐχ ἦτον θά ἔχουν ἀποτέλεσμα παθογενές.

Καὶ τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν πτώσεων! Ἐπὶ 100 πτώσεων αἱ 80 λαμβάνουν χώραν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς μητρὸς, τῆς μάμμης ἢ τῆς τροφοῦ. Καὶ αἱ συνέπειαι τῶν πτώσεων τούτων εἶναι ἀνυπολόγιστοι. **Ἀποφεύγετε, ἀποφεύγετε διὰ πάσης θυσίας τὴν πιῶσιν τοῦ παιδιοῦ.**

Μὴ τὸ λαμβάνετε εἰς τοὺς βραχίονας, παρὰ μόνον διὰ νὰ τὸ φέρετε ἐξ ἐνὸς τόπου εἰς ἄλλον.

Ὅταν κάμνετε τὴν τουαλέττα σας καὶ κρατῆτε τὸν μικρὸν ἐπὶ τῶν γονάτων σας, μεριμνήσατε ὥστε νὰ σηκώνετε τοὺς πόδας του καὶ νὰ τοὺς θέτετε ἐπὶ μιᾶς κιγκλίδος τοῦ καθίσματος, ἢ ἐπὶ ἐνὸς ὑποποδίου εἰς τρόπον, ὥστε ὁ μικρὸς νὰ μὴ δύναται νὰ κυλίσῃ καὶ νὰ πέσῃ.

Πόσα πράγματα, μεγάλε Θεέ!, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τὸν καιρὸν νὰ σταματῶμεν εἰς τόσας λεπτομερείας! Ἀλλοίμονον! Θὰ ἔχετε ὅμως τὸν καιρὸν νὰ μεριμνήσετε διὰ τὸ ἰσχυραγικὸν παιδί σας ἢ τὸ κρυφὸν ἢ τὸ ἠλίθιον; Προπορευθῆτε, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών σας, παρομοίων συμφορῶν, καὶ ἐνθρυμθῆτε, ὅτι ὀφείλετε μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ λαμβάνετε τὸ παιδί ἐπὶ τῶν βραχιόνων σας, νὰ θεωρῆτε δὲ τὰς πτώσεις του ἐξ ἴσου ἐπικινδύνους μὲ τὰς χειροτέρας ἐπιδημίας.

Ἐξω τῆς οἰκίας, ὅταν ὀδηγῆτε τὸν μικρὸν, νὰ εἶναι οὗτος ἐξηπλωμένος καθ' ὅλον του τὸ μῆκος ἐπὶ προσκεφαλαίον, ἢ νὰ προτιμᾶτε τὴν μικρὰν ἄμαξαν, τὴν ὁποίαν ὅλος ὁ κόσμος ἔχει σήμερον. Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἡ θέσις **τοῦ καθημένου** διὰ τὸν μικρὸν. Αἱ ἐκκρεμεῖς, αἱ μετέωροι κνήμαί του, καὶ ἡ ἀνυψωμένη κεφαλὴ του εἶναι διὰ τὴν καρδίαν αἰτία κοπώσεως, ὡς καὶ διὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην καὶ διὰ τὴν λεκάνην.

Νὰ μὴ ἀφήρετε τὸ παιδί σας νὰ κάθηται ἢ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀραιότατα. Πλαγιασμένον, πάντοτε πλαγιασμένον, ἰδοὺ ἢ φυσικὴ του θέσις, ἢ θέσις ἢ **ἀρίστη**, ἐκείνη ἣτις ἀρμόζει εἰς ὅλα του τὰ ὄργανα, καὶ εὐνοεῖ κάλλιστα τὴν ἀρμονίαν τῆς ἐξελίξεώς του.

Ὅταν θὰ εἶνε ἔτοιμον νὰ βαδίσῃ, θὰ τὸ ἀφήσωμεν νὰ κυ-

λίεται κατὰ γῆς, ἐπὶ ἐνὸς-μεγάλου τάπητος, καὶ νὰ ἴσταται μόνον του ἐπὶ τῶν δύο κνημῶν του.

Τὴν νύκτα τὸ παιδί πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὴν κλίνην του ἐξηπλωμένον. Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ θέσιν εἰς τὴν κλίνην τῆς μητρὸς ἢ τῆς τροφοῦ. Θὰ ἦτο τοῦτο «χειρόστη προᾶξις». Τὸ πᾶν ἐκεῖ εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τὸ παιδί, ἀπὸ τῆς ἐλαττωματικῆς ποιότητος τοῦ ἀέρος, ὃν ἀναπνέει, μέχρι τοῦ βάρους τοῦ κοιμωμένου σώματος τῆς μητρὸς, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τὸ πιέσῃ μέχρις ἀποπνιγμοῦ.

Τὸ παιδί νὰ ἔχῃ τὴν κλίνην του διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Κλίνην ἢ λίκνον, ὅπως θέλετε, ἀρκεῖ νὰ εἶναι στερεὰ καὶ οἱ πόδες ἀρκετὰ βαρεῖς, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ταλαντεύεται. Τὸ στρώμα δὲν θὰ εἶναι οὔτε πολὺ μαλακόν, οὔτε πολὺ σκληρόν. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι καμωμένον ἀπὸ πετρά, ἀλλὰ ἀπὸ ἄχρηρα ἢ ξηρὰ φύλλα πέριδος, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλον νὰ ἀνανεώνωνται κάθε φορὰν ποῦ θὰ εἶναι ἀκάθαρτα. Οὔτε προσκεφάλαιον κατέχον ὅλον τὸ πλάτος τῆς κλίνης, οὔτε ὑπανχένιον. Τὸ παιδί ν' ἀναπαύεται κατὰ πλάτος κατὰ τὸ δυνατόν. Οὐδεμία θέσις δὲν εἶναι τόσον ἐνδοκῆ διὰ τὰς ὀργανικὰς του λειτουργίας.

Τὰ παραπετάσματα εἶναι κοσμητικά, ἀλλὰ βλάπτουν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος πέριξ τοῦ παιδιοῦ καὶ περιορίζουν τὸν ἀναπνεύσιμον ἀέρα. Τὴν μικρὰν κλίνην, τὸ μικρὸν λίκνον ἄς τὸ ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ παραπετάσματα, ἄλλως τε μία μορφωμένη μητέρα δὲν θὰ περιβάλλῃ μὲ παραπετάσματα τὴν κλίνην τοῦ παιδιοῦ τῆς.

Νὰ καλύπτωμεν πολὺ τὸ παιδί εἶναι σφάλμα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐποχὴν νὰ ἔχῃ ἀκριβῶς τὸ παιδί ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει διὰ νὰ μὴ κρυώνῃ, διὰ νὰ διατηρῇ τὴν ἀρίστην θερμοκρασίαν, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν, καὶ ἣτις εἶναι 37°. Ἐνα θερμομέτρον τοποθετημένον εἰς τὴν κλίνην θὰ μᾶς πληροφορῇ μὲ ἀκριβῆ τρόπον.

Ἄν συνηθίσωμεν τὸ παιδί ἐνωρὶς νὰ εἶναι πολὺ κεκαλυμμένον, τὸ ἐκθέτομεν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ καταστῇ εὐπαθὲς εἰς τὸ ψῆχος εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν. Ἄς σκεπτόμεθα τὴν αὔριον.

Ἡ μέριμνα νὰ παρασκευάσωμεν μίαν εὐτυχῆ αὔριον διὰ

τὸ παιδί, ὅπερ ἀνατρέφομεν, θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ νὰ λάβωμεν, διὰ τὸν μεταμεσημβρινὸν ὕπνον, θέσιν κατάλληλον ὡς πρὸς τὸ παράθυρον. Θὰ τοποθετήσωμεν τὴν κλίνην τοῦ μικροῦ εἰς τρόπον ὥστε νὰ βλέπῃ τὴν ἡμέραν κατέναντι ἢ, τὸ ἐναντίον, νὰ δέχεται τὸ φῶς ἐκ τῶν ὀπισθεν.

Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἀφήσωμεν νὰ φωτίζεται ἡ μία μόνον πλευρὰ τοῦ προσώπου τοῦ παιδιοῦ, διότι θὰ τὸ ἐξεθέτομεν ὄντως εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ στραβισμού (παρεκτροπῆ) τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο ὀφθαλμῶν), εἰς τὴν ἀλλοιωσίαν.

Βεβαίως ὑπάρχουν πολλὰ αἰτία τῆς νόσου ταύτης, ἀλλ' ἀρκεῖ ὅτι αὕτη δύναται καὶ νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ μονοπλεύρου φωτισμοῦ τοῦ προσώπου τοῦ παιδιοῦ, ὅπερ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀποφύγωμεν.

Κατ' ἀρχὴν οὐδέποτε νὰ ἐξυπνῶμεν τὸ παιδί, ὅταν κοιμᾶται, οὔτε ἀκόμη καὶ διὰ νὰ τὸ θηλάσωμεν, δεδομένου ὅτι θὰ θηλάσῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τῆς ἡμέρας περὶ τὴν βῆν ἑσπερινὴν ὥραν, καὶ ὅτι δὲν ὀφείλει νὰ ἐπανεύρῃ τὸν μητρικὸν κόλπον ἢ ἀπὸ τῆς 5ης ὥρας τῆς πρωίας. Ἐπὶ ὧραι ὕπνου ἀδιακόπου εἶναι ἀναγκαῖαι ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης, καί, πρῶγμα θαυμαστόν, ἡ συνήθεια νὰ κοιμᾶται ἄνευ διακοπῆς δύναται κατόπιν νὰ διατηρηθῇ μέχρι τῆς ἡλικίας τῆς πλέον προκχωρημένης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη καθαροῦ ἀέρος.

Καλὴ τροφή καὶ καλὸς ὕπνος εἶναι δύο ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς ἐλευθέρως ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγείας, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος. Ὁ ἀῆρ καὶ τὸ ὕδωρ παίζουσι, καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο, σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν. Θέτουσι ἐν ἁρμονίᾳ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων πρὸς τὴν τῶν ἐξωτερικῶν τοιούτων. Ἀσφαλίζουσι μετὰ τοῦ φωτός τὴν κανονικότητα καὶ ὠραιότητα τῆς μορφῆς τοῦ σώματος μέχρι τῶν πτωχῶν ἐκείνων παιδιῶν, τῶν ὁποίων τὸ σῶμα ἢ ἡ κεφαλὴ, ἢ ἐνίοτε καὶ τὰ δύο, εἶναι περισφιγμένα μέσα εἰς σπάργανα καὶ ταινίας, αἵτινες σιραγγαλίζουσι τὸ κρανίον, τὸ στήθος καὶ τὰ μέλη.

Τὸ φῶς, ἰδιαιτέρως, παράγει θανμάσια ἀποτελέσματα. Ὁ Χέμπολτ βεβαιοῖ ὅτι τὸ «φῶς συντελεῖ ἰσχυρῶς εἰς τὸ νὰ δίδῃ εἰς τὸ σῶμα κανονικότητα καὶ τὴν πλέον δυνατὴν ὠραίαν μορφήν». Διηγεῖται, ὅτι εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὅπου ὁ ἥλιος λάμπει μὲ λάμπην τόσον καθαρὰν καὶ τόσον σταθεράν, δὲν ἔχει συναντήσῃ μετὰξὺ τῶν αὐτοχθόνων τῶν Ἀντιλλῶν νήσων οὐδὲν ἄτομον κακῶς διαπεπλασμένον.

Ἄς ἐκθέσωμεν τὰ παιδιὰ συχνότατα καὶ ἐπὶ μακρότατον, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Τοῦτο (τὸ φῶς) τὰ καταπλημμυρίζει μὲ θερμότητα καὶ ζωὴν. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, αἱ ζωογόνοι, διαμορφώνουσι τὰ σώματα, καὶ τὰ κάμνουσι ὠραῖα μετὰ λεπτότητος καὶ ἰσχυρὰ μετὰ μεγαλοπρεπείας. Καὶ ἡ ὠραιότης συντελεῖ τόσον εἰς τὴν εὐτυχίαν!

Ὁ καθαρὸς ἀῆρ, τὸ φῶς, ὁ ἥλιος ἔχουσι τὸ βασίλειόν των. Εἶναι ἡ ἐξοχή. Ἀκόμη καὶ οἱ τοῖχοι τῆς ἀγροτικῆς κατοικίας δὲν πρέπει νὰ στεροῦν τὸ παιδί τούτων. Θύραι καὶ παράθυρα ὀφείλουσι ν' ἀφήνουσι εὐρέως νὰ κυκλοφορῇ ὁ ἀῆρ καὶ νὰ εἰσέρχεται ὁ ἥλιος, ἄλλως ἐκθέτουσι τὸν μικρὸν εἰς κίνδυνον ν' ἀναπνῆ ἀέρα ἀνθυγιεινόν. Ἐκεῖ ἀκόμη αἱ μέριμναι τῶν γονέων

δεσπόζουν ὄλων. Δυστυχῶς πολυάριθμοι εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες δὲν ἐννοοῦν. Καὶ ἰδοὺ διατί, ἐν πλήρει ἐξοχῇ, μέχρῃ τῶν τριῶν μηνῶν ἢ θνησιμότης τῶν παιδιῶν εἶναι ἐπίσης μεγάλη ὡς καὶ εἰς τὴν πόλιν.

Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ πρόοδος τῶν ὀργάνων, ἀρχίσασα ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς μητρὸς, συνεχίζεται καὶ πέραν τῆς γεννήσεως, ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖ ἄλλα στοιχεῖα ἢ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τῆς ἐπὶ ἴκουν ἐν τῇ μήτρᾳ.

Ὁ ἀήρ, ὁ καθαρὸς ἀήρ, κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν μεταξὺ ὄλων τούτων τῶν στοιχείων.

Καὶ ἂν ὁ ἀήρ εἶναι ἠλλοιωμένος καὶ βλαβερός, ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ παντοῦ, εἰς τὰς ὁδοὺς, ὅπως καὶ εἰς τὴν κατοικίαν, ὁ μικρὸς εἶναι καταδικασμένος ν' ἀναπνέῃ ἀνθυγιεινὸν ἀέρα, ἐφ' ὅσον αἱ μικραὶ του κνήμαι δὲν εἶναι ἀρκετὰ στερεαί, διὰ ν' ἀκολουθῇ εἰς τοὺς ἀγροὺς τοὺς γονεῖς, οἵτινες ἐκεῖ διέρχονται ὅλην τὴν ἡμέραν.

Ὁ Μπερνάρ θανασιῶς ἀπέδειξεν, ὅτι, ὅταν ἡ διαφθορὰ τοῦ ἀέρος εἶναι βαθμιαία, ὁ ὀργανισμὸς ἀποκτᾷ κάποιαν ἀντοχὴν καὶ δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ λειτουργῇ εἰς ἓνα τόπον, ὅστις θὰ ἐφόρνευεν ἀμέσως ἓνα ἄλλον ὀργανισμὸν αἰφνιδίως εἰσαγόμενον· ὅτι, ἐν τούτοις, ἡ ζωὴ μηχανομένη ἐντὸς ἐνὸς βλαβεροῦ ἀέρος, ἔστω καὶ ἐλαφρῶς βλαβεροῦ, ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς προοδεντικοῦ μαρασμοῦ, βραδέος μὲν, ἀλλὰ ἀσφαλοῦς.

Ὅπου διημερεύει τὸ παιδί, ὀφείλει ἐκεῖ νὰ δύναται νὰ ἀναπνέῃ καθαρὸν ἀέρα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων του. Ἄν τὸ παιδί κοιμᾶται εἰς ἐν δωμάτιον κατὰ μόνας, ἢ ἠθικὴ του ἀγωγή θὰ κερδίσῃ σημαντικῶς, ὡς καὶ ἡ φυσικὴ του τοιαύτη.

Οἱ γονεῖς δὲν εἶναι πάντοτε προφυλακτικοί, καὶ τὰ παιδιά εἶναι περίεργα ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς. Ἄλλως τε ἐν δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἔνδεκα ὥρας ἀναπνέουν δύο πρόσωπα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι διακεχυμένον τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅπερ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀναγκαίαν καῦσιν, ἀποτελεῖ τόπον ἀναγκαίως ἀνθυγιεινὸν καὶ δι' ἐνήλικα, κατὰ μείζονα δὲ λόγον διὰ τὸ παιδί.

Ἡ ὄσμη τοῦ κεκλεισμένου χώρου προδίδει τὸ δωμάτιον

ὑπερ ἔμεινε πολὺν χρόνον κλειστόν. Εἰς ἓν ὅμως δωμάτιον μικρὸν δὲν πρέπει ποτὲ νὰ αἰσθανώμεθα ταύτην τὴν ὁσμὴν.

Ἄς ἀνοίγωμεν ὅλα τὰ παράθυρα ἀμέσως μόλις τὸ παιδί ἐξέρχεται, διότι ἀῆρ καθαρός τοῦ χρειάζεται.

Δὲν πιστεύω, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ μέθοδος, ἐξυμνηθεῖσα παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀμερικανῶν ἰατρῶν, καὶ ἣτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῶμεν ἀνοικτὰ τὰ παράθυρα τοῦ δωματίου τοῦ ὕπνου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, δύναται νὰ γίνεται χωρὶς κίνδυνον εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην καθ' ἣν ἡ ἀντίστασις εἰς τὸ ψῦχος εὐρίσκεται εἰς τὸ *minimum*.

Πρέπει νὰ εἶναι καλοὶ οἱ ὄροι τοῦ ἀερισμοῦ τοῦ δωματίου, ὅπου ὑποχρεοῦται τὸ παιδί νὰ διαμένῃ ἐπὶ 12 ὥρας τῆς ἑσπέρας καὶ τῆς νυκτός. Ἐπίσης ὀφείλομεν ἀπὸ πρωΐας νὰ ὀδηγῶμεν αὐτὸ εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ νὰ τὸ ἀφήνωμεν ἐκεῖ κατὰ τὸν δυνατὸν περισσότερον χρόνον. Κατὰ τὰς καλὰς ἡμέρας ὁ περίπατος τῆς πρωΐας πρέπει νὰ εἶναι δύο ὥρων. Ὁ περίπατος οὗτος προσεنعὶ εἰς τὸ παιδί μεγάλην εὐχαρίστησιν, τοῦ ἀνοίγει τὴν ὄρεξιν, τοῦ δίδει φαιδρότητα καὶ εὐδιαθεσίαν.

Μετὰ μεσημβριάν, μόλις τελειώσῃ τὸ γεῦμα, ἄς ὀδηγῶμεν τὸ παιδί πάλιν εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Ἄς λαμβάνωμεν μόνον πρόνοιαν νὰ τὸ καλύπτωμεν καλῶς ὁσάκις ἀποκοιμᾶται κατὰ τὸν χρόνον τοῦ περιπάτου, διότι ὁ ὕπνος οὗτος δὲν πρέπει νὰ διακόπητῃ τὸ λουτρόν τοῦ ὑπαιθρου. Ἐὰν ὁ ὕπνος οὗτος γίνῃ ἐκτὸς τῆς οἰκίας θὰ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος τοῦ ὕπνου τοῦ λαμβανομένου ἐντὸς δωματίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον κλειστοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεταμεσημβρινοῦ ὕπνου ἡ χάλασις τοῦ μικροῦ σώματος θὰ εἶναι ἄνευ κινδύνου, ἐὰν ἡ ἄμαξα εἶναι ἀρκετὰ εὐρεῖα καὶ τὸ προσκεφάλαιον ἀρκετὰ μεγάλο, ὥστε ὁ μικρὸς νὰ δύναται νὰ εὐρίσκεται ἐξηπλωμένος, κατὰ πλάτος, καθ' ὅλον του τὸ μῆκος καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως κατὰ προτίμησιν.

Ἄς ἀφήνωμεν τὸ παιδί ἐκτὸς τῆς οἰκίας μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἀρχίζει καὶ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα ἀρχίζει νὰ ψύχεται. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ κανονίζεται καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐνεργείας δὲν ἐφαρμόζεται μόνον εἰς

τὰ παιδιά τῶν 6 μηνῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὰ νεογνά τῶν 8 ἕως 15 ἡμερῶν διὰ τὰ ὁποῖα θὰ λαμβάνωμεν εἰδικὰς προφυλάξεις καὶ πρόνοιαν ἰδιαιτέραν ἐναντίον τῶν διαφορῶν περιπτώσεων τῆς ψύξεως.

Τὸ νὰ κρατῶμεν τὰ νεογνά κατάκλειστα καθ' ὅλους τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς, καὶ ἐνίοτε καὶ πέραν τούτων, τοῦτο εἶναι συνήθεια ἐπιβλαβεστάτη.

Ἀναμφιβόλως ὅμως δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐκθέτωμεν ὅλως ἀπροφυλάκτως. Ὁ καυστικός ἥλιος εἶνε ἐπιβλαβής, ὁ ἰσχυρὸς ἄνεμος, τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος δύνανται νὰ τὰ βλάψουν ὡς πρὸς τὴν κανονικὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματός των. Ταῦτα λοιπὸν πρέπει νὰ τ' ἀποφεύγωμεν καὶ συχνὰ νὰ κανονίζωμεν τὴν θερμοκρασίαν τῶν χειρῶν ἢ τῶν ποδῶν, στηρίζοντες ἐπ' αὐτῶν τὴν χεῖρα, διότι ἂν μερικὰ ὠχρῶσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψύχους, ὅμως δὲν φανερόνουν τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ ψύχους δι' οὐδενὸς σημείου, δι' οὐδενὸς παρατόνου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ὑποδεικνύμεναι προφυλάξεις θὰ ἐκπλήξουν πολλὰς μητέρας, προσθέτω, ὅτι πρέπει νὰ μένουν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὅταν ἀκόμη βήχουν ὀλίγον, ἐννοεῖται ἀπὸ καταρροήν, καὶ ὄχι ἀπὸ βρογχίτιδα. Τοὺς εἶναι πολὺν περισσότερον βλαβερὸν νὰ εἶναι κατάκλειστα διὰ τόσον μικρὸν πρᾶγμα, ἢ, νὰ εὐρίσκωνται ἐκτὸς τῆς οἰκίας, παρ' ὅλην τὴν ἀδιαθεσίαν των.

Θὰ εἶπω ἀκόμη, ὅτι ἡ στέρησις τοῦ ἀέρος δὲν εἶναι τρόπος θεραπείας ἀξιοσυστάτος διὰ τὰς ἀπλᾶς καταρροάς, αἵτινες συχνὰ μὴκύνονται περισσότερον μὲ τὰς κακῶς λαμβανομένας προφυλάξεις, παρὰ ἂν ἠκολουθεῖτο ἡ συνηθισμένη δίαιτα.

«Τὰ τέκνα μου, λέγει ὁ Ντονέ, περνοῦν ὅλον τὸν χρόνον ἔξω εἰς τὸν ἀέρα, οἰαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ μικραὶ των ἀδιαθεσίαι, καὶ αὐτὴ ἡ τακτικὴ κατέστη δι' αὐτὰ μία τόσον μεγάλη ἀνάγκη, καὶ μία τοιαύτη ἀπόλαυσις, ὥστε μόλις δύναμαι νὰ τὰ κρατήσω, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ δριμύτης τοῦ καιροῦ».

Ἄλλ' ἐκεῖνοι οὔτινες ἔχουν τὴν συνήθειαν ταύτην δὲν τὴν ἀπέκτησαν ἄνευ ἐπιμονῆς, καὶ ἐνίοτε οφείλομεν νὰ τοὺς ἀναγκάζωμεν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ παιγνίδια των, ἢ νὰ ἀφήσουν ἐν διαμέρισμα θερμοῦ, διὰ νὰ ἐξέλθουν μὲ ψῆχος δριμύ, καὶ νὰ

κάμουν τὸν περίπατόν των κάθε ἡμέραν. Ὁ εἰς π. χ., ἀρκετὰ εὐπαθῆς εἰς τὸ ψῦχος, ἐδοκίμασε κόπον τινὰ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν διαίταν ταύτην ὀφείλομεν νὰ προχωρῶμεν βαθμιαίως καὶ νὰ τὸν ὀδηγῶμεν, μικρὸν κατὰ μικρὸν, νὰ ὑποφέρῃ τὸν περίπατον κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἀλλ' ἡ συνήθεια ἀποκτῆται ἐντὸς ὀλίγου, καὶ δὲν ἀπαιτεῖται παρὰ ἐπιμονὴ καὶ μέριμνα ἐνὸς περιόπου μηνὸς διὰ νὰ κατασιῇ ἱκανὸς νὰ ὑποφέρῃ τὸ δομὸν ψῦχος.

Ἐὰν ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα τοῦτο αἱ μητέρες, πόσας θλίψεις θὰ ἀπέφευγον διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ πόσα κακὰ διὰ τὰ τέκνα των! Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον καθ' ὅλον τὸν χρόνον δὲν ἐνισχύει μόνον ὀλοκλήρον τὸν ὄργανισμόν, ἀλλὰ συντελεῖ ἀκόμη ἰσχυρῶς εἰς τὸ νὰ προποῖ κατὰ τῶν ψύξεων τὰς πλέον εὐπαθεῖς συσκευὰς τοῦ σώματος, ὁποῖαι εἶναι τὸ δέγμα καὶ οἱ βλεννώδεις ἑμέτες τοῦ λαιμοῦ, τῶν ρωθῶντων, τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ τῶν βρόγχων. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον συντελεῖ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ νὰ ἀφανίζεται ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀτονῇ ἱκανῶς ἡ συχνὴ αὕτη αἰτία τῆς νόσου παρὰ τοῖς παιδίοις. Πάντα ταῦτα τὰ πολύτιμα ἀποτελέσματα δύνανται νὰ καταστραφῶσιν, εἴτε ὀλοκληρωτικῶς, εἴτε ἐν μέρει, ἀπὸ μίαν ἀνθυγεινήν κατοικίαν. Οὐχ ἦτον δὲν εἴμεθα πάντοτε ἐλεύθεροι νὰ τὴν ἀποφεύγωμεν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἄς κάμνωμεν πάντα τὰ δυνατά, διὰ νὰ κατοικῇ ἀνέτως ἡ οἰκογένειά μας. Ἐκαστος ἔχει κάμει τὰς παρατηρήσεις του.

Τὰ παιδιά τῶν πόλεων εἶναι ὠχρὰ καὶ ἀσθενικά. Τὰ παιδιά ἅτινα ζῶσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν ἔχουν πάντα περίπου χρώματα ζωηρὰ καὶ μέλη ρωμαλέα.

Αὕτη ἡ διαφορὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀῆρ κυκλοφορεῖ καὶ ἀναγεοῦται ἐνκόλως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ ὑπαιθρον, κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατοικοιμένων παρὰ μιᾶς ἢ δύο οἰκογενειῶν. Ἐνῶ αἱ οἰκίαι τῶν πόλεων, εἶναι περίκλειστοι, τὰ πατώματα στηρίζονται ἐπὶ ἄλλων τοιοῦτων, καὶ δὲν δυνάμεθα ν' ἀναπνεύσωμεν ἐλεύθερον ἀέρα παρὰ εἰς στενὰς ἀυλάς, ἢ εἰς τοὺς δρόμους, ὅπου πάντοτε ὁ ἀῆρ εἶναι βεβλαμμένος.

Εὐτυχεῖς ὅσοι γονεῖς δύνανται νὰ ζῶσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἡ ὑπηρεσία των ὑποχρεώνει νὰ μένουν εἰς τὴν πόλιν, ἔχουν ἐπιτακτικὸν καθῆκον νὰ θέτουν τὴν ὑγείαν τῶν τέκνων των εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, καὶ κατόπιν νὰ ὑπολογίζωνται τὰς ἰδιαιτέρας των ἀνάγκας ἢ ὁρέξεις. Ἄς ἐκλέγουν ὄθεν οἰκίαν ὑγιεινὴν, εὐρέως ἀεριζομένην καὶ ἀπλῆν, ἀφήνοντες εἰς ἄλλους τὰς πολυτελεῖς οἰκίας καὶ τὰς κομψάς, ἀλλ' ἐστερημένας ἐγγυήσεων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XI.

Εὐρύχωρα ἐνδύματα.

Τὸ πᾶν εἶναι σπουδαῖον εἰς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν· ἕκαστον ἐκ τῶν μερῶν ἅτινα τὴν ἀποτελοῦν, συνδέεται στενῶς μετὰ τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ ἐπομένου. Τίποτε δὲν δύναται νὰ παραμεληθῆ, χωρὶς νὰ βλάψωμεν τὴν ὅλην ἀγωγὴν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ τροφή εὐρίσκει ἰσχυρὸν βοηθὸν εἰς τὰ ἐνδύματα. Ταῦτα διατηροῦν εἰς τὸ σῶμα τὴν θερμότητα τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν θρέψιν καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὀργάνων. Ἀπαιτοῦνται κατ' ἀρχὰς ἐνδύματα θερμά. Ἀπαιτεῖται κατόπιν, ἵνα ὑπὸ τὰ ἐνδύματα ἡ λειτουργία τοῦ δέρματος γίνεται εὐκόλως. Ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος, καὶ θὰ ὀμιλήσωμεν περὶ ταύτης ἐπ' ἐνκαιρίᾳ τῶν φροντίδων περὶ τῆς καθαριότητος.

Ἀπαιτεῖται ἐπίσης ὅπως τὰ ἐνδύματα μὴ βλάβωσι οὐδὲως τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων τοῦ παιδιοῦ, ὅπως τὸ σιτήθός των δύναται νὰ διαστελλεταὶ ἀνέτως, ὅπως τὰ μέλη των, ἀνώτερα καὶ κατώτερα, δύναται νὰ κάμπτονται καὶ νὰ ἐκτεινῶνται ἄνευ κωλύματος.

Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Ραμπελαί, ὅστις εἶχεν ἐννοήσει πόσον ἦτο ἀναγκαία αὕτη ἡ ἐλευθερία τοῦ παιδιοῦ, ἐξηγέρθη κατὰ τῆς χρήσεως τῶν σπαργάνων ἣν ἐχαρακτοῖριζεν «*χορῆσιν*

βαρβαρικήν». Ὁ Ἰ. Ρουσσώ συνετέλεσεν ἰσχυρῶς ὥστε νὰ καταργήσων ταύτην τὴν χρῆσιν.

Ἀλλὰ τοιαύτη εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς συννηθείας ταύτης, ὥστε καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ σπάργανα εἶναι ἐν χρῆσει εἰς πολλοὺς τόπους. Ἐβλεπέ τις ἀκόμη προσφάτως εἰς τὰς ἐξοχὰς μερικῶν καθυστερημένων τόπων μίαν πτωχὴν μικρὰν ὑπαρξιν δεμένην διὰ σπάγγου μέσα εἰς ἐν εἶδος σάκκου καὶ κρεμασμένην τοιουτοτρόπως ἀπὸ ἕνα καρφὶ τοῦ τοίχου, καθ' ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ γονεῖς παρέμενον εἰς τοὺς ἀγρούς.

Τὸ ἔνδυμα πρέπει νὰ εἶναι θερμὸν, μαλακόν, μετρίως συσφιγμένον, ν' ἀφήνῃ δὲ τὸ παιδί ἐν ἀνέσει, νὰ μὴ τοῦ στενοχωρῆ οὔτε τὴν ἀγαπνοὴν οὔτε τὴν κυκλοφορίαν, νὰ εἶναι κατάλληλον ὥστε τὰ ἀφαιρῆται καὶ νὰ ἐπανατίθεται, τὸ πλέγμα του νὰ εἶνε ἀπὸ μαλλὶ ἐλαφρόν. Ἴδου ποῖον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἔνδυμα τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ ὑπόλοιπα, δηλαδή τὸ σχῆμα, ἡ ποιότης καὶ τὸ χροῶμα τοῦ ἐνδύματος μᾶς εἶναι ἀδιάφορα, ἔστω καὶ ἂν ἀντιτίθενται εἰς τὰς παραδεδεγμένας συννηθείας.

Οἱ Ἄγγλοι χρησιμοποιοῦν μακρὰν ρόμπαν, ἢ μεγάλον σάκκον ἐκ φλανέλλας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ παιδί εἶναι κεκαλυμμένον ὀλόκληρον.

Ἐν Γαλλίᾳ ἔχουν νιοθετῆσει ἄλλο σύστημα ἐνδυμασίας, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ ἕνα ὑποκάμισον, ἕνα χιτωνίσκον (καμιζόλαν) ἕνα ἐπίστρωμα, καὶ σπάργανα. Ἄνωθεν, ἢ ταινία ἐκ φλανέλλας, περιβάλλουσα τὴν κοιλίαν, τοῦλάχιστον κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας, ἔπειτα θέτουν ἐν ὑποκάμισον ἐκ παρίου, ἕνα χιτωνίσκον ἐκ φλανέλλας, ἕνα ἄλλον τοιοῦτον βαμβακερὸν δίμιτα. Ταῦτα τὰ τρία εἶδη εἶναι τεθειμένα τὸ ἐν ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἀνοικτὰ ὀπισθεν, καὶ περνοῦν ταυτοχρόνως.

Ἴδου τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος κεκαλυμμένον. Αἱ τρεῖς μέθοδοι ἀγγλική, ἀμερικανικὴ καὶ γαλλικὴ συμφωνοῦν περίπου. Διὰ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος, καλόν εἶναι νὰ νιοθετήσωμεν τὸ ἀγγλικὸν ἔνδυμα. Δὲν μένει πλέον ἢ νὰ φορέσῃ τὸ παιδί κάλτσες μάλλινες ἢ βαμβακερές, καὶ ἄνωθεν ὄλων μιὰ ρόμπα ἐκ φλανέλλας ἢ δίμιτον, ἀνοικτὴν ὀπισθεν.

Τοῦτο τὸ σύστημα τῆς ἐνδυμασίας ἀφήνει τὸ παιδί πλήρως ἐλεύθερον εἰς τὰς κινήσεις του.

Ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδιοῦ ὀφείλομεν ἐντὸς τῆς οἰκίας ν' ἀφήνωμεν αὐτὴν ἐντελῶς γυμνήν. Κατὰ τὰς ἐξόδους μόνον τὸ παιδί θὰ ἔχη τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην.

Ἡ σπουδαιότης τῶν καρφισῶν, αἵτινες συνάπτουν πᾶν ὄ,τι δὲν συνδέουν τὰ κομβία εἶναι μεγίστη. Ὁ Γκωτιὲ καὶ ὁ Μπουσὺ ἐπελόγησαν τὰς περιπτώσεις τῶν καρφισῶν, αἵτινες εἰσέδυσαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ αἵτινες κατεπόθησαν, καὶ τὰς τρομερὰς συνεπειὰς αἵτινες ἠκολούθησαν. Ἐκ τούτου προκύπτει ἡ καταδίκη τῆς ἀπλῆς καρφοβελόνης, τὴν ὁποίαν παντοῦ καὶ πάντοτε ἐπὶ τοῦ τροφίμου ὀφείλει ν' ἀναπληροῖ ἡ διπλῆ τοιαύτη. Τὰ ἀπλᾶ ἐνδύματα ἔχουν τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ εὐκολύνουν τὴν ἀνανέωσιν τῶν μερῶν τῶν βραχέντων ἢ ρυπαθέντων καὶ τοῦτο ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βραδύτητος.

Μόλις τὸ παιδί ἀρχίσῃ νὰ βαδίζῃ, τὸ ἐνδυμα πρέπει νὰ τροποποιῆται κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νέας ταύτης λειτουργίας.

Αἱ κνήμαι πρὸ παντὸς ἔχουν ἀνάγκην νὰ εἶναι ἐλεύθεραι, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ σώματος νὰ εἶναι ὀλίγον κεκαλυμμένον, διότι τὸ παιδί ἀρχίσαν νὰ ἐξασκῆται εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ νέαν πηγὴν θερμότητος.

Ἐπειδὴ, ἐξ ἄλλου, τὰ ἐνδύματα ἐμποτιζοῦνται ἀπὸ ἰδρωῖτα καὶ γίνονται αἰτία ξεροθιμοῦ τοῦ δέρματος, ὀφείλομεν νὰ τὰ ἀλλάσωμεν συχνὰ καὶ νὰ τὰ πλύνωμεν.

Τὸ ὕφασμα ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ γίνουν ἔχει τὴν σπουδαιότητά του. Τὸ νῆμα δὲν πληροῖ τοὺς ὄρους τοὺς ὁποίους θέλομεν. Ὁ βάμβαξ ἀπορροφᾷ ἐλάχιστον ὕδωρ ὑγρομετρικόν, τὸ μαλλὶ ἀπορροφᾷ πολὺ. Τὸ μαλλὶ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ διατηρεῖ εὐκολώτατα καὶ εἰς μεγάλην ποσότητα τὸ ὕδωρ τῆς παρενθέσεως. Αὕτη ἡ τελευταία ἀλλάσσει πλήρως τὰς φυσικὰς ιδιότητας ἐνὸς ὕφασματος.

Ἐντεῦθεν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ μαλλιῶ δι' ἐκείνους οἵτινες παραδίδονται εἰς βιαίας ἀσκήσεις. Τοῦτο ἀπορροφᾷ τὸν ἰδρωῖτα. Κορέννεται ὕδατος τὸ ὁποῖον, μὴ ἐξατμιζόμενον ἀμέσως, δὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ σώματος θερμότητα. Καὶ τοιοῦτοτρό-

πως τὸ μαλλὶ προστατεῦει πραγματικῶς τὸ ἰδρωμένον σῶμα κατὰ τῶν κινδύνων τῆς ἀποτόμου ψύξεως.

Ἄς προσθέσωμεν εἰς ταῦτα, ὅτι τὸ μαλλὶ κέκτηται τὴν ιδιότητα εἰς μέγιστον βαθμὸν νὰ κρατῇ εἰς τοὺς πόρους τοῦ στρώμα ἀέρος ὅστις εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος. Δηλαδή μία ἐπιφάνεια καλυφθεῖσα ἐκ μαλλίου, εὐρίσκειται κεκαλυμμένη ἀπὸ λεπτὴν πλάκα ἀέρος, ὅστις εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῆς θερμοκρασίας τῆς δερματικῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς ἔξωθεν τοιαύτης.

Διὰ τὸν ἄνθρωπον, εἴτε ἀναπαύεται, εἴτε ἐργάζεται, εἴτε κατοικεῖ εἰς θεορὴν χώραν, εἴτε εἰς ψυχρὰν, τὸ μαλλὶ εἶναι θανμάσιον ἕλικόν δι' ἔνδυμα.

Καὶ ὅμως τὸ μαλλὶ δὲν εἶναι καὶ ἄνευ δυσαρέστων, καὶ ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοί, προτοῦ ἀποφασίσωμεν νὰ ἐνδύσωμεν τὸ παιδί μὲ φανέλλαν. Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως, ὅτι ἡ συνήθεια νὰ φορῇ τις φανέλλαν μαλλίνην, καθιστᾷ δύσκολον, καὶ διὰ μερικὸς λίαν κινδυνώδη, τὴν ἐπάροδον εἰς τὸ λινὸν ὑποκάμισον.

Ὁ Μιχαὴλ Δεβύ, ὁ μεγαλύτερος στρατιωτικὸς ὑγιεινολόγος Γάλλος, ἔγραφε: «Κάμνον κατὰχρησιν σήμερον τῆς φανέλλας διὰ τὰ παιδιά ὡς πρὸς τὴν καταρροὴν ἢ ἄλλην ἐνόχλησιν. Εἶναι πολὺν τὸ νὰ τὰ ἐξασφαλίζωμεν ἐναντίον τῶν ποικίλων ἀποτελεσμάτων τῆς ἀτμοσφαιρας, ἣτις, εἰς ὠρισμένον βαθμὸν, ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτῶν ὀφελίμως. Εἰς ὀλίγα, ἅτινα εἶναι ἀδύνατα, διατηρεῖ τὸ δέρμα των εἰς μίαν συνεχῆ κατάστασιν ἡμυγρὰν, καὶ τοῖς εἶναι, εἰς τὴν ἐλαχίστην ἄσκησιν, αἰτία ἐφιδρώσεως καὶ συνεπῶς ἐξασθενήσεως. Ἡ φανέλλα κάμνει τὰ παιδιά λεπτά, ἀσθενικά καὶ ράθυμα».

Τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἐν τινι μέτρῳ, ἐφ' ὅσον ἡ φανέλλα ἐφαρμόζεται κατ' εὐθείαν ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἀλλὰ ὄχι καὶ κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, διότι ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ὁ μέγιστος κίνδυνος ἐκ τοῦ μαλλίνου πλέγματος εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν φαίνονται αἱ ρυπαρότητες, ὅταν ὑπάρχουν, καὶ ὅτι διατηρεῖ τὰς ρυπαρότητας εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δέρματος, ὅπερ εἶναι ἀνθυγιεινὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐπειδὴ αἱ ρυπαρότητες βλάπτουν

τόσον τὴν ἀδενικὴν λειτουργίαν, ὅσον καὶ τὴν δερμικὴν ἀναπνοήν, ὡς ἐκ τούτου δέ, ἐννοεῖται εἰς μέγα βαθμὸν ἢ καλλιέργεια τῶν μικροβίων, τὰ ὁποῖα μία σχισμὴ τῆς ἐπιδερμίδος δύναται νὰ μετατρέψῃ εἰς μύλυνσιν ὄλου τοῦ ὄργανισμοῦ.

Διὰ τὸ παιδί τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ περιπατῇ, τὸ ὁποῖον βαδίζει κατόπιν μόνον του, τὸ ζήτημα τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀφορᾷ τοὺς γονεῖς.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ σκέπτονται τὸν κίνδυνον ἐκ τῶν πτώσεων ἐπὶ τῆς ἀπροστατεύτου κεφαλῆς καὶ νὰ τακτοποιοῦν οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε νὰ τὸν ἀποφεύγουν μὲ κάθε τρόπον.

Δὲν γνωρίζουν ἀρκετὰ τὸν κίνδυνον ἐκ τῶν τραυμάτων. Διὰ νὰ ὑπολογίσουν τὰς συνεπείας των, τὰς ἀπομακροσμένας συχνάκις, πρέπει νὰ παρακολουθήσουν τὰ παιδιά ἐπὶ τινα ἔτη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυστυχῶς ὀλίγοι ἰατροὶ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμνουν.

Διαταραχαὶ διάφοροι, καὶ ἀποδιδόμεναι ἀκόμη σήμερον εἰς αἰτίας ποικίλας, π. χ. θερμότητα, ψῆχος, εἶναι πρᾶγματι ἀπομακροσμένα ἀποτελέσματα τραυμάτων διελθόντων ἀπαρατηρήτων, ἢ θεωρηθέντων μικρᾶς σπουδαιότητος.

Πρέπει ὅθεν νὰ προφυλάττωμεν τὸ παιδί κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ συγκρούσεις, ἀπὸ κτυπήματα παντὸς εἶδους, καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ πτώσεις καὶ πληγὰς.

Ἡ δυσαρέσκεια τῶν γονέων ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει πρέπει νὰ καταλήγῃ εἰς κτυπήματα ἅτινα συνήθως ἔχουν ὡς στόχον τὸ κρανίον. Οἱ γονεῖς οἵτινες κτυποῦν τὰ τέκνα των, ὁμολογοῦν τὴν ἀνεπάρκειάν των, τὴν διανοητικὴν, ἀκόμη καὶ τὴν κτηνωδίαν των. Ἐπὶ πλεόν ὁμολογοῦν τὴν ἀμάθειάν των διὰ τὴν ἀγωγήν τῆς μικρᾶς ὑπάρξεως τὴν ὁποῖαν ἐγέννησαν. Καί, **ποῖαν ἐπαύριον ἐπιφυλάττουν διὰ τὸ παιδί των! Ποῖαν ἐπαύριον ἐπιφυλάττουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των!** Ἡ ἔλλειψις ὑπομονῆς, ὁ θυμὸς, τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν εἰς πρᾶξιν κτηνώδη, πρέπει νὰ περιορίζωνται παρ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ ρόλου τῶν γονέων.

Πρέπει νὰ ἐνθυμοῦνται τὸ παράδειγμα τῆς μητρὸς ἐκείνης, ἣτις ἠγόει νὰ διορθώσῃ τὸν υἱὸν της, ὅταν δὲν ἦτο εὐπειθής, ἢ ἔκαμνε ἀνοησίαν τινὰ καὶ ἢ ὁποῖα ζωηρῶς, ἀλλ' ἀποτόμως

ἤρπαξε μίαν πεισέτταν, καὶ τὴν ἔβρεχεν εἰς δοχεῖον ὕδατος, ὅπου προηγουμένως ἔρριπτε μίαν κονταλιὰν ὄξους, κατόπιν δὲ ἐκτύπα μὲ τὸ βρεγμένον αὐτὸ πανὶ τοὺς γλουτοὺς τοῦ μικροῦ. Αἱ προετοιμασίαι αὗται ἄφηνον καιρὸν εἰς τὴν μητέρα, ὥστε νὰ ἀνακτᾷ ὅλην τὴν ψυχραιμίαν της. Τοιοντοτρόπως «ἡ χεὶρ **πραῦνεται**» ἔλεγεν ἡ ἐξαίρετος αὕτη μήτηρ.

Προστατεύσατε ὅπως θέλετε τὴν κεφαλὴν τῶν τέκνων σας, ἀλλὰ προστατεύσατέ τιν ἀγρυπνοῦντες ἀπαύστως. Ἡ κεφαλὴ, πρὸ πάντων τὸ κρανίον (ἀναγνώσατε ὁ ἐγκέφαλος), εἶναι τόσον βαρεῖα παρὰ τῷ παιδί, ὥστε πάντοτε αὐτὴ προσκρούει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡσάκις ὁ μικρὸς πίπτει. Ὅταν αἱ κινήματι προσκρούουν, τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς καταστρέφει τὴν ἰσορροπίαν καὶ προκαλεῖ τὴν πτώσιν, ὡς πλειστάκις παρετήρησεν ὁ καθηγητὴς Μανουβριέ.

Ἄγνοῶ τὸν ἀριθμὸν τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα, λόγῳ ἐπανειλημμένων συγκρούσεων τοῦ κρανίου, τοῦ ἐγκεφάλου των ὄντος λίαν λεπτοῦ ἀκόμη, δὲν ὑπερέβησαν τὴν ἡλικίαν τῶν 4 ἢ 5 ἐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XII.

**Τὸ παιδί ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τῆς καθαρειότητος ἑαυτοῦ
καὶ τῶν περίξ αὐτοῦ.**

Ὑπάρχουν φροντίδες ὑγιεῖναι ἀναγόμεναι εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ὄργανισμοῦ, ἄλλαι εἰς ἓν ἰδιαίτερον ὄργανον, καὶ ἄλλαι, τέλος, εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα.

Αἱ φροντίδες διὰ τὴν καθαρειότητα ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας κατηγορίας, ἀνάγονται εἰς ὅλα γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν μερῶν τοῦ σώματος.

Μία ἐξαίρετος καθαρειότης ἀποτελεῖ ἓνα τῶν σπουδαιοτέρων ὄρων τῆς εὐεξίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας διὰ τὸ νεογνόν. Ὅπως εἶπομεν, κάθε φοράν, ποῦ τὸ παιδί θὰ ρυπαίνη τὰ ἐνδύματά του, ὀφείλομεν νὰ τὰ ἀλλάσσωμεν. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ διατηρήσωμεν πλήρη τὴν λειτουργίαν τοῦ δέρματος, ἐξ ἄλλου δὲ θὰ προλάβωμεν τὰς ἐκδορὰς καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς τοῦ δέρματος, ἐνοχλήσεις τόσον συχνὰς κατὰ ταύτην τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Τὰ ἀσπρόρρουχα τοῦ σώματος, καταστάντα κατὰ τὰς ἡμέρας μας τόσον ἀναγκαῖα, ὅσον καὶ ὁ ἄρτος, ἐφ' ἵκανόν χρόνον ἐθνεωροῦντο ὡς περιττὸν ἔξοδον τῶν εὐπόρων τάξεων.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας σήμερον ἀνεγνώρισαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ν' ἀλλάσσουν συχνότατα τὰ ἀσπρόρρουχα ἅτινα καλύπτουν τὸ σῶμα τοῦ νεογνοῦ. Ἀναγνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει εἰς τοῦτο ἀπόλυτος κανὼν ὑγιεινῆς, καὶ ἰδιαίτερος σπουδαῖος ἰδίως κατὰ τὴν στιγμήν τῆς κατακλίσεως τοῦ παιδιοῦ. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν ν' ἀφήνωμεν εἰς τὸν μικρὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός τὰ πανιά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἡμέραν ἦσαν εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ σῶμα του, καθ' ὅσον ταῦτα συνέλεξαν διαφόρους ἐκκρίσεις (οὔρα κ.λπ.), σκόνην καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Κατὰ τὴν ἡμέραν, μόλις τὸ παιδί βραχῆ, ἢ μόλις ἐξυπνήσῃ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται πρῶτον νὰ κάμωμεν, εἶναι νὰ τὸ ἀλλάξωμεν καὶ νὰ τὸ πλύνωμεν, καὶ ὄχι νὰ τοῦ δώσωμεν ἀμέσως τὸν κόλπον ἢ τὸ θῆλαστρον, καθὼς κάμνονν τόσαι μητέρες καὶ τροφοί.

Εὐτυχῶς εἴμεθα μακρὰν τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἓνα σχολεῖον περίφημον ἔλεγεν ἐπ' εὐκαιρία τῶν πλύσεων καὶ συχνῶν λουτροῦν :

« Συχνὰ τὰς χεῖρας· σπανίως τοὺς πόδας· οὐδέποτε τὸν τράχηλον καὶ τὴν κεφαλὴν ».

Σήμερον ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων φροντίδων αἵτινες ἀναμφισβητήτως παρουσιάζουν πρόοδον, ἀλλ' αἵτινες ἀκόμη δὲν εἶναι οἷα ὄφειλον νὰ εἶναι. Ἀφήνουν ἐπὶ ταύτης, ὀλιγώτερον ἢ ἄλλοτε, νὰ συναθροίζονται αἱ ὀστεώδεις ἐκκρίσεις καὶ οἱ κοριοστοί, ἀφήνουν ἐπίσης ὀλιγώτερον ἢ ἄλλοτε νὰ σχηματίζονται ὑπομέλανες πλάκες, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἐσέβοντο ὡς πράγματα ὀφέλιμα ! Ἀλλά, ἀλλοίμονον, καὶ σήμερον ἀκόμη βλέπει τις συχνότατα δερματικά νοσήματα καὶ **παράσιτα !**

Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐννοοῦν ὅτι ἡ ἀκαθαρσία τῆς κεφαλῆς εἶναι σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὸ τριχῶδες μέρος ταύτης, ἀλλὰ ἀκόμη ἡ μήτηρ πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλῶς, ὅτι ἡ τοπικὴ αὕτη ἀκαθαρσία δύναται νὰ θέσῃ ἐν κινδύνῳ ὅλην τὴν ὑγείαν.

Ἡ μήτηρ λοιπὸν ὀφείλει νὰ καθαρίζῃ κάθε ἡμέραν τὴν κεφαλὴν τοῦ τέκνου τῆς, ὥστε αὕτη νὰ εἶναι τόσον καθαρὰ, ὅσον ὁ λαιμὸς καὶ οἱ ὤμοι του.

Τὸ ὕδωρ δὲν εἶναι μόνον ὁ θαναμάσιος πρᾶκτωρ τῆς ὑγείας, ἀλλ' ἔχει ἀκόμη τὴν ἀρετὴν νὰ προικοδοτῇ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος μὲ τὴν δύναμιν ἢ ἀνθίσταται κατὰ τῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας καὶ νὰ προστατεύῃ οὕτω τὸν παῖδα ἀπὸ χιλίας ἀδιαθεσίας, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχουν σοβαρὰς συνεπείας.

Τίποτε δὲν εἶναι εὐχαριστότερον καὶ ὑγιεινότερον διὰ τὰ παιδιὰ, ὅσον τὸ ὕδωρ κατὰ τὰ λουτρά, ἢ κατὰ τὰς πλύσεις, καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὰς πρωῖνὰς πλύσεις. Αἱ πλύσεις αὗται γίνονται εὐκόλως καὶ ταχέως καὶ δὲν ἀπαιτοῦν οὐδεμίαν ἐιδικὴν ἐγκατάστασιν. Περνοῦν ἓνα σπόγγον χονδρὸν, μουσκεμμένον εἰς ὕδωρ 30° (θερμοκρασίαν ἐξακριβουμένην διὰ τοῦ θερμομέτρου) εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐντελῶς γυμνὸν καὶ τοποθετημένον ἄνωθεν μιᾶς μεγάλης λεκάνης. Τούτου γενομένου ἐπιτρέβουν ὀλόκληρον τὸ σῶμα με

τεμάχιον μαλλίνου ὑφάσματος ξηροῦ καὶ θερμοῦ καὶ τὸ ἐνδύουν κατόπιν ἀμέσως.

Πρὸ τῶν 6 μηνῶν τὸ λουτρόν τῶν 36^ο εἶναι προτιμότερον.

Κατόπιν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὸ λουτρόν θὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν του εἰς τὴν πλύσιν μὲ τὸν σπόγγον, συμπληρουμένην ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μὲ ἓνα σαπούνισμα ὅλου τοῦ σώματος, μὲ λευκὸν καλὸν σάπωνα καὶ ὄχι ἀρωματώδη. Τὴν πλύσιν ἀκολουθεῖ ἐντριβὴ ξηρὰ μὲ δύο πεισέτιτες, μέχρις ὅτου κοκκινίσῃ τὸ δέρμα. Ἡ ἐρυθρότης τοῦ δέρματος εἶναι σημεῖον ἀντιιδρώσεως. Αὕτη δεικνύει ὅτι ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, σιγμαίως τροποποιηθεῖσα ἐν τῇ διανομῇ της, διὰ τῆς ταυτοχρόνου συστολῆς τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τοῦ δερματικοῦ δικτύου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψύχους, διανέμεται ἐκ νέου ἐντὸς τοῦ δέρματος, ὡς καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα.

Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἄνευ τῆς πλύσεως ταύτης καὶ ἐντριβῆς δὲν εἶνε δυνατὴ, τόσον διότι ὁ μικρὸς δὲν βαδίζει, ὅσον καὶ διότι δὲν δύναται νὰ παραδοθῇ αὐθορμήτως εἰς τὴν κίνησιν, ἣτις εἶναι ὁ ἀπαραίτητος βοηθὸς μιᾶς καλῆς κυκλοφορίας καὶ μιᾶς δραστηρίας θρέψεως.

Μέχρι τοῦ 12 ἢ 15 ἢ 18 μηνός, κατὰ τὰ παιδιά, πρέπει νὰ ἀναπληρῶμεν τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς κινήσεως μὲ ἐντριβὰς, περιγραφείσας ἀνωτέρω, καί, ἐπίσης, μὲ μίαν ξηρὰν ἐντριβὴν διὰ σπόγγου εἰς κάθε ἀλλαγὴν τῶν σπαργάνων, τοῦλάχιστον εἰς τὰ κατώτερα μέλη, ἀπὸ τοῦ πέλματος μέχρι τοῦ μηροῦ.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ δωματίου πρέπει πάντοτε νὰ πλησιάζῃ τοὺς 18^ο εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ προκαλῆ ψῦξιν καὶ νὰ εὐνοῇ τὴν ὑγιεινὴν ἀντίδρασιν.

Γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐξάτμισις τοῦ δέρματος καὶ τῶν πνευμόνων, ἣτις διασκορπίζει μέγα ποσὸν θερμότητος, εἶναι περισσότερον ἀξιοπαρατήρητος, ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν τοῦ βάρους τῶν ἀτόμων, παρὰ τοῖς παιδίοις καὶ τοῖς ἐφήβοις, καὶ ὅτι τὰ πειράματα τοῦ Ἐντβαρ ἀπέδειξαν κατὰ τρόπον ἀκριβῆ, ὅτι ἡ δύναμις τῆς ἀντοχῆς εἰς τὰς καταπτώσεις τῆς θερμοκρασίας εἶναι εἰς τὸ ἐλάχιστον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅσον ἡ νευρική συσκευὴ ἢ ρυθμίζουσα τὴν θερμότητα, δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπαρκῶς ἐξειλιγμένη.

Τὸ ὕδωρ παρουσιάζει, πλὴν τούτων, ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ἰσχυρὰ καταπραϋντικὰ τῶν νεύρων. Ἡ ἐρεθιστικότης τοῦ παιδιοῦ, ἢ «ἀδυναμία του ἢ εὐερέθιστος», δὲν ἔχουν καλύτερον ἀντίρροπον ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος.

Τὸ χλιαρὸν λουτρὸν τῆς ἐσπέρας κέκτηται ἐξαιρετικὴν καταπραϋντικὴν δύναμιν. Τὸ βυθίζον ἐντὸς τοῦ λουτροῦ ἀμέσως πρὸ τοῦ τελευταίου θηλασμοῦ, ἐκείνον ὅστις προηγεῖται ἀμέσως τῆς κατακλίσεως. Ἡ γαλήνη καὶ ὁ καλὸς ὕπνος δὲν ἐπιτυγχάνονται μόνον διὰ τῆς γενικῆς ἐνεργείας τῆς ὑδροθεραπευτικῆς ταύτης μεθόδου, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θερμοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν διαφόρων τοπικῶν ταραχῶν, οἷαι εἶναι αἱ τῆς ὀδοντοφυΐας κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙΙΙ

Συνέχεια τῆς ἀγωγῆς.

Κατὰ τὴν πορείαν τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας τὸ σύνολον τῶν ὑγιεινῶν φροντίδων, ἢ τὸ ὕλικόν τῆς ὑγιεινῆς, ἀναφέρεται εἰς τὰς λειτουργίας τῆς θρέψεως, ἐπειδὴ αἱ λοιπαὶ λειτουργίαι τοῦ ὄργανισμοῦ ἢ εἶνε ἀκόμη ἀτελεῖς ἢ κοιμῶνται ὅλως, ὅπως ἡ λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς.

Ἐκ τῶν λειτουργιῶν τῆς θρέψεως ἐξαρτῶνται πᾶσαι αἱ ἄλλαι, αἵτινες ἐκεῖθεν ἀντλοῦσι τὴν δύναμιν μιᾶς ἁρμονικῆς ἐξελίξεως.

Ἄλλ' ἵνα αἱ λειτουργίαι αὗται ἀσφαλίσωσιν εἰς τὸ σῶμα ὀλόκληρον ταύτην τὴν ἰσορροπίαν, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ ζωηρότης καὶ ἡ ὠραιότης, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ τὰς ὑποβάλωμεν εἰς δίαιταν κατάλληλον καὶ κανονικὴν, διότι **μία δίαιτα δύναται νὰ εἶναι ἐλαττωματικὴ καίτοι κανονικὴ**. Εἶναι προτιμότερον διὰ τὸ παιδί μία καλὴ δίαιτα, ἔστω καὶ στερουμένη τῆς κανονικότητος. Καλαί, ἀπλαῖ καὶ φυσικαὶ συνήθειαι εἶναι ἐν ἑκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς καλῶς ἐννοουμένης **ἀνατροφῆς**, καὶ πρώτη αἰτία τῆς συνηθείας εἶναι ἡ ἐπανάληψις. Ἡ ἐπανάληψις, ὑποβαλλομένη εἰς τὴν κανονικότητα, καθίσταται ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων μέσων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ὀδηγοῦν τὰ παιδιά των εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφήν τοῦ σώματος. Καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο, παρὰ μία δίαιτα κανονικὴ καὶ κατάλληλος. Πᾶσα ζῶσα ὑπαρξίς τείνει νὰ ζήσῃ ἀκολουθοῦσα τὰς ἀνάγκας τῆς, τὰς ιδιότητάς τῆς, μέ ἓνα λόγον τὴν φύσιν τῆς. Τοῦτο εἶνε ἐλευθερία.

Μία κατάλληλος δίαιτα κανονίζεται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ παιδιοῦ. Οἱ γονεῖς οὔτινες κατανοοῦν τὴν σπουδαιότητα μιᾶς τοιαύτης διαίτης, ἔχουν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν τῆς τὴν πρῶσιμικὴν των παρατήρησιν, καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ ἱστοῦ.

Σκέπτεται τις ὁμως ἀμέσως, ὅτι ὁ ἰατρὸς εἶναι σύμβουλος κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀσθενείας. Ἄλλὰ νὰ τὸν κάμουν νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ παρατηρήσῃ ὅ,τι ὀφείλει νὰ τρώγῃ τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον

τρέχει, παίζει, κοιμᾶται πολὺ, καὶ διὰ τὰ ἐγγυηθῆ τὴν εὐρω-
στίαν του, τοῦτο θὰ ἦτο ὑπερβολικόν, θὰ ἦτο καταχρηστικόν.
Ἐν τούτοις ὄχι μόνον δὲν εἶναι κατάχρησις τοῦτο, ἀλλ' εἶναι
ἀναγκαιότης, εἶναι καθήκον ἐπιτακτικόν. Διότι συχνότατα,
παρ' ὅσον δύναται τις τὰ φαντασθῆ, ἢ παθολογικὴ κατάστασις
πηγάξει ἐκ τῆς κακῆς διευθύνσεως ἐν τῇ ἀγωγῇ.

Τὸ καθήκον λοιπὸν τῶν γονέων εἶναι τὰ κάμουν τὸν ἰατρὸν
τῆς οἰκογενείας τὰ γνωρίσῃ τὸ παιδί, ὅπερ μίαν ἡμέραν δυνα-
τὸν τὰ ἐπιμεληθῆ, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ διαγνώσῃ ἀσφαλῶς
καὶ ἀσφαλῶς τὰ θεραπεύσῃ.

Δι' ἀγωγῆς, καλῶς διευθυνομένης, τὰ παιδιὰ δύνανται ἀκό-
πως τὰ ἀποκτήσουν καλὰς συνηθείας, συνηθείας συμφώνους
πρὸς τὴν φύσιν των, καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὅλας τὰς πιθανότητας
τὰ ἀσφαλίσουν εἰς αὐτὰ ὑγείαν, ἰκανὴν τὰ τὰ κάμνῃ τὰ ἀντιμε-
τωπίζον ὅλας τὰς στενοχωρίας τὰς ὁποίας τοῖς ἐπιφυλάσσει ἡ
ζωή, οἵαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

Ὁ κόσμος εἶναι πλήρης ἀνθρώπων, οὔτινες δίδουν τὰς
συμβουλὰς των εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν τὰς ζητοῦν, καὶ
εἶναι ἔτοιμοι πάντοτε τὰ χλευάσουν τὴν μέθοδον τοῦ πλησίον.
Ὅ,τι ἀποκαλοῦν **πεῖραν των**, συνίσταται εἰς προλήψεις. Ἐν
τούτοις, ἐπειδὴ δὲν τοῖς λείπει ἡ μάθησις, καὶ ὁμιλοῦν μετὰ
μεγάλης βεβαιότητος, ἀσκοῦν ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντός των ἐπιρ-
ροίῃ, ἣτις ἀξάνει ἀκόμη μὲ τὴν αὐθεντίαν τῆς ἡλικίας, ἢ μὲ
ἐκείνην τῆς συγγενείας.

Ἡ νεαρὰ μήτηρ εἰς τὰς παρεμβάσεις τὰς ἐνοχλητικὰς με-
ρικῶν ἡλικιωμένων προσώπων, ἅτινα τὴν περικυκλοῦσι, καὶ
ἅτινα φιλοδοξοῦν τ' ἀσκήσουν μᾶλλον κηδεμονίαν παρὰ τὰ
εἶναι σοβαρῶς ὠφέλιμα, ἡ νεαρὰ μήτηρ αἰσθάνεται τὴν ἀμφι-
βολίαν τὰ γλιστροῦ εἰς τὸ πνεῦμα της καὶ καθίσταται διστακτικὴ.

Ἡ μήτηρ αὕτη ἦτο συνηθισμένη ἕως ἐδῶ τ' ἀκολουθῆ τοὺς
κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, καὶ ὁμως ἰδοὺ ὁ μικρὸς της πάσχων!

Ἡ νόσος κερδίζει ἔδαφος ἐπιβάλλουσα τὴν πρόσκλησιν τοῦ
ἰατροῦ, ὅστις ἀναφωνεῖ θλιβερῶς. «Διὰ τὰ μὴ μὲ καλέσετε 48
ὥρας ἐνωρίτερον, ἔγινε μεγάλη ζημία εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ
μικροῦ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χρόνου τούτου».

Καὶ ἐντὸς δακρύων τελειώνει τοῦτο τὸ δρᾶμα, τόσον βραχὺ

καὶ τόσον τρομερόν, ὅπου ἡ δεισιδαιμονία εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσῃ νέας προσόδους. Διὰ τοῦτο ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἱατρὸν εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ νὰ γεννᾶται ἐν αὐτῇ ἡ ἀμφιβολία.

Αἱ φωτισμέναι φροντίδες τηροῦν σταθερῶς τὸ μέτρον καὶ δὲν περιπίπτουν οὐδόλως εἰς ὑπερβολάς. Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι ἀλλόκοτος μετὰπτωσις ἀπὸ τὸ ἐξαιρετικὸν εἰς τὸ μέτριον, ἀπὸ τὸ καλὸν εἰς τὸ κακόν.

Εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, τὸ σῶμα, ὅταν πάσῃ, μᾶς πληροῖ με τοὺς ὀδοντούς του. Αἱ φροντίδες, τὰς ὁποίας τοῦ παρέχομεν, καθίστανται σὺν τῷ χρόνῳ ἀναγκαῖαι δι' ὅλον τὸν βίον του. Δημιουργεῖται ἐξ αὐτῶν πηγὴ νέων διαρκῶς ἀπαιτήσεων, ἕνας καταναγκασμὸς, ἕνα εἶδος δουλείας, καὶ τὸ σῶμα πάσχει ἐκ τῶν ὑπερβολῶν. Γίνεται ἐντὸς ὀλίγου εὐθραυστον, μαλακόν, νευρικόν, εὐερέθιστον, καὶ προπαρασκευάζεται διὰ τὴν ζωὴν ἕνα ἀπαίσιον ὄργανον.

Παρὰ τοῖς παιδίοις ἡ ὑπερβολὴ ἔχει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Κάμνει τὸ σῶμα των ἄτονον καὶ τὸν χαρακτῆρα κακόν. «Ἄφ' ὅτου ἡ θυγάτηρ μου βγάζει τὰ δόντια της, μὲ κάμνει νὰ θέλω ὅ,τι θέλει αὐτή», ἔλεγε μία μήτηρ, περισσότερον ἀφελῆς, παρὰ σοφῆ.

Ἄπὸ τοῦ λίχνου ταρασσεται ἡ ἀριγενῆς θέλησις τοῦ μικροῦ. Διὰ τῶν φωνῶν του, διὰ τῶν ἀπαιτήσεών του, δοκιμάζει νὰ ὑποτάξῃ πᾶν ὅ,τι τὸν περικυκλῶνει. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι μικρός, δὲν θέλουν νὰ τὸν κάμουν νὰ φωνάζῃ, ὅλα τοῦ τὰ παραχωροῦν, καὶ καθ' ὅσον τοῦ τὰ παραχωροῦν, γίνεται περισσότερον δεσποτικὸς καὶ τυραννικὸς!

Ἐὰν εἰς τὰς ἰδιοτροπίας του ἡ σταθερὰ θέλησις τῆς μητρὸς δὲν ἀντιτάσῃ ἕνα κανόνα, ἂν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, αὐτὴ δὲν χαράσῃ ἕνα ὄριον, ἂν αὐτὴ δὲν φαίνεται ἀποφασισμένη νὰ μὴ ὑποχωρῇ, παρὰ εἰς τὸ ἀναγκαῖον, τὸ παιδί καθίσταται κύριος καὶ δεσπότης. Φοβηθῆτε τὸν δοῦλον ὅστις διατάσσει! Εἶναι ὁ σκληρότερος τῶν κυρίων, καὶ οὗτος ὁ δεσπότης εἶναι δοῦλος τῶν ἀναγκῶν του, καὶ ἤδη, καὶ τῶν κλίσεών του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XIV

Τὸ παιδί προχωρεῖ ἐν ἡλικίᾳ· ἡ ἀνατροφή καὶ
ἡ ἀγωγή ἐξακολουθοῦν παραλλήλως.
Ἡ μορφή των μόνον ποικίλλει.

Τὸ παιδί ἐμεγάλωσεν. Τὸ σῶμά του εἶναι πλήρες εὐκαιρίας καὶ χάριτος. Ὁ νοῦς του ἐξυπνήσας ἀπὸ τῶν πρώτων ὥρῶν τῆς ζωῆς του γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ περιεργος. Ἡ παιδική του ἐκδήλωσις σπινθηροβολεῖ ἀπὸ σταθερᾶς ζωηρότητας καὶ ἀπὸ παρατηρήσεις αἰτινες ἐκπλήσσουν καὶ προκαλοῦν γέλωτα.

Ἡ οἰκογένεια νὰ προσέχη, ὥστε νὰ μὴ ὑπογραμμίσῃ τὰς ἀπροσδοκίτους εὐφυολογίας του, νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἀστειότητας τῆς ὀμιλίας του· νὰ προσέχη νὰ μὴ ἐκφράξῃ τὸν θαυμασμόν της διὰ τὴν «καταπλήσσουν» ὀξύνοϊαν τοῦ μικροῦ, διὰ τὸ πνεῦμά του. Ἐν ἐναντία περιπτώσει, δὲν θὰ βραδύνῃ τὸ δυσάρεστον ἀποτέλεσμα. Τὸ παιδί θὰ χάσῃ ταχέως τὴν ἀπλότητά του, τὴν χάριν τὴν ὁποίαν θέτει εἰς τὰς ἐρωτήσεις του καὶ τὰς ἀπαντήσεις του. Ἐφ' οὗ θὰ ἔχη εἶπει ἐπιχαρίτως καὶ τερπνῶς, διὰ νὰ κάμῃ νὰ τοῦ συγχωρήσουν τὴν ἀρπαγὴν ἐνὸς τεμαχίου ζακχάρεως, ὅπερ κρύπτει εἰς τὸ κοῖλον τῆς χειρός του, «Αἷ, αἷ, αἷ, τὸ εὐρῆκα εἰς τὸν δρόμον καὶ μὲ παρεκάλεσαν νὰ τὸ πάρω»!, ἤδη ὁ χαριτωμένος μικρὸς τῶν τριῶν ἐτῶν, ἡρεθισμένος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναληφθείσης ἐργασίας του, χρησιμοποιεῖ ὀλόκληρον σειρὰν ἀνοησιῶν, διὰ νὰ κάμῃ πνεῦμα!

Καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ μικροῦ προσώπου καθίσταται δυσκολωτέρα.

Ἡ οἰκογένεια ἔχει ἄλλον ρόλον νὰ παίξῃ ἐναντι τοῦ μικροῦ, ὅστις ὀφείλει, διὰ νὰ προσδεύσῃ, νὰ πιστεύῃ ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη ὅτι οἱ ἄλλοι ἔχουν «περισσότερον πνεῦμα» ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι ἀξίζει νὰ τοὺς ἀκούῃ. Δὲν εἶναι ποτὲ πολὺ ἐνωρίς διὰ νὰ μάθῃ νὰ ἀκούῃ καὶ εἶναι πάντοτε πολὺ ἐνωρίς διὰ νὰ παύσῃ νὰ λέγῃ. Τοῦτο εἶναι διὰ τὴν ἐμπειροτεχνίαν τοῦ πνεύ-

ματός μας ἀπαράμιλλος γυμναστική. Ἐὰν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ ὑπολογίξῃ εἰς τὰ διάφορα ὄργανικά μέσα, ἅτινα μᾶς ἐδόθησαν διὰ τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς ἀγωγῆς, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ κατακτᾷ μεγάλην σταθερότητα εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα του, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀπαραίτητον νὰ μὴ χάσῃ εἰς οὐδεμίαν στιγμὴν τὴν γνώσιν τοῦ σεβασμοῦ, τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ ἐνθουσιασμός διὰ τὸ πρόσωπόν του, ὁ θαυμασμός μας πρὸς αὐτό, σφετερίζεται τὸ μέρος τῆς σκέψεως ὅπερ ἀπορρέει ἐκ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸν πλησίον.

Ἄς προφυλαττώμεθα ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποκαλύπτωμεν ὅμοια ἐλαττώματα παρὰ τῷ μικρῷ παιδί, διότι, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις θὰ προκύψῃ βραδύτερον, ὁ μικρὸς θὰ εἶναι ὀλόκληρος μὲ τὰ πρῶτά του αἰσθήματα καὶ μὲ τὰς τάσεις του αἵτινες θὰ ἔχουν διατηρηθῆ διὰ τῶν συνηθειῶν του.

Τὸ σῶμα του ἐξακολουθεῖ νὰ μεγαλώνῃ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ μῆκος. Ἀπόκειται εἰς τὴν μητέρα νὰ μένῃ πιστὴ εἰς τοὺς ἐκλεγέντας προηγουμένως κανόνας, ἄλλως διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ τὸν καρπὸν τῶν τόσων προσπαθειῶν της.

Ἡ προσθήκη νέων ἀναγκῶν, ἢ ἀφύπνισις τῶν κλίσεων, αἱ μεταβολαὶ αἵτινες γίνονται εἰς τὰ διάφορα ὄργανα, ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς γονεῖς νέα καθήκοντα.

Ἡ ἀνάγκη νὰ προφυλάξουν τὸν ὀργανισμόν ἀπὸ τὰς ἐπιδημίας, αἵτινες κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη, καὶ ἀκόμη πέραν, ἐνεδρεῦνουν κατὰ τῶν παιδιῶν, ἐπιβάλλει εἰς τὴν οἰκογένειαν τὴν πρόσκλησιν τοῦ ἱατροῦ. Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει δύναται νὰ μὴ κάμῃ χρῆσιν τῆς γνώμης τοῦ ἱατροῦ.

Ὁ ἱατρός θὰ κανόνισῃ τὴν δίαιταν τοῦ παιδιοῦ, θὰ εἴπῃ εἰς τοὺς γονεῖς, ἂν δύναται νὰ τὸ ἀφήσουν νὰ τρώγῃ, ὅταν πεινᾷ, θὰ ὑποδείξῃ τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, ἢν ἐπιτρέπει ἢ κατὰστάσις του, θὰ ὑπομνήσῃ εἰς τοὺς γονεῖς ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἐπιμόνων φροντίδων, πρὸ τοῦ νὰ τρέξῃ μόνον του. Διότι ἀκόμη δὲν ἔχει ἀναπτύξει τὴν προσοχὴν του καὶ τὴν δύναμιν νὰ προβλέπῃ, δὲν δύναται ἀκόμη νὰ μεριμνήσῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐνδιαφέρει εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ὑγείαν τὸ νὰ διατηρήσῃ τὰς καλὰς συνηθείας τῆς κανονικότητος, τὰς ὁποίας ἡ μήτηρ δὲν παρέλειψε διὰ τὸν μικρὸν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας καθ' ἣν τὸν ἔθεσεν ἐπὶ ἐνὸς δοχείου. Αὕτη ἡ συνήθεια εἶναι ἐγγύησις καθαριότητος.

Συχνὰ ὁ ἰατρός, ὅστις ἐξελέγχει μίαν ἀκράτειαν οὔρων παρὰ παιδίῳ 8 ἐτῶν π. χ., εἶναι ἐπιτετραμμένον, ἐλλείψει ὀργανικῆς αἰτίας, νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην, ἐν μέρει τοῦλάχιστον εἰς τὴν μητέρα.

Ἡ μήτηρ νὰ μὴ περιμένῃ πέραν τῶν πρώτων ἐβδομάδων, διὰ νὰ παρουσιάσῃ καθ' ἑκάστην τὸ δοχεῖον εἰς τὸν μικρὸν τὰς αὐτὰς ὥρας. Καὶ τοῦτο θὰ περιορίσῃ αἰσθητῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀλλαγῶν τῶν στρωμάτων.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ὄργανα τοῦ παιδιοῦ θὰ συνηθίσουν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν καθ' ὀρισμένης ὥρας, καὶ αὕτη ἡ θαναταστικὴ ἔξις, τόσον διὰ τὴν καθαριότητα, ὅσον καὶ διὰ τὴν τάξιν τῆς ζωῆς, καὶ διὰ τὴν ὑγείαν, θὰ εἶναι ὀριστική. Ἡ φωτισμένη θέλησις τῆς μητρὸς καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῆς θὰ ἔχουν ἐπιτύχει ἤδη καὶ τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἐντέρου.

Ἡ μήτηρ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην αὐστηροῦς ἀκολουθίας καὶ μεγάλης ἐνότητος εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς διεκνήσεως τοῦ παιδιοῦ. Ὁ πατὴρ δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ τὸ ὑψηλὸν συμφέρον τῆς τοιαύτης ἐνότητος τὴν ὁποίαν συνεπάγεται ἡ πλήρης συνεννόησις καὶ συνεργασία πατρὸς καὶ μητρὸς.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ γνώμη τοῦ πατρὸς, ὡς πρὸς μίαν διαταγὴν δοθεῖσαν εἰς τὸ παιδί ἐκ μέρους τῆς μητρὸς, δὲν δύναται οὕτως νὰ τὴν ἀποκηρύξῃ ἐνώπιον τοῦ παιδιοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι ἀκόμη μικρὸν. Πρέπει νὰ ἐπιφυλαχθῇ νὰ τὴν συζητήσῃ κατὰ μόνας μετὰ τῆς μητρὸς, ὥστε τὸ παιδί νὰ εἶναι ξένον τῶν μικρῶν ἀσυμφωνιῶν μεταξὺ τῶν δύο ἰθυντόρων του.

Ἐὰν τὸ παιδί ἔρχεται εἰς τὴν τράπεζαν (ὅπερ πρέπει νὰ ἀποφεύγεται κατὰ τὸ δυνατόν) παρατήρησις, γινομένη παρὰ τοῦ ἐνός, πρέπει νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ παρὰ τοῦ ἄλλου, διότι ἡ σιωπὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ὡς ἀποδοκιμασία.

Τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ βραδύνῃ ὁ μικρὸς νὰ ἐννοήσῃ τὴν

ἐνότητα ἣτις βασιλεύει μεταξὺ πατρὸς καὶ μητρὸς, καὶ τὸ ἀνωφελὲς νὰ ἀναζητῆ εὐκαιρίας νὰ κυβερνήσῃ.

Τί θ' ἀπογίῃ, πράγματι, ἡ ἀγωγή ἐκεῖ ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ συνεννόησις ; Ὅταν δηλ. ὁ πατὴρ ἐπιπλήττῃ καὶ ἡ μήτηρ θωπεύῃ ; Ὅταν ὁ πατὴρ δείκνυται πλέον αὐστηρὸς καὶ ἡ μήτηρ πολὺ ἀσθενής ; Ὅταν ὁ πατὴρ δὲν φαίνεται παρὰ διὰ νὰ ἐπιτιμήσῃ, ἡ μήτηρ μόνον διὰ νὰ θωπεύσῃ καὶ κολακεύσῃ ;

Συχνὰ οἱ ρόλοι ἀντιστρέφονται, καὶ ἡ συνετὴ ἐνέργεια καὶ ἡ καλὴ ἀντίληψις προέρχονται ἐκ τῆς μητρὸς.

Ὅ,τι καὶ ἂν συμβαίῃ, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀσυμφωνία καὶ κακὴ συνεννόησις μεταξὺ τῶν γονέων, ἕκαστος θὰ νομίζῃ ὅτι βλέπει διαυγέστερον τοῦ ἄλλου, ὅτι ἐννοεῖ καλύτερον τοῦ ἄλλου τὸν ρόλον του καὶ τὸ καθήκον του.

Ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς διαφωνίας ταύτης τῶν γονέων ;

Ὁ αὐστηρὸς καθίσταται μισητός, καὶ ὁ ἀδύνατος, ἀξιοπεριφρόνητος. Τὸ παιδὶ δὲν ἀπατᾶται (ὅπως καὶ ὁ μαθητὴς, ὅταν κρίνῃ τὸν διδάσκαλόν του ἢ τὸν καθηγητὴν του).

Διδάσκει ἀκόμη ἡ πείρα ὅτι, ὅστις κατὰ τὴν ἀνατροφὴν παρουσιάζει τελείαν ἀκολουθίαν καὶ ἁρμονίαν ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν, δημιουργεῖ 9 ἐπὶ τοῖς 10 ἓνα ἰσορροπημένον ἄνθρωπον διὰ τὴν ζωὴν. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι εἶναι ἀληθέστατος ὁ ἀφορισμὸς : **«Οἱ γονεῖς ἔχουν τοιαῦτα τέκνα οἷα τοῖς ἀξίζουσιν».**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XV

Ἐπιβλαβῆς ἢ ἀποκλειστικὴ δίαιτα τῆς τροφῆς.

Ἡ συνεννόησις καὶ ἡ ἐνότης ἐνεργειῶν πατρὸς καὶ μητρὸς ἐξασφαλίζει τὴν ἀρίστην ἀνατροφήν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἡ τάξις τῆς οἰκίας, ἀνώτερον παράδειγμα, δημιουργοῦν ἁρμονίαν καὶ μέχρι τοῦ καταλόγου τοῦ γεύματος πρέπει νὰ εἶναι αἰσθητὸν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἁρμονίας.

Ἡ μικτὴ δίαιτα εἶναι ἡ φυσικὴ δίαιτα : Κρέας εἰς ποσότητα μετρίαν, λαχανικὰ ῥωπά καὶ ξηρά, καρποί, ἀγρία, γλυκίσματα ἐνισχυόμενα διὰ τοῦ ἄρτου, ὅστις εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅ,τι τὸ ἄχρον διὰ τὸν ἵππον, ὅπερ εἰς ὅλα ἀναπληροῖ τὸν ρόλον τῆς χλόης, **ἰδοὺ ἡ τροφή.**

Ὁ ἄρτος εἶναι δυσκολοχώνευτος ἀπὸ τὸ παιδί, ὅταν ὁ στόμαχός του δὲν λειτουργῇ κανονικῶς, καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ 5ου ἔτους μέχρι τοῦ 15ου. Ἡ προσωπικὴ μου παρατήρησις μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὸ βεβαιώσω. Αὕτη εἶναι ἐπικεκρωμένη ὑπὸ δοκιμῆς διὰ πειραμάτων, τὴν ὅποιαν ἠδυνήθην νὰ παρακολουθῆσω, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀρκειῶν ἐτῶν εἰς τὰ στρατιωτικὰ σχολεῖα, προπαρασκευαστικά τοῦ Πεζικοῦ, ἐν οἷς διαιτῶνται παιδιὰ 13 ἕως 18 ἐτῶν. Πρέπει διὰ τοῦτο ὁ ἄρτος νὰ εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ νὰ μὴ περιέχῃ στοιχεῖα ἐπιβλαβῆ.

Ἡ γαστρικὴ διαστολή, ἡ διαστολὴ μερικῶν ἄλλων σημείων τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος, ἣτις ἀπαντᾶται παρὰ τῷ παιδί, εἶναι κληροδότημα τῆς περιόδου, τῆς λεγομένης **τοῦ θηλασμοῦ**, ἣτις ἠκολογήθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ἀληθὴς θηλασμός νὰ μὴ ἔχῃ γίνει, ὡς ἔπρεπε, τὰ δὲ διαπραχθέντα σφάλματα κατὰ τὴν διατροφήν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῶν 2 ἐτῶν, θὰ ἠδύναντο νὰ φονεύσουν τὸν τρόφιμον. Καὶ ναὶ μὲν διαφεύγει τὸν κίνδυνον τοῦτον, καὶ τοῦτο εἶναι θαυμαστόν, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν οὐδὲν δύναται νὰ τὸν ἀπολυτρώσῃ.

Ταῦτα εἶναι δύσκολον νὰ τὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ἄρτον, παρ' ὅσα καὶ ἂν λέγωνται. Ἀκόμη πρέπει νὰ προφυλάσσωμεν

τὸ παιδί ἀπὸ τὴν κατάχρησιν τοῦ ἄρτου, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν κατάχρησιν τῶν ἄλλων τροφῶν.

Τὰ παροφήματα (μεξέδες) ἐπιφέρουν δυσάρεστα ἀποτελέσματα, φυσικά καὶ ἠθικά. Ἐκτὸς ἐνὸς μετρωτάτου ἐπιδορπίου, οὐδέποτε παροφήματα.

Οὐδέποτε καφές καί, ἀκόμη ὀλιγώτερον, οἰνόπνευμα ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν. Ὁ πατήρ ἢ ἡ μήτηρ οὔτινες, χαριέντως, χύνουν μίαν σταγόνα λικέρ ἢ κονιάκ εἰς τὸ βάθος τοῦ ποτηρίου τοῦ υἱοῦ των, εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος, προπαρασκευάζουν ἓνα ἀλκοολικόν, ὅστις θὰ καταστρέψῃ τὴν ἀνθρωπίνην του ἕπαρξιν!

Ὁ νέος πίθηκος τὸν ὁποῖον ὁ συγγενής σας, ὁ τολμηρὸς ἄποικος τοῦ Γαλλικοῦ Κογκὸ σᾶς ἔφερε, δὲν ἔχει ἀκόμη κενώσει τὰ μικρὰ ποτήρια τὰ ὁποῖα περιέχουν εἰς τὸ βάθος ὀλίγην ρακίην, καὶ τὰ ὁποῖα μένουν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἀλλά, προσφέρετέ του μερικὰς φορὰς ὀλίγον κονιάκ, ἀφήσατε κατόπιν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἓνα ποτήρι κατὰ τὸ ἥμισυ πλήρες, καὶ ξαναπεράσατε μίαν σιγμὴν βραδύτερον. Τὸ κονιάκ θὰ ἔχῃ καταποθῆ. Ὁσάκις, ἐφεξῆς, ποτήρια πλήρη ἀπὸ τὸ ἴδιον ποτὸν εὑρίσκονται εἰς τὸν δρόμον του, θὰ ἐκκενώνονται ἀπὸ τὸν πίθηκόν σας.

Μὴ λυπεῖσθε, ἀλλὰ μάθετε ὅτι ὁ υἱὸς σας εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιος. Παραδέχομαι ὅτι εἶναι ὠραῖος, ὡς ἡ ἡμέρα, καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴν τριχωτὴν δοράν, οὔτε ἄλλα ἀποκτήματα ἐκ τούτου τοῦ ἀπολόγου, τοῦ πάλλου τοῦ προπάλλου του.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ οἰνόπνευμα δὲν εἶναι διόλον, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐφεύρεσις πιθηκική, οἱ πίθηκοι, καθὼς καὶ οἱ μαῦροι δὲν γίνονται τοιοῦτοι ἢ χάρις εἰς ἡμᾶς.

Ἐὰν πάντοτε ὁ υἱὸς σας ἔχῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ λαμβάνῃ λικέρ, ροῦμι ἢ ρακί, ὡς καὶ ὁ πτωχὸς πίθηκος (λέγω πτωχὸς διότι τὸν λυποῦμαι, ἐπειδὴ τόσον ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἀνθρώπον) μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ὀχληρὰν ταύτην συνήθειαν. Ἀλλὰ χάριν τῆς υἰείας τοῦ τέκνου σας, μὴ κάμνετε τοιαύτην δοκιμὴν.

Λοιπόν, τὸ παιδί θὰ ἔχῃ δειπνήσει εἰς τὰς 5 καὶ 30' καὶ θὰ δένεται νὰ κατακλιθῆ εἰς τὰς 8 μ.μ. Θὰ ἐγερθῆ τὴν ἐπομένην μὲ μίαν ζωηρὰν ὄρεξιν, ἣν θὰ βιασθῆ νὰ ἰκανοποιήσῃ,

ἀφ' οὗ προηγουμένως ληφθῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ὅλαι αἱ μέριμναι, αἱ ἐπιβαλλόμεναι διὰ τὴν καθαρειότητα καὶ τὴν περιβολὴν του.

Ἡ σοῦπα μὲ λαχανικά, μὲ φασόλια, μὲ πατάτες, μὲ πράσσα καὶ καρόττα, ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν σοκολάταν, τὸ κακάο καὶ λοιπὰ λιχνεύματα. Ἄρκεϊ αὕτη (ἢ σοῦπα) γὰ εἶναι ἐπιμεμελημένη, θερμὴ, εὐχάριστος εἰς τὴν γεῦσιν. Ἡ μήτηρ δὲν θὰ ἐκτελῇ χρῆσιν **μαγειρίσεως**, ἀλλὰ ἐπιτηδεΐας οἰκοκυρᾶς καὶ καλῆς μητρός.

Μὴ ἐλατιώνετε τὴν τροφήν, ὅταν τὸ φαγητὸν εἶνε καλῶς παρεσκευασμένον.

Ἡ μήτηρ γὰ ἔχη τὴν φιλαρέσκειαν γὰ κάμνη καλὰς καὶ εὐχαρίστους, διὰ φαγητόν, μαγειρικὰς προσπαρασκευάς, καὶ οὕτω θὰ συντελέσῃ κατὰ μέγιστον μέρος, ὅσον δὲν δύναται γὰ φαντασθῆ, εἰς τὴν φαιδρότητα τῆς οἰκογενείας.

Ἡ πριγκίπισσα Κλωτίλδη δὲν ἐφοβεῖτο γὰ μαγειρεῦν μόνη της, ὁσάκις ἐθεώρει τοῦτο ὠφέλιμον διὰ τὰ τέκνα της.

Μία στιγμή ἡσυχίας μετὰ τὸ φαγητόν, ἔὰν ἡ ἐργασία τὸ ἐπιτρέπη, καὶ τὸ ἐπιτρέπει συχνότατα, ὅταν βασιλεύῃ ἡ ἀκρίβεια, μία στιγμή συγκεντρώσεως τῆς οἰκογενείας εἶναι ἐξαίρετον προᾶγμα, ἔστω καὶ ἂν δὲν πρόκειται γὰ γίνῃ ἀνάγνωσις μεγαλοφώνως καθημερινῆς ἐφημερίδος. Ὁ πατήρ θὰ εὐρίσκη πάντοτε καιρὸν γὰ ἐξέρχεται τῆς οἰκίας, διὰ γὰ καπνίζῃ, παράδειγμα ὅπερ δὲν πρέπει γὰ δοθῆ εἰς τὰ παιδιά.

Τὸ πᾶν ὀφείλετε γὰ ὑποτάσσετε εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ. Τρέφετέ τα μὲ παραδείγματα, ὅπως καὶ μὲ τὸν ἄρτον.

Ὁ ἄρτος πρέπει γὰ εἶναι καλός, καὶ τὸ παράδειγμα τέλειον.

Τὸ παιδί δὲν ὑποφέρει πλέον ἀπὸ τὴν ἄσκησιν τὴν γινομένην μετὰ τὸ φαγητόν, καὶ ὅταν ἡ περίοδος τοῦ μεσημβρινοῦ ὕπνου περάσῃ, μετὰ τὸ 4ον ἔτος περίπου, δυνάμεθα γὰ τὸ ἀφήνωμεν γὰ τρέχῃ μετὰ τὸ γεῦμα, μόνον γ' ἀποφεύγωμεν τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰ ἀγωνίσματα, καὶ γενικῶς τὰς βιαίας κινήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XVI.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ τάξις.

Εἶναι τόσον κατάλληλοι διὰ τὴν ἡλικίαν του αἱ ἀσκήσεις, καὶ τόσον ἰσχυρῶς φέρεται πρὸς αὐτὰς δι' ὅλης τῆς δραστηριότητός του, ὥστε τὰς ἔχει δημιουργήσει διὰ τῶν παιγνιδίων του, καὶ εἰς ὅλα τὰ εἶδη. Πρέπει ὅμως μετὰ πολλῆς διακρίσεως καὶ μεγάλου τὰκτ νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς τὸ παιδί τὴν κανονικὴν ἀσκησιν ἢ ἓνα κανόνα τοῦ παιγνιδίου. Ἐνθυμηθῆτε τὸν μικρὸν μαθητὴν ὅστις εἰς τὴν ἀλλήν τοῦ σχολείου ἔρχεται νὰ σταθῇ ἐνώπιον τοῦ διδασκάλου, ὅστις διευθύνει τὸ παιγνίδι, καὶ πνευστιῶν φωνάζει. «*Α!*, ἂν ἐγνωρίζετε πόσον ἐνοχλούμεθα μὲ τὸ νὰ διασκεδάζωμεν ἔτσι!» Καὶ ὅμως ὁ κανὼν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸ παιγνίδι, τὸ ὁποῖον, ἄνευ τούτου, δυσκόλως διοργανοῦται μετὰ μικρῶν καὶ ταχέως ἐκφυλίζεται εἰς συζητήσεις καὶ φιλονεικίας, καὶ ἐνίοτε εἰς κολάφους καὶ ἀπρεπεῖς λόγους.

Ἔρχεται δι' ἕκαστον μία στιγμή τῆς ζωῆς, καθ' ἣν ἡ ἀνάγκη μιᾶς πειθαρχίας εἶναι αἰσθητή. Ἐὰν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα δὲν ὑποταχθῶν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἡ προσπάθεια νὰ ἐπιβληθῶμεν ἤδη εἶναι δύσκολος. Ἀπαιτεῖται θέλησις ἐπίμορος πρὸ τῶν ἐμποδίων, πρὸ τῶν στενοχωριῶν καὶ τῶν πόνων.

Καὶ ὅμως πόνοι καὶ προσπάθειαι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποφευχθῶν διὰ μιᾶς καλῆς ἀγωγῆς, διὰ καλῶν συνηθειῶν, διὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς μεθόδου, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποκτηθῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μικρᾶς ἡλικίας, διὰ φροντίδων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των. Τὸ παιδί καθημερινῶς θὰ κοιμᾶται τὴν 8ην ὥραν τῆς ἑσπέρας· πρέπει δὲ νὰ σέβωνται τὸν ὕπνον του, μέχρι τῆς πρωτῆς ὥρας ὅτε ἡ φύσις καὶ ἡ ζωὴ ὀρίζουν τὴν ἔγερσιν τοῦ παιδιοῦ. «*Ἐνωρίς κατακλίεσθαι, ἐνωρίς ἐγείρεσθαι*», τοῦτο εἶναι σπουδαῖος παράγων ὑγείας.

Τὸ παιδί ποῦ σηκώνεται ἐνωρίς καὶ ἔχει συνηθίσει παρὰ τῆς μητρός του νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ καθαρίζεται μόνον του — πλὴν τῆς πλύσεως τὴν ὁποίαν θὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως ἡ μήτηρ — αὐτὸ τὸ παιδί εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν θὰ ἐμποδίση

τὴν μητέρα του, ἥτις τώρα θὰ εἶναι ὀλιγώτερον στενοχωρημένη, παρὰ ἂν τοῦτο ἔμενε κατακεκλιμένον καὶ ἀργόν. Ὅντως τὸ παιδί αὐτὸ ἀπὸ πρωΐας θὰ ἔχη ἀναπτύξει τὴν δραστηριότητά του, καὶ θὰ ἔχη συνείδησιν τώρα, ὅτι εἰργάσθη ὀλίγον διὰ τὰ κερδίσει τὸ πρῶτον του πρόγευμα.

Αἱ μητέρες, αἵτινες ἀφήνουν τὰ τέκνα των εἰς τὴν κλίνην μίαν ὥραν βραδύτερον, ὁμολογοῦν τὴν ἀδυναμίαν των εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς. Αὗται ἐμβάλλουν εἰς τὸν νοῦν τῶν μικρῶν τὰς συνηθείας τῆς ὀκνηρίας, ἴσως καὶ τῆς ρυπαρότητος, δὲν συνηθίζουσι εἰς τὴν πειθαρχίαν τὸν ἐντερικόν των σωλῆνα, δὲν τονώρουσι τὸ δέσμα των, καὶ ἐν γένει ἐκτελοῦν ψευδῆς ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον τιμωροῦνται μὲ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας δημιουργοῦν εἰς αὐτὰς τὰ τέκνα των. Πόσον σεβασμὸν ἐμπνέει ἡ μήτηρ, ἥτις ἔμαθε νὰ ἀποτρέπη τὰς δυσχερείας ταύτας διὰ τῆς καλῆς ἀγωγῆς ! Ἡ μήτηρ αὕτη κατακατᾶ τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν, τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων της, καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἥτις συλλέγει τοὺς καρποὺς τῆς νοημοσύνης της καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός της ὑπὲρ τῶν μικρῶν.

Αἱ ἐξωτερικαὶ ἀσκήσεις δὲν δύναται ν' ἀρχίσουν πρὸ τοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ προτοῦ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν διὰ τὰ παίξῃ μετὰ τῶν συμμαθητῶν του, ἢ διὰ τὰ μάθῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἀσκήσιν εἰς τὸ ἔπαιθρον, πρέπει τὸ παιδί νὰ ἔχη ἀποκτήσει τὴν **ἀμφιδεξιότητα**, δηλαδή τὴν ἰκανότητα νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὰς δύο χεῖρας ὁμοίως. Πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην μετὰ τῆς αὐτῆς ἀρέσεως καὶ ἀσφαλείας. Ἀπέδειξα εἰς διαφόρους ἀνακοινώσεις τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, εἰς τὸ Ἴον Συνέδριον τῆς Παιδολογίας τῶν Βρυξελλῶν κ.λ.π. ὅτι ἡ ἀμφιδεξιότης δύναται νὰ ἀποκτηθῇ, ἀρκεῖ νὰ συνηθίσῃ τις τὸ παιδί ἐνωρὶς νὰ χρησιμοποιῇ ἀδιαφόρως τὰ δύο ταῦτα ἀνώτερα μέλη· ὅτι ὁ μικρὸς ἀπὸ τοῦ λίκνου ἤδη ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἔξιν ταύτην, ἥτις προκύπτει κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς μιμήσεως.

Ἡ μήτηρ δύναται, χρησιμοποιοῦσα τὸ κρόταλον, τὸ πρόβατον, τὴν πλαγγόνα, κᾶποιαν μέθοδον ἐπινοητικὴν, νὰ ὀδηγήσῃ σιγὰ καὶ φυσικῶς τὸν νόον της ἢ τὴν θυγατέρα της εἰς

τὸ γὰρ ὑπηρετῆται εὐχαρίστως διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ὅπως καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς.

Ἀλλὰ ἡ ἀμφιδεξιότης εἶναι μία ἀπόκτησις λειτουργικῆ μεγάλης ἀξίας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων τῆς σημειῶ ταῦτα : Τὸ δυνατόν τοῦ γὰρ ἀντικατασταθῆ ἔξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς ἄλλης ἢ χεῖρ, ἣτις δι' οἰονδήποτε λόγον ἔγινε ἀνάπηρος. Ἐπίσης τὴν εὐχερῆ ἐκτέλεσιν οἰκιακῶν, κηπουρικῶν, καὶ γεωργικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν δύο χειρῶν. Ὅμοίως τὴν ἐνκολίαν διὰ τὰ ἀνώτερα μέλη γὰρ ἐναλλάσσονται ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ὥστε γὰρ ἐπιβραδύνεται ὁ κόπος ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ χειρωνακτικοῦ ἔργου.

Οἱ γονεῖς δὲν ἔχουν δικαίωμα γὰρ στερῆσουν τὰ τέκνα τῶν τῆς ἰκανότητος ταύτης, δι' ἧς θὰ καταστῆ ἡ ἐργασία πλέον εὐκόλος, καὶ συνεπῶς πλέον εὐχάριστος, χωρὶς, ἄλλως τε, αὐτοὶ γὰρ ὑποβληθῶσιν εἰς θυσίας μεγαλυτέρας τῶν δυνάμεων τῶν.

Ἐὰν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ εὐρίσκουν ἕλαφρὸν ἓνα βάρος ἀνθρώπινον, συχνὰ λίαν βαρὺ, τὸ βάρος τοῦ γὰρ ἀναθρέφουν τὰ τέκνα τῶν, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ νεογνοῦ ἐπελήφθησαν μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων τῶν τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀγωγῆς του, διότι ἔχουν ἀκολουθήσει ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῶν, καὶ ἔχουν ἐξελέγξει τὰς προόδους τοῦ παιδιοῦ, ὥστε τοῖς φαίνεται ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο ἀριστοῦργημα (ὁ παῖς) εἶναι ἐπέκτασις τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ τῶν.

Καὶ ἰδοὺ διατὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ παιδαγωγικὴ τῶν μέριμνα, ἡ ὁποία οὐδὲν τοῖς στοιχίζει, καὶ αἱ προσπάθειαι αἱ καθημεριναί, καὶ ἡ πειθαρχία εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλονται ὅπως δώσουν εἰς τὸ παιδί παραδείγματα ἐξαίρετα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει δικαίωμα, καὶ ἐν γένει αἱ θυσίαι, εἴτε μικραί, εἴτε μεγάλαι.

Τὸ βαρὺ φορτίον ἔγινε ἕλαφρὸν, διότι οἱ γονεῖς ἐργάσθησαν ψυχῇ τε καὶ σώματι. Τὸ αἰσθάνονται καὶ συνεχίζουν τὸ ἔργον τῶν καὶ περαιτέρω, ὁσάκις τοῦτο ἠθέλον ἐπιβάλλει αἱ περιστάσεις. Τοιοῦτοτρόπως θὰ εὐρουν τὸν τρόπον γὰρ καταστήσουν ἐπιτήδεια ὅλα τὰ μέλη τοῦ παιδιοῦ. Θὰ καλλιεργήσουν

τὴν ταχύτητα τῶν ἀντιδράσεών του καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς χειρονομίας του.

Τοιοῦτοι γονεῖς δὲν θ' ἀμελήσουν οὐδεμίαν ἀπὸ τὰς χρησίμους διδαχὰς ἐν γένει, οὐδεμίαν ἀπὸ τὰς χρησίμους ἀρχάς, αἵτινες εἶναι περισσότερον ἰδιαίτερος ὀφέλιμοι εἰς τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον ἀνατρέφουν σύμφωνα μὲ τὴν ἀτομικότητά του, τὸ ὁποῖον θὰ μάθουν νὰ εὐκολύνουν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἰατροῦ, καὶ μὲ τὴν συμβολὴν των.

Ἄκόμη τὸ παιδί θὰ ὑπηρετηθῆ ἐπιτηδείως ἀπὸ τὰ μέλη του, δὲν θὰ προσκρούσῃ οὔτε θὰ πληγωθῆ ἐκεῖ ὅπου τὰ ἄλλα προσκρούουν καὶ πληγώνονται. Ὀλίγον βραδύτερον, ἢ τελεία ὑπακοὴ τῶν ὀργάνων του, προφυλάττουσα αὐτὸ ἀπὸ πᾶσαν μέριμναν, καὶ καθιστῶσα εὐκολον τὴν πλέον κοπιώδη προσπάθειαν, θὰ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ θὰ ἐνδιαφερθῆ διὰ τοῦτο ἰσχυρῶς, καθ' ὅσον προοδεύει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς χειρὸς του. Τοῦτο εἶναι κυρίως ἡ στενὴ ἀλληλουχία τῆς ἐγκεφαλικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς σωματικῆς τοιαύτης. Οὐδὲν καθίσταται πλέον εὐκολον ἀπὸ τοῦ νὰ διαγνώσῃ τις κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸς ποίας πλευρὰς κλίνει ἡ προσωπικότης.

Ἐδῶ δὲν σταματᾷ τὸ ἔργον τῶν γονέων διὰ τὰ τέκνα των. Ὅχι μόνον τὸ παιδί ἔλαβεν ἓνα προσανατολισμὸν σύμφωνον πρὸς τὴν ἀτομικότητά του, ὅχι μόνον του βλέπει τὴν ἐργασίαν του εὐχαρίστως καὶ δοκιμάζει διὰ ταύτην πραγματικὸν θῆλυτρον, ὅχι μόνον ζητεῖ μετὰ περιέργου εὐχαριστήσεως νὰ τὸ τελειοποιήσῃ, ἀγαπῶν αὐτὸ περισσότερον, καθ' ὅσον περισσότερον τίθεται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησίν του, ἀλλ' ἀκόμη τὸ παιδί αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του εἰς κατὰστασιν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δεξιότητα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ὀργάνων του εἰς τρόπον, ὥστε νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοὺς ἀναποφεύκτους ἀγῶνας.

Παρεσκεύασαν τοιοντοτρόπως οἱ γονεῖς ἐκ τοῦ νιοῦ των «ἓνα ἰσχυρὸν διὰ τὴν ζωὴν» ὅχι διὰ τοῦ μεγέθους τῶν μυῶν του, ἀλλὰ διὰ τῆς δεξιᾶς χρήσεως τῶν ὀργάνων του καὶ τῆς ταχείας ἀσφαλείας μετὰ τῆς ὁποίας γνωρίζει νὰ προσαρμόζῃ εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις τὰς ἀποφάσεις του καὶ τὰς πράξεις του. Ἐδημιούργησαν ἓνα μελετητὴν (βαθὺν περὶ τὸ

σκέπτεσθαι) καὶ ἓνα ἄνθρωπον δράσεως. Τοῦ ἔδωσαν πᾶν ὅ,τι πρέπει διὰ τὰ εἶναι εὐτυχῆς καὶ τὰ δημιουργῆ εὐτυχίαν γύρω του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XVII.

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ παιδιοῦ νὰ μὴ θέτῃ ποτὲ ἐμπόδιον εἰς τὴν δραστηριότητά του.

Μία κυρία τῆς Καμπανίας, ἀφ' οὗ ἐπέδειξε τὰ κοσμήματά της εἰς τὴν Κορνηλίαν, χήραν τοῦ Σκιπίωνος καὶ μητέρα τῶν Γράκχων ἐπεθύμει ἵνα καὶ αὐτὴ τῆς ἐπιδείξῃ τὰ πλούτη της. Ἡ Κορνηλία καλέσασα τότε τοὺς υἱούς της, «Ἴδού, εἶπεν, τὰ κοσμήματά μου καὶ ὁ στολισμός μου».

Θαυμάσιον παράδειγμα, ὅπερ πρέπει καλῶς νὰ ἐννοοῦν αἱ σύγχρονοι μητέρες, αἵτινες στολίζουν τὰ τέκνα των ὑπερβολικῶς. Τὰ τέκνα δὲν εἶναι, ἐν προκειμένῳ, ἀληθῶς τὰ κοσμήματα, εἶναι μόνον οἱ φορεῖς κοσμημάτων.

Ἄλλ' ὁ στολισμός στενοχωρεῖ τὸ παιδί, τοῦ ἐμποδίζει τὴν κίνησιν, τὸ παιγνίδι, καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ζωὴν. Καὶ μὲ τὸν γελοῖον αὐτὸν στολισμὸν ἢ ἀσυνείδητος μήτηρ στέλλει τὸ παιδί της εἰς τὸν συνηθισμένον περίπατον, ὅπου οἱ ἔπαινοι πίπτουν βροχηδὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πτωχοῦ μικροῦ, ὅστις ἤδη τόσον τρομερῶς εἶναι περιπλεγμένος.

Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι προχωρεῖ διὰ μικρῶν πηδημάτων, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ παίξῃ ἢ νὰ καθίσῃ ἐλευθέρως. Τοῦτο διὰ τοὺς ἀμαθεῖς εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῆς σοφίας, ἀλλὰ διὰ τοὺς πεπειραμένους ἀποτελεῖ τὴν καταδίκην τῆς μητρὸς.

Ἀσυναισθήτως τὸ παιδί λαμβάνει τὴν συνήθειαν νὰ ζῆ διὰ τὸν κόσμον. Μόλις κινεῖται, καὶ ἐξελίσσειται κακῶς. Τὸ ἔνδυμα ἀσκεῖ πράγματι ἐπίδρασιν ὄχι παραμελητέαν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν ὅτι ὁ μέγας ἐχθρὸς τῆς δραστηριότητος τῶν ἐσωτερικῶν του ὀργάνων εἶναι

τὸ ψῦχος, καὶ ὅτι τὸ παιδί μάχεται τόσον ἀσθενέστερον ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ ψύχους, ὅσον εἶναι μικρότερον.

Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀπλοῦς. Τὸ σῶμα ὑπόκειται ἀπαύστως εἰς ψῦξιν διὰ τῆς ἀκτινοβολίας. Τὸ παιδί χάνει δύο φορές μεγαλύτεραν θερμότητα ἐκ τοῦ σώματός του ἢ ὁ ἔφηβος. Αὕτη ἡ ἀπώλεια δύναται νὰ ἐπανορθωθῇ μὲ διπλοῦν τρόπον· μὲ τὴν ἀσκησιν καὶ τὸ ἐνδυμα. Καὶ εἰς τοὺς γονεῖς ἐναπόκειται αὕτη ἡ ἐπανόρθωσις. Τὸ παιδί δὲν θὰ τοὺς τὸ ἀναγγείλῃ, διότι δὲν ἔχει πάντοτε τὴν φυσικὴν συνείδησιν πρὸ τοῦ 8ου ἢ 10ου ἔτους, δηλαδή, τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὅποσον δοκιμάζει, δὲν ἀνάγει εἰς τὴν αἰτίαν. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν κατεστραμμένων παιδιῶν. Πρέπει δὲ νὰ εἴπωμεν παροδικῶς πόσον θαυμασία εἶναι ἡ λέξις «κατεστραμμένον». Ἐκφράζει τὰς ταραχὰς καὶ συγχύσεις, τῶν ὁποίων τὸ πτωχὸ παιδί εἶναι καὶ θὰ εἶναι τὸ θῦμα.

Πρέπει τὸ παιδί νὰ προστατεύεται ἐναντίον τοῦ ψύχους, καὶ ὅπως ἰδιαίτερος τὸ παιδί τῶν πόλεων μὲ τὴν περιορισμένην ζωὴν τὴν ὁποίαν ζῆ. Καὶ δύναται νὰ γίνῃ τοῦτο διὰ τῆς χρήσεως ἐπανωφορίου, προσαρμοζόμενον, ἐννοεῖται, εἰς τὴν ἡλικίαν του. Ἡ μητέρα δύναται νὰ ἐνδύσῃ ἐλαφρῶς, μὲ ὑφαντόν, τὸ παιδί ἀπὸ 3 μέχρι 12 ἐτῶν. Ὅταν τρέχῃ, παίξῃ, σκιριτᾷ, ὁ λαιμὸς νὰ εἶναι ἐλεύθερος, αἱ κνήμαι κεκαλυμμέναι ἀπὸ περιζνημίδας ἀνηρητημένας μὲ καλτισοδέτας, ὥστε νὰ πραγματοποιῆται ὁ πόθος τοῦ Σπένσερ, ζητοῦντος ἀπόλυτον ἄνεσιν διὰ τοὺς ὤμους καὶ τὰ γόνατα, καὶ τὰ ἰσχία ἐλεύθερα κατὰ τὸ δυνατόν. Ὅταν τρέχῃ οἱ πόδες του νὰ εἶναι προστατευμένοι μὲ καιτύματα ἱκανῶς χονδρά, διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὴν ὑγρασίαν, τὸ κτύπημα τῶν αἰχμηρῶν λίθων καὶ τὰ κροφιά τοῦ δρόμου, ἢ δὲ κεφαλὴ νὰ εἶναι κεκαλυμμένη μὲ ἐλαφρὸν σκοῦφον ναυτικόν (διότι ἡ συνήθεια τῆς γυμνῆς κεφαλῆς δὲν εἶναι ἀκόμη γενικῶς παραδεδεγμένη) καὶ οὕτω οὐδὲν ἔχει νὰ φοβῆται. Νὰ μὴ εἶναι «πολὺ» κεκαλυμμένον· νὰ εἶναι «ἀρκετὰ» διὰ χειμῶνα καὶ θέρος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐννοῶ, ὅτι εἶναι κάπως δύσκολον νὰ παραδεχθῇ ἡ μητέρα τὰ αὐτὰ ἐνδύματα διὰ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα, προσθέτω, ὅτι χρειάζεται ἀπολύτως τὸ ἐπανωφόρι, τὸ

ὁποῖον ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς νὰ περνᾷ εἰς τὴν ὤμοπλάτην τοῦ παιδιοῦ, μόλις τοῦτο παύσῃ νὰ τρέχῃ, νὰ παίξῃ, νὰ σκιριτᾷ. Τὸ ἐπανωφόρι αὐτὸ νὰ εἶναι ἐλαφρόν, χνουδωτόν, θερμόν, μακρὺ, εὐρύχωρον μετὰ περιλαιμίου ἀρκετὰ ὑψηλοῦ καὶ κλείοντος ἐπὶ τοῦ στήθους. Σκεπασμένος μὲ τὸ ἐπανωφόρι τοῦτο ὁ μικρὸς δὲν θὰ κρυολογήσῃ, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ψῦχος ἢ ὁ ἄνεμος, ὅσοις δῆποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐβράδισεν ἐλαφρὰ ἢ ἐφέρετο ἐφ' ἀμάξης μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XVIII.

Ἡ ἀγωγή ἐξακολουθεῖ.

Πανταχοῦ, εἰς τὸ λίκνον κατὰ τὴν ἀφύπνισίν του, τὴν νύκτα ὅταν κοιμᾶται, ὅταν ὄνειρεύεται ἢ ξεσκεπάζεται ἢ ὀμιλῇ ἢ φωνάζῃ, ἢ μῆτηρ καὶ ὁ πατήρ παρατηροῦν ἐπιμελῶς, καί, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, καταγράφουν τὰ παρατηρήσεις των, μάλιστα ἐκείνας αἰτινες ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ἐστερημέναι διαφέροντος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, εἰς τὸ παιγνίδι, ὅταν τρώγῃ, ὅταν βλέπῃ τίποτε νέον, ὅταν θέτῃ ἐρωτήσεις περὶ τῶν πραγμάτων, περὶ τῶν ἀνθρώπων, τόσαι εὐκαιρίαι ἐμφανίζονται διὰ τοὺς γονεῖς νὰ παρατηροῦν καὶ σημειώωνν τὰ παρατηρήσεις των.

Ὅταν ἔχουν ζήσει ἀρκετὰ πλησίον τῶν παιδιῶν, ὄχι μόνον τῶν ἰδικῶν των, ἀλλὰ καὶ ἄλλων μετ' ἐλευθερίας πνεύματος, ἣν δὲν δύνανται νὰ ἔχουν πλήρη, εἰμὴ ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει (δηλαδὴ τῆς ἀναστροφῆς καὶ μετ' ἄλλων παιδιῶν), θὰ ἔχουν παρατηρήσει τὰ ἐναλλαγὰς εἰς τὰς φάσεις τὰς ὁποίας διατρέχουν αἱ ἐκδηλώσεις τῆς προσωπικότητος ἐκάστον ἐξ αὐτῶν.

Αὗται αἱ ἐναλλαγαί, αἱ φυσικαί, εἶναι συναφεῖς μετὰ διαφορῶν ἄλλων σωματικῶν ἐναλλαγῶν, ἐκ τούτου δὲ προκύπτει ἡ σπουδαιότης νὰ σπονδάζωμεν παραλλήλως τὰς διαφοροὺς ὄψεις τῆς ἐξελίξεως καὶ τὰς διαφοροὺς ἐκδηλώσεις τῆς προσωπικότητος. Ἡ συνεργασία τοῦ ἱατροῦ καὶ τῶν γονέων εἶναι ἀπαραίτητος.

Συνηθέσιστα μεταξὺ 3 καὶ 5 ἐτῶν, τὸ παιδί ἐκδηλώνεται μὲ τὰ ἐνστικτὰ των, τὰς ἀνάγκας του, τὰς τάσεις του. Ἀκριβῶς δὲ τότε πρέπει νὰ παρακολουθῆται ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ ἐννοήσῃ ὅτι κατασκοπεύεται. Ἐὰν ἀντιληφθῇ τοιοῦτον τι συστήλλεται καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι πολὺ ἐπιτήδειον νὰ κρύπτῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ ἐγὼ του, καθίσταται δύσκολον εἰς τὴν ἐξερεύνησίν του.

Τίποτε δὲν εἶναι λεπτότερον ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τοῦ μικροῦ τούτου ὄντος, ὅπερ εἶναι ἕτοιμον εἰς πᾶσαν εἰλικρίνειαν, καὶ ὀπλισμένον μὲ ὄλας τὰς ὑποκρισίας, ὅπερ φαίνεται ὅτι παρα-

δίδεται, ἀλλὰ κάμνει ἐξ ἐνστίκτου ἐπιφυλάξεις, αἵτινες ἀρκοῦν εἰς τὸ νὰ ἐξαπατήσουν τὴν ἔρευναν. Αὕτη ἡ στιγμή εἶναι ἀπὸ τὰς δυσκολωτέρας τῆς ζωῆς. Δύναται νὰ εἶναι ἀνεξέλεγκτος, ἀνεξερεῦνητος. Θὰ ἐπιφυλάξῃ τὸναντίον τὰ πλέον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, οὔτινες θὰ ἔχουν παρασκευάσει καταλλήλως ταύτην τὴν ἔρευναν. Οὔτινες θὰ ἔχουν ἀρχίσει τὴν ἀγωγήν τοῦ μικροῦ, ἀφ' ὅτου ἤνοιξαν οἱ ὀφθαλμοὶ του, καὶ θὰ εἶναι ἀνήσυχτοι καὶ μεριμνητικοὶ ἀφ' ὅτου ἐδόθησαν παραδείγματα, πίνακες ἀνηρητημένοι εἰς τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου τοῦ λίκνου, ἐγένοντο χειρονομίαι καὶ ἠκούσθησαν λόγοι ὧν ὁ μικρὸς ὑπῆρξε μάρτυς. "Ἐλεγον εἰς τὰς διαλέξεις μου περὶ ὑμεινῆς καὶ ἀγωγῆς, ὅτι τὸ νήπιον ἔχει ὅλα τὰ παράθυρα τοῦ ἐγκεφάλου του ἀνοικτὰ εἰς τὸ περιβάλλον ὅπερ εἶναι πέριξ του. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἀφηρημένον δι' οὐδὲν ἐκ τῶν χιλιῶν πραγμάτων ἅτινα θὰ ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν του, ὅταν θὰ τρέξῃ μόνον του, ὅταν ἀκούῃ, ὅταν βλέπῃ, ὅταν ἐντυπώσῃ ὅλας τὰς πράξεις, τοὺς λόγους, τοὺς ἤχους, τὰς χειρονομίας.

"Ἀλλὰ κατὰ ποίαν τάξιν γίνονται αὐτά; Ὀλίγον ἐνδιαφέρει ἡ ἀλληλονοχία τῶν ἰδεῶν. Ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται αὗται αἱ εἰκόνες, ἡ πρόκλησις των θὰ εἶναι ἀσφαλῆς καὶ ταχεῖα ὡς ἡ σκέψις. Πόσον σπουδαῖον θέμα μελέτης διὰ τοὺς γονεῖς αὐτὸς ὁ ὀριστικὸς καθορισμὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν εἰκόνων αἵτινες διέρχονται τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ, πρὸ πάντων, ἂν γνωρίζουν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ στερεόχυτοι ἐγκεφαλικάι πλάκες ἀρχίζουν ν' ἀναπτύσσωνται! Ἐπὶ τὴν ἐπάρχει λόγος νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἐπιτήδειος διὰ ταύτην τὴν ἐργασίαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς; "ὦ! μὴ σκέπτεσθε ποτέ: «τὸ παιδί εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ δὲν θὰ ἐννοήσῃ, καὶ δύναμαι νὰ λέγω ὅ,τιδῆποτε ἐνώπιόν του»· ἢ ἀκόμη: «τὸ νήπιον δὲν ἐννοεῖ, τὸ νήπιον δὲν βλέπει κ.λ.π.». Ἐστὲ πεπεισμένοι ὅτι ὁ μικρὸς κρατεῖ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει, καὶ ὅτι οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους προσφέρετε ἐνώπιόν του, αἱ πράξεις αἱ ἀσύνετοι, τῶν ὁποίων τὸν καθιστᾶτε μάρτυρα, ἀποθηκεύονται ἀκριβέστατα, διὰ νὰ κάμουν τὴν νέαν των ἐμφάνισιν εἰς στιγμήν ἀνάγκης.

Θὰ ἤθελον νὰ παραθέσω ἐδῶ ὀλόκληρον τὸ ἐξαίρετον κεφάλαιον «**Ἡ ἀνθοδέσμη τῶν ἀναμνήσεων**» τοῦ ὠραίου βιβλίου «**Ἡ ψυχὴ ἐνὸς παιδιοῦ**» τοῦ Ἰω. Αἰκάρ.

«Ἡ ψυχὴ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀκόμη ἢ ἀνθοδέσμη ἢ ἡ δέσμη τῶν παιδικῶν μας ἀναμνήσεων. Ὁ παιδαγωγὸς ἀπρόσεκτοι ! Τί ἀνθος μοῦ φέρετε ; Δὲν θέλω ἀπὸ τοὺς ἀκανθώδεις αὐτοὺς θάμνους νὰ γίνῃ ἢ ἀνθοδέσμη τῶν ἀναμνήσεων τοῦ υἱοῦ μου. Ἀποσύρατε αὐτὸ τὸ στέλεχος, ἀναγνωρίζω τὸ δηλητηριώδες φυτόν... Καὶ αὐτὸ τὸ ἄλλο δὲν τὸ ἐμαζεύσατε εἰς τὸ ἀνθοκομεῖον, ἀλλ' εἰ ; τὸ λιθόστρωτον, εἰς τὸν βόρβορον τῶν πεζοδρομίων. Συνθέσατε τὴν ψυχὰς τῶν παιδίων μὲ ἄνθη ὑγιεινά, φυσικά, ὑγρά ἀκόμη ἀπὸ τὴν βροχὴν ἢ τὴν ὄρροσον... μὲ ὠραίας σκέψεις τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου οἱ σοφοὶ συναθροίζουσι δι' ἡμᾶς. Συνάψατε τὰ ὠραία ἄνθη τοῦ κήπου σας μὲ τὰ ἄνθη τῶν ὠραίων σας παραδειγμάτων...».

Ὁ κ. Αἰκάρ εἶναι εὐχαριστημένος νὰ ψάλλῃ μεγαλοπρεπῶς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Αἰσθάνεται βαθύτατα τοὺς πόρους καὶ τὴν τρυφερότητα αὐτῆς. Ζητεῖ χάριν αὐτῆς ἄπειρον ἀφοσίωσιν. Ἀναγινώσκει τις εἰς τὴν ἀξιόλογον φιλολογικὴν προσωπογραφίαν τοῦ Αἰκάρ, ἐπὶ τοῦ Ι. Καλβὲ ταῦτα : «Ὁ Βίκιωρ Οὐγγὼ ὠμίλησε διὰ τὰ θέληγτρα τοῦ παιδιοῦ. Ὁ Ἰωάννης Αἰκάρ θέλει τὴν ποίησιν ὄργανον ὅπως δι' αὐτῆς σχηματισθῇ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδιοῦ ὁ ἀνθρωπος τῆς αὔριου. Τὸ ἔργον του ἀφορᾷ ταυτοχρόνως τὰ παιδιά, ἅτινα τὸ εὐνοοῦν, καὶ τὰς μητέρας, αἵτινες ἔχουν ὑψηλοτέραν συνείδησιν τῶν δικαιωμάτων των. Δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ ἔργον του εἶναι κλασσικόν, διότι ἔχει θέσιν εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς τὴν Οἰκογένειαν».

Διὰ νὰ γνωρίσῃ τις καλῶς τὸ μικρὸ παιδί, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸ ἐμπιστοσύνην. Πρέπει τὸ παιδί νὰ αἰσθάνεται μεγάλην ἐλευθερίαν. Ἡ πίεσις εὐνοεῖ τὴν ὑποκρισίαν. Πρέπει, ὑπεράνω ὅλων, νὰ αἰσθάνεται τὸ παιδί, ὅτι ἀγαπᾶται.

Εὐπιστον καὶ ἐλεύθερον τὸ παιδί, θὰ παραδοθῇ, θὰ δεχθῇ ὅσον εἶναι. Ἐπὶ τῆς εὐμεταβόλου φυσιογνωμίας του θὰ ἀναγνώσῃ τις τὰς ἐντυπώσεις του.

Ἡ κίνησις, τὸ παιγνίδι, αἱ πολλαπλαῖ πράξεις τῆς ἡμέρας,

θὰ παράσχον τόσας εὐκαιρίας διὰ τὰ γνωρίσωμεν τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἀδυναμίαν του, τὰς κλίσεις του καὶ τὰς ἐπιθυμίας του αἴτινες εἶναι ἡ προβαθμὶς τῶν ἱκανοτήτων του.

Θὰ λάβῃ τις κάποιαν ἰδέαν τοῦ χαρακτήρος του παρατηρῶν τὴν διαγωγὴν του ἔναντι τῶν μικρῶν συμμαθητῶν του τῆς ἡλικίας του.

Ἡ λαιμαργία, ἡ ζηλοτυπία ἀφυπνίζονται ἐνίοτε πολὺ ἐνωρίς. Εἶδον ἐν βρέφος, ὅπερ δὲν ὀμίλει ἀκόμῃ καὶ τὸ ὁποῖον ἤρχετο τὰ θηλάσῃ, τὰ παρατηρῆ μὲ ὄμμα ἐξωρτισμένον τὸν ἀδελφόν του ὅστις ἐθῆλαζε μὲ τὴν σειρὰν του.

Ὅταν τὸ παιδί μάθῃ τὰ ἀναγινώσκει, πρέπει τὰ ἀφῆνωμεν τὰ ἐκλέγει μεταξὺ πολλῶν βιβλίων, ἐκεῖνα τῶν ὁποίων οἱ τίτλοι τὸ ἐλκύουν, τὰ παρατηρῆ καὶ τὰ σημειώγῃ τὰς προτιμήσεις του καὶ τὰς ἐντυπώσεις του.

Ἡ περιέργεια παρὰ τοῖς παιδίοις εἶναι κατ' ἀρχὰς γενικὴ καὶ μὴ ἐνδιαφέρουσα. Ὅταν τὸ παιδί ἀποκτήσῃ κάποιαν ποσότητα γνώσεων, τότε ἡ περιέργειά του μερικεύεται. Γίνεται εἰδική. Αὕτη ἡ ἀλλαγὴ συμπίπτει μὲ τὴν συνείδησιν τὴν ὁποίαν σχηματίζει, ἔστω καὶ κάπως ἀορίστως, περὶ τῶν δεξιότητων του.

«Μόλις ὁ υἱός μου κατέστη ἱκανὸς ν' ἀκούῃ, τοῦ διηγήθῃ ἔν ὥρατον ταξίδι, ἐν κατόρθωμα, καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐντὸς τῶν ἰδικῶν του παρηκολούθουν τὰ διάφορα αἰσθητά, τὰ ὅποια ἡ διήγησίς μου ἔκαμνε τὰ γεννῶνται εἰς τὴν νέαν του ψυχὴν».

Οὗτος ὁ ἐξαίρετος τρόπος τὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἐσώτατον τῆς διανοητικότητος καὶ συναισθηματικότητος ἐνὸς παιδιοῦ ἀνήκει εἰς ἕνα πατέρα, ὅστις διηύθυνε προσωπικῶς τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του.

Προσέθετε· «Δὲν παρέλειψα ποτὲ ἀπὸ τοῦ τὰ παράσχω εἰς τοὺς υἱούς μου τὴν συχνὴν εὐκαιρίαν τὰ ἐξασκήσουν τὰ ὄργανά των καὶ τὰ καταστήσουν πλέον εὐπειθῆ εἰς τὴν θέλησίν των».

Ἐκ τοῦ ὄργανισμοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ὄργανων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου προέρχονται αἱ διάφοροι δεξιότητες εἰς

τρόπον, ὥστε ἡ λεπτότης καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀκοῆς, ἡ ἐφικτὴ ἐκτασις τῆς φωνῆς, ἡ λεπτότης τῆς γεύσεως, ἡ εὐαισθησία τῆς ὀσφρήσεως, ἡ ἐλαφρότης καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀφῆς, δύνανται νὰ παράσχουν ὡς πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὰς κλίσεις ἐνὸς παιδιοῦ ἀποτελέσματα μεγίστης σπουδαιότητος.

Ὅταν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἔχουν ἐξακριβώσει μὲ τὰκτ καὶ περίτοιαν τὰς ιδιότητας τοῦ παιδιοῦ των, ὅταν γνωρίζουν τὴν φύσιν του, ὡς καὶ διατὶ εἶναι κατάλληλον, δύνανται νὰ τὸ μεγαλώσουν, νὰ τὸ ἀναθρέψουν καὶ νὰ τὸ ἐξευγενίσουν εὐκολώτερον. Ἀλλὰ, ἐὰν ἀπὸ ἰδιοτροπίας καὶ ἐγωῖσμον ἤρουντο εἰς τὴν φύσιν νὰ τὴν ὑποβροηθίσουν, νὰ εὐνοήσουν τὰς δεξιότητάς του αἵτινες διανγῶς ἐξεδηλώθησαν, θὰ παρέλειπον τὸ καθήκον των, θὰ συνέτριβον μὲ τοὺς πόδας των τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τέκνου των, θὰ ἔθετον χιμαίρας εἰς τὴν θέσιν τῆς εὐτυχίας του καὶ θὰ ἐψεύδοιτο λέγοντες ὅτι τὸ ἀγαποῦν.

Πᾶς ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ὅλα τὰ πράγματα ἀλλὰ πᾶς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ κάποιον πρᾶγμα. Τὸ σπουδαῖον εἶναι νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κάμῃ, χρησιμοποιῶν καλῶς τοὺς πόρους τοὺς ὁποίους ἔχει. Ἀκόμη σπουδαῖον εἶναι νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς ζητήματα διὰ τὰ ὁποῖα ἀληθῶς εἶναι ἱκανός. Ὁ Πλάτων ἔλεγε: «Πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ παιδιά ὄχι συμφώνως πρὸς τὰς ιδιότητάς τοῦ πατρὸς των, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὰς ιδιότητάς τῆς ψυχῆς των».

Κάμνομεν πολλάκις ἀκαλαισθῆτως καὶ ἀνωφελῶς προσπαθείας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν ἀηδίαν καὶ ὁποῖαι ἄλλως τε ὑπερβάλλον τὰς δυνάμεις μας.

Θὰ ἴδωμεν πῶς, μετὰ τοῦ ἱατροῦ ὡς ὀδηγοῦ, ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ θὰ δυνηθῶν νὰ πραγματοποιήσουν μίαν πλήρη καὶ ἀσφαλῆ ἔρευναν καὶ νὰ πρᾶσανατολίσουν σύμφωνα μὲ τοὺς πόρους των ἕκαστον ἐκ τῶν τέκνων των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XIX.

**Ἡ ἄσκησις ὠφελεῖ διὰ τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν
ζωὴν. Καθιστᾷ πειθρχικὴν τὴν κίνησιν, ἣτις
εἶναι ὄρος τῆς θρέψεως.**

Πλὴν τῶν ἄλλων φροντίδων περὶ τοῦ σώματος, ἡ φυσικὴ ἀγωγή εὐνοεῖ καὶ τὰς ἀσκήσεις αἱ ὁποῖαι εὐκολύνουν τὴν κίνησιν τῶν ὀργάνων.

Τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὴν περίοδον, ὅπου τὸ παιδί, ἀπὸ χοιρῶν καὶ παχυνόν, ποῦ ἦτο, λεπτόνεται καὶ γίνεται ὑψηλόν. Τότε πράγματι ἡ ἐργασία τῆς ἀξίσεως ἔχει ἀνάγκην ὄρων ὑγιεινῶν, ἰδιαίτερος καλῶν, ἄλλως θὰ διαταραχθῇ ὁ ὀργανισμός, θὰ ἐξασθενήσῃ ἡ ἀντίστασις του καὶ ἡ προδιάθεσις πρὸς τὰ νόσους θὰ καταστῇ τρομερά. Ἐπίσης εἰς μίαν δαψιλῇ τροφῇ καὶ μίαν σοβαρὰν προστάσιαν ὡς πρὸς τὸ ἐνδυμα, εἰς τὴν ὑδροθεραπείαν, εἰς τὸν ἥσυχον ὕπνον διαρκείας 8 1/2 ὥρῶν (πρόκειται ἤδη περὶ παιδιοῦ), εἰς τὴν ὑγιεινὴν τοῦ ἠθικοῦ, πρέπει νὰ προστεθῇ, τοῦλάχιστον διὰ τὰ παιδιὰ τῶν πόλεων, καὶ ἀρκετὴ ἄσκησις εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Ἐργασιὰ ἄλλοτε ἐν ὑπόμνημα ἐπὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν φυσικῶν ἀσκήσεων ἐφαρμοζομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀξίσεως. Ἐπέμενον ἐπὶ τῆς ἀναγκαιότητος νὰ κρίνω εἰς τὸ τέλος χρονικοῦ τινος διαστήματος, τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα, ἐπὶ ἀσκήσεων, αἵτινες ἐγένοντο μετ' ἀλληλουχίας, καὶ κατὰ τὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν πρέπει τις ν' ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ φθάσῃ ὅπου πρέπει. «Δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ ἀγωγή, παρὰ ἓνας παράγων τροποποιητικὸς τῆς ἀξίσεως, τὴν ὁποίαν διορθώνει καὶ βελτιώνει, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει κατὰ τῶν ἐχθρῶν οὖτινες τῆς ἐπιτίθενται ἐξ ὄλων τῶν μερῶν, ἐναντίον τῶν αἰτίων τῆς διαταραχῆς ἣτις προκύπτει εἰδικῶς ἐκ τῶν κοινωνικῶν μας συνηθειῶν.» Ἐχει ἡ φυσικὴ ἀγωγή ὡς σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον τὴν πλήρη καὶ τελείαν αὔξησίν του, δηλαδὴ τοιαύτην, ὁποίαν ἡ φύσις θὰ ἔκαμνε μακρὰν παντὸς πολι-

τισμοῦ. Εἶναι ὁ πράκτωρ ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἀμυναν τῆς ἐλευθερίας τῶν ὀργάνων μας». Πρέπει λοιπὸν νὰ μειριάσωμεν ἕκαστον τῶν δυσαρέστων ἀποτελεσμάτων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν κληρονομικότητα, εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸ ἀνεπαρκές τῶν ἀσκήσεων καὶ τοῦ ὄξυγόνου, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουν τὴν ἀτροφίαν καὶ τὴν παραμόρφωσιν. Πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς κάθε του ὄργανον τὴν φυσικὴν του ἐξέλιξιν. Αὕτη (ἡ ἐξέλιξις) πρέπει νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματος, τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, διότι σήμερον κάμνουν ἐν ὄνόματι τοῦ λογικοῦ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύουν νὰ γίνηται εἰς τὴν μέσσην ἡλικίαν. Δηλαδή περιφρονοῦν τὸ σῶμα καὶ τοῦ ἐπιβάλλουν τὰς χειροτέρας τιμωρίας. Θὰ ἦσαν ἀπλοῖκοι ἐὰν ἐπερίμεναν ἐκ τοῦ τοιοῦτου μέτρου φάρμακον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν τὰ ὁποῖα αὐτὸ τοῦτο γεννᾷ.

Πρὸς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν κάμνομεν ἐπίκλησιν, ἐκ ταύτης προσδοκῶμεν τὴν σωτηρίαν.

Ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν κυτιάρων καθ' ἣν ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία μιᾶς πλήρως ἀσθηρᾶς τάξεως ἀπορροφᾷ πᾶν πρὸς ὄφελός της, εἰς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν ἐναπόκειται ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἰσορροπίαν.

Ἡ ἐγκεφαλικὴ δραστηριότης ἡ ὑπερβολικὴ, ἥτις εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ συντελεστής τῆς ὀργανικῆς ἀνισορροπίας, ἀπαιτεῖ ἐπιτακτικῶς τὴν ἀσκήσιν τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς. Ἡ τεχνητὴ ἀσκήσις εἶναι ἐντελῶς ἀνωφελὴς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, ὅπου ὑπάρχει ἀληθινῆς φυσικῆς ἀσκήσις, τὴν ὁποῖαν ἀπαιτεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ αἱ πολυπληθεῖς ἐργασίαι τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς ἐπαύλεως. Παρὰ τῷ χωρικῷ ἡ ὀργανικὴ ἰσορροπία εἶναι ἐξεσφαλισμένη.

Ἡ φυσικὴ ἀγωγή, πᾶν τὸ ἀποδεικνύει, εἶναι φάρμακον πρὸς θεραπείαν τῶν κακῶν ἐκ τῶν ὁποίων πάσχει τὸ σῶμα μας ἕνεκα τῶν ἔργων τοῦ πολιτισμοῦ, ἕνεκα τῶν ἔργων τοῦ κοινωνικοῦ μας ὀργανισμοῦ. Καὶ τί θὰ συνέβαινε, ἐὰν ἡ ἀντίληψις τῆς ἀγωγῆς ἦτο ἐντελῶς διάφορος; Ἐὰν ὁ νόμος π. χ. ἀπῆται παρὰ τῶν γονέων νὰ ἀσκοῦν τὰ τέκνα των ἐπὶ ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν ἐξοχὴν; Καὶ ὅχι ἐντὸς τῶν χωρίων, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν, εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπου θὰ ἠσκοῦντο

καὶ πρακτικῶς εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καλλιερῆτοῦ; Ἀπλούστατα ὁ νέος θὰ ἀνέπτυσσε τὰς δεξιότητάς του καὶ θὰ ἐνίσχυε τὸν ὄργανισμὸν τοῦ σώματός του. Τὸ σχολεῖον δὲν θὰ ἔχανε τὰ δικαιώματά του.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει ἀκόμη τὸ μικρὸν μας ὑποκείμενον, μολοντοὶ θίγει τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν ἡ ζωὴ εἰς τοὺς ἀγροῦς, ἢ σταθερὰ καὶ ἀπησχολημένη, σχηματίζει, διαμορφώνει τὸν ὄργανισμὸν, μεταβάλλει τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, εἶνε ἱκανή, μὲ ἓνα λόγον, τὰ πραγματοποιήσῃ τοιαῦτα θαύματα, τὰ ὁποῖα οὐδεμία μέθοδος καὶ οὐδεμία θεραπεία θὰ ἠδύνατο ποτὲ τὰ ἐπιτίχη.

Ἰσχυρίσθησαν ὅτι αἱ ἐργασίαι τῶν ἀγρῶν εἶναι σκληραὶ διὰ τὰ παιδιά. Σττιστικαὶ καλῶς καταρτισθεῖσαι ἀπαντοῦν διὰ τῆς ἀναλογίας τῶν ἀσθενικῶν τὰ ὁποῖα κάμνουν οἱ ἀγροί, ὡς πρὸς τὰ ἀσθενικὰ ἄτινα κάμνουν αἱ πόλεις: Αὕτη ἡ ἀναλογία εἶναι 5 πρὸς 100! Ἐγώ, τοῦλάχιστον, δὲν παρατήρησα ποτὲ παιδί παραμορφωθὲν ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῆς ἐξοχῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν μεταφορὰν βαρῶν, θεωρουμένων συνήθως ὄχι μεγάλων, οὔτε ἀπὸ τὴν μακρὰν ὁρθὴν στάσιν. Αἱ παραμορφώσεις αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἔχουν τὰς αἰτίας των εἰς τὰς διαταραχὰς τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ βρέφους: Δηλαδή εἰς τὴν κατάστασιν τῶν γονέων κατὰ τὴν στιγμήν τῆς συλλήψεως, εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην, τὴν μὴ προστατενομένην, εἰς τὸν τοκετὸν τὸν ἐστερημένον τῶν ἀναγκαίων προφυλάξεων, εἰς τὸν κακὸν θηλασμὸν καὶ οὔτω καθ' ἑξῆς. Εἰς τὴν ἐξοχὴν τὸ σῶμα εὐρίσκει ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἐκάστης ἡμέρας ὅλας τὰς ἐνκαιρίας τὰ καταστῆ εὐκαμπτον καὶ τὰ ἐνισχυθῆ.

Λοιπὸν εἰς τοὺς ἀσιτοῦς, εἰς τὸ ἐφήμερον τοῦτο μέρος ἐνὸς λαοῦ, πρέπει τὰ ἐπιφυλάσσωνται αἱ τεχνηταὶ ἀσκήσεις. Καὶ εἶνε μέρος ἐφήμερον τοῦ ἔθνους, διότι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἡ ἐξοχὴ μόνη κάμνει τὸν γενάρχην τοῦ συνόλου τῶν ἀπογόνων οἵτινες καλοῦνται τὰ διαιωνισθῶσιν.

Τὰ πτωχὰ παιδιά, ἄτινα, παρὰ τὴν θέλησίν των, εἶναι υἱοὶ ἀσιτῶν, μὴ τὰ σύρτετε εἰς τὰ βουλεβάρτα, ἢ, ἀκόμη, εἰς τὴν μουσικὴν, ἐκτὸς ἂν τὸ κέντρον εἶνε σκεπασμένον μὲ δένδρα χωρὶς ὑγρασίαν, καὶ ὅπου τὸ παιδί ἔχει τὴν εὐκολίαν τὰ παίξῃ ἐν

πάση ἀνέσει. Ἀκόμη πρέπει τὰ ἐνδύματά του νὰ μὴ τεντώ-
νται, ὥστε τὸ παιδί νὰ δύναται νὰ κάμνη ὅλας τὰς ζωηρὰς
κινήσεις του.

Οἱ μεγάλοι κῆποι εἶνε πλήρεις ἐκ τοῦ ἀέρος τῆς πόλεως.
Οἱ περίβολοι καὶ οἱ περίπατοι δὲν εἶναι, εἰμὴ περιορισμὸς τῶν
κινδύνων τῆς ὁδοῦ. Κατὰ τὰλλα εἶνε κεκαλυμμένοι ἀπὸ τὴν
ἀτιμώσασθαι τῶν πόλεων καὶ δὲν πρέπει νὰ μεταβαίνομεν ἐκεῖ
διὰ νὰ ζητῶμεν τὸν δροσισμὸν τῶν πνευμόνων καὶ τὴν ἐβδο-
μαδιαίαν ἀνανέωσιν τῆς προμηθείας τοῦ ὀξυγόνου.

Τὸ παιδί μετὰ τὸ ἕον ἔτος δύναται ν' ἀρχίσῃ νὰ βαδίζῃ
καλῶς, καίτοι κατὰ διαστήματα θὰ ἴσταιται διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.
Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἢ μικρὰ ἄμαξα ἐπιτρέπει νὰ πολλα-
πλασιάζονται αἱ ἀναπαύσεις, καὶ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον,
διότι τὰ κατώτερα μέλη θὰ ἠδύνατο νὰ κακοπάθωσιν ἀπὸ
τοὺς μικροὺς δρόμους, τοὺς ὁποίους οἱ γονεῖς κάμνον ἐκον-
σίως σύροντες ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸ μικρὸν τέκνον ὅπερ τρικλίζει.
Ἀναμφιβόλως ἐλλείπει ἢ προσοχὴ ἀπὸ τὸν μικρὸν, ὅστις πα-
ρατηρεῖ πεισμόνως πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀριστερά, ἢ ὀπίσω, καὶ
ὅστις, ἂν παρετήρει ἀπλῶς ἔμπροσθέν του, θὰ ἠδύνατο νὰ βα-
δίζῃ καὶ ὄχι νὰ τρέχῃ. Ὁ πατὴρ ὅστις γνωρίζει νὰ ἐνδιαφέρε-
ται διὰ τὸν μικρὸν, ὅστις μὲ ἓνα λόγον ἐξηγεῖ εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα
ἄτινα παρουσιάζονται πρὸ τῶν ὀμμάτων του, ὅστις ἀπαντᾷ εἰς
τὰς ἐρωτήσεις του, παρέχων πάντοτε μίαν πληροφορίαν ἀληθῆ,
ἀκριβῆ, ὀφείλει νὰ κανονίζῃ καὶ τὸ βῆμα του ὑποβάλλων ὑπὸ
πειθαρχίαν τὴν προσοχὴν του. Καί, ὅταν ἐν τοιαύτῃ περιπτώ-
σει, τὸ παιδί ἀρχίσῃ νὰ σύρῃ τοὺς πόδας του, τοῦτο δηλοῖ ὅτι
ἔχει ἀνάγκην ἀναπαύσεως.

Τὸ βάδισμα ἐν πλήρει ἐξοχῇ, εἶναι πράγματι μία θαυμα-
σία ἄσκησις, καὶ ὅμως ἀνεπαρκῆς εἰς τὴν ἡλικίαν ἣτις μᾶς
ἀπασχολεῖ, ἡλικίαν καθ' ἣν τὸ σῶμα ἀπαιτεῖ κίνησιν πλεόν
γενικὴν καὶ τοιαύτην, ὥστε νὰ μὴ ἐπάρχῃ ἄρθρωσις ἣτις νὰ
μὴ λειτουργῇ.

Ἡ κίνησις εἶναι ὅρος σπουδαῖος τῆς θρέψεως τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ ἠθικὰ ζητήματα ἐν τῇ ζωῇ τοῦ μικροῦ εἶναι ἀρκετὰ
πολύπλοκα καὶ ἀξίζον μᾶς βραχείας ἀναλύσεως, διότι αὕτη
ἐπιτρέπει πρακτικὰ συμπεράσματα.

Τὰ μεγάλα πρόσωπα δὲν θέλουν νὰ εἶναι στενοχωρημένα. Ἐν τούτοις συμβαίνει καθ' ἑκάστην ν' ἀποδέχονται ἀριθμὸν τινα ἐνοχλήσεων, τὰς ὁποίας δὲν δύναται ν' ἀποφύγουν. Ὄταν ἡ ἐνόχλησις ἔρχεται ἐκ τοῦ παιδιοῦ, αὕτη πρέπει νὰ παύη. Εἶναι ἀφόρητος, διότι ὁ μικρὸς τὴν ἀνακινεῖ διαρκῶς.

Οἱ ἔνοικοι τοῦ κάτω πατώματος, ὁ κουρασμένος πατήρ, ὅστις ἀναπαύεται, ἡ μικρὰ του ἀδελφή εἰς τὸ λίκνον, ἥτις πρὸ μικροῦ ἀπεκοιμήθη, ἀποτελοῦν ἰσαριθμούς περιπτώσεις καθ' ἃς δυνάμεθα ν' ἀποτρέπωμεν τὴν ἐνόχλησιν, τὴν ὁποίαν τοῦτο προκαλεῖ εἰς τὴν μάμμην ἢ εἰς τὴν μητέρα.

Ἐπειτα, τὸ παιδί εὐρίσκειται εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐτυχίας του ὅταν ἐνεργῇ. Πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη καὶ χρήσιμον ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει μία εὐχαρίστησις; Εἶναι παραδεδογμένον, πράγματι, ὅτι εὐχαρίστησις καὶ ἀναγκαιότης δὲν δύναται νὰ συγγενεύσουν; Τὸ παιδί διασκεδάζει, λοιπὸν δὲν δύναται οὐδὲν ὠφέλιμον νὰ κάμῃ;

«**Ἔργασία καὶ εὐχαρίστησις δὲν κίμνουν συντροφιά.**» Πλάνη! Καὶ πλάνη ἀπόλυτος. Καὶ αἱ συνέπειαι τῆς εἶναι ἐπικίνδυναι. Τὸ παιδί, ποῦ παραδίδεται εἰς μίαν κίνησιν ἀδιάκοπον, κάμνει πραγματικῶς μίαν ἐργασίαν, τὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν αἱ ὀργανικαὶ τῶν λειτουργίαι. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ παρέχει ἔντονον εὐχαρίστησιν. Ἡ εὐχαρίστησις του εἶναι τοιαύτη ὅσα καὶ ἡ ἐκ τοῦ παιγνιδίου· τὸ εἶδος τοῦ παιγνιδίου τοῦ εἶναι ἀδιάφορον, ἀρκεῖ νὰ τοῦ εἶναι πρόφασις νὰ κινήθῃ.

Ἐὰν ἐλαμβάνομεν μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐργασίας ἐκάστης ἡλικίας, θὰ εὐρίσκομεν ὅτι ἐκάστη ἐξ αὐτῶν περιέχει δόσιν εὐχαριστήσεως. Διὰ νὰ κερδίσωμεν ταύτην τὴν εὐχαρίστησιν ἀρκεῖ τὸ παράδειγμα τῶν γονέων, οἵτινες ὀφείλουν διὰ τοῦτο νὰ εἶναι **φαιδρῶς** φιλόπονοι. Ἀρκεῖ ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐργασίας νὰ εἶναι τοιαύτη ὡς νὰ ἐγίνετο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐργασία εἶναι εὐχάριστος ἐνασχόλησις, καὶ ὅστις ταῦτ' ἐκάστην θὰ ἔδιδε παράδειγμα ἐργάτου ἰκανοποιημένου.

Τὸ παιγνίδι εἶνε ἡ φυσικωτέρα ἄσκησις διὰ τὸ παιδί. Εἶναι αὐθόρμητον, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πάντοτε: «**ἡ φύσις τοῦ παι-**

γνιδίου συχνότατα εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸ παιδί, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχη πρόσχημα πρὸς κίνησιν».

Ἡ παρατήρησις τῆς ζωῆς φέρει εἰς πλήρες φῶς, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, δύο πραγματικότητας, αἵτινες συντελοῦν ὅλως ἰδιαιτέως εἰς τὴν εὐτυχίαν. Αὗται εἶναι ἄξια πάσης προσοχῆς. Ἰ γνωρίζομεν ἤδη τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, γνωρίζομεν ὅτι «**ἡ ἐργασία δύναται νὰ εἶναι εὐχάριστος**». Ἡ εὐχαρίστησις ἢ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐργασίας εἶναι ἢ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις τῆς καλυτέρας τῆς ἐκτελέσεως.

Ἡ ἄλλη πραγματικότης εἶναι ὁ λειτουργικὸς κανὼν, ὅστις ἀπαιτεῖ «ὅπως πᾶσα σχέσις τοῦ ἀτόμου μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἶναι ἀντικειμενική». Μὲ ἄλλους λόγους, εἰς ἐκ τῶν μεγάλων ρόλων τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ν' ἀποφεύγῃ τὴν διασπάθισιν τῶν δυνάμεων. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ παρατηρῇ πῶς φέρεται ἓνα παιδί ἀνατραφέν καλῶς, ὅταν εὐρίσκεται ἐντὸς κήπου. Αἱ κινήσεις αἱ παρὰδοξοὶ εἰς ἃς παραδίδεται καὶ ἡ ἄτακτος ὄψις τῆς ἐνεργείας του μαρτυροῦν περὶ τοῦ μετατοπισμοῦ του.

Ἄν παίζει, δὲν ἀπασχολεῖται. Χειρονομεῖ, τρέχει πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, φαίνεται λίαν πολυάσχολον, καὶ τίποτε δὲν κάμνει. Ἔχει ταραχθῆ, δὲν ἔχει παίξει πνευστιᾶ. Ἄν ἀσκεῖται. Καὶ δι' ὅλα ταῦτα ἡ μήτηρ θ' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπομένην τὴν εἰσβολὴν πυρετοῦ. Προκύπτει ἐντεῦθεν μία διασπάθισις τῶν δυνάμεων, ἣτις ὑπῆρξε δι' ὅλους λυπηρά.

Ὅταν πολλὰ παιδιὰ εἶναι μαζευνμένα ἐπὶ ἐνὸς τόπου, ὅπου δύναται νὰ παίξουν, συμβαίνει ὥστε μία καλὴ στιγμή νὰ δαπανᾶται εἰς συζητήσεις, εἰς φιλονεικίας, διὰ τὰς ὁποίας ἕκαστον ἀξιοῖ νὰ θριαμβεύσῃ ἢ ἰδέα του, ἢ πρότασις του, τὸ παιγνίδι του, ἢ ὁ ἰδικὸς του τρόπος τοῦ παίξιν. Ὅταν μία ὁμὰς ἀτόμων συζητήσῃ διὰ τοιαύτην διασκέδασιν, ἔχει ἤδη χαθῆ πολὺς ἢ ὀλίγος χρόνος. Ἡ ἐνεργητικότης τῆς γλώσσης ἀντικατέστησεν ἤδη τὴν ἐνεργητικότητα τῶν μελῶν, δηλαδὴ ἔλαβε χώραν διασπάθισις δυνάμεων καθ' ὅλας τὰς ἐννοίας.

Ὁ ὀρισμὸς τοῦ παιγνίου μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἐννοοῦμεν τοὺς ὄρους τῶν σχέσεών μας μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, διὰ νὰ πειθώμεθα περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ

παιγνίου. Ἀν λησμονοῦμεν ὅτι τὸ παιγνίδι, διὰ τὰ ἐκπληρώσει τὸν ρόλον του, παρὰ τῷ παιδί, πρέπει νὰ εἶναι χρησιμοποίησις διὰ τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν ζωὴν, διὰ τὴν κίνησιν, ἣτις πειθαρχεῖ. Τὸ διακανονισθὲν παιγνίδι δὲν εἶναι ὀλιγώτερον παιγνίδι, διότι γίνεται μὲ κάποιαν τάξιν. Τοῦναντίον προλαμβάνει τὴν διασπάθισιν τῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ καὶ σέβεται παρ' αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς.

Ἐναντιβόλως εἶναι καλύτερον ὅπως ἕκαστον εἶδος παιγνιδίου πλησιάζῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ἀσχολίας τῶν ἐφηβῶν, τὰς ἐργασίας τὰς ἐπαγγελματικὰς. Ἄλλ' ἐκεῖνο πρὸ παντός, ὅπερ ζητεῖ ἢ προπαρασκευῇ διὰ τὴν ζωὴν εἶναι τοῦτο: ἕκαστον ἐκ τῶν ὀργάνων, ἕκαστον τῶν μέσων μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφοδιασμένος ὁ ὀργανισμὸς, νὰ τίθεται εἰς ἐνέργειαν διὰ τοῦ παιγνιδίου, μὲ σκοπὸν καλῶς ὁρισθέντα, καὶ διάγραμμα ἐνεργείας, τὸ ὁποῖον τὸ ὑποχρεώνει νὰ τελειοποιῆται.

Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ φυσικὴ ἀγωγή ἐταυτίζετο μὲ τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγήν. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, εἰς αὐτὸν τὸν στρατιῶνα, ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς μέλλοντας πολεμιστὰς ὁ χειρισμὸς τοῦ πελέκεως, τοῦ ροπάλου, τοῦ δόρατος, τῆς ἀσπίδος, τὸ στρατιωτικὸν βᾶδισμα, ὁ δρόμος, τὸ πῆδημα, ἡ μάχη ἢ μὲ τὰς πυγμὰς ἢ μὲ τὰς παλάμας. Ὅταν ἐμεγάλωνε τὸ παιδί, εἶχεν ἐν ταῦτῳ τελειώσει καὶ τὴν στρατιωτικὴν του ἀγωγήν διὰ μιᾶς σειρᾶς ἀσκήσεων τὰς ὁποίας ἔκαμε βαθμιαίως, σχηματίζον ἤδη σαφεῖ ἔννοιαν τοῦ μικροῦ πολέμου, καὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

Τὸ βιβλίον τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν (τῆς λειτουργίας) ἀπαιτεῖ ὅπως ἀρχίξῃ ἡ ἀγωγή τῶν Κινέζων ἀπὸ τῆς γεννήσεως. Εἰς τὴν Κίνα, ἄλλοτε, ὅλαι αἱ διδασκόμεναι γνώσεις εἰς τὰ παιδιά παρείχοντο ὑπὸ μορφῆν ρυθμικὴν καὶ ἐμμανθάνοντο «**δίκην παιγνιδίων**».

Αὕτη ἡ πρώτη μαθητεία, ὅσον πρωτόγονος καὶ ἂν εἶναι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα παιγνίδι, προπαρασκευάζει τὴν σοβαρὰν μάθησιν, ἣτις ἔχει κεφαλαιώδη ἀξίαν, ἀκριβῶς διότι προέροχεται ἐκ τοῦ παιγνιδίου. Μία ἐργασία ἡ ὁποία συντελεῖται εὐχαρίστως, ἔχει ὅλας τὰς πιθανότητας νὰ μείνῃ εὐχάριστος. Εἶναι εὐχερῆς καὶ ὄχι πολὺ ἀπαιτητικὴ, διότι τὸ παιγνίδι

ἔχει καταστήσει εὐκαμπτα τὰ ὄργανα, καὶ δὲν ὑπολείπεται παρὰ νὰ τὰ κάμῃ καὶ ἀκριβῆ.

Τὰ ὄργανα εἶναι ἀναγκαίως τὰ αὐτὰ πάντοτε καὶ ἡ τελειοποιηθεῖσα μηχανικὴ ἐπιτηδειότης των εὐκολύνει τὸ ἔργον των. Ἡ εὐκαμψία των, ἡ ταχύτης των, ἡ ἀποκτηθεῖσα δεξιότης των, ταῦτα πάντα παραμένον τὰ ἰσχυρότατα προτερήματα τῆς μαθητείας, τῆς πρακτικῆς τῆς ἀξίας.

Τὸ παιδί θὰ διατηρήσῃ βαθεῖαν ἐγνώμοσύνην δι' ἐκείνους οἵτινες θὰ τοῦ παρασκευάσουν τόσον εὐχάριστον τὸν χρόνον του ὅσους ἄλλως θὰ τοῦ ἦτο λίαν ἐπίμοχος.

Χωρὶς νὰ στεροχωρήσετε τὸ παιδί ἢ νὰ τὸ καταστήσετε ἄθυμοι, προσανατολίσατε τὰ παιγνίδια του· κάμετε ἀπομιμήσεις τῶν ἀπασχολήσεων τῶν μεγάλων προσώπων ἢ ἀνάγκη του νὰ μιμῆται θὰ εὐρεθῆ ἱκανοποιημένη, καὶ θὰ τὸ ἴδετε νὰ εἰσέρχεται ἀνθορμητῶς εἰς τὰς ἀπόψεις σας. Ταύτας τὰς ἀπομιμήσεις νὰ λάβετε πρόνοιαν νὰ τὰς καταστήσετε γενικωτέρας καὶ νὰ δώσετε εἰς αὐτὰς τὸν χαρακτῆρα τῆς πραγματικότητος. Περιορίσατε τὰς ἀναλογίας, ἀλλὰ μὴ διαστρεβλώνετε καὶ μὴ παραποιεῖτε οὐδέν. Σταματήσατε πρὸ τῆς δυσκολίας, ἀλλὰ μὴ τὴν στρέφετε πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, διότι θὰ διακινδυνεύσετε νὰ ἐμποδίσετε τὸ παιδί ἀπὸ τοῦ νὰ σκέπτεται ὅτι αὕτη ἡ δυσκολία ὑφίσταται, καὶ ἀκόμη θὰ διατρέξετε τὸν κίνδυνον νὰ τοῦ ἐμβάλετε χιμαιρικὰς ἰδέας περὶ τῆς ἀληθείας, ὅπερ εἶναι ἀπαράδεκτον.

Τὸ σύνηθες παίγνιον, ἀπὸ τῆς σφαίρας μέχρι τῆς στεφάνης (εἶδη παιγνίων) διατηρεῖ τὸ λογικόν, καὶ τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἄπλοῦν, ὅσον τὸ νὰ τὸ καταστήσωμεν ἀντικειμενικόν.

Οἱ ἀθλητισμοὶ ἔχουν κατὰ κάλον, διότι γίνονται εἰς τὸ ὑπαίθριον καὶ προκαλοῦν τὴν ἄμιλλαν καὶ τὴν ἐντολμίαν. Οὐχ ἥτιον ἔχουν καὶ τὰ ἐλατιώματα τῶν ἀρειτῶν των. Ἡ ἄμιλλα εἶναι κινδυνώδης, διότι, ἂν αὕτη ἀφήνῃ μερικὰς φύσεις ἀδιαφόρους, εἰς τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τῶν παιδιῶν γεννᾷ τοιοῦτον ἐρεθισμόν, ὥστε ν' ἀφαιρῆ ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἐννοιαν τοῦ μέτρου. Ὁ ἐνθουσιασμοὺς εἶναι τοιοῦτος, ὥστε ὁ παῖς πλέον δὲν αἰσθάνεται τὴν κόπωσιν, ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῶν ὀργανικῶν του μέσων. Αἱ συνέπειαι αὐτοῦ τοῦ ἐρεθισμοῦ δὲν εἶναι μόνον

διαταραχαὶ προσωριναί, ἀλλὰ συγχρότατα εἶναι βλάβαι καὶ δὴ βλάβαι κυκλοφοριακαί. Βεβαίως δὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι αὐταὶ αἱ βλάβαι «γεννῶνται» ταύτην τὴν στιγμήν, ἢ ὅτι προκύπτουν ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων. Ἐγὼ μᾶλλον παραδέχομαι ὅτι τὸ ἀγώνισμα μόνον φανερῶνει, θέτει εἰς πλήρες φῶς κατὰ τρόπον πρόωρον μίαν βλάβην προϋπάρχουσαν.

Συνήθως ὅμως συμβαίνει ἡ πρόωρος ἀδυναμία νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερμέτρου προσπάθειας κατὰ τὴν πορείαν τοῦ ἀγωνίσματος. Παρέστην πλειστάκις εἰς τὴν ἐκκόλαψιν τῶν διαταραχῶν αὐτοῦ τοῦ εἴδους καὶ εἰς τὴν πρόωτην ἀρχήν, ὥστε ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου νὰ μὴ διατηρῶ οὐδεμίαν πλάνην. Αἱ ἐξάμηνοι βιολογικαὶ μου ἐξετάσεις μ' ἔκαμαν νὰ γνωρίζω ἀκριβῶς τί ἦτο τὸ παιδί πρὶν ἀρχίσῃ τὸ ἀγώνισμά του.

Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι κάθε παιδί ἢ ἔφηβος, τὸ ὁποῖον ἀξιῶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ φουτ-μπῶλ, ἢ εἰς τὸ τρέξιμον διὰ μοτοσυκλέτας, ὀφείλει προηγουμένως νὰ ὑποβληθῆ εἰς ἐξέταση ἰατρικὴν ἀδστηροτάτην καὶ πλήρη, ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀεροπόρος.

Ἴνα αἱ ἀσκήσεις παραμείνωσιν παίγνια, πρέπει νὰ γίνῃ μία βαθμιαία ἐλάττωσις τῶν προσπαθειῶν, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ ζωὴ τῶν προσπαθειῶν, καθ' ὅλον εἰπεῖν, αἴτινες δὲν εἶναι πολὺ διάφοροι παρὰ τῷ ἐφήβῳ, ἀπὸ ὅ,τι εἶναι καὶ παρὰ τῷ παιδί, καὶ δύναται νὰ μείνουν ἐπίσης χωρὶς πολλὰς ἀπαιτήσεις, ἐπίσης εὐκόλοι, ἀρκεῖ ὁ παιδαγωγὸς νὰ μὴ ἔχασεν οὐδεμίαν στιγμήν, ὥστε ἐξ ὅλων τῶν περιστάσεων νὰ δημιουργῆ τὴν ἐνκαιρίαν μιᾶς εὐχαρίστου μαθητείας, οὕτω δὲ γίνεται θετικῶς ὁ δημιουργὸς τῆς ἐντυχίας τοῦ παιδιοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XX.

Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ δὲν δύνανται εἰς οὐδεμίαν στιγμήν νὰ παραχωρήσουν εἰς τρίτους τὰ δικαιώματα τῶν ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων τῶν.

Ἀπὸ τοῦ 2ου ἔτους μέχρι τοῦ 10ου, καὶ πέραν ἀκόμη, τίος ἐπιμελούμεθα ἐν τῷ παιδίῳ; Τί τοῦ ἐξελίσομεν; Τὴν χαννότητα συνηθέστατα καὶ τὴν φιληδονίαν μὲ τὰς διαφόρους διαθρόφεις (χάδια). Τὸ λατρεύουν, τὸ ὑπερπληροῦν ἀπὸ λιχρίας (λιχουδιές) καὶ ἄχρηστα πράγματα, τὸ στολίζουσι, τὸ κολακεύουσι, τοῦ ἐξυπνοῦν μέσα τῶν ἀνάγκας ψευδεῖς, τὴν συνήθειαν τοῦ δεσποτισμοῦ. Τὸ ἐκνευρίζουσι. Τὸ καθιστοῦν ἀνίκανον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ὑπηρεσίας αἵτινες τοῦ παρεσχέθησαν, ἀνίκανον νὰ τὰς ἐννοήσῃ. Πρέπει νὰ σταματήσουν αἱ μέθοδοι αὗται, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς κακοὺς γονεῖς. Πρέπει νὰ ἐπαρρησιάζωμεν μετὰ σταθεροῦς ἐπιμελείας εἰς ὅ,τι περιβάλλει τὸ παιδί, δηλαδή εἰς τοὺς ἀνητηρημένους πίνακας εἰς τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας, εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἐφημερίδων αἵτινες δύνανται νὰ ὑποπέσουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ τοῦτο δὲ εἶναι ἐξαιρετικὴ περίπτωσις, διότι πᾶσα δημοσίευσίς θὰ ἔχη ἐπιμελῶς περιμαζευθῆ, καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῆς καθημερινῆς ἐφημερίδος δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ ἐπὶ παρουσίᾳ του.

Πρέπει ἀκόμη νὰ προσέξωμεν εἰς τὰς εἰκόνας τῶν βιβλίων ἅτινα εἶναι εἰς χρῆσιν τῶν παιδιῶν.

Ἡδη εἶναι ἡ στιγμή νὰ προσέξωμεν τὰς σχέσεις τοῦ παιδιοῦ μετὰ τῶν ὑπηρετῶν. Ἡ συνεχὴς μέριμνα τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς ὀφείλουσι νὰ ἔχουσι ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς, καὶ ἥτις ἠθικὴ ἀγωγή εἰς οὐδεμίαν στιγμήν δύνανται νὰ εἶναι κεχωρισμένη τῆς λεγομένης ἀνατροφῆς, κάμνει νὰ ἀντιληφθῶμεν, διατὶ ἡ διεύθυνσις τῆς ἀγωγῆς διὰ τῶν ὑπηρετῶν δὲν δύνανται νὰ βοηθῆ.

Ἡ ἀγωγή ἀσκεῖται ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμπιστευθοῦν τὸ παιδί εἰς τὴν τροφόν. Ἡ ἰσχυρὰ ἐπίδρασις τῆς τροφοῦ ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν δύο διανοητικότητων.

Τὸ παιγνίδι, τὰ πειράγματα, αἱ ἐναλλαγὴ τῶν ζωνηροτήτων εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τοὺς συμφιλιώωνον. Ἡ τροφὸς εἰς μίαν στιγμὴν δὲν ὑπακούει καὶ ὁ μικρὸς χάνει ὅ,τι ὀφείλει εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε φροντίδων της. Ὑπάρχουν καὶ θαυμασταὶ ἐξαιρέσεις, ἀλλ' αὐταὶ παραμένουν πάντοτε ἐξαιρέσεις.

Οἱ γονεῖς συνεπῶς ὀφείλουν νὰ μὴ ἐμπιστεύωνται εἰς οὐδένα τὰς φροντίδας τῶν τέκνων των, τὰ ὅποια ὀφείλουν νὰ κρατοῦν πλησίον των. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ μοιρασθῇ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν μικρῶν, εἴτε παιδαγωγός, εἴτε διδασκάλισσα, εἴτε τροφός, διότι μόνη ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ κρατήσῃ ταύτην τὴν διεύθυνσιν.

Ἡ μήτηρ θὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῆς διδασκαλίσεως καὶ τοῦ μαθητοῦ της· θὰ παρενρεθῇ εἰς τὰ μαθήματα, θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαλέξεις ἐν τῇ ξένη γλώσσῃ, τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ γνωρίζῃ.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀγαπητὴ μήτηρ τοῦ μικροῦ, ἥτις τὸ ἀνέθρεψεν εἰς τὸν κόλπον της, ἥτις τὸ ἐγαλοῦχησε, ἥτις ἐννοεῖ ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ μικροῦ. Αὕτη θὰ ἔχῃ αἰσθανθῇ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του. Αὕτη θὰ ἔχῃ δεχθῇ τὰς πρώτας του θωπείας. Αὕτη θὰ δρέψῃ τὰ πρώτα ἄνθη τῆς διανοητικῆς του ἀγωγῆς.

Καὶ οἱ ἄθραυστοι οὗτοι δεσμοὶ εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε προσκολλοῦν τὸ παιδί εἰς τὴν καρδίαν της καὶ τὴν θέλησίν της. Ἡ μήτηρ διαμορφώνει ταύτην τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν κοινωνίαν, τὴν ἰσχυρὰν ταύτην καὶ ὠργανωμένην δύναμιν καὶ ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Ὁ υἱὸς της δὲν θὰ διστάσῃ οὐδόλως νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς οἰκίας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, διότι οἱ δημιουργηθέντες ἤδη δεσμοὶ δὲν θὰ παύσουν νὰ διατηροῦν τὴν κοινότητα τῆς σκέψεως καὶ τοῦ αἰσθήματος μετὰ τῶν γονέων καὶ υἱοῦ καὶ ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος εὑρίσκειται μακρὰν τοῦ οἴκου του. Ἐπὶ πλέον δὲ ὁ νέος οὗτος ἄνθρωπος, προητομασμένος δι' ὀφέλιμον δρᾶσιν καὶ περιεσκεμμένην, ποτισμένος μὲ μεγάλα παραδείγματα, θὰ ἀνακαλύψῃ πολλὰς εὐκαιρίας νὰ ἱκανοποιήσῃ διὰ πράξεων τὰς εὐγενεῖς ἀνάγκας, τὰς δημιουργηθείσας ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀγωγῆς. Ποῖα ἀντίθεσις πρὸς τὸ μαμμόθρε-

πιο παιδί τὸ ὁποῖον ἀπὸ πληγῆς οἰκογενειακῆς δὲν θὰ βραδένη νὰ γίνῃ «πληγὴ κοινωνική».

Τοῦτο συχνὰ προέρχεται ἀπὸ ἓν αἶσθημα παιδητικὸν καὶ ἄτοπον, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ ἐκδηλοῦται μὲ τὴν αὐταρχίαν, τὴν τυραννίαν, τὴν ἀνεπίδεκτον περιορισμοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον ἢ κακὴ ἀγωγή ἀφῆκε νὰ βλαστήσῃ παρὰ τῶ κατεστραμμένῳ παιδίῳ.

Ἄν οὖν ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην ὅτι ὑπῆρξατε κάποιαν ἡμέραν μάστιγες πρῶτων ἐκπληκτικῶν ἐγωϊσμοῦ ἐκ μέρους παιδιῶν, κακῶς ἀνατραφέντων, ἅτινα δὲν γνωρίζουν οὐδὲν ὄριον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ «ἐγώ» των ;

Ἴδὸν μία ἱστορία ζωντανή, ἀληθῶς καταλήσσοσα. Σύνεβη κατὰ τὸ 1895. Ἡ Γαρόννη μεταβεβλημένη εἰς χεῖμαρρον, ἐπλημμύριζε τὰς προκυμαίας τῆς Τουλούζης, καὶ τὸ ὕδωρ ἀνῆρχετο, ἀκόμη ἀνῆρχετο. Τὰ ἰσόγεια εἶχον ἐκκενωθῆ, ἔπρεπε δὲ τώρα οἱ κάτοικοι νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ τὸ πρῶτον πάτωμα τῶν χαμηλῶν οἰκιῶν ἐν πάσῃ βίᾳ. Τόσον ἢ πλημμύρα ἦτο ταχεῖα καὶ ἀπειλητικὴ. Μία βάρκα ἐπέτυχε μὲ μέγαν κόπον νὰ προσεγγίσῃ εἰς ἓνα παράθυρον, ὁπόθεν θὰ ἐξήρχετο μιὰ μικρὰ οἰκογένεια, εἰς βοήθειαν τῆς ὁποίας ἔφθανεν εἰς θαρραλέος φίλος. Αἱ μαριώδεις συστροφαὶ τοῦ ποταμοῦ ἔθραυσαν τὸ χονδρὸν σχοινὶ τὸ προσδεδεμένον εἰς τὸ ὑποστήριγμα τοῦ παραθύρου, καὶ ἡ σῶσις ἀπέβη θὰ παρέρχεται ἀφρεύτως! «Ἐλθετε, ἔλθετε ταχέως, δὲν δύναμαι πλέον νὰ ἀνδῆξω!», ἐκραύραζεν ὁ ἐκούσιος λεμβοῦχος, ὅστις δὲν ἐκράτει τὴν λέμβον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ παραθύρου, παρὰ μὲ μίαν ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν. «Ἐλθετε, σᾶς ἐξορκίζω!». Τί κάμνουν λοιπὸν οὗτοι οἱ δυστυχεῖς τοὺς ὁποίους παραμονεύει ὁ θάνατος; Μήπως λαμβάνουν ἐπὶ τῶν βραχιόνων των μετὰ μεγάλων προσφιλῶν τὴν ἀσθενῆ γυναικαὶ μητέρα των; Ἄλλ' ὄχι! Εἶναι ἐν ὄλῳ τρεῖς, πατήρ, μήτηρ καὶ τέκνον 5 ἐτῶν... Τί βλέπω; Ἀναδιφροῦν τὰ ἐπιπλα! Πτωχοὶ ἄνθρωποι, μήπως ἀναζητοῦν τὸν καρπὸν τῆς τραχείας ἐργασίας, τὸν ἄρτον τῆς αὔριου, τὸ μικρὸν βαλάντιον; Ἐκινδύνευσαν τὴν ζωὴν των ἀπλούστατα ἵνα ὁ χαριτωμένος υἱὸς των ἔχῃ εἰς τὴν κατοχὴν του ἓνα ἄθλημα μὲ τὸ ὁποῖον διασκεδάζει ἀπὸ τῆς χθῆς, καὶ τὸ ὁποῖον θέλει νὰ παραλάβῃ μαζί του. Ἡ τραγικὴ μήτηρ διακηρύττει

ὅτι θά ἀποθάνῃ, ἐάν εἶναι ἀνάγκη, ἀλλά δὲν θά ἐγκαταλείψῃ τὸν υἱὸν της. Καὶ ἰδοὺ ὁ πατήρ ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ διλήμματος «νά εὔρω τὸ ἄθυρμα ἢ νά χαθῇ αὐτὸς καὶ οἱ δικοὶ του».

Βεβαίως ἦτο περισσότερον ἀνθρώπινον (εἶχεν ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν) ἄλλος μικρὸς τὸν ὁποῖον ἡ μήτηρ του, τρελλή ἐκ φόβου, εἶχεν φορτωθῆ ἐπὶ τῶν ὤμων της διὰ νά ἀποφύγῃ τὴν πυρκαϊάν, νά συστήσῃ ψυχρῶς εἰς τὸν πατέρα του. «Πρὸ παντὸς μὴ λησμονήσῃς τὰ ντόμινά μου». Καὶ ὁ πατήρ ἀναβαίνει ἐκ νέου διὰ νά ζητήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν τὰ ντόμινα τοῦ μικροῦ!

Ἀστυχεῖς γονεῖς!, ποῖα θαύματα θά ἐκάμνατε, ἐάν ἐξελέγετε ὡς ὄδηγόν, τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ καὶ ὄχι τὰς ἰδιοτροπίας σας.

Γονεῖς!, οὔτε μίαν στιγμήν μὴ ἀποχωρίζεσθε ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν τέκνων σας. Μὴ τὰ ἐγκαταλείπετε οὔτε εἰς χεῖρας μισθωτάς, οὔτε ἀκόμη εἰς χεῖρας προσφιλεῖς.

Οὔτε ἐπὶ μίαν στιγμήν μὴ χάνετε ἀπὸ τὰ μάτια σας τὴν ἔκτασιν τοῦ καθήκοντος τὸ ὅποῖον ἔχετε πρὸς τὰ παιδιὰ σας. Ἔστέ «καλοὶ ἀνατροφεῖς» καὶ θά γίνετε καὶ «καλοὶ παιδαγωγοί».

Ζητήσατε στήριγμα καὶ ὄδηγόν παρὰ τῷ ἱατροῦ, ὅστις θά ἰδρῶσῃ ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον τὸ παιδί δύναται νά ὑποφέρῃ, χωρὶς βλάβην προερχομένην ἐκ κόπου γενικοῦ ἢ τοπικοῦ σωματικοῦ ἢ πνευματικοῦ, καὶ θά σᾶς ὁρίσῃ τὸ μέτρον τῆς δυνατῆς σταθερότητος ἐν τῇ διεκθύνσει, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τῆς ἐξελίξεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ ἐργερίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXI.

Τὰ δικαιώματα τοῦ σώματος εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἐν τούτοις ἡ ὥρα τοῦ Κολλεγίου, τοῦ εἰδικοῦ σχολεῖου, τοῦ λυκείου, θὰ σημάνη, καὶ τοῦτο εἶναι σημεῖον τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Θὰ χρειασθῇ ν' ἀναθέσετε εἰς ἄλλας χεῖρας τὴν πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἠθελήσατε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας μέχρη σήμερον, διορατικοὶ γονεῖς!

Ἀναγνωρίζετε τὴν ἀνάγκην νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τοὺς διδασκάλους τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν, ἀλλ' ἐννοεῖτε νὰ κρατήσετε σεῖς τὴν ἠθικὴν τοιαύτην.

Ἀκόμη θὰ ἠθέλατε νὰ ἔχετε τὴν βεβαιότητα ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ σώματος θὰ εἶναι ὅχι μόνον προφυλαγμένα, ἀλλ' ὅτι θὰ συνεχισθῇ ἡ ἄσκησις αὐτῶν ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ ἀποτελείωσις τοῦ ἔργου, ὅπερ ἤρχισεν δι' ἑμῶν.

Ἀνησυχεῖτε. Φαντάζεσθε πλείστας λεπτομερείας μὲ τὰς ὁποίας εἶχετε ἀσχοληθῆ μετὰ συζητῶν τροποποιήσεων, τὰς ὁποίας ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀξήσεως σᾶς ἔχουν ἀναγκάσει νὰ ἐπιφέρετε.

Θὰ τὸ ἐπιβλέψουν, ὅταν θὰ πλυθῇ τὴν προῖταν; Θὰ λάβῃ φροντίδα διὰ τὸ τριχωτὸν μέρος τῆς κεφαλῆς του, ὅπως καὶ διὰ τὸν λαιμόν του; Τίς λοιπὸν θὰ τὸ ἐπιβλέψῃ; Θὰ ἔχη τὴν ἐλευθερίαν νὰ μεταχειρισθῇ πολλὰ προσόψια, τὴν εὐκολίαν νὰ τὰ στεγνώσῃ, καὶ νὰ τὰ διατηρήσῃ καθαρά;

Εἰς τὸ σχολεῖον τὸ λουτρόν τῶν ποδῶν δὲν εἶναι πλέον σπάνιον, ὅπως προηγουμένως ἦτο ἐβδομαδιαῖον. Ἴδου μία πρόοδος. Θὰ καθησυχάσουν ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ πληροφορούμενοι ὅτι τὸ γενικὸν θερμὸν λουτρόν τῆς καθαρειότητος ἔχει ἐπωφελῶς ἀντικατασταθῆ μὲ ἓνα καταιώνημα (ντοῦσ) θερμὸν μετὰ σάπυρος. Σαπωνισμός, καθαρισμός, ἀπόπλυσις, ἀπόμαξις καὶ ἐντριβή, θὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑπεροχὴν τῆς μεθόδου.

Τὸ παιδί εἰς τὸ σχολεῖον γνωρίζει, ὅτι μὲ τὴν ἔξοδον ἐκ

τοῦ λουτροῦ ὅλον τοῦ σώματος ἀναπτύσσεται δραστηριὰ ἐξά-
 τμισις ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, καὶ ὅτι χρειάζε-
 ται δρόμος, ἀσκησις, παιγνίδι, τὰ ὁποῖα εὐνοοῦν τὴν ἀντίδρα-
 σιν, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τὸ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ σῶμα τὴν ἀπο-
 λεσθεῖσαν θερμότητα. Γνωρίζει ὁ μαθητὴς ὅτι, ὅταν δὲν
 ὑπάρχῃ αὐτῇ ἡ ἀντίδρασις, ὁ λαιμὸς, οἱ βρόγχοι, αὐτοὶ οὗτοι
 οἱ πνεύμονες δύνανται ἀποτόμως νὰ πάθουν συμφύρησιν καὶ
 νὰ δώσουν τόπον εἰς φλογώσεις, εἰς καταρροὰς καὶ εἰς βρογ-
 χίτιδας διαφόρου βαρύτητος.

Ἄλλως τε, ἴσως εἶπη τις, ὑπάρχει ἰατρὸς εἰς τὸ λυκείον,
 καὶ τοῦτο εἶνε μία ἐγγύησις ὅτι ἡ προστασία τῶν παιδιοῶν εἶνε
 ἐξησφαλισμένη ἐπιστημονικῶς.

Τί πλάνη! Ὁ ἰατρὸς τοῦ λυκείου τίποτε δὲν θὰ ἴδῃ ἀπ'
 αὐτὰ τὰ πράγματα. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του τῆς πρωίας, καθ'
 ἦν παρήλασαν οἱ μαθηταί, ὀκνηροὶ καὶ ἀσθενεῖς, μετὰ μεγά-
 λης ταχύτητος, διότι ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος ἐπλησίαζε, καί,
 ἄλλως τε, ἡ ἐπίσκεψις ἐγένετο πρὸς ψυχαγωγίαν, μετὰ λοιπὸν
 τὴν ἐπίσκεψιν τῆς πρωίας καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ θεραπευτη-
 ρίου, ὁ ἰατρὸς δὲν φαίνεται πλέον, ἐκτὸς ἂν συμβῇ δυστύχημα,
 ἢ χειροτέρευσις τῆς καταστάσεως ἐνὸς ἐκ τῶν ἀσθενῶν τοῦ
 θεραπευτηρίου, ἢ ἐν καιρῷ ἐπιδημίας.

Δὲν ἐννοῶ, φωνάζει ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας. Ἄλλ' ὅλη ἡ
 ἰατρικὴ μέριμνα, δὲν εἶναι ὑποθέτω μεσαιωνικῶς συγκεντρο-
 μένη ἐπὶ τῆς νόσου ἣτις εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ μείνῃ ἡ ἐξαιρέσις
 εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ μαθητοῦ τοῦ λυκείου. Ὁ μαθητὴς τοῦ λυ-
 κείου εἶναι παιδί, τὸ ὁποῖον ἐξελίσσεται, τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν ἢ
 θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἡβην, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἐγκεφαλικὴν δια-
 μόρφωσιν ἔντονον, κάποιαν διόρθωσιν τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ
 εἰς αὐτό, ἄλλως τε, ἡ ὀκνηρία του ἢ ἡ κούρασίς του. Καὶ διὰ
 τοῦτο παρουσιάζει τόσας ἀπαιτήσεις ὑγιεινὰς, τὰς ὁποίας οἱ
 γοιεῖς πλέον δὲν δύνανται νὰ λάβουν, καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν
 καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων, τὸ στοιχειωδέστερον ἀνθρώπινον
 αἰσθημα ἀπαιτεῖ ἵνα ὁ διευθυντὴς τοῦ λυκείου παρίσταται
 μετὰ προσώπων ἁρμοδίων, τοῦ ἰατροῦ τῆς οἰκίας ὄντος εἰς τὴν
 πρώτην γραμμὴν.

Ἄν φαντάζομαι ὅτι ὁ ἰατρός θὰ κρατηθῆ μακρὰν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν προφύλαξιν τοῦ οἰκοτρόφου.

Εὐτυχῶς ὅτι ὑφίσταται σοβαρὰ ἀντιτρούπησις εἰς τὰ βαρέα ταῦτα χόσματα. Αἱ φυσικαὶ ἀσκήσεις ἔχουν θαυμασίως κατανοηθῆ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀρκετόν.

Πράγματι, περιέκοψαν τὰς ὥρας τῶν μαθημάτων κατὰ ἓν τέταρτον καὶ ἐπολλαπλασίασαν τὰς ψυχαγωγίας.

Ναί, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἔγινε κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου ὅπερ γίνεται ἀπὸ πεντηκονταετίας εἰς τοὺς στρατώνας. Κάμνουν δηλαδὴ ἀσκήσεις γυμναστικὰς, ἀσκήσεις μετ' ὁργάνων, δρόμους, πυγμαχίας, λεμβοδρομίας, κολύμβημα, ξιφασίαν, ἵππασίαν.

Ὑπολογίζετε χωρὶς τὰ προγράμματα, τῶν ὁποίων ἡ προπαρασκευή, θὰ ἀπῆτει ὀλόκληρον τὴν ζωὴν, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἀφήνουν παρὰ ἀσήμαντον θέσιν εἰς τὰ πράγματα τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.

Ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναγνώσω εἰς τὰς ἐφημερίδας πέραν τῆς Μάχης δριμείας εἰρωνείας καὶ εἶδον σοβαρὰ καθημερινὰ φύλλα γεμᾶτα ἀπὸ τοὺς χονδροὺς γερμανικοὺς γέλωτας ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνοήτου πάραφορτίσεως τῶν γαλλικῶν σχολικῶν προγραμμάτων. Ἦλπιζον ὅτι αἱ εἰρωνεῖαι αὗται θὰ προήρχοντο ἐκ ζηλοτυπίας. Ἄλλ' ὅμως τὸ σῶμα δὲν θεραπεύεται ἐξ ὀλοκλήρου. Περὶ τίνος λοιπὸν πρόκειται πρᾶγματι; Ἀπλῶς περὶ τῆς σουηδικῆς γυμναστικῆς, περὶ τῆς ὁποίας τόσος ἔχει γίνει λόγος.

Ἡ σουηδικὴ γυμναστικὴ εἶναι σειρὰ κινήσεων ἐπινοηθεῖσα ἀπὸ τὸν Αἰν διὰ τοὺς νέους τῆς Σουηδίας. Αὕτη καθιστᾷ εὐκαμπτα τὰ μέλη τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα ἐσκλήρυνε καὶ κατέστησε δυσκίνητα τὸ ψῆχος τοῦ βορρᾶ. Ἐπειδὴ εἶναι ὠφέλιμος πρᾶγματι εἰς τὴν Σουηδίαν, νεωτερισταὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐπιβάλουν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Διὰ τοῦτο ἔχουν ἐξηγήσει τὰς κινήσεις τοῦ Αἰν ὄλως διαφορετικά, ἢ ὅπως τὰς ἔκαμνεν αὐτὸς οὗτος ὁ Αἰν. Ἐκάστη κίνησις θὰ ἔπρεπε νὰ κατονοηθῆ, διὰ νὰ ἀσκήσῃ αὐτὸ τὸ ἄθροισμα τῶν μῦθων καὶ ὄχι ἄλλο. Καὶ ἐκάστη ὁργανικὴ ἐνέργεια θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχεν ἀναλυθῆ ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἀνατομικὴν, ὁπότε ἕκαστον τῶν ὁργάνων τοῦ

σώματος θὰ ὑπεβάλλετο εἰς μίαν ἐνέργειαν θεληματικὴν. Ἡ σουηδικὴ γυμναστικὴ οὕτω παρουσιαζομένη θὰ ἐπραγματοποιεῖ τὴν ἰδεώδη γυμναστικὴν.

Ὁλόκληρος ἐκστρατεία ἐπεχειρήθη ἐναντίον τῶν ἄλλων γυμναστικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντιφυσιολογικά, κτηνώδη, ἐμπόδια εἰς τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφορῶν μερῶν τοῦ σώματος. Αἱ ἑκατοντάδες τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦ St-Cyr, ὅπου αἱ κομφαί μορφαί των, ἢ δεξιότης των εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας τῶν ἀσκήσεων τοὺς καθίστα ἀξιοπαρατηρήτους, ἀπετέλεσαν εὐτυχεῖς ἐξαιρέσεις. Ἡ σουηδικὴ γυμναστικὴ ἐπισηθεῖσα ἀπὸ ἕνα ποιητὴν, διότι ὁ Διν ἦτο καὶ ποιητής, θαυμασία διὰ τὰ πολὺ λεπτὰ παιδιὰ, διὰ τοὺς ἀναρρωνόντους, διὰ τοὺς γέροντας, ἐγένετο γυμναστικὴ μοναδική, ἀποκλειστικὴ. Ἀλλά, ὅπως πάντοτε, ἀφ' ἧς κατήργησαν ὀλοσχερῶς τὸν ἀντίπαλον, ὁ θριαμβευτὴς παρουσιάζεται ἐν ὅλῃ τῇ πραγματικότητι. Τὰ δυσάρεστά του, τὰ χάσματα του, τὰ ἐλαττώματά του, εἶναι κατάδηλα καὶ ἡ τύφλωσις τῆς χθὲς δίδει θέσιν εἰς τὴν ἔρευναν ἣτις ἐκθέτει τὸν νεωτερισμὸν εἰς προσεχῆ χροεοκοπίαν.

Κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν ἡ κοινὴ γνώμη μένει ἀμφισβητούσα καὶ κάθε ἐνδιαφερόμενος θεωρητικὸς ἐπωφελεῖται τῆς συγχύσεως διὰ τὰ ἐπιβάλλη τὸ σύστημά του, τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε συνορθόλυμα τῶν προηγουμένων, ἐμπνευσθὲν μᾶλλον ἀπὸ τὰς προσωπικὰς ἀπόψεις παρὰ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ παιδιοῦ, ὅπερ γνωρίζει ἐλάχιστα ἢ καθόλου. Ἐν τῷ μεταξὺ μίαν μέθοδον ἀληθῶς καὶ πρακτικῶς ἀνατομικοφυσιολογικὴν θὰ ἀτενίσωμεν, ἣτις συνίσταται εἰς ὅ,τι ζητεῖ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἐξέλιξις του, ἡ λειτουργία τῆς θρέψεώς του, τῆς ἐνδύσεώς του, τῆς μηκύνσεώς του, ἡ αὔξησις τῆς πυκνότητος τῶν ἰσθῶν του, ὅλαι αἱ ἐπεξεργασίαι, αἵτινες γίνονται μετ' ἐναλλαγῆς, τὸ σῶμα ἐν γένει τοῦ παιδιοῦ, ἀπαιτεῖ κίνησιν, ἢ ὁποῖα ἀσφαλίζει τὴν θρέψιν τῶν κυττάρων, τὴν καλὴν διανομὴν καὶ τὴν θερμότητα τῆς ὁποίας αὕτη (ἢ θρέψις) ἔχει ἀνάγκην.

Τὸ σῶμα ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον τὴν διατήρησιν τῶν λειτουργικῶν ἰδιοτήτων μὲ τὰς ὁποίας εἶναι προικισμένον. Ἀπαιτεῖ πᾶν

ὅ,τι δύναται, κατὰ τινα τρόπον, νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὰς κινήσεις του πλέον εὐχερεῖς καὶ πλέον ἀκριβεῖς, πλέον ζωηρὰς καὶ ἐν ταύτῳ πλέον κομψάς. Γενικῶς ἡ γυμναστική ὀφείλει νὰ εἶναι διὰ τὰ μέλη καὶ τὸν θώρακα προπαρασκευὴ καὶ συμπλήρωμα. Πρέπει νὰ εἶναι **προπαρασκευαστική** καὶ **συμπληρωματική**.

Προπαρασκευαστική. — Αὕτη ἀποτελεῖ εἶδος μαθητείας, ἢ ὁποῖα ἀσκεῖ τὰ ὄργανα ὀλιγότερον ἢ ἡ λοιπὴ συνήθης ἐργασία τοῦ καθημερινοῦ ἐπαγγέλματος καὶ καθιστᾷ τὰ ὄργανα περισσότερον εὐπειθῆ καὶ περισσότερον ἔτοιμα πρὸς ἐνέργειαν.

Συμπληρωματική. — Αὕτη θὰ ἀσκήσῃ τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα δὲν λειτουργοῦν ἢ λειτουργοῦν ὀλίγον κατὰ τὴν πορείαν τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν. Ἡ συμπληρωματικὴ θὰ προκαλέσῃ τὰς σπανίας κινήσεις, τὰς κινήσεις τῆς διατάσεως π. χ., καὶ θὰ συμπληρώσῃ οὕτω τὰς ἐλλείψεις τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας κινήσεων ἢ τοῦ καθημερινοῦ παιγνίου, ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ φυσιολογικὴ κατάστασις.

Θὰ εἶναι λοιπὸν ἡ γυμναστικὴ αὕτη ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν **ἐπανορθωτική**. Θὰ ἐπανορθώσῃ ὄντως διὰ τῶν ἀσκήσεων τῶν βαθμολογημένων καὶ καλῶς ἐκλελεγμένων τὰς βλάβας ἐκ τῆς ἀδρανείας εἰς τὴν ὁποῖαν καταδικάζονται τὰ ὄργανα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῆς σπουδῆς ἐν γένει.

Προπαρασκευαστικὴ λοιπὸν καὶ **συμπληρωματικὴ** τοιαύτη πρέπει νὰ εἶναι ἡ γυμναστικὴ τὴν ὁποῖαν ἀπαιτεῖ τὸ σῶμα, καὶ ἡ ὁποῖα καθιστᾷ τοὺς νέους ἱκανοὺς νὰ ἐνεργοῦν ἐπωφελῶς εἰς δοθεῖσαν στιγμήν.

Αἱ πραγματικαὶ λοιπὸν ἀνάγκαι τοῦ σώματος εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὰς διαφοροὺς ἀπόψεις τῆς γυμναστικῆς, ἥτις δὲν ἔχει παρὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς ὄρους, τοὺς χαραχθέντας παρὰ τῆς φύσεως, τῆς ὀργανικῆς δραστηριότητος, διὰ νὰ εἶναι ἀληθῶς οἷα ὀφείλει νὰ εἶναι.

Καὶ ὁσάκις πρόκειται περὶ παιδῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των, περὶ μαθητῶν εἰς τὸ λύκειον, περὶ νέων στρατιωτῶν εἰς τὸ σύνταγμα, ἡ γυμναστικὴ ἔχει πάντοτε τὸν ἕνα ἐκ τῶν ῥόλων τῆς.

Συμβαίνει συχνὰ νὰ εἶναι ταυτοχρόνως **προπαρασκευα-**

σικὴ καὶ συμπληρωματικὴ διὰ τὸ παιδί ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ὡς καὶ διὰ τὸν μαθητὴν εἰς τὸ λύκειον.

Ἐκάστη μορφή δὲν ἀνέχεται ἀσκήσεις ἀναγκαίως διαφοροποιητικὰς ἀπὸ τὰς τῆς γειτονικῆς μορφῆς. Ὁ δρόμος, τὸ πῆδημα καὶ τόσαι ἄλλαι, ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὰς δύο κατηγορίας. Κατόπιν ταύτης τῆς λειτουργικῆς ταξινομήσεως δὲν θὰ κινδυνεύουν νὰ πλανῶνται εἰς κινήσεις ἰδιορρυθμοῦς, οὔτε νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τὰ παιδιά σειράν κινήσεων δυσαρέστων καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχουν ἀνάγκην.

Ἡ προπαρασκευαστικὴ γυμναστικὴ λεπτόνει τὰ ὄργανα, τὰ θέτει εἰς τὴν διάθεσίν μας καὶ τὰ ἐνισχύει διὰ νὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκπληρώσουν μὲ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν ἀναγκαίαν ἐργασίαν. Παρουσιάζει, ὡς εἴπομεν, ὄψιν μαθητείας τρόπον τινὰ τῶν ὀργάνων, τῶν ἐφωδιασμένων μὲ τὰς καλύτερας ἰδιότητας τῆς ἐδύγκισίας, τῆς ἀντοχῆς, τῆς ζωηρότητος, τῆς ἀκριβείας, τῆς προσαρμογῆς καὶ τῆς ταχύτητος ἐν τῇ ἐκτελέσει. Μαθητεία ἐννοεῖται ἐδῶ πᾶσα προπαρασκευὴ καὶ ἐνέργεια, προπαρασκευὴ ἐγκεφαλικὴ, προπαρασκευὴ τοῦ λοιποῦ σώματος.

Ἡ μαθητεία εἶναι τέχνη. Αὐτῆς μανθάνομεν νὰ ἐνεργῶμεν ὠφελίμως. Εἶναι τοῦτο τὸ μέρος κεφαλαιῶδες τῆς ἀγωγῆς, προπαρασκευαστικόν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν προᾶξιν.

Εἰς τὸ λύκειον ὁ μαθητὴς ἔχει ἀνάγκην **γυμναστικῆς συμπληρωματικῆς**, ἣτις δύναται ἐν σπουδαίῳ τινί μέτρῳ νὰ ἐπανορθώσῃ πᾶν ὅ,τι ἔχασε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων καὶ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ πλήρως τὰ διαλείμματα. Τὰ παιδιά λ. χ. τὰ ὁποῖα κινῶνται νωχελῶς πέριξ τῆς ἀλλῆς, ἀντὶ νὰ τρέχουν, νὰ παίζουν, νὰ θεομαίνωνται, ἔχουν ἀνάγκην τοιαύτης γυμναστικῆς. Ἐχει ὁ μαθητὴς ἐξ ἴσου ἀνάγκην γυμναστικῆς προπαρασκευαστικῆς καὶ συμπληρωματικῆς, ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ κίνησις τῶν ὀργάνων εἶναι περιορισμένη ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς ἐργασίας των. Θὰ κάμουν καλὰ νὰ ἐννοήσουν τὴν γυμναστικὴν τῆς ἐπανορθώσεως.

Μία ἀπὸ τὰς πολλὰς ἀξίας τῶν ἀγωνισμάτων εἶνε ὅτι προκαλοῦν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν τόλμην. Ἐχουν ἐπίσης τὰ ἀγωνίσματα καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα, ἥτοι κάμνουν νὰ ἐξερχῶνται οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν ὁδηγίαν τῶν διδασκάλων των μα-

κράν τοῦ σχολείου, κατὰ τὴν διάρκειαν ὀλοκλήρων ἡμερῶν, ἢ γὰ κάμνουν περιπάτους βοτανικοὺς ἢ ζωολογικοὺς ἢ γεωλογικοὺς.

Δὲν ἐπανέρχομαι ἐπὶ τῶν δυσαρέστων τῶν ἀγωνισμάτων, προηγουμένως ἐξετασθέντων, ἀλλ' ὀφείλω γὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τῶν ἀναμφισβητήτων πλεονεκτημάτων διὰ τὰ λύκεια. Τὸ ἐξωτερικὸν σχολεῖον ὑπερισχέει ἐκάστην ἡμέραν περισσότερον τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιοῦτου, καὶ τοῦτο πραγματοποιεῖ ἐν μέρει ἕνα τῶν πόθων τῶν διατυπωθέντων ἐν παλαιᾷ μου διατριβῇ. Τὸ ἐξωτερικὸν σχολεῖον μετριάζει τὰ μᾶλλον βαρῆα ἄτοπα τῆς ἐν τῷ λύκειῳ ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων ὡς ἐκ τούτου ἀξάνει περισσότερον. Τοῦτο δὲν εἶναι ἐν τούτοις δι' αὐτοὺς παρὰ μία συνέχεια, μετὰ τῶν συναφῶν τροποποιήσεων, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλουν ἡ ἡλικία, ἡ ἐξέλιξις τοῦ σώματος καὶ αἱ πρόοδοι τῆς σπουδῆς. Παιδιὰ καὶ γονεῖς μένουν εἰς τὴν θέσιν των ἐν τῷ ἐξωτερικῷ σχολείῳ καὶ ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἰδικήν του. Ἡ τροφή λαμβάνεται ὑπὸ τὴν πατρικὴν στέγην, ὅπως ὁ ὕπνος. Ἡ ὑποχρέωσις ἡμῖς ἐκ τούτου προκύπτει διὰ τοὺς γονεῖς ἔχει ὑψίστην ἠθικὴν σημασίαν. Δὲν ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν γὰ κανονίζουσαν τὴν ζωὴν των συμφώνως πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ μαθητοῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, κατόπιν τοῦ μαθητοῦ τοῦ λύκειου, καὶ βραδύτερον τοῦ ὑποψηφίου διὰ τὸ πανεπιστήμιον.

Ἡ τροφή θὰ εἶναι μικτή, τοῦ ἐπικρατεστέρου μέρους ἀποτελουμένου ἀπὸ λαχανικά, φρούτα, ζυμαρικά, θὰ ἀφήνεται δὲ περιορισμένη θέσις εἰς τὸ κρέας, ὡς πρέπει γὰ συμβαίνει εἰς χώραν συγκεκερασμένην, ὅπως ἡ Γαλλία.

Ἡ διαίτα, ἐὰν ὁ μαθητὴς ἔχη ἀνάγκην διαίτης προσκαίρου, εἰδικῆς, θὰ καθωρίζετο αὕτη παρὰ τοῦ ἱατροῦ.

Ἡ οἰκογένεια θὰ διαθέτῃ κατοικίαν καλῶς φωτιζομένην, εὐρέως ἀερίζομένην καί, ἐὰν ἡ κατάστασις τοῦ πατρὸς τὸ ἐπιτρέπη, οἰκίαν εἰς τὰ προάστεια.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κατοικία, οἱ γονεῖς ἔχουν καθήκον γὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὰ τέκνα των μίαν θέσιν, ἐν δωμάτιον, ὅπου θὰ δύναται γὰ εὐρίσκουσαν τὴν ἀναγκαίαν προσήλωσιν καὶ μίαν καλὴν ἐργασίαν.

Τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ

7

Ἀποφεύγετε ν' ἀφήσετε νὰ πλανᾶται μὲ τὰ βιβλία του καὶ τὰ τετράδιά του τὸ παιδί τὸ ὁποῖον ἔχει θέματα νὰ γράψῃ ἢ μαθήματα νὰ μάθῃ. Ἀποφεύγετε νὰ προσαρμόζετε τὴν θέσιν του εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκίας, εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ δωματίου. Τακτοποιήσατε τὰ πράγματα ὅπως θέλετε, καὶ ἡ ἐφευρετικότης τῆς μητρὸς θὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἀλλὰ σεβασθῆτε μὲ ἀπόλυτον τρόπον τὴν ἐργασίαν τοῦ υἱοῦ σας καὶ προσιατεύσατε ἀπὸ πᾶσαν εἰσβολὴν τῶν «βανδάλων» εἰς τὸ οἰκόπεδον ὅπερ θὰ δώσετε εἰς αὐτὸν δηλ. τὰ βιβλία του.

Σεβασθῆτε τὴν ἐργασίαν του ἀποφεύγοντες τὰς θορυβώδεις συζητήσεις καὶ τὰς φωνὰς ἐντὸς τῆς οἰκίας. Θὰ δρέψετε ἐκ τούτων τῶν τεκμηρίων τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ σπουδαστοῦ σας καρποὺς ἀπροβλέπτους. Ἄλλως τε, τοῦτο εἶναι δι' ἡμᾶς καθῆκον θεμελιῶδες.

Τό πᾶν εἶνε σχετικὸν ἐν τῇ ἀγωγῇ. Ὁ σεβασμὸς τῆς ἐργασίας τοῦ μαθητοῦ θὰ κάμῃ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας κανονικὴν, θετικὴν, τακτοποιημένην καὶ καρποφόρον δι' ὅλην τὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXII.

Μερικὰ οἰκοτροφεῖα πρότυπα.

Τὸ οἰκοτροφεῖον εἶναι ἀναμφισβητήτως χρήσιμον εἰς μερικὰ παιδιὰ εὐρισκόμενα εἰς κατάστασιν ἀξιοθρήνητον ἕνεκα διαφορῶν οἰκογενειακῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀφήνουν εἰς αὐτὰ θέσιν εἰς τὴν ἐστίαν τὴν πατρικὴν, ἢ ἕνεκα κοινωνικῶν ὄρων μὴ προβλεπομένων παρὰ τοῦ νομοθέτου, ὅστις ἐφάνη εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐπιλήσιμων τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ.

Ἄρμόζει λοιπὸν νὰ ἐπαινέσωμεν τὰς καταβαλλομένας προσπάθειάς ὅπως ἀποφύγουν τὰ παιδιὰ τοὺς μεγαλυτέρους κινδύνους τοῦ κολλεγίου.

Ἀπεπειράθησαν ἐν Γαλλίᾳ νὰ δημιουργήσουν εἰς τι σχολεῖον ἓνα ὄργανισμὸν ἐμπνεόμενον ἐκ ταύτης τῆς ἰδέας. Τὰ στρατιωτικὰ καταστήματα ὑπῆρξαν ἐδῶ ἢ πρωτοπορεία τῆς προόδου.

Ἄλλὰ τίποτε δὲν ἀξίζει ὅσον ἡ ἴδρυσις οἰκοτροφείων ἢ ὀφειλομένη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Τίποτε δὲν ἀξίζει ὅσον τὸ Σχολεῖον ὅπερ ὁ Ἐδμόνδος Δεμολιν ἴδρυσεν καὶ τὸ ὁποῖον συνεκέντρωνεν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ καλοῦ ἐσωτερικοῦ ἀγγλικοῦ σχολείου.

Τὸ νέον σχολεῖον, ὅπερ ἔχει ὡς ἔμβλημα «**ὀπλισθῆτε καλῶς διὰ τὴν ζωὴν**», ἔλαβε τὴν ἐπίσημον ἐνθάρρυνσιν, τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιον;

Πιστεύω ὅτι ἀπέρρεεν ἐκ τοῦ καθήκοντός μας, πράγματι, νὰ παρατηρήσωμεν μετὰ προσοχῆς ἐκεῖνο, ὅπερ συνέβαινεν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἡμῶν, εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὡς καὶ εἰς τὸν Βορρᾶν. Ὅμως περικλειόμεθα μετὰ πεισμοσύνης θλιβερᾶς ἐντὸς τοῦ σινικοῦ τείχους, πέραν τοῦ ὁποίου οὐδὲν θέλομεν νὰ ἴδωμεν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τοῦ Θωμᾶ Ἀρνόλδου, τοῦ Πεσταλότσι τῆς Ἀγγλίας: «**Αὐτοὶ εἶναι κύριοι τοὺς ὁποίους διαπλάττομεν καὶ ὄχι σκλάβοι!** Ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ διδάξω τὰ παιδιὰ νὰ πηδαλιουχοῦνται μόνα των, ὅπερ εἶναι ἀπείρωσ καλύτερον, παρὰ νὰ τὰ κυβερνᾶ καλῶς

ἄλλος». Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον παράδοξον ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἐμείναμεν τόσον ἄπειροι καὶ ἄδαεῖς τῶν ἀξιοσημειώτων μετασχηματισμῶν, οἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν διὰ τοῦ οἰκοτροφείου καὶ πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν θεωριῶν τοῦ Ἑρβάρτου Σπένσερ.

Ἡ μεγάλη ἀξία τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν ἐγκριταὶ ἐν τούτῳ: ὅτι μὲ τὴν ἔξοχον εὐφυΐαν των ἀντελήφθησαν τοὺς Ἑλληνας, τὸν Σενέκαν, τὸν Μονταίνιον, τὸν Ρουσσώ, τὸν Λώκκιον. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι θεμελιῶδες διὰ τὰ ὀδηγήσωμεν εἰς τὴν ἀπομίμησιν καὶ διὰ τὰ δυνηθῶμεν τὰ τὴν καταστήσωμεν γνωστὴν εἰς τὴν κοινωσίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὴν προσορίζομεν.

Τὰ παιδιά, ὅπως καὶ οἱ ἐνήλικοι, ταυτίζονται εἰς τὸ βάθος τῆς φύσεώς των. Ὑπάρχει, εἶναι ἀναμφισβήτητον, εἰς τὰς μεθόδους τῆς ἀγωγῆς ἑνὸς λαοῦ, ἀξία, ἡ ὁποία πρέπει τὰ ληφθῆ σοβαρώτατα ὑπ' ὄψει. Μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀξίας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ εἶνε ἡ φιλαντία του, ἡ ὁποία καλλιιεργεῖται ἐπιμελέστατα εἰς τὰ σχολεῖα. Ὑπάρχει δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ ὅρος: «Ἀγωγή τῆς φιλαντίας». Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς ὅλας τὰς σχέσεις καὶ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις μεταχειρίζονται τὸν μαθητὴν ὡς τὰ ἦτο ἀνὴρ. Δὲν ὑπάρχει παρὰ μία κίγκλις καὶ ὄχι τοῖχοι φυλακῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ. Εἶναι μάρτυς τῆς ζωῆς τοῦ Λονδίνου, καὶ οἱ προϋστάμενοί του δὲν ἀνησυχοῦν καθόλου ἐξ αὐτοῦ. Ἐχει σαφesiάτην συνείδησιν ὅτι δὲν εἶναι ὑποπτος εἰς οὐδένα. Γνωρίζει ὅτι, ὅταν ὁ ἐπόπιτης θὰ εἴπῃ «δὲν ἐπιτρέπεται τοῦτο», δὲν θὰ θέσῃ τὸν λόγον του ἐν ἀμφιβολίᾳ. Αὕτη ἡ ἐμπιστοσύνη ἀνυψώνει τὸν μαθητὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ του ἐκτιμῆσει καὶ κάμνει τὰ δονῆται ἐν ἑαυτῷ ἢ καλύτερα χορδὴ τῆς φιλοτιμίας του. Τοῦ δίδουν τὸ παράδειγμα τῆς εἰλικρινείας καὶ αὐτὸς τὸ ἀκολουθεῖ. «**Ἡ εἰλικρινεία, βεβαίῳ ὁ Περὲξ, ἐπιβάλλεται καλύτερον διὰ τοῦ παραδείγματος ἢ διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου**».

Τὸ ψεῦδος ἐν Ἀγγλίᾳ θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον βδελυρὰ πράξις, τὴν ὁποίαν δύναται τὰ διαπράξῃ τις, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ δόγμα ἠθικῆς, διατυπωθὲν παρὰ τοῦ Λωκκίου.

Προσέχουν πολὺ ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ πραγματοποιήσων τὴν εὐχὴν τοῦ Ρουσσώ «ὅπως προφυλάττωμεν καλῶς ἐκ τῶν προτέρων τὰ παιδιά ἀπὸ τῆς ματαιότητος». Δὲν εἶναι πράγματι ἡ φιλαν-

τία, ἥτις ὀδηγεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα, ὅπως ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν πλέον ἀβάτων τῆς σφαίρας; Τρεῖς Ἕλληνοὶ ἔναντι ἐνὸς Γερμανοῦ, ἔναντι ἐνὸς Γάλλου — οἱ Σουηδοὶ ἐτέθησαν κατὰ μέρος — ἀναρριχῶνται τὰς ἀποτόμους πλευρὰς τῶν ὄρεων, ὅπου ἐπὶ δέκα ἀναρριχητῶν, δύο ἢ τρεῖς εὐρίσκουν τὸν θάνατον. Τὸ κοιμητήριον τῆς Ζέρμαλτ εἶναι ὁ θλιβερὸς μάρτυς.

Καὶ δὲν εἶναι ταῦτα ἢ παιγνίδια παιδίων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀρχαϊκὰς καὶ ἀνταρκαϊκὰς ἀποστολάς, καθ' ἃς ἀμιλλῶνται Ἀμερικανοί, Νορβηγοί, Ἴταλοὶ καὶ Γάλλοι μετὰ Ἕλληνων, ἐπίσης πολυαριθμοτέρων πάντων τῶν ἄλλων ὁμοῦ λαμβανομένων.

Ἐὰν χειροκροτοῦμεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς ἐνὸς Σάκλετον, ἐκδικητοῦ τόσον ἀγγλικῶν θυμάτων, ὅστις ἐκράτησε ὑπὸ τὴν πτέρυγαν τοῦ ἐν μέρος τοῦ Νοτίου Πόλου, ἃς μάθωμεν νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι, ὡς ἀξίζει, ὅτι εἰς Σαρκῶ εἶχε τὴν γενναϊότητα δύο φορές νὰ κάμῃ νὰ ἀντηχήσουν αἱ ἀνταρκαϊκαὶ χῶραι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας του, ἃς ὑπερεγκωμιάσωμεν μετὰ δαυφιλείας τὴν ἀρρενωπὴν δρασίαν τῶν συντρόφων του καὶ τὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν τῶν ἐπιτευχθέντων ἐπιστημονικῶν ἀποτελεσμάτων.

Σέβονται τὴν φιλαυτίαν ἐν Ἑλλάδι.

Μία ἐστία ὁμοίου ἐνθουσιασμοῦ, ὑπομονητικῆς ἐνεργείας, ἀφοβίας, ἀξίζει ἐπιμελῶς νὰ διατηρῆται. Τὴν συνδαυλίζουσι συχνά, ἀλλ' οὐδέποτε τὴν ἀποπνίγουσι.

Πέριξ τοῦ μικροῦ Ἕλληνοῦ τίποτε δὲν παραμελοῦν ὥστε νὰ τοῦ δώσουν μίαν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς σπουδαιότητός του ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπολογίζουσι νὰ παγιώσουν ἐνωρὶς τὸν κανόνα τῆς διαγωγῆς του.

Τὰ οἰκοτροφεῖα τῶν Ἕλληνων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχαῖα παλάτια τὰ ὅποια ἀνέτως ἔχουν διενθελῆσαι διὰ τὸν νέον των προορισμόν.

Ἐκαστον ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνει ἐκτάσεις ἀνοικτὰς εἰς τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ διάγουσι τὰ δύο τρίτα τῆς ἡμέρας των.

Ὁ μαθητὴς μαθαίνει ὅτι μόνον ἢ Ἑλλάδι κέκτηται σχολεῖα μεγαλοπρεπῆ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἔχομεν ὄρι-

σμένα σχολεῖα παρόμοια πρὸς τὰ ἀγγλικά, ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀνεσείων των, ταῦτα δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν σύγκρισιν. Τὸ ἄνετον ἐν Ἀγγλίᾳ φθάνει πολὺ μακρὰν εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ ὁ Ἀγγλόπαις, ἐπαρκῶς τρεφόμενος, ζῆ εἰς ἀτμόσφαιραν πολυτελῆ, καθαρὰν καὶ τερπνὴν, πρᾶγμα ποῦ δὲν συμβαίνει μὲ τοὺς μαθητὰς ἄλλων Χωρῶν. Ἐς σημειωθῆ δὲ ὅτι ἡ καθαριότης καὶ ἡ ἄνεσις αὕτη φθάνει μέχρι καὶ τῶν ἀποχωρητηρίων καὶ τῶν νιπτήρων.

Τὰ ἀποχωρητήρια καὶ οἱ νιπτήρες εἶναι παντοῦ πράγματι ἀξιοπαρατηρήτως τοποθετημένοι. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶναι ταῦτα πρότυπα καθαριότητος καὶ κομψότητος. Ὑπολογίζουν ἐπὶ τῆς καθαριότητος διὰ τὰ κάμουν τὰ παιδιά ν' ἀγαπήσουν τὴν κομψότητα, καὶ δὲν ἔχουν ἄδικον, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πείρα.

Μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἐκλέγονται οἱ μᾶλλον ἀκάθαρτοι καὶ εἰς τούτους ἀνατίθεται ἡ μέριμνα τῆς διατηρήσεως τῆς καθαριότητος. Ἡ φυσικὴ σύνεσις καὶ ἡ «φιλαυτία» βοηθοῦν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀποκτᾶται ἡ συνήθεια τῆς καθαριότητος.

Οἱ νιπτήρες εἶναι τοποθετημένοι εἰς εὐρῆα καὶ ὠραῖα δωμάτια μὲ ὑψηλὴν ὀροφήν, μὲ ἔδαφος ἀδιάβροχον, μὲ τοίχους ἐπικεκαλυμμένους μὲ ψαμμολιθόκοριν.

Τὸ σύστημα τοιούτων νιπτήρων εἶναι θαυμάσιον καὶ μεγάλης ἀπλότητος. Μία βαθεῖα σκάφη εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σωλὴν διεσκευασμένον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρέχῃ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ὕδωρ, ὅπως προτιμᾷ ἕκαστος. Ἐκ τοῦ σωλῆνος τούτου ἀποσπῶνται ἀνὰ πᾶν μέτρον περίπου καὶ καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσίν του μικροὶ σίφωνες κεκαμμένοι εἰς σχῆμα S κατάλληλοι διὰ ῥάντισμα. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ὄργανισμοῦ ἱκανοποιοῦν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τὰς διατυπωθείσας παρὰ τῶν ὑγιεινολόγων.

Ἐν γένει τὰ ἀποχωρητήρια ἀνήκουν εἰς τὸ πλεόν τελειοποιημένον σύστημα καὶ εἶνε κατάλληλα διὰ νὰ ἐμπνέουν εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν καθαριότητα. Αἱ συσκευαὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν λεκάνην διὰ νὰ κρατῆ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀπὸ ἓνα σίφωνα. Τὸ ὅλον σύστημα τῶν νιπτήρων περιλαμβάνει καὶ δεξαμενὴν, ἐξ ἧς ἀντλεῖται τὸ ὕδωρ πρὸς ἀτομικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ πάντοτε

ὑπάρχει ὁ τρόπος νὰ διδάσκεται ὁ μαθητὴς τὴν καθαριότητα. Ἄλλως τε τοιοῦτοτρόπως προκύπτει καὶ μεγάλη οἰκονομία ὕδατος.

Ἐπιμένω ἐπὶ τούτων τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχουν τὴν θέσιν, ἣτις τοῖς ἀξίζει, τόσον ἐν τῇ ἀγωγῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ ὑγιεινῇ. Ὑπάρχουν ἐγκαταστάσεις ἄξιαι ἐνὸς διευθυντοῦ ὅστις ἐντὸς μικροῦ χρόνου καλύπτει διὰ τῆς φήμης, ἣν ἀποκτᾷ τὸ σχολεῖον, καὶ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν τῆς νόσου, τὰς προκαταβολάς, ἅς ὁ προῦπολογισμὸς του ὀφείλει νὰ παραχωρήσῃ πρὸς ἀπόκτησιν δωματίων πολυτελῶν.

Ὅλοι οἱ σίφωνες συνδέονται μὲ τὴν ὅλην συσκευὴν, ἣτις καταλήγει εἰς τὴν ὑδρορρόην, τῆς ὁποίας τὸ δικτυωτὸν πλέγμα, εἰς κάθε σχολεῖον, εἶναι ἀξιοπαρατηρήτως διεσκευασμένον καὶ παρουσιάζει διὰ τὸν ὑγιεινολόγον μέγα διαφέρον.

Διαθρύπτουν τὴν φιλαντίαν τοῦ παιδιοῦ κάμνοντες αὐτὸ νὰ ἐκτιμᾷ ὅλα τὰ πράγματα, ὡς καὶ τόσας ἄλλας προόδους αἰτινες δὲν πραγματοποιοῦνται ἢ διὰ τῆς Ἀγγλίας.

Διαθρύπτουν ἀκόμη τὸν μαθητὴν μὲ τὸν τρόπον καθ' ὃν τὸν ἐνδύουν. Πανταλοὶ σχετικῶς στενόν, σακκάκι σκιαγραφοῦν τὴν κατατομὴν τοῦ σώματος. Τὰ διάφορα ἐνδύματά του εἶναι πάντοτε καλῶς προσηρμοσμένα. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐπίσης ὠφέλιμον διὰ τὴν θέαν ὅσον καὶ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν καὶ διὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ παιδιοῦ. Τὰ ἐνδύματα τὰ κακῶς προσηρμοσμένα εἶναι δαπανηρὰ καὶ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν ἀμελείας, ἣτις δὲν ἀρμόζει εἰς οὐδεμίαν ἡλικίαν.

Τὸ κολακεύουν ἀκόμη διὰ τῶν συχνῶν ἐπιθεωρήσεων τὰς ὁποίας κάμνουν καὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴν πομπὴν μὲ τὴν ὁποίαν περιβάλλον τὰς ἐπιθεωρήσεις ταύτας, ἀκόμη διὰ τῆς ἐπισκέψεως μεγάλων προσώπων κατὰ τὰς τελετὰς τοῦ σχολείου καὶ τὰς μεγάλας ἐορτάς.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τοῦ κολλεγίου εἶναι, κατὰ τὸ δυνατόν, ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἐπιβλητικῆς παραστάσεως. Ἀποτελοῦν οὗτοι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν παιδιῶν τόσας ἀποδείξεις τῆς μεγαλειότητος τῆς ἀγγλικῆς φυλῆς!

Εἰς τὴν στοιχειώδη ἀγγλικὴν διδασκαλίαν τὰ ἐνδοξα ὀνόματα τῶν ξένων εἶναι λησμονημένα εἰς τρόπον, ὥστε, εἰς τοὺς

ὄφθαλμοὺς τοῦ μαθητοῦ, μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἢ ἐπιστήμη ὀφείλει ὄλας τῆς τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἡ φιλολογία τὰ ὠραῖα τῆς συγγράμματα ὡς καὶ τὰς λίαν ὕψηλὰς σκέψεις τῆς. Τὸ ἴδιον πνεῦμα βασιλεύει καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας ὅπου οἱ διδάσκαλοι δὲν λαμβάνουν τὸν κόπον γὰρ δείξουν ἢ τὸν χάρτην τοῦ κόσμου· ὁ ἄτλας (ὁ χάρτης τῶν δύο ἡμισφαιρίων) δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἢ ὁ χάρτης τῆς βρετανικῆς αὐτοκρατορίας.

Πῶς ν' ἀρνηθῆ τις τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως παρομοίων γνώσεων; Ἡ ὑποβολὴ εἶναι τόσον εὐχάριστος ὥστε γὰρ μὴ ἀποκρούεται. Καὶ ἔπειτα ἡ οἰκογένεια, ὀπλισμένη μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος καὶ μὲ τὴν παράδοσιν, εἶχεν ἀρχίσει πρὸ τοῦ σχολείου καὶ παρεσκεύασεν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ παιδιοῦ τὴν εὐρεῖαν καὶ ἀκόλυτον εἴσοδον τούτων τῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀτμόσφαιρα παραμένει καὶ ἐν τῇ κοινῇ εὐνοϊκῇ χάρις εἰς τοὺς διαφόρους συλλόγους καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας, αἷτινες ἐκθειάζουν τὰς ἐλαχίστας ἐνεργείας τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτοβουλίαν.

Ὑπάρχουν ἀναμφιβόλως καὶ ἐξαιρέσεις· ὁ λόρδος Βολσέλεϋ εἰς μίαν μελέτην του, περὶ τοῦ θάρρους καὶ τῆς μεγαλοφυΐας τῆς στρατηγικῆς, δημοσιευθεῖσαν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1888 εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν» ἐπιπλήττει τὸν Σιδηροῦν Δοῦκα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς προσωπικῆς του ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, διότι ἡ προσωπικὴ αὐτῆ ἐπίδρασις εἶνε ἐκείνη, ἣτις χαρακτηρίζει τοὺς ἀληθεῖς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ, καὶ ἣτις ἀπετέλει χαρακτηριστικὸν ἀξιοπαρατήρητον τοῦ Βοναπάρτου. «Ὁ Βέλλιγκτον, ἔγραφε, δὲν ἐξετίμησε ποτὲ μὲ τὴν ἀληθῆ του ἀξίαν τὸν στρατὸν τὸν ὁποῖον διοικοῦσε. Ἀριστοκράτης κατὰ τὴν ψυχὴν, δὲν ἐπίστευεν, ἐν τῇ λιθίνῃ του καρδίᾳ, παρὰ εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἀξιωματικῶν του. Ποτὲ δὲν εἶπε λόγον ἐγκωμιαστικὸν διὰ τὰ στρατεύματά του! Ποτὲ ἓνα λόγον ἐνθαρρύνσεως! Ἄν εἰς τὸ Βατερλώ ἐνίκησε τὸν Ναπολέοντα, τοῦτο συνέβη διότι ὁ τελευταῖος εἶχε χάσει τὴν ἀναγκαίαν φυσικὴν του δραστηριότητα. Κατειρύχετο ἀπὸ τὰς δόυνας καὶ τοὺς μόχθους, οἷτινες παρέλουν τὴν μεγαλοφυΐαν του.»

Τὸ δοθὲν μάθημα ἀπὸ τὸν λόρδον Βολσέλεϋ ἔφερε τοὺς καρπούς του, καὶ μὲ μίαν φωνὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξήπιον τὸ θάρρος τῶν πολεμιστῶν Ἀγγλων, οἵτινες ἐμάχοντο εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, τοὺς ὁποίους ἐχαρκτηρίζον ὡς «**ἥρωας**».

Ὑπὸ τὴν φιλαντίαν ταύτην, διατηρουμένην τόσον ἐπιτηδείως, δημιουργεῖται τὸ **ἀγγλικὸν πνεῦμα**.

Διὰ τοῦτον τοῦ πνεύματος σκέπτεται ὁ ἔφηβος Ἀγγλος καὶ βλέπει ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ Φενελὼν εἶπε περὶ τῶν Ἀγγλων· «**Ἐνεργοῦν ὅπως ἀγαποῦν, ἀλλ' ἀγαποῦν ὅπως σκέπτονται**».

Ἀνθρώποι οἵτινες σκέπτονται ὡς οἱ Ἀγγλοι, θὰ ἀγαπήσουν ἀναμφιβόλως μεθ' ὑπερβολῆς ἑαυτούς. Διὰ τὰ ἐνισχύση ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀγάπην ταύτην ἕκαστος Ἀγγλος θὰ εἶναι ἱκανὸς διὰ τὰ μεγαλύτερα πράγματα. Αἱ δυνάμεις του δὲν θὰ τὸν προδώσουν, διότι ἡ ἀγωγή τὰς κατέστησεν ἱκανὰς διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἡ βεβαιότης τῆς νίκης θὰ τὸν ὑποστηρίξῃ μέχρι τέλους, διότι ἡ ἱστορία τὸν ἀποκαλεῖ **ἀήτητον**. Ἀπὸ τοῦ λίκνου τοῦ ἔκαμαν τὴν ὑποβολὴν ταύτην καὶ θὰ νικήσῃ.

Δὲν εἶναι ὁ ἐγκέφαλος, ὅστις ὀριστικῶς ἐπιτυγχάνει τὰς νίκας;... Εἷς δρομεὺς ποδηλατικός, λέγει ὁ Τισσιέ, ἤρχετο πάντοτε πρῶτος εἰς ἓνα δρόμον εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαντάζετο ὅτι εἶναι ὁ ἰσχυρότερος. Εἷς ἕνα ἄλλον, ὅπου ἐπίστευε τὸν ἑαυτῶν του κατώτερον, ἐνικᾶτο πάντοτε, ἂν καὶ εἶχε τόσας δυνάμεις διὰ τὸν ἓνα, ὅσας καὶ διὰ τὸν ἄλλον!

Ὁ Ταιν μὲ ὥραϊον τρόπον παρουσιάζει ἓνα νέον καρπὸν τῆς ἀγωγῆς τῆς φιλαντίας, ὅταν διηγῆται τὸ ἐξῆς:

Κάποιος μικρὸς, καθήμενος ἐπὶ μικροσώμου ἵππου, μετέβαινεν εἰς περίπατον μὲ τὰς μεγαλυτέρας ἀδελφάς του, ἐπίσης ἐφίππους, ἀλλ' ἐπὶ ἵππων κανονικοῦ ἀναστήματος. Καθ' ἣν στιγμήν διήρχοντο διὰ τινος λειμῶνος συνήντησαν ταῦρον ἐξηγριωμένον, πρὸ τοῦ ὁποίου αἱ ἀδελφαί του ἐτρόμαξαν. Ἄφοβος ὁ μικρὸς παρεκίνησε τὸν ἵππον του νὰ προσηγηθῇ καὶ ἐφώναξε πρὸς τὰς ἀδελφάς του: «Μὴ φοβεῖσθε. Ἐλᾶτε ὀπισθὲν μου!»

Ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου, εἰς οἵανδήποτε κοινοικίην τάξιν καὶ ἂν ἀνήκῃ ὁ μικρὸς Ἀγγλος, δὲν θὰ πέσῃ εἰς ἄγνωστον μέρος. Θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ λιθόστρωτον τῆς ὁδοῦ χωρὶς βαρεῖς

μώλωπας καὶ θά δυνηθῆ ἁμέσως νὰ ἀναλάβῃ τὴν μάχην, διότι κέκτηται ἤδη δυνάμεις καὶ ἀντοχήν, θά ὑποστηρίξῃ ἐπὶ μακρὸν τὸν ἀγῶνα, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ὄρον ἐπιτυχίας.

Θὰ μείνῃ ἐμπεποτισμένος μὲ τὸ **ἀγγλικὸν πνεῦμα**, θά κρατήσῃ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ χρόνου ποῦ ἐπέρασεν ἐν τῷ σχολείῳ, ἐν τῷ λυκείῳ, τῶν χρόνων τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος, τοῦ χρόνου ποῦ ἔζησεν ἀνέτως εἰς τὰ μεγάλα ταῦτα ἰδρύματα, ἐν τῷ μέσῳ ποικίλων ἀπασχολήσεων, τῶν χρόνων καθ' οὓς οὐδέποτε τὸν ἐβασάνισαν αἱ δυσπιστίαι καὶ αἱ ἀπειλαί, τῶν χρόνων οὔτινες οὐδέποτε κατέστησαν λυπηρὰς τὰς σκλήρότητας τῆς ἐγκαθειρόξεως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὅμως εἶχε πραγματικῶς παρασκευασθῆ διὰ τὴν ζωὴν.

Τὸ κολλέγιον, πράγματι, κατενόησε τὸν ρόλον του: Νὰ προ-παρασκευάξῃ διὰ τὴν ζωὴν τὸν ἄνθρωπον τῆς αὔριον προκί-ζον αὐτὸν μὲ ἐξαιρετικὰς συνηθείας ὑγεινῆς καὶ καθαρειότη-τος καὶ σφρηλατοῦν ἐν αὐτῷ, μετὰ τὴν οἰκογένειαν, διανοητι-κότητα ἣτις τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, διὰ τῆς πεποιδήσεως, ὅτι ὄντως εἶναι ἀνώτερος. Ὁ Μάρκος Ταῖν, ὁ διάσημος εὐθυμολόγος, ἔλεγεν· «**Οἱ Γάλλοι ζητοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτὸν των περὶ τῆς ὑπεροχῆς των· οἱ Ἄγγλοι οὔτινες εἶναι πεπεισμένοι ὅτι κέκτηνται ταύτην τὴν ὑπεροχήν, σιωποῦν**».

Μετὰ πόσης λεπτολόγου φροντίδος ὁ ἀνατροφεύς, ὅστις εἶ-ναι διδάσκαλος, κατέρχεται εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς τοῦ κολλεγίου! Μετὰ πόσης διορατικῆς μερίμνης ἐργάζεται νὰ δη-μιουργήσῃ εἰς τὸ λύκειον ἀτμόσφαιραν εὐνοϊκὴν, τόπον κατάλ-ληλον! Κατανέμει τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιφυλάσσει εὐρεΐαν θέσιν διὰ τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας μεταξὺ τῶν ἀπασχολήσεων τῆς ἡμέρας.

Γνωρίζει νὰ δίδῃ τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τοὺς ὑπερέχον-τας πρὸς τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῶν παιδιῶν.

Ὁ παιδαγωγὸς ἀναλαμβάνει ὅλα τὰ δικαιώματά του ὅταν πρόκειται νὰ διευθύνῃ τὴν ἀγωγὴν τῆς φιλαντίας τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὅποιον τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθῆ. Κάμνει ἐπίκλησιν εἰς πᾶν ὅτι ὁ πατριωτισμὸς τὸν δύναται νὰ τὸν ἐμπνεύσῃ, διὰ νὰ ἐμ-φυσήσῃ εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς φυλῆς.

ἦτις εἶναι ἡ προστασία αὐτῆς ταύτης τῆς φυλῆς, διὰ τὰ κάμη τὰ εἰσδύση εἰς αὐτόν, διὰ ταύτης τῆς μεθόδου, ἡ πλήρης συνείδησις τῆς εὐθύνης.

Ἡ οἰκογένεια, πρέπει τὰ τὸ γνωρίζη, ἔχει προετοιμάσει ταύτην τὴν ἐνέργειαν τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἐξ ἄλλου, τὸ παράδειγμα, ὅπερ δίδει τὸ Ἔθνος δλόκληρον εἶναι διεγερτικὸν μιᾶς ἀνυπολογίστου δυνάμεως, ἦτις εὐκολύνει ἐξαιρέτως τὴν προσπάθειαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων.

Ὅπως καὶ ἂν ἔλῃ τὸ προᾶγμα, ἄς μιμούμεθα τὴν ἀγγλικὴν ἀγωγὴν, ἦτις πράγματι μιμεῖται ὅ,τι ἀξίζει. Ὁ Πλάτων εἰς τὴν «Δημοκρατίαν» του δὲν ἀνατρέφει τὰ παιδιά, παρὰ μὲ παιγνίδια, μὲ ἄσματα καὶ μὲ ψυχαγωγίας. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι τὸ πᾶν ἔκαμε, ὅταν τὰ ἐδίδαξε τὰ ἀγαπῶσι τὴν ζωὴν.

Ἄν ὑπάρχον μεθόδοι κατάλληλοι μόνον ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἐρνέστος Λεγκουβὲ ἔγραψεν εἰς τὴν σελίδα 275 τοῦ βιβλίου του, φέροντος τὸν τίτλον «**Τελευταία ἐργασία, τελευταῖα ἀναμνήσεις**»: «Θὰ θέσω εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἐφεύρεσιν μιᾶς γυναικὸς ἐκ τῶν πλέον διακεκριμένων τῶν χρόνων τούτων, καὶ ἦτις εἰργάσθη μὲγάλως διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων κορασίων, τῆς Κυρίας Καρπαντιέ. Αὕτη ἀνεκάλυψε τὰ **«μαθήματα τῶν πραγμάτων»**. Ἐπροχώρησε μάλιστα ἀκόμη περισσότερον· ἐδημιούργησε τὸ **«σχολικὸν σύμπλεγμα»**, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον μία θαυμαστὴ ἀλληλουχία ἀποκατεστάθη εἰς τὴν προκαταρκτικὴν διδασκαλίαν. Ἡ μέθοδος ἦτο τόσον βαθέως σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ, ὥστε μειετρώπετο χωρὶς κλονισμούς, χωρὶς τὰ τὸ ἐννοῆ, εἰς διδασκαλίαν ὑψηλοτέραν. Ἦτο διδασκαλία προφορικὴ, ἀντικειμενικὴ, πλήρης θελητήρων διὰ τὸ παιδί, ἀπομακρύνουσα πάντα κόπον διὰ τὸν τρυφερόν του ἐγκέφαλον. Ἀντίληψις θαυμασία, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειψαν, κατόπιν τὴν ἐπανέλαβον, ἀλλὰ παραμορφωμένην».

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν υἱοθέτησαν προσαρμόσαντες ταύτην εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδιοσυγκρασίαν των.

Ἄς παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν, ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰ κολλέγια, ἔσχομεν τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀντιγράψωμεν τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, εἰς ὅ,τι τοῦτο ἐπετεύχθη. Θὰ μᾶς ἔμεγεν ἀκόμη τὰ κατακτῆσωμεν τὴν οἰκογένειαν καὶ

τὴν κοινωσίαν αὐτῆς, νὰ υἱοθετήσωμεν τὰς ἰδέας καὶ τὰς συνηθείας τὰς ἀγγλικάς. Ἄλλὰ τὸ ἔθνος δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλει αὐτὸ νὰ εἶναι, ἀλλ' εἶναι πρὸ πάντων ὅ,τι τὸ κάμνει ἢ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον. Ἡ διαφορὰ εἶναι βαθεῖα μεταξὺ τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Ἡπείρου, μεταξὺ τῶν νησιωτῶν Κελτῶν καὶ τῶν Γάλλων Κελτῶν, μεταξὺ Νορμανδῶν οἵτινες ἔγιναν Ἄγγλοι καὶ τῶν Νορμανδῶν οἵτινες ἔμειναν Γάλλοι. Οὗτοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶν πρὸς ὅ,τι ἀρμόζει εἰς ἐκείνους. Μία ἀγωγή ἀγγλικὴ εἰς γαλλικὸν λύκειον θὰ εἶχε μοιραίως ἐπίδρασιν μόνον ἐφήμερον. Νὰ μὴ ἀπομιμούμεθα λοιπὸν **δουλικῶς** τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ὁποῖα ἄλλως τε ἐπὶ μακρὸν ἔσχεν ὡς πρότυπον τὴν Γερμανίαν. Ἄς ἐνθυμούμεθα ὅτι δὲν εἴμεθα οὔτε Γερμανοί, οὔτε Ἀγγλο-Σάξωνες.

Ἄς υἱοθετήσωμεν ὠρισμένα πράγματα ἄξια νὰ δανεισθῶσιν ἄς τὰ προσαρμόσωμεν εἰς τὴν ζωὴν μας, εἰς τὴν ἀγωγὴν μας. Ἄλλ' ἄς εἴμεθα ἀνστηροὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ μας, μὴ λαμβάνοντες παρὰ τὸ ἐξαιρετικόν, δηλαδὴ μόνον ἐκεῖνο ὅπερ ἀρμόζει εἰς τὴν γαλλικὴν φύσιν.

Ἄς ἐγκαταλείψωμεν τὴν μαρίαν τοῦ αὐταρχισμοῦ ἐν τῇ ἀγωγῇ. Ὁ αὐταρχισμὸς, ἄλλως τε, ὑποκρύπτει κακῶς τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἀπαλλάσσεται τοιοντοτρόπως τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν εὐθυνῶν τῆς ἀποστολῆς του, ὑπεκφεύγει τὰς ἀποκρίσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ μαθητοῦ, καὶ κινδυνεύει νὰ πνίξῃ ἐν αὐτῷ πᾶν αἰσθημα ὀφελίμου περιεργείας.

Ἄς ἀρχίσωμεν νὰ λογικενώμεθα καὶ ἄς φυλάζωμεν τὰς ἀπειλάς διὰ τὰς περιστάσεις τὰς ἐκτάκτως βαρείας. «**Μία ψυχὴ ὀδηγουμένη διὰ τοῦ φόβου εἶναι πάντοτε ἀσθενής**».

Ἄς λάβωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι ὁ παιδαγωγὸς δὲν εἶναι δοτὴρ ἀρχῶν καὶ ἀξιωμάτων, ἀλλὰ παράδειγμα ζωντανόν, ὀδηγὸς καὶ ὑποστηρικτὴς διὰ τὸ παιδί ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ὑψωθῇ μέχρις αὐτοῦ, σύμβουλος εὐμενῆς ἐπὶ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα θὰ μεταχειρισθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ τὰ μεταχειρισθῇ.

Ἄς διδάσκωμεν, ὅπως εἰς τὰ ἀγγλικά προπαρασκευαστικὰ στρατιωτικὰ σχολεῖα, ἐπαγγέλματα εἰς τὰ τέκνα μας. Εἶναι ὁ

ἄρτος, τὸν ὅποιον θέτομεν εἰς τὰς χεῖράς των. Εἶχε δίκαιον ὁ I. I. Ρουσσὸ τοῦτο ἰσχυριζόμενος. Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἄλλων τοῦτο εἶναι ὁ ἀντικειμενισμὸς τῆς ἐνεργείας των, τῆς σκέψεώς των, ἢ πλαισιώσις τῆς ζωῆς των, ἢ πραγματικὴ των προστασία ἐναντίον τῶν ὑποβολῶν τῆς ὀκνηρίας. Τοῦτο θὰ εἶναι ἡ μαθητεία τῶν μαθητῶν, διότι θὰ ἔχωμεν μάθει νὰ μαθητῶμεν.

Ἄς κάμωμεν τὰ παιδιά νὰ βαδίζουν, νὰ τρέχουν, νὰ παίζουν, ἄς τὰ ὑποχρεώσωμεν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀγωνίσματα τὰ ὅποια ἀρμύζουν εἰς τὰ φρονικά των μέσα. Ἄλλὰ ἄς ἐνεργήσωμεν ἐξ αὐτῶν μίαν ἀμερόληπτον ἐπιλογὴν τῶν μελλόντων λογίων καὶ ἄς ἀφήσωμεν διὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ λοιπὰ πρακτικὰ ἐπαγγέλματα, διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ὅλους ἐκεῖνους τοὺς ὁποίους αἱ δεξιότητές των φέρουσι εἰς δαῖσιν. Θὰ ἀποδώσουσι μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὴν κοινωνίαν, θὰ μείνουσι εἰς τὸ στοιχεῖον των, ἀντὶ νὰ ἐξέλθουσι τῆς ἀτομικότητός των καὶ νὰ εὐρεθοῦν ἐκτεθειμένοι εἰς πολλοὺς κινδύνους, τῶν ὁποίων ὁ ἐλάχιστος εἶναι ἡ προσβολὴ τῆς ἠθικῆς καὶ φρονικῆς των ἰσορροπίας.

Ἄ ἐγκλιματίσωμεν παρ' ἡμῖν τὰς ἐπιτευχθείσας προόδους ἀλλαχοῦ ὑπὸ ἔποψιν ὑγμεινῆν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν οἰκογενεῖαν. Ἄς εἴμεθα πολὺ προσεκτικοὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν σχολικῶν ἐπίπλων, ἅτινα ἀκόμη δὲν εἶναι κατασκευασμένα σύμφωνα μὲ τὰς ἀναλογίας τοῦ παιδικοῦ σώματος καὶ ἅτινα ἀποβαίνουσι ἀνωφελῆ, ἔαν, κατὰ τὴν μέθοδον τῶν ἀρχαίων, διδάσκωνται οἱ μαθηταὶ ὄρθιοι, ἢ ἂν ἡ διδασκαλία γίνεται ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην καινοτομίαν τῶν ὑπαίθρων σχολείων, ἅτινα λειτουργοῦσι εἰς διαφόρους Χώρας, καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν Λυῶνα ὅπου θανασιῶς κατενοήθησαν. Τὸ ἐξωτερικὸν σχολεῖον ἐνώγει χάριν τοῦ μαθητοῦ κάθε καλὸν τῆς οἰκογενείας μὲ ὅ,τι δύναται καλὸν νὰ ἔχη τὸ κολλέγιον.

Τὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον δὲν ἔχει ἐσωτερικοὺς μαθητάς (οἰκοτρόφους). Ἡ ἀπόστασις τῶν λυκείων τοῦναντίον ἀπαιτεῖ τὴν λειτουργίαν ἐν αὐτοῖς οἰκοτροφείων. Θὰ ἔπρεπε ἐντούτοις νὰ ἀπομακρύνωμεν ἐξ αὐτοῦ τὰ παιδιά. Καὶ τοῦτο θὰ ἐγίνετο ἂν οἱ γονεῖς εἶχον ἀντίληψιν ἀκριβεστέραν τῶν καθηκόντων των, ἔαν αἱ ἀναγνώσεις, αἱ συνομιλίαι καὶ αἱ συνδια-

λέξεις διεισέρχονται περισσότερο φαιδρὰν τὴν παλαιάν των γαλλικὴν εὐθυκρυσίαν, ἐὰν ὅλοι ἀνεγίνωσκον ἔργα τοιαῦτα, οἷον «**Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ**» τοῦ I. Αἰκάρ.

Καὶ μὲ ποῖον δικαίωμα θὰ ἐπιβάλωμεν τὴν διανοητικὴν ἀγωγὴν εἰς ἓνα παιδί, ἐὰν δὲν παρέχῃ ἐνδείξεις ἀκριβεῖς τῆς ἰκανότητός του εἰς τοῦτο; Αὕτη ἡ ἀσυμβίβαστος ἀγωγὴ ἣτις νοσφίζεται ὅλον τὸ ἄτομον καὶ βλάπτει τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἀγωγῆς, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὁ κλῆρος, παρὰ ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶναι προωρισμένα νὰ ὠφεληθῶσιν ἀσφαλῶς ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς νὰ ὠφελήσουν ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὅ,τι τις καὶ ἂν σκεφθῇ ἐπ' αὐτοῦ, τὰ πράγματα κατὰ κανόνα ἀποδεικνύουν ὅτι ἓνα παιδί, τὸ ὁποῖον δὲν προχωρεῖ εἰς τὰς σπουδὰς του ἐξ ἀρχῆς, τίποτε δὲν θὰ δώσῃ. Ὅσον ἀφορᾷ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὐδοκίμησαντα κατὰ τὰ πρῶτα 9 ἔτη, γίνονται λαμπροὶ μαθηταὶ εἰς τὰ 15, οὗτοι θὰ γίνουν ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ἐὰν προσκληθῶν ἀπὸ τοῦ 9 μέχρι τοῦ 20 ἔτους εἰς μίαν ἀντικειμενικὴν προσπάθειαν, εἰς τὴν προπάρασκευὴν των δι' ἓν πρακτικὸν στάδιον.

«**Ἄλλά,** θὰ φωνάζουν οἱ γονεῖς οἵτινες σκέπτονται ὅτι ἔχουν γεννήσει τόσας μεγαλοφυΐας ὅσα καὶ μικρά, **δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ στερηθῶμεν τὰ τέκνα μας τῶν εὐεργετημάτων τῆς προόδου!**». Συγγνώμη! Ἡ πρόοδος ἐδημιούργησε καὶ δημιουργεῖ πάντοτε ὄργανα νέα. Καταναγκάζει ἕκαστον νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα ταῦτα τὰ ὄργανα, διὰ νὰ εἶναι ἄξιος τῆς ἐποχῆς του; Βεβαίως ὄχι. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀγωγὴ ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ ὠθήσῃ τὴν πρόοδον περαιτέρω διὰ τοῦ πνεύματος, τῶν νόμων, τῶν ἀπλῶν διατυπώσεων, αἵτινες ἐπιτρέπουν εἰς τὰ ἐφευρετικὰ πνεύματα, εἰς τὰ ἐπιτήδεια, εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς δράσεως νὰ δημιουργοῦν. Ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας εἶναι ἢ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις τῆς πορείας τῆς προόδου. Αὕτη ἐπιτρέπει εἰς ἕκαστον νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν ἀτελείωτον ταύτην οἰκοδομὴν ἓνα λίθον ἀνάλογον κατὰ βάρος καὶ ὄγκον πρὸς τὰς προσωπικὰς του δυνάμεις.

Ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας, καρπὸς καὶ μέσον τῆς προόδου, ἐπιτρέπει εἰς ἕκαστον νὰ κάμῃ τὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ κάμῃ. Αὕτη δὲ ἡ ἐκλογή τῆς ἐργασίας εἶναι ὅρος

ἀπαραίτητος τῆς προόδου, ὅπως εἶναι ὅρος ἀπαραίτητος τῆς διατηρήσεως τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας.

Οἱ γονεῖς οἵτινες δὲν ἐννοοῦν ταῦτα δὲν ἐμελέτησαν καὶ δὲν ἐσκέφθησαν. Πόσοι ἄλλως τε ἔξοχοι συγγραφεῖς δὲν ἐπελήφθησαν τούτου τοῦ θεμελιώδους θέματος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως! Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Ἄννοτὸ καὶ ὁ Κομπαῦρέ. Ἀναγνώσατε αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς καὶ σκεφθῆτε καὶ λάβετε ὑπ' ὄφεισας ὅτι ἡ πρόοδος, τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖσθε, ὅταν πρόκειται νὰ ὠθήσετε τὸ τέκνον σας πρὸς τὸ λύκειον, σῶς ὑποχρεῶναι νὰ συμβουλευέσθε τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἱκανότητας τοῦ παιδιοῦ σας μετὰ διορατικότητος, μετ' ἐλλικρινείας καί, θέτοντες κατὰ μέρος τὰς ματαιὰς προτιμήσεις σας, νὰ τὸ κατευθύνετε ἐκεῖ ὅπου πρόκειται νὰ εὐδοκιμήσῃ.

Πρὸ πάντων πρέπει οὗτος ὁ προσανατολισμὸς τοῦ μικροῦ νὰ ἐντυπώνεται εἰς τὸν νοῦν του ἐνωρίτατα, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ γεννηθῇ καθόλου εἰς τὸ παιδί ἡ ἐντύπωσις ὅτι πρόκειται περὶ δισταγμοῦ τῶν γονέων του ἀναγκασομένων νὰ ὑποχωροῦν εἰς τὰς ἰδιοτροπίας των ἢ εἰς τὰς ἰδικὰς του. Πρέπει ἡ προσεκτικὴ παρατήρησις τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, αἱ παντὸς εἶδους δοκιμαίαι, αἱ πολυπληθεῖς ἐκ πείρας γνώσεις, ὀδηγούμεναι μετὰ διακρίσεως, νὰ ἔχουν ἐπαρκῶς πληροφορήσει τοὺς γονεῖς ὅτι ὁ προσανατολισμὸς ὅστις θὰ δοθῇ εἰς τὸ παιδί, εἶναι ἀσφαλῶς ὁ καλύτερος.

Παραπλεύρως τῆς ἐπιλογῆς τοῦ Δαρβίνου, αὕτη εἶναι μία ἐπιλογὴ ὠφελιμότητος καὶ εὐτυχίας. Εἶναι τὸ «ἐκαστος ἐφ' ᾧ ἐτάχθη» τῶν Ἄγγλων ἢ «ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν» τῶν Γάλλων.

Αὕτη ἡ ἐπιλογὴ ἔχει ὡς βάσιν τὴν γνῶσιν τῆς ἀτομικότητος καὶ ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κοινωνικὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἀτομικὴν εὐτυχίαν. Δὲν γνωρίζω ἀντικειμενικὸν σκοπὸν πλεον ὑψηλότερον διὰ τὴν καρδίαν τῶν γονέων.

Ἐὰν ἀληθῶς ἔχωμεν τὴν θέλησιν νὰ κατευθύνωμεν τὰ τέκνα μας τοιοῦτοτρόπως, ὥστε νὰ προσανατολίσωμεν ἕκαστον αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν του, συμφώνως πρὸς τὴν ἀτομικότητά του, μεθ' ὑπομονῆς μελετηθεῖσαν, ἢ ματαιότης μας θὰ δώσῃ θέσιν εἰς τὴν εὐθυγκρυσίαν αὐθορμητῶς, χωρὶς νὰ

δοκιμάσωμεν τὴν ἐλαχίστην διχογνωμίαν. Ἡ ὑπερηφάνειά μας τοῦναντίον, θὰ κολακευθῆ ἄρκετὰ ἐκ τῆς δικαιώσεως τῶν προβλέψεών μας διὰ τῶν γεγονότων, διὰ τῶν πλεονεκτημάτων, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ ὠφελήθῃ τὸ παιδί μας, προσανατολισθὲν κατὰ τὰς ιδιότητάς του, καὶ εὐτυχὲς νὰ αἰσθανθῆ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ στοιχεῖον του. Πόσον ἁρμονικὴ θὰ ἐγίνετο ἡ Κοινωνία τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν, δὲν θὰ ἀπετελεῖτο αὕτη, παρὰ ἀπὸ ἀνθρώπους ἐξ ὧν ἕκαστος θὰ ἐπιμελῆται νὰ ἐκτελέσῃ μετὰ τελειότητος τὸ μέρος του, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἐπαφήν πρὸς τὸν ἀρχηγόν, καὶ ἐργαζόμενος ἀπταισίτως διὰ τῆς ἐξόφωσιν τῆς δόξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXIII.

Ἡ ἀτομικότης τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἐξάμηνος βιολογικὴ ἐξέτασις.

Ὁ τελευταῖος λόγος ἀνήκει εἰς τὴν ἀτομικέυσιν (ἐξέτασιν τῶν ὄντων κατ' ἄτομα) τῆς ἀγωγῆς, καὶ αὕτη ἢ κατ' ἄτομον ἔρευνα εἶναι ἔργον τῆς οἰκογενείας. Εἰς τὴν Κοινωνίαν ἀνήκει ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας διὰ τῶν σχολείων τῆς.

Βεβαίως τὸ ἔργον τοῦτο ἐγείρει δυσκολίας ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἔρευνα καθιστᾷ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς πολύπλοκον καὶ θίγει ἴσως καὶ ἰδιαίτερα συμφέροντα.

Τὰ δικαιώματα ὁμῶς τοῦ παιδιοῦ ἴστανται ἀρκετὰ ὑψηλὰ ὥστε νὰ δεσπόζουν ἐν τῇ συνειδήσει ἐκείνου, ὅστις εἰλικρινῶς ἐννοεῖ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1881 ἤξιώσα διὰ τὸ παιδί τὴν ἐλευθερίαν, τὸν σεβασμὸν τῶν δεξιότητων του, τὴν φυσικὴν ἀγωγήν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν σχολεῖον. Δὲν δύνανται ὁμῶς νὰ σέβωνται τὰς ἱκανότητάς του, ὅταν τὰς ἀγνοοῦν, καὶ τὰς ἀγνοοῦν, ὅταν περιορίζονται εἰς ἐρεῦνας ἐπιπολαίας, ὅταν ἱκανοποιοῦνται μὲ ἐν βλέμμα, ὅταν προχωροῦν χωρὶς μέθοδον καὶ ἀκολουθίαν, ὅταν δὲν ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τρόπους καλοὺς ἐρεῦνης, ὅταν δὲν ἔχουν σαφῶς χαράξει τὸ σχέδιον τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν μέσων, ἅτινα διαθέτει τὸ παιδί, καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἢν ὀφείλει νὰ κάμῃ ἐν τῇ ζωῇ.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν καθήκον τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι νὰ σπουδάξῃ τὸ παιδί μέχρις οὔτου τὸ γνωρίσῃ ἐντελῶς.

Μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμὸν τῆς βάσεως ταύτης, ἐφρόντισα νὰ ἐπιζητήσω τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον εἰρήθετο οὕτως: **Νὰ προσδιορίσω τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ οὕτως, ὥστε αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐν γένει τῆς ἀγωγῆς νὰ προσαρμόζωνται πλήρως εἰς τὸ πρόσωπόν του. Καὶ χάριν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τούτου ἀφιέρωσα εἴκοσι ἔτη.**

Τὸ ἄρρωστον παιδί, τὸ μόνον ὅπερ ἐπισκέπτεται ὁ ἰατρός, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ γνωστόν, καταδήλως γνωστόν. Ὁ τρόπος

τῆς σπουδῆς εἶναι μέθοδος ἀντικειμενική, ἣτις δὲν ἀφήνει τὰ διαφύγη ἢ τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς προσωπικότητός του. Τοιοῦτοτρόπως εὐρίσκονται συνδυασμένοι αἱ μέθοδοι τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀνατομίας, τῆς ἀνθρωπομετρούσεως, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς κλινικῆς.

Τὸ παιδί — ἕκαστον ἐκ τῶν 230 ἄτινα ὑπεχρεώθη ν' ἀκολουθήσω — ἐξηπάζετο, εἰς κάθε ἐξάμηρον, κεκλιμένον, ὄρθιον, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἀσκήσεις τῆς πορείας, τοῦ δρόμου, τοῦ πηδήματος, τῆς γυμναστικῆς, πρὸ καὶ μετὰ τὰ παιγνίδια.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐξαμηνιαίας ταύτης ἐξετάσεως ἣτις ἀρχικῶς ἀπῆται πολὺν χρόνον, κατόπιν ὀλιγώτερον, τὸ παιδί παρετηρεῖτο εἰς τὴν συνήθη του ζωὴν, εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὴν ἀσκήσιν, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ξιφομαχίας, εἰς τὸ ἐργαστήριον, εἰς τὸ ἐστιατόριον καὶ εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ὕπνου. Καὶ δι' ἐκείτους οἵτινες, ἀπὸ τὸ εἶναι εἰς τὸ κολλέγιον, εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ μένουσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν, ὁ ἰατρός καὶ οἱ γονεῖς ἐμοιράζοντο τὸ ἔργον τῆς παρατηρήσεως τῶν τελευταίων ὑποχρεουμένων ν' ἀποκρίνονται εἰς ἓν ἐρωτηματολόγιον ἀκριβές.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ παρατήρησις ἐξηκολούθει διὰ μέσον τῆς ἡλικίας θέτουσα εἰς εὐπρέπειαν τὴν ἀτομικότητα ἐκάστου ἀτόμου. Ἡ παρατήρησις αὕτη μοῦ ἐπέτρεπε νὰ καθοδηγῶ τοὺς γονεῖς, νὰ δίδω εἰς τὴν παιδευτικὴν των διεύθυνσιν ἓνα φυσικὸν καὶ σταθερὸν προσανατολισμόν. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνελλιποῦς ταύτης παρατηρήσεως ἔσχε σωτηρίαν ἐπίδρασιν ἐφ' ὅλων ἐκείνων οἵτινες εἶχον πλησιάσει τὴν ἡλικίαν νὰ σπουδάσουν παρὰ τινι πανεπιστημιακῇ Σχολῇ.

Εἰς τὸ κολλέγιον, εἰς τὰ σχολεῖα τὰ στρατιωτικά, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν καλὴν τύχην νὰ εἶμαι ἀκόλουθος ἐπὶ 10 ἔτη, εἰς τὰς εἰσόδους τῶν Παρισίων κατ' ἀρχάς, ἔπειτα εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Μομπελιέ, συνήντησα στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς μεγάλης ἀξίας. Ὁ Διοικητὴς Σερενίς, ἰδιαιτέρως, ἄνθρωπος μεγάλης εὐφυΐας ἀντελαμβάνετο μὲ εὐρύτατον τρόπον τὸν ρόλον τοῦ ἰατροῦ καὶ τὸν ἐθεώρει μέγιστον κεφάλαιον διὰ τὸ Σχολεῖον. Ὁμοίως αἱ ἐπιδημιαὶ τῆς ἰλαρᾶς, τῆς ὄστρακιᾶς, τῆς δυσεντερίας πάντοτε ἐγκαίρως ἀνεχατίσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXIV

Τὸ παιδί καὶ ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας

Διὰ τὸ παιδί, ὅταν ἀσθενήσῃ, δὲν ὑπάρχει καλύτερος ἰατρὸς ἀπὸ τὸν ἰατρὸν τῆς οἰκογενείας, ὅστις τὸ ἔχει παρακολουθήσει ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του.

Εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλον ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας, διότι ἡ ἀκολουθηθεῖσα παρατήρησις τὸν ἔχει διδάξει περὶ τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ παιδιοῦ τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιμεληθῇ σήμερον.

Τί θὰ ἠδύνατο περὶ αὐτοῦ νὰ γνωρίζῃ ἄλλος ἰατρὸς, ὅστις δὲν παρηκολούθησε τὸ παιδί, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς μικρᾶς του προσωπικότητος, διὰ νὰ γνωρίσῃ πῶς ἀντέδρασε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγκινήσεως, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κόπου, πῶς ὁ ὄργανισμὸς του ἀπαλλάσσεται τῶν τοξικῶν αἰτιῶν, τῶν γεννηθέντων ἐκ κακῆς πέψεως ἢ ἐκ μιᾶς ἀμυχῆς; Ὁ πυρετός, ἡ φύσις τοῦ σφυγμοῦ, ἡ ἀστασία τῆς θερμοκρασίας εἶναι, ἐκτὸς τῶν μεγάλων πυρετῶν, φαινόμενα ὑποκείμενα εἰς ἀξιοσημειώτους ἀτομικὰς μεταβολάς.

Ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας, ὅστις παρευρέθη κατὰ τὴν γέννησιν τῶν τέκνων σας, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀντικατασταθῇ παρ' ἄλλον.

Ἐὰν δι' οἷους δήποτε λόγους δὲν ὑπάρχῃ συνέχεια τῶν φροντίδων τοῦ οἰκογενειακοῦ ἰατροῦ, φροντίσατε ὥστε αἱ συλλεχθεῖσαι σημειώσεις, τὸ ἀτομικὸν βιολογικὸν φύλλον ἢ ἡ «μονογραφία» νὰ φυλαχθοῦν καλῶς, νὰ διατηρηθοῦν ἐπιμελῶς, ὥστε κατὰ τὸ δυνατόν ὁ νέος ἰατρὸς νὰ γνωρίσῃ ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη δι' ἕκαστον τῶν τέκνων σας. Καὶ μὲ τὴν σειρὰν του αὐτὸς θὰ προέλθῃ εἰς βιολογικὰς ἐξαμηνιαίας ἐξετάσεις καί, χάρις εἰς τὰς προηγουμένας σημειώσεις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, θὰ σχηματίσῃ ἀκριβῆ γνώμην ἐπὶ ἐκάστης ἀτομικότητος.

Ἡ ἀτομικότης δὲν δύναιται νὰ ἐκφρασθῇ μὲ ἓνα λόγον. Δύναιται ὅμως νὰ ἐκφρασθῇ μὲ μίαν διατύπωσιν ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι αὕτη ἡ διατύπωσις παρουσιάζει μίαν σύνθεσιν τῶν ὄρων τῆς δραστηριότητος τοῦ ὄργανισμοῦ, καὶ ὅτι διὰ μέσου ταύτης θὰ ἀναγινώσκειται ἡ ὅλη ἀντιδραστικὴ ἰκανότης τοῦ ὄργανισμοῦ.

Αἱ ἀντιδράσεις τῆς διαθέσεως καὶ τοῦ χαρακτηῆρος δὲν θὰ σᾶς διαφύγουν. Ὁρισμένος ἐπίσης ἀριθμὸς σωματικῶν ἀντιδράσεων θὰ ὑποπέση εἰς τὴν παρατήρησίν σας.

Τοῦτο, ἐντούτοις, θὰ σᾶς πληροφορήσῃ πολὺ ὀλίγον περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τοῦ νέου ἢ τῆς θυγατρὸς σας, διότι θὰ δυσκολευθῆτε νὰ τὰς ἐρμηνεύσετε καὶ νὰ σχηματίσετε διὰ συλλογισμοῦ ἕνα κανόνα τῆς καιαλλήλου συμπεριφορᾶς. Ὁ ὁδηγὸς σας καὶ φίλος σας, ὁ ἰατρός, θὰ ξειυλίξη ταύτην τὴν δεσμίδα καὶ θὰ θέσῃ εἰς τὴν χεῖρά σας τὸ ἄκρον τοῦ νήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσετε, αὐτοῦ τοῦ ἰδίου παρευρισκομένου, διὰ νὰ ἀποφύγετε ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ κόψῃ, καὶ διὰ νὰ τὸ ξειυλίξη καὶ πάλιν, ἐὰν περιεπλέκετο ἐκ νέου.

Παρὰ τῷ παιδί συχνὰ ἡ ἐνεργητικότης πρίγει τὰς ὀργανικὰς διαταραχὰς. Πρέπει ἐντούτοις νὰ τὰς ἀναζητῶμεν, νὰ τὰς ἀνιχνεύωμεν δ' ἐρεῦνης ἐφευρετικῆς καὶ ἀγχίνου ὅσον καὶ ὑπομονητικῆς.

Τίποτε δὲν ὑποχρεώνει τὴν οἰκογένειαν, τίποτε δὲν τὴν ὠθεῖ εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ ταύτην τὴν ἐρευναν. Ἡ παροῦσα ὥρα, ἐκτὸς μερικῶν στενοχωριῶν, φαίνεται διὰ τὴν ὅλην κατάστασιν τοῦ μικροῦ γαληνιαῖα, ἀπηλλαγμένη ἀπειλῶν, μακρὰν παντὸς θλιβεροῦ ἐνδεχομένου. Βλέπουν ἡσυχῶς τὴν καθημερινὴν του ζωὴν. Νομίζουν, πατὴρ καὶ μήτηρ, ὅτι θὰ τὴν βλέπουν οὕτω καὶ εἰς τὸ μέλλον. Εἶνε ἡ φυσικὴ μοιρολατρεία ἣτις δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀμεριμνησία. Ἀλλοίμονον! Ναί, θὰ τὴν βλέπουν ἀλλὰ πολλάκις θὰ εἶναι πολὺ ἀργὰ διὰ νὰ ἐπέμβουν ὠφελίμως. Καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν ἐκ τῆς χρυσαλλίδος ἐξέρχεται ἡ πεταλοῦδα, ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὅλαι αἱ σωματικαὶ ἀναπτύξεις ἔχουν συμπληρώσει τὴν ἐξέλιξίν των. Τότε μία ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναπτύξεων διακρίνεται διὰ μιᾶς ὑπερβολῆς ἢ διὰ μιᾶς ἀνεπαρκείας. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν ἀσθενικῆς ἐστίας, μιᾶς διαταραχῆς βαθείας καὶ βαρείας, μιᾶς βλάβης ἣτις ἐκπλήττει διότι εὐρέθη τόσον προχωρημένη. Ἡ σύστασις τοῦ παρελθόντος, αὐτὸ τὸ ὁποῖον οἱ ἰατροὶ καλοῦσιν ἱστορικόν, ἀποδεικνύει ἐναργῶς, ὅτι ἡ νόσος τὴν ὁποῖαν ἐξακριβῶνον σήμερον ἀνέρχεται εἰς πολλὰ ἔτη. Αὕτη ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδεμία

ἐλπίς νὰ σωθῇ ἢ κόρη ἢ ὁ παῖς ὅστις προσεβλήθη. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν πολλῶν καὶ βαρυτάτων νόσων. Ἡ φυματίωσις λ. χ. τῶν ἀνθρώπων, ἢ τῶν πλευρῶν, ἢ τῶν πνευμόνων, ἢ τῶν ἀδένων διατηρεῖ ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς νόσου, ἥτις ἐξεκολάφθη χθές, καὶ εἶναι δύσκολον νὰ πείσῃς τοὺς πέριξ ὅτι αὕτη ἀνάγεται πολὺ μακρὰν, ὅτι δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἕβην, καὶ ὅτι ἀναφαινομένη κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὠριμότητος πρὸς γάμον, πραγματοποιεῖ ἐκεῖνο ὅπερ προσεκτικὸς ἰατρὸς θὰ ἠδύνατο νὰ προῖδη.

Ἐπίσης ὑπάρχοντες καρδιακαὶ ἀνωμαλίας ἐμφανίζονται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Δὲν τὰς ὑπωπιέονται, διότι ἐφ' ὅσον τὸ παιδί ἐφαίνετο καλῶς ἔχον, οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ τὸ ἐξετάσῃ.

Ἄς ἀφήσωμεν ταύτας τὰς ἀλγεινὰς ἐξακριβώσεις, αἵτινες εἶναι μάρτυρες τῆς ἀμεριμνησίας τῶν γονέων, τόσον ὀλίγων εὐτυχῶς, καὶ ὡς σημειώσωμεν τὰς ἀπείρους πολυπληθεῖς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ διορατικὴ δραστηριότης τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς θὰ θέσουν τὸν ἰατρὸν τῆς οἰκογενείας εἰς κατάστασιν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς διαταραχὰς τοῦ ὀργανισμοῦ ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς των ὅτε ἐκ τῶν διπλασιαζομένων ὑγιεινῶν μεριμνῶν τῶν γονέων, ἐκ τῆς διαίτης καὶ τῆς θεραπείας διὰ φαρμάκων καταλλήλων, δύναται ἀκόμη νὰ ἐμποδισθῇ ἢ γενομένη νόσος καὶ νὰ σταματήσῃ τὰς προόδους της.

Αὐτοὶ οὗτοι οἱ γονεῖς δὲν θὰ ἐλάμβανον διὰ τὰ τέκνα των τὴν μέριμναν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν ἐκ μέρους τῶν ξένων, ἐκ μέρους τοῦ διευθυντοῦ τοῦ λυκείου, ἐκ μέρους τοῦ συνταγματάρχου εἰς τὸ σύνταγμα; Δὲν θὰ ὀφείλον νὰ ἐξετάσουν τὴν νόσον, ἐφ' ὅσον ἀκόμη εἶναι ἀφανής, ἥτις ὅμως ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερα θὰ ὠδήγει τὸν μικρὸν εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ θὰ τὸν κατετρόμαζεν; Δὲν θὰ ὀφείλον νὰ τὴν ἀνακαλύψουν ἐγκαίρως καὶ νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδόν της προκαλοῦντες τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἰατροῦ καὶ ἀποφεύγοντες οὕτω τὰς τρομερὰς συνέπειας;

Ἄλλὰ σεῖς, ὦ γονεῖς, οἵτινες εἰσθε καὶ διδάσκαλοι εἰς τὴν οἰκίαν σας, οἵτινες ἔχετε τὴν δύναμιν ἐνὸς διευθυντοῦ λυκείου καὶ ἀκόμη τὴν δύναμιν ἐνὸς συνταγματάρχου, κάμετε, ἐν καιρῷ τῶ δέοντι, ὅ,τι ἀπαιτεῖται, ἵνα ἡ νόσος, ἣν ἐπινύθει τὸ τέκνον

σας, προληφθῆ ἀπὸ τὸν ἰατρὸν. Σκεφθῆτε ὅτι ἂν τὸν καλέσετε δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον, πιθανὸν γὰ εὖρη τὸν πτωχὸν μικρὸν φλεγόμενον ἀπὸ τὸν πυρετόν. Σκεφθῆτε ὅτι τὰ φάρμακα καὶ μερικοὶ κνάθοι ἀφεψήματος ἀπὸ κριθαρόνερον, δύνανται εἰς τινὰς περιπτώσεις γ' ἀποτρέφουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νόσου καὶ γὰ σώσουν τὰ παιδιά σας.

Γνωρίζετε κάλλιστα ὅτι, ἐὰν ὁ ἰατρὸς εἰς μερικὰς δυσκόλους περιπτώσεις δύναται γὰ εἶνε πολύτιμος βοηθός, ἢ ἐπίδρασις του, μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου συναγῆ τρομερὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε τὴν ἐκμηδενίζου. Δὲν δύνασθε ὅμως καὶ γὰ ἀγνοῆτε ὅτι εἰς τὴν «προληπτικὴν ἐνέργειαν» ἡ ἰατρικὴ ἐπίδρασις ἀποδεικνύεται πανίσχυρος.

Θέσατε λοιπὸν τὸν ἰατρὸν εἰς κατάστασιν ὥστε γὰ ὠφελήσῃ τὸν εἶόν σας μὲ τὰς γνώσεις του περὶ ὑγιεινῆς καὶ τὰς φυσιολογικὰς του τοιαύτας. Αἱ πρῶται θὰ τοῦ ὑπαγορεύσουν τὰ ἀναγκαῖα παραγγέλματα, αἱ ἄλλαι θὰ τὸν κάμουν γὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν ὀφείλει γὰ τὰ προσαρμόσῃ. Ἐπικαλεσθῆτε τὴν ἐπέμβασίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑγείας, κατὰ τὰς περιόδους τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἠρεμίας, κατὰ τὴν πορείαν τῶν ὁποίων ἡ σύνεσις προπαρασκευάζει τὴν μάχην καὶ ἐφενδίσκει καὶ θέτει εἰς ἐνέργειαν μέγαν ἀριθμὸν στοιχείων, ὁ δὲ ἰατρὸς ἀποκτῆ ἀκριβεῖς γνώσεις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ προσφερομένου παρὰ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ παιδιοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑγείας θέσατε εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ὑποδειχθέντα ὑγιεινὰ παραγγέλματα καὶ ἐπιμεληθῆτε γὰ δώσετε εἰς τὴν ἀγωγὴν, τὴν ὁποίαν διενθύνετε, τὸν προσανατολισμὸν ὅστις ἀρμόζει καλύτερον εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ σας, τὴν ὁποίαν ὁ ἰατρὸς σᾶς ὑπέδειξεν.

Δὲν δύνασθε γὰ φαντασθῆτε ποῖος βαθμὸς ζωηρότητος φυσικῆς καὶ ἠθικῆς, ποῖος βαθμὸς ἀντοχῆς θὰ ἀναπτυχθῆ διὰ τὰ παιδιά τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντικείμενον μιᾶς ἀκριβοῦς προσρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγωγῆς.

Ἡ φιλόπονος καὶ φαιδρὰ δραστηριότης, ἡ μέριμνα διὰ τοὺς ἄλλους, ἡ ἀπουσία τοῦ φόβου διὰ τὸν ἑαυτὸν του, εἶναι αἱ ἠθικαὶ πηγαὶ ὄλων τῶν δυνάμεων. Ἡ καλὴ ἀγωγή ἐφοδιάζει μὲ ὅλα αὐτὰ τὸ παιδί σας.

Πάντα ταῦτα δὲν θὰ κατορθώσετε παρὰ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἱατροῦ, χωρὶς νὰ λησμονῆται ἡ ἀτομικότης καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν θὰ περιμένετε τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου· θὰ ἀνακαλυφθῇ αὐτὴ χάρις εἰς τὴν ἑξαμηνιαίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν, εἰς ἣν θὰ προσκαλέσετε τὸν ἱατρόν σας. Καὶ θὰ εὐρεθῆτε εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀποφύγετε ἐν μέτρῳ τὰ ἐνδεχόμενα αἷτια ποῦ γεννῶνται εἰς κάθε στιγμὴν κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἀξήσεως.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἔχετε κάποιαν γνώμην περὶ τοῦ ἂν τὸ παιδί σας εἶναι φορεὺς ὀργανικοῦ τινος ἐλατιώματος, ἂν δηλ. ἐκ κληρονομικότητος ἐγκλείῃ ἐν ἐαυτῷ κάποιον σπέρμα ἀπειλητικόν.

Ἐν μιᾷ λέξει θὰ γνωρίζετε ὅτι ἐνδιαφέρει νὰ γνωρίζετε διὰ νὰ μὴ πάρετε κακὸν δρόμον ἐν τῇ παιδευτικῇ σας διευθύνσει.

Καὶ τώρα πρέπει νὰ ἀσκήσετε τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ σας, αὐτὴ δὲ ἡ ἀγωγὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ πρόσωπόν του τῶν γενικῶν ἀρχῶν, προσαρμογὴ καθισταμένη δυνατὴ διὰ τῆς σπουδῆς, ἣτις προηγήθη καὶ ἣτις ἐξακολουθεῖ περὶ τῆς ἀτομικότητός του.

Ἄλλως τε, παρατήρησις μεθοδικὴ καὶ ἑξαμηνιαία ἐξέτασις ρυθμίζουν τὴν ὀργανικὴν του λειτουργίαν. Ὁ νίος σας εἶναι καλῶς συγκεκρισημένος ; Εἶναι ὑγιής.

Αὕτη ἡ ἐγγύησις ἔχει τὴν μεγίστην σπουδαιότητά της σήμερον ὅτε δὲν εἶναι σὺνηθες νὰ εἶναι τις ὑγιής, ὅτε ἡ ἀνυπομονησία, ὁ θυμὸς, ὁ τεταραγμένος ἕπνος, ἡ ἰδιότροπος ὄρεξις εἶναι συχνὰ λατάνοντα σίγματα, ἀνεπίδεκτα σιζητήσεως, μελαγχολικῶν νευρώσεων, ἢ βαρειῶν τῆς προδιαθέσεως καταστάσεων.

Ἡ πειθαρχία ἡ παιδευτικὴ δημιουργεῖ σὺνηθείας διαθέσεως, ὅπως καὶ σὺνηθείας δραστηριότητος τῆς ἐργασίας. Αὗται αἱ ἀνωμαλίας τῆς ἰδιοσυγκρασίας (διαθέσεως) τοῦ πνεύματος εἶναι ὑπόθεσις τῆς ἀγωγῆς, καὶ εἰς τὸν παιδαγωγὸν ἀπόκειται νὰ μὴ τὰς ἀφήσῃ νὰ ἐδραιωθοῦν.

Πρέπει νὰ μὴ ἔχωμεν τὴν προκατάληψιν ὅτι ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ, ὅπερ θὰ ἀναθρέψωμεν, εἶναι φύσις ἀσθενοῦς, ἐφ' ὅσον

δὲν εἶναι καθὼς ἐπίσης εἶναι ἐπικίνδυνον, ἐὰν δὲν λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψει μίαν ἐλαφρὰν παθολογικὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ἐξαμηνιαία παθολογικὴ ἐξέτασις θ' ἀποτρέφῃ καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλάνην. Θὰ ἀποκαλύψῃ αὕτη τὰς λεπτομερείας, θὰ χαράξῃ τὸν κανόνα τῆς διαγωγῆς, τὸν ἁρμόζοντα κανόνα τῆς ζωῆς, καὶ θὰ δυνηθῇ ἐμπνεομένη ἀπὸ ὅ,τι θὰ ὑπαγορεύῃ ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ νὰ παράσχη τὰ στοιχεῖα τῶν πολλαπλῶν παραγγελμάτων, τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀνατροφὴν τὴν ὁποίαν θὰ δώσωμεν. Ἐὰν τὸ παιδί εἶναι πολὺ μικρὸν, θὰ ὑποδείξῃ τὰς λεπτομερείας τῆς προσαρμογῆς εἰς τὴν φύσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν ἀντικείμενον τῶν πρώτων κεφαλαίων τοῦ ἔργου τούτου, ἀπὸ τῆς τροφῆς του μέχρι τῆς στρωμνῆς του, καὶ ἀπὸ τοῦ παιγνιδίου του μέχρι τοῦ ὕπνου του. Σήμερον ἡ προσαρμογὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ὅ,τι θὰ εἶναι αὔριον. Ἡ ἀτομικότης τοῦ παιδιοῦ δὲν ἐκδηλοῦται κατὰ τρόπον σαφῆ, ὡς θὰ συμβῆ βραδύτερον. Ἐν τούτοις ἀπατῶνται ἂν νομίζουσι ὅτι ἡ ἀτομικότης αὕτη δὲν εἶναι ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ, ὥστε νὰ μεταχειρισθῶν τὸ νεογνὸν ὡς ὅλα τὰ νεογνά, καὶ νὰ παραδεχθῶν ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ ἁρμόζει εἰς τὸν πρωτότοκον, ἁρμόζει καὶ εἰς αὐτόν.

Ἀπατῶνται ἂν νομίζουσι ὅτι αἱ γυνῶμαι, αἱ δοθεῖσαι παρὰ πεπειραμένης μητρός, διατηρησάσης ἐν ὑγείᾳ τὰ τέκνα της, δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶν καὶ εἰς τὸν μικρὸν ὅστις μᾶς ἀπασχολεῖ.

Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἱατροῦ οἱ γονεῖς, ἡ μήτηρ πρὸ πάντων, θὰ ἐννοήσουσι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι διάφορον παρὰ τῶν τέκνων των, καὶ πόσον πολὺ σημαίνει νὰ τροποποιήσουσι οὕτως ἢ ἄλλως ἐν μέτρον τῆς ἀνατροφῆς διὰ νὰ τὸ προσαρμόσουσι πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παιδιοῦ. Καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ μεταπλασθῇ πρὸς τὸ ἀκριβέστερον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀνατροφή. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἰσότης τῆς καταστάσεως τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ πνεύματος, ἥτις θὰ παραμείνῃ ἀκολούθως διὰ μέσον ὅλης τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXV.

Παιδαγωγικὸς ρόλος τοῦ ἱατροῦ τῆς οἰκογενείας.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς ἀκεραιότητος τῶν ὀργάνων τοῦ παιδιοῦ συνίσταται κυρίως εἰς τὸν ὑπέροχον ρόλον τῆς ὑγιεινῆς, καὶ ὅτι διερμηγεὺς καὶ σύμβουλος τῶν προστατευτικῶν μέτρων δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ ὁ ἱατρός. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τὸ σύνταγμα καὶ τὸ οἰκοτροφεῖον οὕτω θὰ ἀντιληφθῶσι τὰ πράγματα, οἱ ὑγεινοὶ τῶν ὄροι θὰ μεταβληθῶν. Ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει νὰ περιμένη εὐνοϊκὰς διαθέσεις ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς διοικητικῆς Ἀρχῆς. Ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως καὶ εἰρηρικῶς ταύτην τὴν ἐπανάστασιν, τόσον πλουσίαν εἰς θανμασιὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν τῶν. Ἡ οἰκογένεια τὴν πραγματοποιεῖ παραχοῆμα. Ἀρκεῖ κατὰ τὴν ἐξαμηναίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν, νὰ παράσχῃ πληροφορίας ἀκριβεῖς εἰς ἐρωτηματολόγιον, ἀναφερόμενον εἰς τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις, τὰς ἠθικὰς καὶ τὰς φυσικὰς τῆς συνήθους ζωῆς. Ἡ οἰκογένεια βεβαίως θὰ παράσχῃ τοιοῦτοτρόπως πληροφορίας πρώτης τάξεως εἰς τὸν ἱατρόν, ὅστις θὰ τὰς διατυπώσῃ εἰς ἀρχὰς παιδευτικὰς, περασμένας ἀπὸ τὸ κόσμινον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἡ ἀτομικότης τοῦ παιδιοῦ.

Αἱ ποικιλίαι ἐν τῇ διαθέσει, ἐν τῷ χαρακτήρι, ἐν τῇ ὀρέξει, ἐν τῷ ἦτι, εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐνεργείας, ἢ προθυμία εἰς τὸ παιγνίδι, ἢ ἐπιμέλεια εἰς τὴν ἐργασίαν παρὰ τῷ μικρῷ ἀπαιτοῦν τὴν πλέον ἀδιάκοπον παρατήρησιν. Ὁ ἱατρός ἔχων ὑπ' ὄψει του τὴν «**μονογραφίαν**» θὰ δυνηθῆ νὰ ἐξαγάγῃ ἀσφαλῆ συμπεράσματα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰς ἐν γένει σχέσεις του. Δύναται νὰ συμβῆ ὥστε ὁ ἱατρός νὰ ἔχῃ προστατεύσει πολλάκις τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ ἐναντίον αὐτῶν τούτων τῶν οἰκογενειακῶν ἐπιδράσεων. Κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἀρκετὰ σπανίως εὐτυχῶς, ἔχει νὰ καταφέρῃ ἐν ὄνομαί τοῦ παιδιοῦ κτύπημα κατὰ τῆς οἰκογενείας. Τοῦτο παρῶσιάζεται ὅταν ἡ ἀτομικότης τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι καταληπτὴ καὶ σεβαστὴ ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ δὲν ὑπάρχῃ ἐλλπίς ὅτι θὰ γίνῃ τοιαύτη. Ἐπίσης ὅταν ἡ ἀγωγή

ἀντιμετωπίξῃ κληρονομικότητα κακῆς ποιότητος. Τὸ παιδί τότε δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἢ κακὰς κλίσεις· ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀλλάξῃ περιβάλλον, μόνον ἱκανὸν μέσον νὰ προφυλάξῃ τὴν ἀτομικότητά του, μόνος τρόπος νὰ τὴν σχηματίσῃ καὶ νὰ τὴν μορφώσῃ διὰ τῆς ἀγωγῆς, ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ μέλλοντός του, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Κοινωνίας. Ἐδῶ ἀκόμη ὁ ἰατρός εἶναι καὶ ἐκπρόσωπος τῆς Κοινωνίας. Ὁ ἰατρός, χάρις εἰς τὴν ἐπιτροπὴν του ἐπὶ τῶν γονέων, θὰ ἐπιτύχῃ ταύτην τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος.

Εἴτε τὸ παιδί ἀποσταλῆ εἰς μίαν πόλιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀπομεμακρυσμένην, ἢ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἂν τὸ ἐπιτρέπῃ ἡ ἡλικία του, ἢ εἰς οἰκογένειαν ἔνθα βασιλεύει ἡ πειθαρχία τῆς ζωῆς, καὶ ὑποχρεωθῆ νὰ παρακολουθῆ μαθήματα ἢ νὰ δέχεται ἰδιαίτερα τοιαῦτα, τὸ σπουδαῖον εἶναι τὰ παραδείγματα, μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλεται, νὰ εἶναι τοιαῦτα ὥστε εἰς τὰς ἀσθενεῖς πλευρὰς τῆς ἀτομικότητός του νὰ μὴ δίδεται οὐδεμία εὐκαιρία ἐκδηλώσεώς των. Ἐπίσης τὰ παραδείγματα πρέπει νὰ τοῦ διευκολύνουν κατὰ τρόπον εὐχάριστον καὶ ἐπαγωγόν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀγαθῶν προσόντων τῆς φύσεώς του.

Σποδαῖον ἐπίσης εἶναι νὰ μὴ ἐπιτρέπωνται οὔτε ἄδειαι οὔτε διακοπαὶ οὔτε ἐπάνοδος πλησίον τῶν γονέων, μέχρις ὅτου αἱ καλαὶ συνήθειαι στερεωθῶσιν ἀσφαλῶς, μέχρις ὅτου ἡ κρίσις τοῦ παιδιοῦ ἀποβῆ ἀρκετὰ στερεά, ἵνα μὴ μία ὀλιγοχρόνιος ἐπιτροπὴ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς ἐξυπνήσῃ τὸ κοιμηθὲν μέρος τῆς κληρονομικότητος.

Ἐν ἑλλείψει ταύτης τῆς μεθόδου τῆς ἀληθῶς δαπανηρᾶς, ὁ ἰατρός θὰ συστήσῃ τὸ ἐσωτερικὸν σχολεῖον ὡς μέσον ἔσχατον. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ περιβάλλοντος συχνότατα ἀρκεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τροποποιήσεις διαρκεῖς τῶν διαφόρων φύσεων τῶν παιδιῶν. Ἐχω εἰς τὰς σημειώσεις μου γεγονότα πειστικὰ ἀληθῶν μεταμορφώσεων ἐπιτευχθεισῶν δι' ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος εἰς παιδιὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀγωγή διὰ τῶν γονέων των ἔτρεφε ὑπερβολικὰ τὰ κακὰ δῶρα τῆς κληρονομικότητος. Κατόπιν τῶν τεκμηρίων τούτων ὀφείλω νὰ συστήσω νὰ προσέχετε εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος λίαν ἐνωρίς, ἀπὸ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, εἰ δυνατόν. Ἐδῶ πρόκειται νὰ συμβιβάζωμεν

μίαν περίπτωσιν ἠθικὴν μὲ μίαν φυσικὴν τοιαύτην περὶ ἧς ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν, ὅτι ἡ μήτηρ ὀφείλει εἰς ὄρισμένην περίπτωσιν νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν της εἰς μίαν μισθωτὴν τροφὸν ἢ εἰς μίαν μέθοδον ὄχι φυσικὴν διατροφῆς τοῦ τροφίμου.

Οἱ γονεῖς ἐπανευρίσκουν παρὰ τοῖς τέκνοις των, καὶ τοῦτο συμβαίνει συχνότατα, διαθέσεις τὰς ὁποίας αἰσθάνονται εἰς τὸν ἑαυτὸν τους, ἀλλὰ εἰς ὑπολανθάνουσαν κατάστασιν καὶ εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ἐκδηλωθοῦν. Καὶ δύνανται αἱ διαθέσεις αὗται νὰ εἶναι ἀγαθαὶ ἢ κακαί. Δύνανται νὰ εἶναι διαθέσεις πρὸς τὸν ἀλτρουϊσμόν ἢ πρὸς τὸν ἀλκοολισμόν, ἂν καὶ ὁ πατὴρ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ οὔτε ἀλκοολικός, οὔτε ἀλτρουϊστής.

Εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις πρέπει ἡ ἀνατροφή νὰ παράσχη εἰς τὴν θέλησιν, φυσικῶς βοηθουμένην, ὅλην τὴν ἀναγκαίαν ζωηρότητα διὰ νὰ δεσπόσῃ τοῦ κακοῦ τούτου μέρους τοῦ ἐγῶ. Εἰς τὰς δύο ὅμως ταύτας περιπτώσεις οἱ γονεῖς εἶναι ὀλίγον καὶ κακῶς ὀπλισμένοι ἐναντίον ταύτης τῆς ἀφηνίσεως ἐνὸς τμήματος τοῦ ἰδίου των βάρους. Ἡ θέλησίς των εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀπηγορευμένη, ἢ ἐνέργειά των παραλελυμένη.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἱατροῦ εἶναι ἀπαραίτητος, εἶναι ἐπείγουσα. Μόνον αὐτὸς δύναται νὰ ἴδῃ καθαρὰ καὶ νὰ παράσχη βοήθειαν εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν. Τίς ἐκ τῆς οἰκογενείας ἢ ἐκ τῶν φίλων θὰ ἐρριψοκινδύνεε νὰ συμβουλευθῇ τοὺς γονεῖς, τίς θὰ ἐλάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸ παιδί δυσαρέστους παρατηρήσεις ἐνώπιον τῶν γονέων;

Ὁ ἱατρὸς μόνος θὰ τολμήσῃ, διότι ἡ θέσις του ἀπέναντι τῆς οἰκογενείας τοῦ τὸ ἐπιτρέπει, τὸν ὑποχρεώνει μᾶλλον διότι ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἐξαμηνιαία βιολογικὴ ἐξέτασις τοῦ παιδιοῦ ἢ τῶν παιδιῶν τὸν ὑποχρεώνει νὰ βλέπῃ, νὰ σημειώσῃ καὶ ἐκείνο ὅπερ τοῦ δίδει δύναμιν ἠθικὴν. Παραλλήλως τὸ τοιοῦτον ὑποχρεώνει καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ὑπακούουν.

Εἰς αὐτὸν ἀνήκει νὰ συμβουλευθῇ ὅ,τι πρέπει, διότι αὐτὸς προηγουμένως ἔλαβε τὴν ἱατρικὴν ἐξομολόγησιν τοῦ πατρὸς, τῆς μητρὸς καὶ συχνὰ καὶ τῶν προγόνων, εἰς αὐτὸν ἀνήκει νὰ θέσῃ τοὺς γονεῖς εἰς προσοχὴν ἔναντι κληρονομικοῦ των ἐλατώματος καὶ νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ ἀπομακρύνουν ἐξ ἑαυτῶν

τὸ παιδί των, τοῦ ὁποίου ἡ διανοητικότης θὰ ἐξελιχθῆ ἐπικινδύνως ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ των. Θὰ τοὺς κάμῃ διὰ τοῦ δακτύλου των νὰ θίξωσι σταθερῶς τὰς συνεπείας τὰς προσεχεῖς καὶ τὰς ἀπωτέρας τῆς διατηρήσεως ἐν τῇ ἐστίᾳ των τούτου τοῦ βλαστοῦ, ὅστις φέρει ἐξ αὐτῶν κακὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν γονέων ὁ ἰατρὸς θὰ ἰκανοποιεῖτο νὰ χαράξῃ εἰς τὰ παιδιὰ τὸν κανόνα τῆς συμπεριφορᾶς, ὃν θὰ ἀκολουθήσουν.

Ὁ ἰατρὸς εὐρίσκεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀναμεμιγμένος εἰς τὴν διεύθυνσιν τὴν ἠθικὴν τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ πνευματικὴ διεύθυνσις δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ τὸ μέτρον ὅπερ ἐπιβάλλει ἡ βαθεῖα γνῶσις τῆς ἀτομικῆς ἐξελίξεως.

Πῶς, πράγματι, θὰ ἠδύνατο κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀνατροφῆς νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς τὴν ἐγκεφαλικὴν τοιαύτην; Δὲν εἶδομεν ὅτι εἰς τὰς λεπτοτάτας μερίμνας τῆς ἀνατροφῆς ὀφείλονται αἱ ἠθικαὶ ὑποβολαί, αἱ πλεον εὐγενεῖς, καὶ ὅτι αὗται συνδέονται στενῶς μὲ τὴν σύστασιν τῆς διανοητικότητος τοῦ παιδιοῦ; Ἄλλ' ἡ ἀλλαγὴ δὲν δύναται εἰμὴ ν' ἀρχίσῃ μὲ τὴν ζωὴν καὶ ἀποτελεῖ, ἐπὶ μορφὴν παιγνίων, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐκπαιδύσεως, ἢ τις θ' ἀρχίσῃ βραδύτερον. Ἐπομένως τὰ παιγνίδια αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐρευνήσωμεν, νὰ τὰ καθορίσωμεν καὶ μὲ μίαν λέξιν νὰ τὰ σπουδάσωμεν.

Ἡ κοινὴ ὑπόστασις εἶναι τὸ σῶμα. Ἐὰν δὲν φροντίσωμεν νὰ τὸ γνωρίσωμεν, ὄχι γενικῶς, ἀλλὰ λεπτομερῶς, καὶ δὴ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ, ὅπερ πρόκειται ἡμῖν, καὶ ὄχι τὸ σῶμα ἄλλου παιδιοῦ, ὅπερ, παρὰ τὰ φαινόμενα, διαφέρει βαθέως, ἡ ἀγωγή δὲν θὰ στηριχθῆ καὶ δὲν θὰ φθάσῃ εἰς οὐδὲν ἀληθῶς ὠφέλιμον, τοῦναντίον θὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ παρεκτρέψῃ τὸν μηχανισμόν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἄνθρωπον ἐλαττωματικόν.

Δὲν εἶναι δυνατόν εἰς τὴν ἐποχὴν μας νὰ καθορίσωμεν τὴν παιδευτικὴν κατεύθυνσιν, χωρὶς προηγουμένως ν' ἀποκτήσωμεν βαθεῖαν καὶ πλήρη κατὰ τὸ δυνατόν γνῶσιν τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ. Ἡ νοσηρὰ κατάστασις βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύψωμεν διαφόρους πλευρὰς τῆς ἀτομικότητος ταύτης. Διὰ τοῦτο ἡ οἰκογένεια ὀφείλει νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἰατρὸν πᾶσαν πληροφορίαν ἀνοίγουσα τὴν καρδίαν της ἐν πάσῃ εὐλιχρί-

νεία, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν μικρῶν, διὰ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἔρευνάν του.

Οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ φοβοῦνται ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν λεπιῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ λύσουν μετὰ τοῦ ἱατροῦ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τέκνου των. Διότι ὁ ἱατρός εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἐκλήθη νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐσωτάτας των ἐκμυστηρεύσεις εἰς ὄρισμένας περιστάσεις. Οἱ τοιοῦτοι γονεῖς θὰ ἔχουν τὸ αἰσθημα ὅτι ἐξεπλήρωσαν ἕνα καθήκον ἐμπιστευθέντες εἰς τὴν μέριμναν τοῦ ἱατροῦ των τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ τέκνου των.

Πλὴν τῶν μεγάλων θλίψεων, αἵτινες διαλύουν τὴν οικογένειαν, ἐπάρχουν καὶ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα ὑποῦλως ἀπειλοῦν τὴν εὐτυχίαν τῆς οἰκίας καὶ ἐπιφέρουν κτύπημα εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων. Ποσάκις μᾶς συμβαίνει, ἐνῶ καλούμεθα εἰς τὰς 10 ἢ ὦρα νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἕνα μικρόν, νὰ εὐρίσκωμεν κατακεκλιμένην μὲ ἕνα μυθιστόρημα εἰς τὸ πλευρὸν τὴν νεαρὰν μητέρα, ἣτις ἀνεπαισθήτως ἐσυνήθισε νὰ παρατείνῃ τὴν διαμονὴν τῆς εἰς τὴν κλίνην, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρωϊνῶν ὥρῶν, ὅτε ὅλη ἡ οἰκία ἔχει τόσῃν ἀνάγκην αὐτῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νωχελείας ταύτης ὁ μικρός, ὑποφέρων, εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῆς ὑπηρετείας. Ὁ σύζυγος, ἀπησχολημένος μὲ τὸ ἐπάγγελμά του, τρώγει ἐν πάσῃ βίᾳ τὸ πρόγευμά του, κακῶς καὶ ἀργὰ παρασκευασθέν. Τὸ ὑποκάμισόν του καὶ τὰ ἐνδύματά του ἀντανακλοῦν τὴν ἀκηδεῖαν τῆς μητρὸς τῆς οικογενείας! Τὴν ἀθλιότητα ταύτην ἀναπνέει τις, ἐν ταύτῃ τῇ οἰκίᾳ, ὅπου ὁ ἀἷρ εἶναι βαρὺς καὶ καταθλιπτικὸς ἐκ τῆς ὀκηρᾶς ἐπιηλότητος ἐκείνης ἣτις ὄφειλε νὰ εἶναι διὰ τῆς δραστηριότητός της καὶ τῆς ἀκουεράστου μερίμνης της ἢ μειδιῶσα ψυχὴ τῆς ζωῆς τῆς οἰκίας.

Τὸ ἐκλεχθὲν μυθιστόρημα δὲν ψάλλει τὰς οικογενειακὰς ἀρετὰς, δὲν ἐνισχύει τὴν προσπάθειαν πρὸς ἐργασίαν καὶ πρὸς ἐκτελέσειν τοῦ καθημερινοῦ καθήκοντος. Τοῦναντίον εἶναι ἐκ τῶν μυθιστορημάτων αἵτινα ταράσσουν τὴν φαντασίαν, ἐπιφέρουν ἀνθυγιεινὸν νευρικὸν ἐρεθισμόν.

Τὸ πᾶν φαίνεται χυδαῖον, τὸ πᾶν γίνεται αἷτιον ἀνταρσίας διὰ ταύτην τὴν ἀφωπλισμένην πιωχίην φύσιν. Ἡ ἔντασις ἢ

νευρική θὰ μεγαλώσῃ, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ ἔκρηξις. Καὶ θὰ προκύψῃ ἐκ τούτου ἐνόχλησις καὶ θλίψις. Τὸ πᾶν γίνεται αἰτιον ἐνοχλήσεως ὅταν εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως βασιλεύῃ ἡ ἀνησυχία ἐκ τοῦ κακῶς ἐκτελεσθέντος καθήκοντος. Καὶ οὕτως ἐκ τῶν μικρῶν καὶ ὀραίων χειρῶν, καμωμένων νὰ σπείρουν τὴν εὐτυχίαν, δὲν ἐκφεύρουν παρὰ σπέρματα διζονοίας.

Ἡ νέα αὕτη γυνὴ δὲν εἶναι ἀκόμη «ἐλαττωματικὴ» ἀλλὰ αἰσθάνεται ὅτι γίνεται. Ὁμολογεῖ δὲ τοῦτο, ὅταν, μετὰ τὴν θύελλαν, ἔρχεται ἀπροσδοκῆτως ἡ χαλάρωσις μαζὶ μὲ τὴν βροχὴν τῶν δακρῶν. Ἄλλ' ἐπὶ τίνας θὰ στηριχθῆ; Ὁ σύζυγός της εἶναι δυστυχῆς καὶ διατελεῖ ἐν ἀμηχανίᾳ. Διακρίνει κακῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς νέας γυναικός. Ζητεῖ ἐντὸς τῶν ἐργασιῶν, τῶν προστεθεισῶν εἰς τὸν ἐπαγγελματικόν του κόπον, ἐν θέλητρον διὰ ταύτην τὴν ἐστίαν, τὴν ἄνευ θερμοότητος. Ἄλλὰ ἀλλοίμορον! Ἄν θελήσῃ νὰ μοιρασθῆ μὲ τὴν σύζυγόν του τὴν ὑπερηφάνειαν μιᾶς καλῆς τῆς ζωῆς των σελίδος, τὴν βλέπει νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὄμους. Ἐπειδὴ ὁ ἐγκέφαλός της εἶναι ποτισμένος ἀπὸ τὸ στυλ τῶν ἐρωτικῶν ἀνταποκρίσεων, θεωρεῖ αὕτη γελοίαν τὴν συζήτησιν περὶ ἐνὸς θέματος, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζει καὶ δὲν ἐννοεῖ. Ὁ σύζυγος ἀπομακρύνεται μὲ τὴν καρδίαν στενοχωρημένην διὰ τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται ὡς ἄδικον, καὶ ἡμῖς τὸν ἀποχωρίζει τῆς οἰκίας.

Ἡ θύελλα εἶναι ἐγγύς, αἱ αἰτίαι τῆς καταστροφῆς θὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ ἡ οἰκία θὰ διαταραχθῆ. Θὰ ὑπάρξουν τρία θύματα. Τὸ παιδί ὁμως πρέπει κανεὶς νὰ λυπηται. Τίς θὰ τὸ σώσῃ;

Ἄς παραδεχθῶμεν ὅτι, ὅπως καὶ ἐπιμόνως τὸ ζητῶ, ἔνα παιδί ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον ἐξαμηνιαίας βιολογικῆς ἐξετάσεως. Ὁ ἰατρὸς καλεῖται νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραμελήσεως τῆς μητρὸς. Αἰκνύει τὸ διαφέρον του εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα πληροφορῶν τοὺς γονεῖς ὅτι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ ἐπιπέσουν κίνδυνοι ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ. Οἱ θλιβεροὶ ὄροι τῆς οἰκίας δὲν τοῦ διαφεύγουν καί, καθὼς συνεβούλευσε τὴν μητέρα νὰ ἐγείρῃται ἀργὰ μετὰ τὸν τοκετόν, καὶ τοῦτο ὡς μέτρον προφυλακτικόν, οὕτω καὶ τώρα

ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐπέμβῃ χωρὶς ἐκ νέου νὰ ζητηθῇ ἡ γνώμη του.

Ἡ κατάσταση τῶν κοιλιακῶν της ὀργάνων ἐπιτρέπουν ἐφεξῆς εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν κανονικὴν της ζωὴν, χάριν τοῦ τέκνου της, ὅπερ ἔχει ἀνάγκην τῶν ἀδιακόπων φροντίδων της ἀπὸ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἡμέρας. Ἡ νέα γυνὴ τὸ ἐννοεῖ, ἀλλὰ ἔπρεπε κάποιος ἀρμόδιος νὰ τῆς τὸ εἴπῃ, νὰ τῆς τὸ ὑποδείξῃ. Ἦδη ἀντιλαμβάνεται τὴν ὀρθότητα τῶν γνώμῶν τοῦ ἱατροῦ καὶ εἶνε ὑπερήφανος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν φροντίδων τὰς ὁποίας ἐπιδαψιλεύει εἰς τὸ νεογνόν της, τὸ ὁποῖον, χορεῦον εἰς τὰ γόνατά της, διὰ τῶν μειδιαμάτων καὶ θωπειῶν του τῆς δημιουργεῖ κοχλασμοὺς χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἠγγόει.

Τὸ παιδί σώζεται. Βλέπει ἐαντὸ περιβαλλόμενον ἀπὸ φροντίδας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἄλλως τε ἔχει δικαίωμα. Ζῆ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ θερμῇ καὶ ὑγιεινῇ, ἐν ἐστίᾳ, ὅπου ἡ ἔνωσις γίνεται δι' αὐτό, καὶ δι' αὐτοῦ.

Ὁ ἱατρός, ὅλως φυσικῶς καὶ ὅλως ἀπλῶς, ἔχει ἐκπληρώσει τὸν ρόλον του τὸν ἠθικόν, ὡς πρὸς τὴν οἰκογένειαν, κάμων ταύτην νὰ σέβεται τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ XXVI

**Νουθεσίαι ἀναγκαῖαι ἀναφερόμεναι
εἰς τὴν ἑξαμηνιαίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν.**

Ὁ νιός σας συνεπλήρωσε τὸ 7^{ον} ἔτος. Ἀμέσως ἐπῆρεν ἕνα βῆχα δύστροπον καὶ πνιγηρόν, χωρὶς δὲ νὰ ἀναβάλλετε, στείλατε νὰ καλέσετε τὸν ἰατρόν καὶ θὰ κάμετε ἄριστα. Προσκεκλημένος ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ ἀγαπητοῦ μικροῦ σας ὁ ἰατρός διαθέτει ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας του.

Μὴ βραδύνετε περισσότερο νὰ προστρέξετε εἰς τὸν ἰατρόν ἐν περιπτώσει σφοδροῦ πυρετοῦ, ἐντόνων κωλικῶν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ πρόσωπον, κεκαλυμμένον ἀπὸ σίγματα ἐρυθρὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύνοντες, σᾶς κάμνουν νὰ φοβῆσθε πυρετὸν ἐξανθηματικόν. Καὶ ὁ ἰατρός ἔρχεται πρὸ τῆς ἐσπέρας νὰ ἀσφάλισῃ ἢ νὰ θέσῃ τὸ σῶμα ἐν ἀμύνη, νὰ χαράξῃ τὸν κανόνα τῆς διαίτης, νὰ παραγγείλῃ καὶ συχνὰ νὰ καθορίσῃ ἀμέσως τὴν φύσιν τῆς νόσου, ἣτις ἔθεσεν ἐν κινδύνῳ τὴν ζωὴν τοῦ μικροῦ σας, ὅστις τόσον ἐκινεῖτο χθὲς ἀκόμη, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ σκιρτήματα, αἱ ἀπεΐθειαι μέχρι τῶν μικρῶν του ἀνοησιῶν, ἦσαν διὰ σᾶς πηγὴ χαρᾶς καὶ αἰτία συνεχοῦς ἀπασχολήσεως.

Ἄλλ' ὁ νέος σας δὲν παρουσιάζει οὐδὲν ἐκ τῶν βαρέων νοσηρῶν συμπτωμάτων. Τὰ πράγματα εἶνε ἀπλᾶ καὶ δὲν ἔχει παύσει νὰ παίξῃ. Εἶνε ζωηρὸς καὶ πειρακτικὸς ὡς καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας. Ἡ λεπτή σας ὄμως παρατήρησις σᾶς κάμνει νὰ μαντεύετε μᾶλλον παρὰ νὰ ἐξακριβώνετε μίαν ἐλαφρὰν ὠχρότητα, ἕνα ἐλαφρὸν οἶδημα κάτωθεν τῶν βλεφάρων, καὶτι βαρὺ εἰς τὰς κινήσεις του. Οὐδεὶς ἐκ τῶν πλησίον τὸ παρατηρεῖ καὶ ἕκαστος κατακρίνει τὰς ὑπερβολὰς σας, τὴν ματίαν σας νὰ τὰ ἀνατρέπετε διὰ τὸ τίποτε, διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, βεβαιοῖ τὸ περιβάλλον σας, ὅπερ προσθέτει: «Ὅταν εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 7 ἐτιῶν τρώγῃ καλὰ καὶ κοιμᾶται ἀρκετὰ τὴν νύκτα, μὴ προσκαλεῖτε τὸν ἰατρόν».

Ἡ ἐντύπωσίς σας ἐφίσταται ἐν τούτοις.

Ἡ μήτηρ, ὡς καὶ σεῖς, ἐξακολουθεῖ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀδιαθεσίαν τοῦ παιδιοῦ. **Καὶ ἔχει τοῦτο τὸ παιδί,** ψιθυρίζετε συνεχῶς, καὶ παρακολουθεῖτε τὸν ὕπνον του καὶ τὴν ζωὴν του, χωρὶς νὰ σᾶς παρουσιάζεται οὐδὲν τὸ σαφές. Ὁ υἱὸς σας τρώγει, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὄρεξιν, κοιμᾶται ἀλλ' ἐξυπνᾷ 10 φορές τὴν νύκτα, παίξει, ἀλλὰ μετ' ἐλαχίστης εὐθυμίας, αἱ κινήσεις του εἶναι ἀργότεραι, παραπονεῖται τώρα ὅτι ἡ κεφαλὴ του εἶναι βαρεῖα, ὅτι αἱ κνήμαι του **τοῦ κάμνουν κόπον**· εἶναι πολὺ στενοχωρημένος. «Ἀθλιότης παιδική»! Θεέ μου. Μήπως πρόκειται περὶ μηνιγγίτιδος; Καὶ τρέχετε μὲ τὸ παιδί εἰς τὸν ἰατρόν. Δὲν ἐζητήσατε τὴν γνώμην οὐδενός, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀνησυχίας σας.

«Δὲν εἶναι τίποτε, κυρία, σᾶς πιστοποιεῖ ὁ ἰατρὸς μετὰ μίαν μακρὰν ἐξέτασιν. Οὐδὲν σημεῖον μηνιγγίτιδος. Μένει ἀκόμῃ ν' ἀλλάξη μερικὸς ὀδόντας. Αἱ ἀμυγδαλαὶ εἶναι ὀλίγον πρισμαίναι, οἱ βλεννώδεις ὑμένες ἐλαφρῶς ὠχροί. Θὰ δώσετε εἰς τὸ παιδί τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καί, ἐὰν ἡ κατάστασις ἐπιμένῃ, θὰ τὸ φέρετε πάλιν ἐδῶ.

Φεύγετε ἀπὸ τὸ γραφεῖον τοῦ ἰατροῦ κατὰ τὸ ἥμισυ βεβαιωμένη, ἰκανοποιημένη ἐν τούτοις ἐκ τῆς ἀπουσίας κάθε σημείου μηνιγγίτιδος. Ἐν τούτοις κατὰ βᾶθος μένετε ἀνήσυχος.

Καὶ εἰσθε ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Διότι ἐὰν ὁ ἰατρὸς, τὸν ὁποῖον ἔχετε συμβουλευθῆ καὶ ὅστις ἐπισταμένως ἐξήτασε τὸν υἱὸν σας, περιορίζων ἀλληλοδιαδόχως τὰς πεπτικὰς ταραχάς, τὰς κυκλοφοριακὰς τοιαύτας, τὰς ἀναπνευστικὰς ταραχάς, τὰς νευρικὰς ἢ τὰς ἀρθριτικὰς, εἶχε δυνηθῆ νὰ προβῆ μερικὸς μῆνας πρότερον εἰς τὴν ἐξαμηνιαίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν, ἢ παροῦσα ἐξέτασις καὶ ἔρρενα θὰ ἦτο ὅλως ἀπλῆ. Συγκρίνων τὸ παιδί πρὸς τὸν ἑαυτὸν του θὰ παρετήρει τὴν δυσανάλογον αὐξησιν τῶν κνημῶν κάτω τοῦ γόνατος, ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τῆς κνήμης καὶ τῆς περόνης.

Μόλις ἐξηλέγχετο τοῦτο τὸ φαινόμενον ἀκριβῶς, ὁ ἰατρὸς θὰ παρετήρει τὸ φύλλον τῆς αὐξήσεως, θὰ ἐξήταζε δηλαδὴ τὰς σημειωθεῖσας παρατηρήσεις κατὰ τὸ τελευταῖον ἐξάμηνον καὶ ἀμέσως θὰ προσηματολόγιζετο.

Χάρις εἰς ταύτην τὴν ἔγγραφον μαρτυρίαν ὁ ἰατρὸς ἔχει
Τὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ

τὴν ἱκανοποίησιν ὅτι κέκτηται τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἀκριβοῦς διαγνωσεως.

Χάρις εἰς ταύτην τὴν ἔγγραφον μαρτυρίαν, ὁ ἰατρὸς δὲν εὐρίσκειται ὑποχρεωμένος νὰ κάμῃ τὴν παράξενον ταύτην ἐργασίαν ἣτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ διαγνώσῃ κατὰ τὶ διαφέρει ἢ κατάστασις τοῦ παιδιοῦ τῆς φυσικῆς τοιαύτης, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζει, ὡς μὴ παρατηρήσας οὐδέποτε τὸ παιδί ὑγιές. Ἄλλ' ἐὰν εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ γενικαὶ σημειώσεις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι ἀρκεταὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις, εἰς τὴν λοιπὴν συνίσταται ἡ δυσκολία τῶν ἀκριβῶν διαγνωσεων, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ ὀξείας νόσου ;

Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἄγνοιαν τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ, ἄγνοια τῆς ὁποίας ὅλη ἡ εὐθύνη θὰ ἐπιπιεν ἐπὶ τῆς οἰκογενείας ἐὰν αὕτη δὲν ἔθῃτε τὸν ἰατρὸν εἰς κατάστασιν νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὰ παιδιὰ τῆς διὰ μιᾶς περιοδικῆς παρατηρήσεως.

Ἄλλ' ὁ ἰατρὸς τὸν ὁποῖον ἔχετε συμβουλευθῆ ὀλίγον ἐσκέφθη τὴν ἀναιμίαν καὶ βεβαίως δὲν εἶχεν ἄδικον. Διότι ἡ ἀναιμία εἶναι τι γενικόν. Ἄλλ' ἡ προσωπικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδιοῦ, συγκρινομένη ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐξετάσεως μέχρι τῆς ἄλλης, τοῦ ἔδειξεν ὅτι ὁ μικρὸς δὲν ἔχει μεγαλώσει παρὰ μόνον διὰ τῶν κνημῶν, διὰ τοῦ ὅσπου τῆς κνήμης, καὶ ὅτι οὗτος ὁ ἐντοπισμὸς ἦτο ἀκριβῶς ἡ αἰτία τῆς ἀδιαθεσίας του.

Ἡ σύγκρισις ἄλλων μέτρων τοῦ ἔδειξεν ἀκόμη ὅτι ἡ σχέση μεταξὺ τῆς μηκύνσεως καὶ τῆς ἐξογκώσεως ἐτροποποιήθη διὰ τῆς κνήμης, ὅπου ἡ ἐπιμήκυνσις ὑπερέβη τὴν ἀναλογικὴν αὔξησιν τῆς ἐξογκώσεως. Τὰς ἀορίστους πληροφορίας ἀντικατέστησαν γεγονότα ἀκριβῆ.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ὁ ἰατρὸς δὲν ἐπεσκέφθη τὸν νόσον σας ἐφ' ὅσον ὁ τελευταῖος οὗτος ἦτο ὑγιής. Δὲν ἔχετε σκεφθῆ ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν καλέσετε. Πιθανὸν ἢ ἰδέα αὕτη νὰ σᾶς ἤλθεν, ἀλλὰ τὴν εὔρετε γελοίαν ἢ τοῦλάχιστον παράδοξον καὶ οἱ οἰκεῖοι σας πιθανὸν νὰ τὴν ἐχαράκτηρισαν ὡς ἀλλόκοτον. «Τὶ τρέλλα! Καλεῖτε τὸν ἰατρὸν νὰ ἴδῃ τὸ παιδί σας τὸ ὁποῖον εἶνε ὑγιέστατον! Τὸν ἰατρὸν τὸν συμβουλεύονται ὅταν εἶναι ἄρρωστοι!».

Ἄλλ' ἔστω! Ὁ ἰατρός εἶναι θεραπευτῆς καὶ τίποτε ἄλλο! Καὶ ἡμεῖς παραδεχόμεθα ὅτι ὁ ἰατρός πρέπει νὰ εἶναι καλὸς θεραπευτῆς.

Σεῖς ὅμως δὲν ζητεῖτε νὰ εἶναι τοιοῦτος. Διότι ὁ ἰατρός θὰ ἦτο ἄριστος θεραπευτῆς καὶ θὰ ἐπετύγχανεν ἀσφαλέστατα εἰς τὴν διάγνωσιν, ἐὰν παρηκολούθει τὴν νόσον ἐκκολαπιτομένην καὶ ἂν τοιοιτοτρόπως ἠδύνατο νὰ τὴν θεραπεύσῃ ἀπὸ τῆς ἐνάροξεώς της.

Ὁ διάσημος χειροῦργος Γκαλὸ θεραπεύει τὰς βλάβας τῶν ὀστέων, τῶν ἄρθρων καὶ τὰς παρεκκλίσεις (καμπουριάσματα). Ἄλλ' ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τόσον διαδεδομένου ἔργου του «**Ἡ ὀρθοπεδικὴ ἀπαραίτητος διὰ τοὺς ἰατροὺς**» συνιστᾷ εἰς τοὺς συναδέλφους του νὰ ἐπιμελῶνται τούτων τῶν νόσων ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των, διότι κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν τὸ κακὸν εἶναι εὐκόλον νὰ θεραπευθῇ.

Αἱ περιπτώσεις τῆς τριακονταετοῦς πείρας μου ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἰατρικῆς, τῆς χειρουργικῆς καὶ τῆς ὀρθοπεδικῆς τῶν παιδιοῦν μου παρέσχον πολυάριθμα στοιχεῖα συγκρίσεως. Αἱ πιθανότητες τῆς θεραπείας δεκαπλασιάζονται, ὅταν ἡ θεραπεία ἀρχίσῃ μετὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων συμπτωμάτων.

Κατὰ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς πρόκειται περὶ πυρετικῶν νόσων ἢ διαστροφῶν (καμπουριάσμων) ἢ ἐπιτυχία τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἰατροῦ εὐνοεῖται κατὰ θανάσιον τρόπον διὰ τῆς γνώσεως τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἀπέκτησε περὶ τοῦ προσώπου τοῦ μικροῦ ἀσθενοῦς, τῆς φύσεώς του, τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, τῶν ἀντιδράσεών του, τῆς προτέρας καταστάσεως τῆς καρδίας του, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πνευμόνων του, περὶ τῆς λειτουργίας τῆς πεπτικῆς του συσκευῆς. Δὲν θὰ ἔχῃ πλέον νὰ κάμῃ ἀποπείρας καὶ ψηλαφήσεις. Θὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ κάμῃ καὶ πῶς ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ ταύτην τὴν ἀτομικότητα, καλῶς γνωσθεῖσαν καὶ καλῶς προσδιορισθεῖσαν.

Ἀπὸ τὴν περιοδικὴν ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν δὲν ἔχει μόνον νὰ ὀφληθῇ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ. Γνωρίζομεν ὅτι αὕτη ἡ ἐπίσκεψις παρέχει εἰς τὸν ἰατρὸν τῆς οἰκογενείας ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν διανοητικὴν κατεύθυνσιν καὶ ἠθικὴν τοιαύτην τοῦ μικροῦ, ἣτις ἐπέμβασις εἶναι ἀπαραίτητος, ἐπειδὴ λαμβάνει

χώραν ἐν γνώσει τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ. Ἄλλως ἢ ἀμάθεια ἢ ἡ παραμέλησις ταύτης τῆς ἀτομικότητος ἐκθέτει ὅλην τὴν παιδευτικὴν ζωὴν.

Αἰτίαι κοπώσεως ἀνεξηγήτων, αἰτίαι ὀκνηρίας ἄνευ ἐμφανοῦς ἀφορμῆς, αἰτίαι εὐκόλον ἐφιδρώσεως, ἔλλειψις ἀντοχῆς, ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ἐνεργείας, συχνότατα θὰ ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐξαμηνιαίαν βιολογικὴν ἐξέτασιν. Ὁ ἰατρός δύναται ν' ἀνακαλύψῃ ἓνα ἐλαφρὸν καρδιακὸν φύσημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ὑποπτευθῶμεν, ἢ μίαν ὑγρὰν πλευρίτιδα, ἣτις δι' ἡμᾶς θὰ παρέμενεν ἀφανής.

Αὕτη ἡ πλευρίτις δὲν ἐστενοχῶρει, πράγματι, τὸ παιδί, οὔτε εἰς τὴν δραστηριότητά του, οὔτε εἰς τὸν ὕπνον του καὶ δὲν ἐδοκίμαζεν οὐδὲν σύμπτωμα εἰδικὸν πλὴν μιᾶς ἐλαφροῦς πνευστιάσεως (λαχάνιασμα), ἣν προκαλοῦν πολὺν ταχεῖαι καὶ ἀπότομοι κινήσεις. Ἀλλὰ παρὰ τὸ σύμπτωμα τοῦτο, ἡ πλευρική ἔγχυσις θὰ ἔμενεν ἀπαρατήρητος πολὺν ἀκόμη χρόνον, μέχρις ὅτου ἓνα περιστατικὸν θὰ προεκάλει μίαν ὀξεῖαν ἐκδήλωσιν. Ἐπιμελουμένη τότε ἡ πλευρίτις τόσον ἀργά, ἔὰν θεραπευθῇ, θὰ θεραπευθῇ βραδέως καὶ ἐπιμόχθως. Ἐπιμελουμένη ὅμως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της, θὰ ἐξετείνεται ἐλάχιστα καὶ ἡ θεραπεία της θὰ ἦτο ἀσφαλῆς καὶ εὐκόλος. Ἡ ἐξαμηνιαία λοιπὸν ἐξέτασις ἀσφαλῶς πρέπει νὰ γίνεται διὰ νὰ προλαμβάνῃ τὰς ὀδυνηρὰς συνεπειάς.

Θὰ ἦτο κανεὶς τρελλὸς ἂν δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν μικροβίων καὶ εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ὑγείας διὰ τῶν τοξινῶν. Ἀλλὰ τὰ βακτηρίδια δὲν ἐγκαθίστανται καὶ δὲν πληθύνονται παρὰ εἰς τόπους οἷτινες παρέχουσιν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς διατροφήν των. Ἐπὶ δέκα μαθητῶν κολλεγίου, ἐπὶ δέκα στρατιωτῶν νέων, ἐν καιρῷ ἐπιδημίας, δύο ἢ τρεῖς εἶναι οἱ προσβαλλόμενοι, οἱ ὑπόλοιποι μένουσιν ἀβλαβεῖς. Ἐὰν δὲν ὑπάρχον ἄλλοι ὄροι προσβολῆς τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν βακίλλων παρὰ ἢ ἀπλῆ παρουσία τῶν τελευταίων τούτων ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἐντὸς τῶν φαγητῶν κλπ., τότε ἡ ἐξόντωσις ὄλων μας δὲν θὰ ἦτο, παρὰ ζήτημα χρόνου. Ὅλα τὰ παιδιά μοιραίως θὰ ἐγίνοντο βορὰ τοῦ παρασίτου καὶ τὸ μοιραῖον δὲν θὰ

ἦτο παρὰ ὑπόθεσις τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς μiasματικότητος τῶν μικροβίων.

Ὅπως ἕκαστος ἡμῶν θὰ παρατήρησεν, ἐν καιρῷ ἐπιδημίας τὰ θύματα ἀντιπροσωπεύουν ἕνα μέρος, ἀλλὰ μόνον ἕνα μέρος τοῦ λαοῦ μιᾶς πόλεως, τὸ ἑκατοστόν, τὸ εἰκοστόν, τὸ δέκατον κατ' ἀνώτατον ὄρον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει εἰς πᾶσαν συσσωρευσιν ἐν τῷ κολλεγίῳ ἢ τῷ λυκείῳ. Ἡ στατιστικὴ μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς καταπληκτικῆς ἰδιοτροπίας τῆς προτιμήσεως τῆς ἐπιδημίας. Εἰς ἕνα δωμάτιον, εἰς ἕνα κοιτῶνα κοιμοῦνται 20 πρόσωπα, ἕνα εἰς τὴν εἴσοδον, ἕνα ἢ δύο εἰς τὸ βάθος προσβάλλονται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ λοιμοῦ, ὅστις περὶ ἀμέσως εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον, διὰ τὰ ἐπανέληθη ἀργότερα εἰς τὸ πρῶτον καὶ ἵνα προσβάλλῃ ἀκόμη ἕνα ἄτομον, ἔπειτα ἐξαφανίζεται φειδόμενος τῶν 16 ἢ 17 γειτονικῶν κλινῶν.

Αἱ ἰδιοτροπίαί τῆς ἐπιδημίας ἀποδεικνύουν κάλλιστα τὴν δύναμιν τῆς ἀτομικότητος. Παιδι μὲ ὄψιν ζωηρὰν προσβάλλεται, ἄλλο μὲ ὄψιν λεπτήν ὄχι. Τὰ μέτρα τῆς ὑγιεινῆς δὲν δύνανται νὰ εἶναι τὰ ἴδια καὶ διὰ τὰς δύο ἀτομικότητας, τοῦ ἐνὸς παιδιοῦ ὄντος ὀκνηροῦ, τοῦ ἄλλου φιλοπόνου, τοῦ ἐνὸς τρώγοντος πολὺ, τοῦ ἄλλου ὀλίγον. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ μία προσαρμογὴ, τελείως καθωρισμένη, καὶ ἡ κλεῖς ταύτης τῆς προσαρμογῆς εἶναι ἡ ἐξαμηνιαία βιολογικὴ ἐξέτασις. Χάρις εἰς αὐτὴν ἡ παρατήρησις συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται ὁ ἰατρός τὰ πρῶτα δείγματα τῆς φυματιώσεως καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ προαισθάνεται τὰς ἐκδηλώσεις μιᾶς σπασμωδικῆς κινήσεως τῶν νεύρων, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀρχὴν ἀποκλίσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης παρὰ τῷ παιδί ἢ τῷ ἐφήβῳ, μίαν ἀπαρχὴν ραχιτισμοῦ παρὰ τῷ νεογνῷ.

Τὸ ἄρρωστο παιδί ἔχει ἐμπιστοσύνην καὶ δοκιμάζει χαρὰν βλέπον εἰς τὸ προσκεφάλαιόν του τὴν φιλικὴν ὄψιν τοῦ ἰατροῦ, ὃν βλέπει ἐρχόμενον κάθε ἐξάμηνον, τοῦ ὁποίου ἐννοεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον τὴν μέριμναν ὑπὲρ αὐτοῦ. Τὸ παιδί γνωρίζει τὸν ἰατρόν του, δὲν φοβεῖται, δὲν φωνάζει καὶ δὲν κλαίει, παραδίδεται ἄνευ δυσπιστίας καὶ ἀφήγει αὐτὸν νὰ τὸ ἐξετάσῃ ὑπὸ τοὺς ἀρίστους κατὰ τὸ δυνατὸν ὁρους.

Ἡ οἰκογένεια συνηθισμένη εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἰατροῦ

κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐννοῦσα καὶ ἐκτελοῦσα τὰς συστάσεις του, δὲν δοκιμάζει τὴν ἀνησυχίαν τὴν ἀναπόφευκτον ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς του ὅταν αὕτη γίνεται ἐν περιπτώσει κινδύνου.

Οἱ γονεῖς γνωρίζοντες ὅτι τὸ τέκνον των εἶναι θαυμασίως γνωστὸν ἀπὸ τὸν ἰατρόν, δὲν τὸν φιλοδωροῦν μὲ ἀτελεύτητον φλναρίαν, ἥτις τὸν κουράζει χωρὶς νὰ τὸν πληροφοροῦν. Γνωρίζουν ὅτι ἀπαρτῶντες εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς τιθεμένας παρὰ τοῦ ἰατροῦ, τὸν βοηθοῦν εἰς τὸ ἔργον του ἀπείρως καλύτερον.

Μόλις ἀποκατασταθῆ ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ, διότι αὕτη ἡ συνεννόησις τῆς οἰκογενείας μετὰ τοῦ ἰατροῦ εἶναι ἡ τελειότερα προστασία, ὁ ἰατρὸς θὰ δυνηθῆ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν παροχὴν τῶν ὁδηγῶν του μετὰ πληρεστέρας ἤδη γνώσεως τῆς ἀτομικότητος τοῦ μικροῦ. Τὸ ἔχει ἤδη θεραπεύσει διότι τὸ ἐγνώρισεν ἐν ὑγιεῖ καταστάσει. Θὰ ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς τὴν ὑγιεινὴν του μέθοδον, ὅταν θὰ ἔχη ἀνακαλύψει τὴν ὑγείαν, διότι θὰ εἶναι πληροφορημένος ἐκ τῶν νοσοδῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀτομικότητός του.

Ἡ ἑξαμηνιαία βιολογικὴ ἐξέτασις ἐπιτυγχάνει τὴν συνεργασίαν τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀποκαθίσταται δεσμὸς ἰσχυρότατος. Φιλοπονεῖ τὴν **μονογραφίαν** τοῦ παιδιοῦ ἣτις ἐφεξῆς θὰ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἰατρόν ὅστις ἐννοεῖ νὰ ἐπιμελῆται **τοὺς ἀσθενεῖς του** καὶ ὄχι ἐνὸς ἀδιαφόρου ἀσθενοῦς, θὰ εἶναι δὲ ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὸν παιδαγωγόν, ὅστις θέλει νὰ ἐκπληρώσῃ ἀληθῶς τὸ καθῆκον του διευθύνων τὸν τρόφιμόν του συμφώνως πρὸς τὴν ἀτομικότητά του, θὰ εἶναι τέλος ἀπαραίτητος καὶ δι' αὐτὸν τὸν μικρόν, ὅστις γενόμενος ἔφηβος θὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ γνωρίσῃ ποῖα μέσα ὀργανικὰ διαθέτει εἰς τὸν ἀγρόν, ὃν ἀκόμη δὲν ἐξεμεταλλεύθη, καθ' ἣν στιγμὴν λαμβάνει μίαν ἀπόφασιν σχετικὴν μὲ τὴν ἐκλογὴν ἐνὸς ἐπαγγέλματος, καθ' ἣν στιγμὴν τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἑξαμηνιαία βιολογικὴ ἐξέτασις καθιστᾷ εὐκόλον τὴν ἀκριβῆ προσαρμογὴν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς, τῶν ἀρχῶν τῆς ἀνατροφῆς, τῶν μορφῶν τῆς ἀσκήσεως, τῆς μαθητείας κλπ. Ἡ σταθερὰ θέλησις νὰ μὴ βαδίζωμεν ἐν τῇ παι-

δευτικῇ ὁδῷ παρὰ στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἡ προσφανεστάτη καὶ νεωτάτη ἔκφρασις τῆς μερίμνης τῆς οἰκογενείας.

Τ Ε Λ Ο Σ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος έρευνας που στοχεύει στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η μελέτη βασίζεται σε ποσοτικές μεθόδους και αφορά έναν δείγμα από 100 εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε διαφορετικά σχολεία της χώρας.

Ο σκοπός της μελέτης είναι να διερευνηθεί η επίδραση της συμμετοχικής μάθησης στην επίδοση των μαθητών. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο ομάδες: μια πειραματική ομάδα που εφαρμόζει τη μέθοδο και μια ελεγχτική ομάδα που ακολουθεί την παραδοσιακή μέθοδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η συμμετοχική μάθηση έχει θετική επίδραση στην επίδοση των μαθητών, ιδιαίτερα σε θέματα που απαιτούν κριτική σκέψη και επίλυση προβλημάτων. Η μελέτη υποστηρίζει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των μαθητών στην μάθηση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη διερεύνησε την επίδραση της συμμετοχικής μάθησης στην επίδοση των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο ομάδες: μια πειραματική ομάδα που εφαρμόζει τη μέθοδο και μια ελεγχτική ομάδα που ακολουθεί την παραδοσιακή μέθοδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η συμμετοχική μάθηση έχει θετική επίδραση στην επίδοση των μαθητών, ιδιαίτερα σε θέματα που απαιτούν κριτική σκέψη και επίλυση προβλημάτων. Η μελέτη υποστηρίζει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των μαθητών στην μάθηση.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε 100 εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε διαφορετικά σχολεία της χώρας. Η έρευνα βασίστηκε σε ποσοτικές μεθόδους και τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η συμμετοχική μάθηση έχει θετική επίδραση στην επίδοση των μαθητών.

